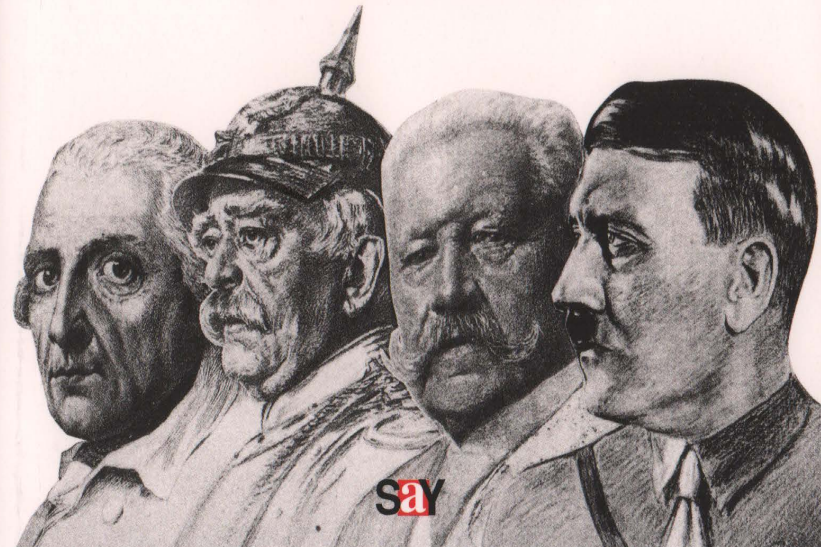
James HAWES

Çeviren: Yavuz Alogan

KISA ALMANYA TARİHİ

SAY

James Hawes

KISA ALMANYA TARİHİ

İngilizceden çeviren:
Yavuz Alogan

SAY

James Hawes

Oxford Üniversitesi ve UCL'de Almanca öğrenimi gördü, Maynooth, Sheffield ve Swansea Üniversitelerinde Almanca dersleri verdi. Jonathan Cape (yayınevi) aracılığıyla altı roman yayımladı. Speak for England (2005) Brexit'i öngördü; kitap, Andrew Davies tarafından senaryoya dönüştürüldüyse de henüz filme alınmadı. Son kitabı Englanders and Huns, 2015 Yılın Politik Kitabı Ödülü'ne aday gösterildi. Halen Oxford Brookes Üniversitesi Yaratıcı Yazarlık bölümünde yüksek lisans programını yürütmektedir.

Yavuz Alogan

Yavuz Alogan, 1951'de Pazarören Köy Enstitüsü'nde doğdu. İlkokulu Balıkesir, Edirne ve Ankara›da tamamladı. Yenişehir Koleji, AİTİA Ekonomi ve Maliye Bölümü ile AÜ Eğitim Bilimleri Fakültesi Halk Eğitimi Bölümü›nü bitirdi. Dev-Genç ve ADYÖD gibi gençlik örgütlerinde yer aldı; Sosyalist Parti, Birleşik Sosyalist Parti, Özgürlük ve Dayanışma Partisi'nde yöneticilik yaptı. Çeşitli sosyalist dergilerde, Sol ve Aydınlık gibi günlük gazetelerde yazdı. Yüze yakın eseri Türkçeye kazandırdı, çeşitli yayınevlerinde editör olarak çalıştı.

Say Yayınları
Tarih

Kısa Almanya Tarihi / James Hawes
Özgün adı: *The Shortest History of Germany*

© 2017 James Hawes

Türkçe yayın hakları © Say Yayınları
Bu eserin tüm hakları saklıdır. Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılan kısa alıntılar hariç yayınevinden yazılı izin alınmaksızın alıntı yapılamaz, hiçbir şekilde kopyalanamaz, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

ISBN 978-605-02-0702-6
Sertifika no: 10962

İngilizceden çeviren: Yavuz Alogan
Yayın koordinatörü: Levent Çeviker
Editör: Sinan Köseoğlu
Kapak tasarımı: Artemis İren

Baskı: Lord Matbaacılık ve Kâğıtçılık
Topkapı-İstanbul
Tel.: (0212) 674 93 54
Sertifika no: 22858

1. baskı: Say Yayınları, 2019
2. baskı: Say Yayınları, 2019

Say Yayınları
Ankara Cad. 22/12 • TR-34110 Sirkeci-İstanbul
Tel.: (0212) 512 21 58 • Faks: (0212) 512 50 80
www.sayyayincilik.com • e-posta: say@sayyayincilik.com
www.facebook.com/sayyayinlari • www.twitter.com/sayyayinlari
www.instagram.com/sayyayincilik

Genel dağıtım: Say Dağıtım Ltd. Şti.
Ankara Cad. 22/4 • TR-34110 Sirkeci-İstanbul
Tel.: (0212) 528 17 54 • Faks: (0212) 512 50 80
internet satış: www.saykitap.com • e-posta: dagitim@saykitap.com

İÇİNDEKİLER

Önsöz: Şimdi Değilse Ne Zaman? 9
En Başında 11

BÖLÜM BİR • 15
İlk Yarı-binyıl: MÖ 58-MS 526
Romalılar Almanları yaratır, daha sonra Almanlar Roma'yı alır
Sezar Almanları İcat Eder 17
Germanya Neredeyse Romalı Olur 22
Arminius ve Sonrası 25
Eski Sınır Hattı: *Limes* 29
Soylu Vahşi Germenler 30
Sonun Başlangıcı 32
Karanlık ya da Işık? 34
Gezgin Almanlar 35
Roma'nın Kurtarıcıları Gotlar 36

BÖLÜM İKİ • 41
İkinci Yarı-binyıl: MS 526-983
Almanlar Roma'yı restore eder
Roma'nın Vârisleri 43
Hayati Süreklilik 47
Yeniden Kurulan Roma ve Mahkûm Edilen Almanya 48
Deutschland'ın Doğuşu 51
Sakson Hamlesi 53
Gümüş Çağ 55

BÖLÜM ÜÇ • 59
Üçüncü Yarı-binyıl: MS 983-1525
Almanya için bir savaş var
Üçlü Kavga....61
Wend Haçlı Seferi....63
Altın Çağ....66
Töton Şövalyeleri Prusyalılar Olur....69
Hansa: Serbest Pazar Efsaneleri....72
Muzaffer Seçmenler....72
15. Yüzyıl: Doğu'nun Gölgesi....75
Reformasyon....78
Reformasyon Politikleşir....81

BÖLÜM DÖRT • 85
Dördüncü Yarı-binyıl: MS 1525'ten günümüze
Almanya iki yolda gider
Açmaz....87
Merkezileşmemiş Almanya....89
Apokalips....89
Doğu'ya Kaçış....92
Fransız Yüzyılı....94
Junkerler Devleti....96
Fransa'nın Son Atılımı....100
Tıkanmış Prusya....105
Waterloo'dan Sonra Almanya: Bir Kış Ülkesi....107
İngiltere'nin Doğal Müttefiki....111
Başarısız Devrim, 1848-9....113
Şahlanan Batı....114
Demir Şansölye'nin Gelişi....118
Prusya Almanya'yı Yener....120
Yeni Paradigma....125
İlerleme Tanrısı Başarısızlığa Uğrar....128
Bismarck Almanya'yı Mahkûm Eder....129
Görülebilir Karanlık....131

Bismarck Anglofobiyi Serbest Bırakır 134
Bismarck'tan Sonra Almanya: Parçalı Ekonomik Büyüme 139
İmkânsız İkili Ülke 142
Dünya Gücü ya da Çöküş 147
Ulusların Parçalanması 152
Prusya-Almanya'nın Sonu 157
Talihsiz Cumhuriyet 159
Arada Kalan Prusya 161
Prusya ve Rusya: Gizli Kardeşlik 164
Paranın Ölümü 168
Nazilerin Yükselişi 170
Weimar Kültürü 174
Nazi Atılımı 176
Hitler'e Kim Oy Verdi? 178
Hitler'in Dikkatli Günleri 185
Prusya'nın Güçlenmesi 187
Karşı Konulamayan Hitler 189
1936: Renanya'ya Yeniden Asker Konuşlandırılması ve Berlin Olimpiyatları 190
1938: Avusturya ile *Anschluss* (Birlik) 190
1938: Münih Anlaşması 190
Hitler Harekete Geçer 191
Holocaust 193
Naziler Neden Kaybetti? 198
Yeniden Düzenlenen Eski Sınırlar 203
Ekonomik Mucize Yok 207
Gerçek Birleşme: Elveda Berlin 210
DAC ya da Doğu Elbiya'nın En Kısa Tarihi 213
Sorunlu Zamanlar 216
Savaş Alanı Almanya 219
Doğu Elbiya Geri Gelir 221
İkinci Bir Mucize Yok 225
Üçüncü Binyıl 227
Dayanılmaz Doğu 230

Merkel'in Tuhaf Sonbaharı 233
Sonuç: Almanya'nın Gerçek Tarihi 236

Ek: Kasım 2018 241
Teşekkür 243

ÖNSÖZ

ŞİMDİ DEĞİLSE NE ZAMAN?

Batı tam bir geri çekilme halinde. Büyük ya da küçük Anglo-Sakson güçler kaybolmuş ihtişam fantezilerine doğru çekiliyorlar. Avrupa'nın her yerinde popülistler göç ve küreselleşmenin hiçbir ulusal sadakati olmayan görünmez efendiler tarafından yönetilen hain bir Sistem'in işi olduğunu söyleyerek feryat ediyorlar. Bu kadar şanslı olduğuna inanmakta zorluk çeken Çar Vladimir sıradaki Büyük Oyun'unu kolluyor; Baltık ve Vişegrad devletleri titriyorlar. 1998'den 2005'e kadar Almanya'nın Dışişleri Bakanı olan kişi fazla umut kalmadığını görüyor:

> Avrupa artık çok zayıf ve stratejik olarak ABD'ye vekâlet verme konusunda bölünmüş durumda ve ABD liderliği olmaksızın Batı ayakta kalamıyor. Bu yüzden Batı dünyası, neredeyse bugün hayatta olan herkesin bildiği gibi, gözümüzün önünde neredeyse kesinlikle yok olacak.
>
> Joschka Fischer, *The End of the West*, 5 Aralık 2016

Bu arada bir *New York Times* başlığı, Liberal Batı'nın Son Savunucusu'nun Almanya Şansölyesi Angela Merkel olup olamayacağını sorguluyor.

Almanya mı? Herkesin hatırladığı gibi, Adolf Hitler'in demokratik biçimde iktidara geldiği (göreceğimiz gibi, usulüne uygun biçimde ve çok özgül bir seçmenler grubu sayesinde)

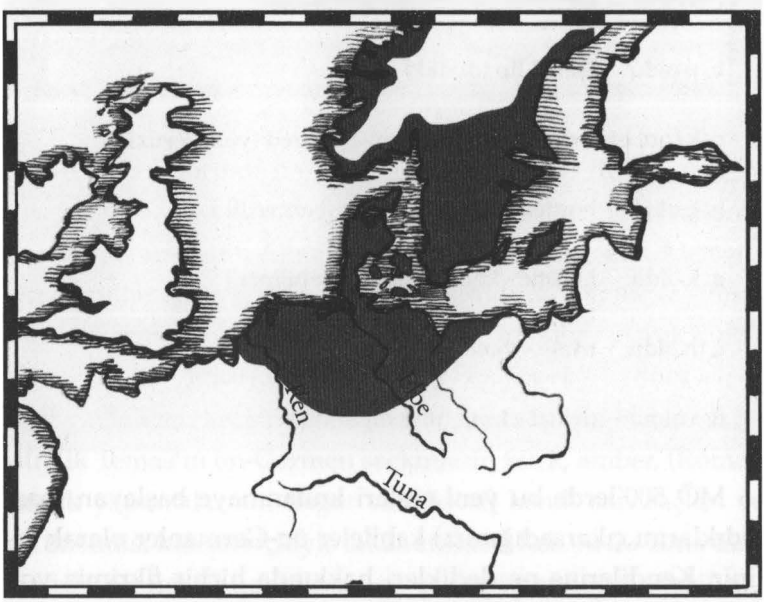
ve kanlı bir ırkçı hâkimiyetin peşinden dizginlerinden boşalarak savaşa giden ülke mi? Almanya tek bir insan ömrü içinde gerçekten böylesine sert bir değişim geçirmiş olabilir mi?

Evet, olabilir. Fakat bunu –ve neden Almanya'nın şu anda son umudumuz olabileceğini– anlamak için Alman tarihine ilişkin bildiğimizi sandığımız şeylerin büyük bir bölümünü fırlatıp atmamız ve yeni bir başlangıç yapmamız gerekir.

O halde başından alalım. Ya da daha doğrusu biraz daha gerilere, en başına gidelim.

EN BAŞINDA

En yakın tahminlerimize göre MÖ 500 yıllarında, Güney İskandinavya ya da en Kuzey Almanya'da toplanan Demir Çağı kulübelerinde Avrupa'nın Hint-Avrupa nüfusunun bir kolu bazı sessiz harfleri başka yerlerde yaşayan herkesten farklı biçimde telâffuz etmeye başladı.

Muhtemel başlangıç yeri, yaklaşık MÖ 500

Kim, nerede, ne zaman ve neden sorularının yanıtını hiç kimse tam olarak bilmiyor ya da bilemiyor. Ancak *ne oldu-*

ğunu yeniden kurgulayabiliriz. Başka diller (Latincedeki *quis, quid, quo, cur, quam* sözcüklerinde olduğu gibi) *c/k/qu* sesini kullanmaya devam ettiler, fakat Danca, İngilizce, Almanca ve benzeri dillerin atası artık kabuğundan çıkıyor ve modern *hvad / what / was** sözcüklerini oluşturan bir *hv / wh / h* sesini kullanmaya başlıyordu.

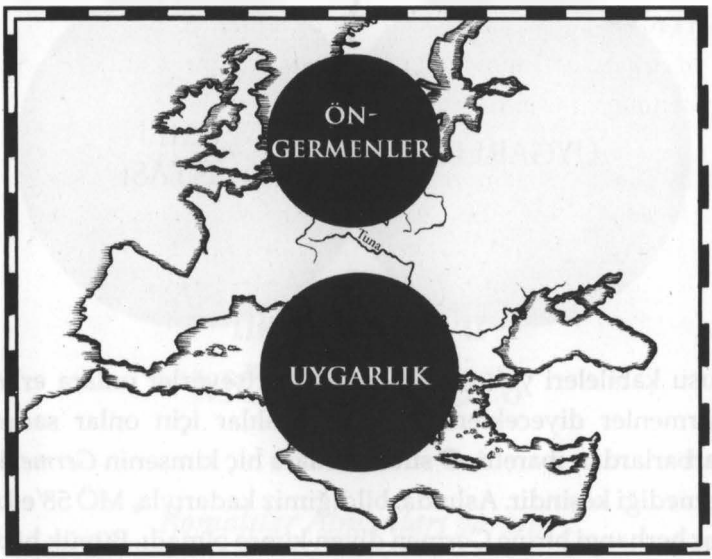
İlk *Germenik Ses Kayması, Grimm Yasası* olarak da bilinir, çünkü derledikleri halk masallarıyla ün kazanmış olan Grimm Kardeşler'in büyüğü Jacob tarafından kaydedilmiştir. Etkisi en belirgin biçimde, hem Germenik hem de Germenik olmayan, Latinceden türemiş versiyonları kullanan modern İngilizcede görülebilir.

p, f oldu:	paternal - fatherly (baba soylu, baba gibi)
f, b oldu:	fraternal - brotherly (kardeşçe)
b, p oldu:	labia - lip (dudak)
c/k/qu, hv/wh/h oldu:	century - hundred (yüzyıl-yüz)
h, g oldu:	horticulture - gardening (bahçecilik)
g, k oldu:	gnostic - know (bilinircilik-bilmek)
t, th oldu:	triple - three (üçlü-üç)
d, t oldu:	dental - teeth (dişle ilgili-diş)

MÖ 500'lerde bu yeni sesleri kullanmaya başlayan (başladıklarını çıkarsadığımız) kabileler ön-Germenler olarak bilinir. Kendilerine ne dedikleri hakkında hiçbir fikrimiz yok çünkü bu evrede su kanalları, kütüphaneler, tiyatrolar, seçim-

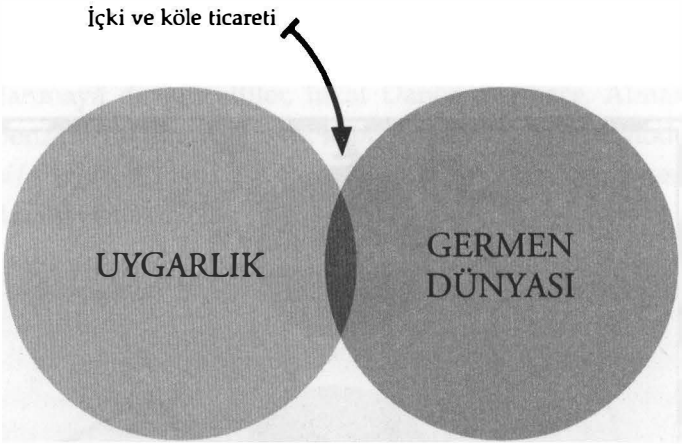
* *Hvad:* Eski Kuzey Almanya dilinde "ne". *What:* (İng.) "ne". *Was:* (İng.) "olmak" (*to be*) fiilinin bazı geçmiş zaman kiplerinde birinci ve üçüncü tekil şahısla çekilirken aldığı biçim; (Alm.) "ne". (çev.)

ler ve yazılı tarih gibi şeylere sahip olan Akdeniz halklarıyla hiçbir temasları yoktu.

MÖ 150 yıllarında ön-Germenlerin Akdeniz dünyasıyla etkileşmeye başladığını biliyoruz. Bu dönemden itibaren Roma yapımı şarap bütün Almanya'ya dağılmaya başladı. Alışverişin de onlar için yeni bir deneyim olduğunu biliyoruz çünkü bütün Germenik dillerde satın almanın karşılığı olarak kullanılan sözcük (*kaupa / kopen / shopping / kaufen* vb), Latince *küçük tacir* ya da *hancı* anlamına gelen *caupo* sözcüğünden gelmektedir. İlk Temas'ın ön-Germen seçkinlerin kürk, amber, (Romalı peruk yapımcılarının değer verdikleri) kendi sarı saçları ve en önemlisi köleleri içkiyle takas ettikleri Ren ya da Tuna üzerindeki bir ticaret noktasında gerçekleştiğini hayal edebiliriz.

Cimbri ve *Töton* denilen kuzeyli kabileler, MÖ 112-101 yılları arasında Roma Cumhuriyeti'nin yüreğine korku salmaya başlayıncaya dek ticaretin barışçı biçimde devam ettiği görülür. Bu dönemin sonunda büyük General Marius söz ko-

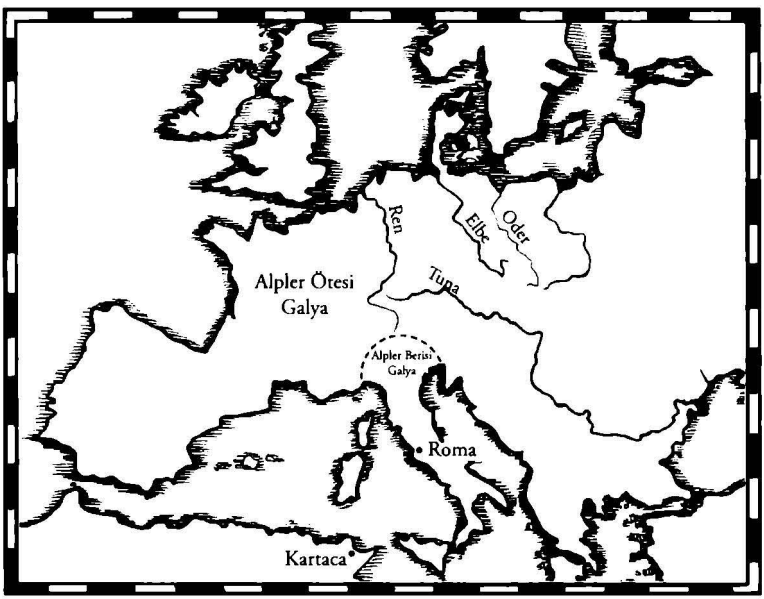
nusu kabileleri yok eder. Sonraki yurtseverler onlara erken Germenler diyeceklerdi fakat Romalılar için onlar sadece barbarlardan ibaretti. O sırada onlara hiç kimsenin *Germenler* demediği kesindir. Aslında, bildiğimiz kadarıyla, MÖ 58'e kadar herhangi birine Germen diyen kimse olmadı. Büyük hikâyenin tamamı tarihin kaydettiği en ünlü adamlardan biriyle başlar.

BÖLÜM BİR

İlk Yarı-binyıl
MÖ 58 - MS 526

Romalılar Almanları yaratır,
daha sonra Almanlar Roma'yı alır

SEZAR ALMANLARI İCAT EDER

Sezar'dan önce Roma ve Galya

MÖ 60 yılının Mart ayında Roma'daki konuşmaların esas konusu (filozof-hukukçu-politikacı Cicero'nun yazdıklarına bakılırsa) Barbar sığınmacıların yarattığı tehdit idi. Barbarlar daha kuzeydeki huzursuzluk ve savaşlar yüzünden henüz Romalaştırılan Alpler Berisi Galya'ya (şimdiki Kuzey İtalya'ya) akın ediyorlardı. Fethedilmemiş Alpler Ötesi Galya'da yeni ve sorun yaratan

bir gücün ortaya çıktığı görülüyordu. MÖ 58'de Alpler Berisi Galya'nın, şöhret edinmek ve borçlarını ödemek amacıyla bir fetih savaşı çıkarmak için kıvranan yeni valisi Jül Sezar onlara bir isim verdi: *Germani.*

Çok satan tarih kitabı *Galya Savaşı*'nın birinci sayfasında ilk kez Sezar bu Germenleri, onların *Ren'in ötesinde ikamet ettikleri* fikriyle kesin bir dil kullanarak eşleştirir. Kendi okurlarına bir harita sunar, tıpkı Stanley haritasındaki Orta Afrika gibi bir boşluğu doldurur ve onun büyük fikrini duraksamadan benimser. Roma ve Galya hem fiziksel hem de kültürel olarak örtüşür fakat Ren'in ötesi tamamen farklı bir ülke olarak kalır. *Galya Savaşı*'nın sayfaları boyunca Sezar bu konuyu tekrar tekrar ele alır.

Sezar kısa sürede durumun kötüye gitmekte olduğunu fark eder. Bazı Galyalı kabileler Ren'in karşısında savaşmakta olan 15.000 Germen'e baskıcı Aedui'ye karşı kendilerine yardım etmeleri için rüşvet vermiştir. Fakat başarılı olan Germen lider Ariovistus kendi kavminin Ren'i geçmesini ister ve Romalı olmayan Galya'nın fiilen hükümdarı olur. Galya'da neredeyse 120.000 Germen vardır; kısa süre içinde, daha fazlası gelecek ve kendilerine yeni bir yurt aramak zorunda kalan yerel ahaliyi kovacaktır.

Bir yurtsever olan Sezar tehlikeyi hemen görür. Roma'nın Alpler Berisi Galya bölgesi –belki Roma'nın kendisi de– barbar göçmenlerin baskınına uğrayacaktır. Korkuya kapılan lejyonerlerini muhteşem bir nutukla coşturur, korkunç dar yollardan ve ormanlardan dikkatle kaçınarak ilerler. Topluca *Germani* diye adlandırdığı kabileler MÖ 58'de *Vosges Muharebesi*'nde birleşirler.

Almanlar sonunda ezilirler ve eski savaşlarda görüldüğü gibi, hezimet genel bir katliama dönüşür. Hayatta kalanlar nehri geçerek kaçtıklarında Sezar peşlerine düşmek ister. Ubii (Roma'nın müttefiki olan Almanlar) Sezar'ın ordusuna Ren'i

geçecek araçlar sağlar. Sezar, Romalılar ne kadar çoğalırsa güvenliğin de o kadar sağlam olacağı düşüncesiyle nehrin üzerine bir köprü inşa etmeye karar verir. Lejyonları şaşırtıcı bir beceriyle on gün içinde köprüyü inşa ederler.

Roma'nın askeri teknolojisi muhteşem olsa da ordu kara savaşında zorlanır. Ve Almanlar bölgeyi bilmektedirler. Ormanlara kaçarlar ve Sezar bütün güçlerini bir araya getirerek Romalıların saldırmasını beklediklerini haber alır. Bu noktada hem şan şeref kazanacak hem de görevini tamamlayacak kadar ilerlemiş olan Sezar, arkasında kalan köprüyü yıkarak Galya'ya döner.

Galya Savaşı'nın diğer bölümlerinde Almanlar Galya'da isyan etmek isteyen herkesin potansiyel müttefiki olarak pusuda beklerler. Tek bir çözüm vardır: Onlara Roma'nın olanca gücünü hissettirmek. Böylece, MÖ 55 yılında Ren'in karşısına kitlesel bir göç girişiminde bulundukları zaman Sezar *Almanlara savaş açmayı* aklına koyar.

Sezar, 430.000 kişiden oluşan düşman güçlerini ölümcül Ren-Meuse kavşağına sürüp *imha ettikten* sonra birliklerini tek bir adam bile kaybetmeden geri çekmesiyle övünür. Roma standartlarında bile bu bir savaş değil tam bir katliamdır. Büyük hatip Cato, Sezar'ın ceza olarak Almanlara teslim edilmesini açıkça talep eder. Fakat Sezar, *Galya Savaşı*'nı, kendisinin vahşi yöntemler kullanmasının etkin bir caydırıcı etken olduğunu kanıtlamak için kullanır: İsyancı Galyalıların daha sonra rüşvet vermeye kalkıştıkları Almanlar son olayların ardından Galyalılara bu kez risk almayacakları yanıtını vermişlerdir.

Peki henüz keşfedilen bu barbarlar gerçekte nasıl insanlardı? Sezar, uygun bir dramatik anda –MÖ 53 yılında Ren üzerindeki ikinci köprübaşında durmuştur– heyecanlı anlatısına ara vererek, Almanlara ilişkin tarihte bir ilk olan ünlü betimlemesini yapar.

Sezar'ın Almanları

Almanlar [Galyalılardan] çok farklıdırlar. Ne dini törenleri düzenleyen Druidleri vardır ne de kurban kesmeye fazla önem verirler. Güneş, ateş ve ay gibi, görebildikleri ve güçlerinden yararlandıkları tanrıları benimserler. Öteki tanrıları işitmemişlerdir. Hayatları boyunca avcılık ve askerlik sanatıyla ilgilenirler. Nehirlerde kadın erkek iç içe yıkanırlar, vücutlarının büyük bölümünü çıplak bırakacak şekilde post giyer ya da geyik derisinden pelerine sarınırlar. Tarımla fazla uğraşmazlar. Besinleri genellikle süt, peynir ve etten ibarettir. Hiçbirinin belirli bir toprağı ya da kendisine ait sınırları yoktur... Komşularının kendi tarlalarından çekilmek zorunda kalmalarını ve bir daha oraya yerleşememelerini kendileri için büyük bir kahramanlık olarak görürler... Kendi bölgelerinin dışında yapılan hırsızlığı ayıplamazlar... Misafirlere saldırıp onları yaralamayı doğru bulmazlar. Herhangi bir sebeple evlerine gelenleri korurlar, onlara değer verirler. Evleri herkese açıktır, yemeklerini misafirleriyle paylaşırlar... Yukarıda sözünü ettiğimiz Hercynian Ormanı'nı yük taşımayan birinin dokuz gün içinde baştanbaşa geçmesi mümkündür. Yolların uzunluğunu ölçmek için kullandıkları herhangi bir yöntemleri yoktur... Ormanda başka hiçbir yerde görülmeyen çok sayıda vahşi hayvan yaşar.

Galya Savaşı, VI, 22-28

Hiçbir gerçek tanrı ya da rahip, herhangi bir mülkiyet, toplumsal düzen, ekmek yapmak için tahıl üretilen tarlalar, mesafe ölçüleri yok. Geniş ormanlar vahşi hayvanlarla dolu, kabileler arasında kesintisiz savaşlar, aslında tam bir barbarlık var. Roma'nın kazanç sağlamak için yöneteceği bir yer haline gelmesi için hiçbir beklenti yok.

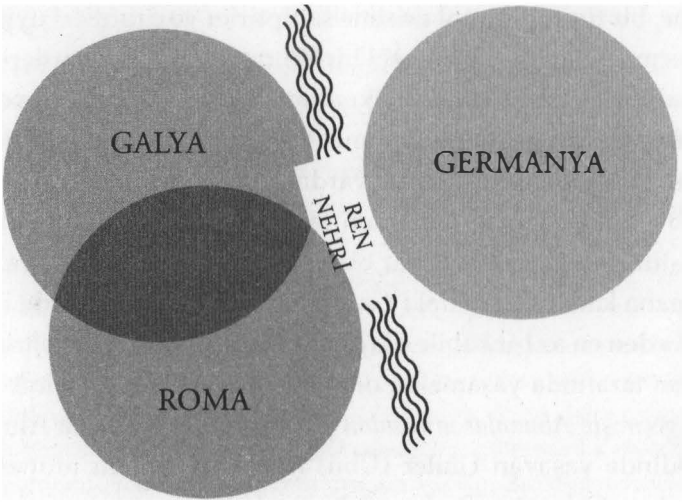
Fakat bu antropoloji değil politikadır. Bütün mesele, Ren nehrinin sol yakası (Sezar'ın fethettiği) ile sağ yakası (iki kez işgal edip başarısız olduğu) arasında bir karşıtlık oluşturmaktır. *Bu* tarafta Galyalılar vardır; bereketli tarlaları sürerler, Greko-Romen panteonu içerisinde eşi benzeri kolayca bulanabilecek tanrılara taparlar; temel yasalara, ilkel seçim siste-

mine, bir tür toplumsal düzene sahiptirler ve druidleri uygarlaştırma potansiyelinin kesin bir kanıtı olarak Grek harfleriyle yazabilirler. Sezar kendi halkı adına Romalaştırmak ve vergi toplamak için gayet mükemmel bir ülke kazanmıştır. Ren'in öteki tarafında ise Almanlar vardır.

Bu arada nehrin tamamen farklı iki ülke arasında sınır oluşturmadığı açıktır. Sezar bize Ren'in uzak tarafında, yakın zamana kadar Galya'daki Galyalıların bulunduğu yerde ikamet eden en az bir kabile olduğunu; tam aksine, Ren nehrinin yakın tarafında yaşamakta olan Belgaların (Belgae) *ancak yakın geçmişte Almanlar arasından çıktığını* anlatır. Ren'in Alman şeridinde yaşayan Ubiler (Ubii) Romanın sağlam müttefikleriyken Galya tarafında, görünüşe bakılırsa aynı zamanda Almanlardan oluşan düşman kabileler yaşar. *Galya Savaşı*'nın tamamında insanlar saldırmak, birleşmek, kaçmak ya da göçmek için Ren'i geçerler. Bizzat Sezar seçkin kişisel muhafız gücü olarak bir Alman süvari birliği kullanıyordu.

MÖ 58-53 yıllarında Ren kıyıları boyunca gerçekliğin, daha çok günümüzün Suriye'sini andıran akışkan, sürekli değişen, kanlı bir karmaşa olduğu görülür. Peki, ne tür zafer haberleri geçerli olacaktır? Sezar Roma hükümdarlığının doğal sınırını keşfettiğini bildirir. Ren nehri, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra İngilizlerin ve Fransızların Ortadoğu'da kumun üzerine keyfi sınırlar çizdikleri Sykes-Picot hattının Roma versiyonu haline gelir. Ren'in ötesindeki halkların telafi edilmez biçimde barbar oldukları ve yaşadıkları bölgenin kâbus benzeri bir vahşet ortamı oluşturduğu ilan edilmiştir. Daha da kötüsü, onlar Roma'ya özellikle düşmandılar, Romalıların *karşısında yer alan herhangi bir güce yardımı asla reddetmezlerdi.* Bu nedenle Roma'nın misyonu gayet açıktır: Ren'i gözetim altında tutmak ve nehri geçmeye kalkışanları her defasında mahvetmek.

Julius Sezar Almanları icat etmişti.

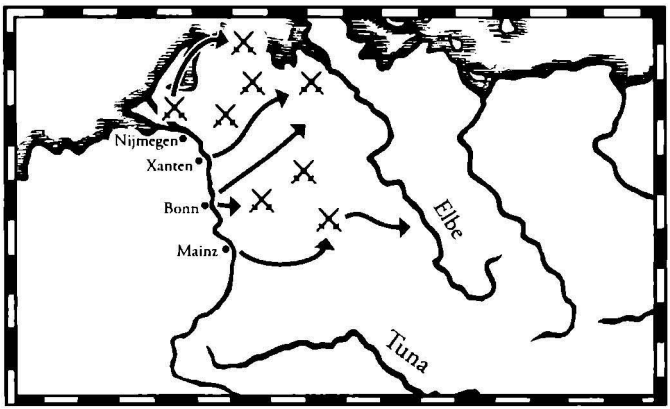
Sezar'a göre Almanlar (Germani) ve Galya

GERMANYA NEREDEYSE ROMALI OLUR

Kendisiyle savaşmakla ve Sezar'ın katledilmesinden sonra imparatorluk olmakla uğraşan Roma Cumhuriyeti, Sezar'ın Ren'deki hattına bağlı kaldı: *Burada* uygarlaştırılabilir Galyalılar, *orada* Almanlar. Elbette uygar olmayan halkın faydaları da vardı. İlk Roma İmparatoru Augustus da tıpkı Roma'nın uydusu Yahudiye'nin Kralı Büyük Herod gibi Kuzey Ren Almanlarından oluşan kişisel bir muhafız birliği kullanarak Jül Sezar'ı taklit etti. Ne var ki MÖ 17 yılında Almanlardan oluşan kalabalık bir grup Ren'i geçti, V. Lejyon'un kutsal sembolü olan kartalı ele geçirdi ve onu bir zafer nişanı olarak nehrin karşı tarafına götürdü. Yepyeni Roma İmparatorluğu kendisiyle bu şekilde alay edilmesine izin veremezdi. İlk büyük stratejik taarruzunu gerçekleştirdi: *Germanya*'nın tam fethi.

İmparator Augustus'un küçük üvey oğlu Drusus'a komutanlık verildi. Bugünkü Bonn, Mainz, Nijmegen ve Xanten kentlerinin yer aldığı bölgeyi oluşturacak şekilde Ren boyunca sıçrama noktaları inşa edildi. Bu üslerden harekete geçen Drusus MÖ 12-9 yıllarında birbiri ardına pek çok zafer kaza-

narak Kuzeybatı Almanya'da enine boyuna ilerleyen lejyonlarına ve donanmasına önderlik etti.

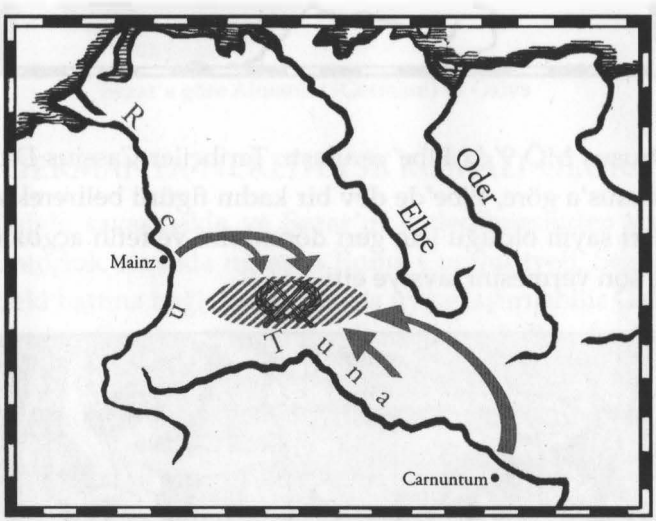
Drusus MÖ 9'da Elbe'ye ulaştı. Tarihçiler Cassius Dio ve Suetonius'a göre, Elbe'de dev bir kadın figürü belirerek ona, günleri sayılı olduğu için geri dönmesini ve fetih açgözlülüğüne son vermesini tavsiye etti.

Drusus Elbe'ye varır; Eduard Bendemann'ın ahşap oyma eseri

Almanya ve Avrupa tarihinde bu çığır açan bir andır. Elbe'de durmak normal bir askeri-politik karar değildir, daha büyük güçlerin dayattığı bir karardır. Ren'i geçmek iyidir fakat Elbe makul hırsların sona erdiği yeri işaretler.

Tuna, Ren ve Elbe arasındaki *Germania*'nın nihai fethi MS 6 yılında gerçekleşti. Belki de Romalılar –İmparatorluğun tüm gücünün yaklaşık yüzde 40'ını oluşturan– on iki lejyonun katılacağı gelmiş geçmiş en büyük ve tek bir askeri harekâtla batıda Ren'i ve güneyde Tuna'yı aşarak son itaatsiz kabileleri geniş bir kıskaç hareketiyle kuşatmayı planlamışlardı.

İmparatorluğun büyük planı, MS 6

Büyük saldırının başlamasından sadece birkaç gün önce bugünkü Bosna'da yer alan bir yedek lejyon, Balkanlar'da Büyük İlirya İsyanı'nı ateşleyerek ayaklandı. Bir arada duran Ren-Tuna orduları derhal güneye aktarıldı.

Seferden vazgeçilmesine rağmen *Germanya*'nın gerilerinde Romalaştırma hız kazanarak devam etti. Cassius Dio *kentlerin kurulmakta olduğu*nu yazdı. *Barbarlar pazar yeri kullanmaya alı-*

şıyorlar ve barışçı gruplar halinde bir araya geliyorlardı. Bu sözler Dick Cheney'in Çöl Fırtınası harekâtından sonrasına ilişkin cennet benzeri düşünü andırır ve geleneksel biçimde tam bir abartma olarak göz ardı edilmiştir. Bununla birlikte arkeologlar Romalıların aslında *Germanya*'yı inşa etmekte olduklarına ilişkin belirgin kanıtlar bulmuşlardır. Ren'in 60 mil doğusundaki Waldgirmes'te caddeleri, pazaryeri ve bir toplanma alanı olan tam bir askeri ve sivil şehir gün yüzüne çıkarılmıştır. Orada MS 5 yılından 9 yılına kadar Roma işgaline tarihlenen sikkeler bulundu.

İkinci tarih on yıllar boyunca Alman tarihine ilişkin en fazla akıllarda kalan tarih olarak her Alman okul çocuğunun beynine işlendi.

ARMINIUS VE SONRASI

Almanya'daki Romalılar, daha çok Hindistan'daki İngilizlere benzer biçimde, savaşan küçük devletlerden oluşan bir karmaşa buldular ve ona kendi çıkarlarına uygun biçimde tek bir büyük Ulus nosyonu dayattılar. İngilizler gibi, onlar da keşfettikleri bu bölgede sadakat bekledikleri kültürel anlamda kısmen asimile edilmiş bir liderler sınıfı yarattılar.

MS 9 yılında *Germanya* valisi Publius Quinctilius Varus yaz aylarını ülkenin derinlerinde savaşarak değil, vergi toplayarak geçirdi (daha sonra denildiği gibi, çok baskıcı yöntemler kullandı). Ren'deki kış bölgesine dönüş yolunda, kuzeybatı Cherusci kabilesi şefinin oğlu, Roma'da eğitim görmüş, Romalılaşmış sofra arkadaşı Arminius'a (Hermann'ın Latince versiyonu) güvenmek gibi bir hata yaptı. Arminius ona yakınlarda küçük bir isyan olduğunu ve Romalıların bu yıl bir kez daha orada bayrak göstermesi gerektiğini söyledi. Arminius'un kayınpederi ona güvenmemesi için kendisini uyardığı halde Varus bölgede tam bir barış sağlama umuduyla üç lejyonunu savaş düzenine sokarak yürütme zahmetine bile

katlanmaksızın harekete geçirdi. Romalılar, Sezar'ın elli yıl önce dikkatle kaçındığı dar geçitler ve yoğun ormanlar içinde sıkışıp kaldılar. Orada pusuya düşerek, *Teutoburg Ormanı Muharebesi* olarak bilinen, günümüzde ancak sinema yapımcılarının renklendirebileceği doğruluğu kanıtlanmış dehşet sahneleri içinde imha edildiler. 1985'te İngiliz amatör Binbaşı Tony Clunn'un yaptığı keşiften sonra arkeologlar savaşın Aşağı Saksonya'da Kalkriese'de gerçekleştiğini kesinleştirdiler.

Kalkriese kazı alanında bulunan Romalı süvari maskesi

Bu olayın ardından Romalıların Ren'in doğusundaki neredeyse bütün dayanak noktaları tahrip edildi. Bu muazzam bir yenilgiydi fakat geniş bir bakış açısıyla Roma'nın Almanya'yla ilgili hırslarının sonu olmadı. MS 14'ten 16'ya kadar Drusus'un oğlu Germanicus intikam amacıyla bölgeyi kasıp kavurdu ve sonunda Arminius ve müttefiklerini Weser Nehri kıyılarında kıstırmayı başardı. Savaşın bir gün öncesi tam bir efsaneydi. Arminius ve Roma'ya sadık kalan bir kardeşi nehrin iki yakasından birbirlerine Latince hakaretler savurdular. Germanicus, birliklerini karanlığın içinde görünmeden dolaştırarak Shakespeare'e *V. Henry* adlı eseri için bir model

sundu. Sabahın erken saatlerinde Almanlar bozguna uğratılıp katledildiler; *cesetleri ve terk edilmiş silahları on millik bir mesafeye dağıldı* (Tacitus). Kısa süre sonra Alman milliyetçiliğinin ilk kahramanı olan Arminius / Hermann kendi soydaşları tarafından bilinmeyen koşullarda öldürüldü.

Böylece Ren bölgesinin güvenliği yeniden sağlanmış oldu. Bütün ordular gibi Roma ordusu da geri kalmış bölgelerin güçlü kuvvetli çocuklarını kent gençliğine tercih ediyorlardı ve Almanlar artık en gözde asker adayları olmuşlardı. Roma'nın Britanya'yı fethi sırasında Alman birlikleri hayati Medway Savaşı'nı kazanmak için zırhlar içinde Thames nehrini yüzerek geçtiler. İmparatorluk muhafızları da bütünüyle Almanlardan oluşuyor ve bunlar, Roma'nın yılgın yurttaşları tarafından *cohors Germanorum* olarak biliniyorlardı. Ren bölgesinin çeşitli yerlerinden Roma'ya sağlanan askerler bütün yerel ekonominin dayanak noktası haline geldi.

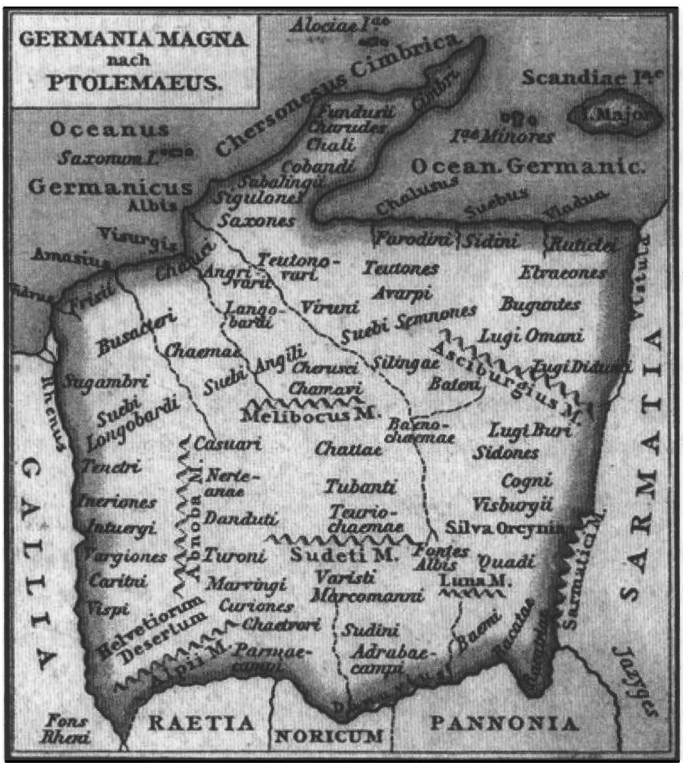
O sırada Roma en muhteşem dönemini yaşıyor ve Almanya dahil bütün cephelerde karşı konulmaz biçimde ilerliyordu. *Beş İyi İmparator* olarak anılan, Nerva, Trajan, Hadrianus, Antonius Pius ve Marcus Aurelius'un yönetimi altında nere-

Strabon'a göre Avrupa haritası

deyse bir yüzyıl süren olağanüstü bir barış, istikrar ve refah dönemi oldu. Roma ordusunun nerelere kadar ilerlediğini ancak son zamanlarda keşfettik. MS 20 yılında Grek coğrafyacı Strabon Almanya'yı şöyle görmüştü:

Strabon, *Romalılar henüz Albis'in [Elbe] ötesindeki bölgelere kadar ilerlememişlerdi,* diye yazdı. Fakat MS 150'de, İskenderiyeli büyük bilgin Batlamyus bunun çok ötesine uzanan bir *Magna Germania* çizdi:

Çok yakın zamana kadar Batlamyus'un yaptığı haritanın tamamen hayali olduğuna inanılıyordu. Daha sonra, 2010 yılında Berlin Teknik Üniversitesi'nden bir ekip haritanın yakınlarda keşfedilen bir versiyonundan ve modern bilgisa-

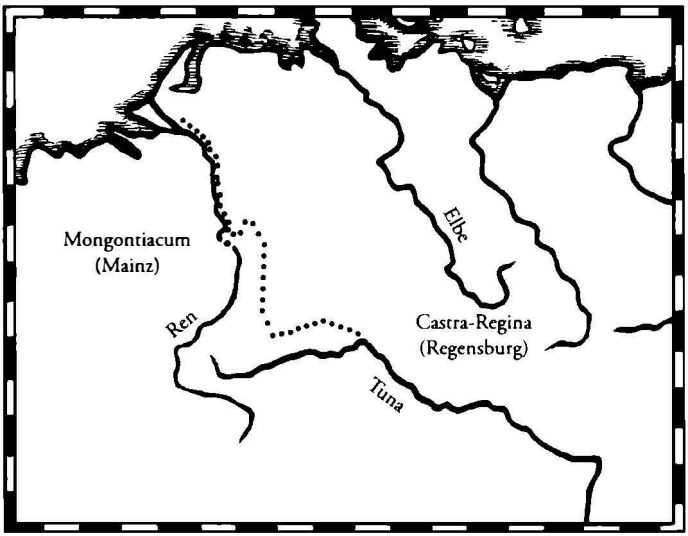
yar gücünden yararlanarak Batlamyus haritasının o zamana kadar sanılandan çok daha doğru olduğunu saptadı. Aslında harita öylesine doğruydu ki askeri seferlerden sağlanan bilgilere ulaşmaksızın Kuzey Afrika kıyısında bir kütüphanede oturan bir adam tarafından çizilmiş olamazdı. Sonunda ekip MS 2. yüzyılın başlarında Roma ordusunun günümüzde Polonya içinde kalan Vistül kadar uzaklardaki doğu bölgelerini bütünüyle biliyor olması gerektiği sonucuna vardı.

ESKİ SINIR HATTI: *LIMES*

Romalıların günün birinde Almanya diye anılacak her yeri araştırdıkları görülse de onun tamamını asla fethetmediler. Aslında Almanya'nın geleceği tam olarak Roma yönetiminin kapsadığı alanın genişliğiyle belirlendi. Alanın ne kadar geniş olduğuna ilişkin kuşku yoktur çünkü sınır bugün bile şaşmaz biçimde toprağa yazılıdır.

Tarihler belirsizdir fakat en geç MS 100 yılında Romalılar Güneybatı Almanya'nın büyük bir bölümünü tamamen denetim altına aldılar. MS yaklaşık 160'ta *limes Germanicus* olarak bilinen tahkim edilmiş büyük bir sınır inşa ederek yönetimlerini resmileştirdiler. Bu sınır Ren'i izliyor, sonra içerilere doğru doğuya sapıyor, (bugüne dek Almanya'da kuzey-güney ayrım çizgisi olarak bilinen) Main nehrini izliyor, nihayet güney ve doğuya, günümüzde Regensburg olarak anılan yere yöneliyordu.

Çin Seddi Doğu Asya'da ne tür bir işlev gördüyse Romalıların bu sınır tahkimatı da Avrupa'da aynı işlevi görmüştür: bugün hâlâ büyük bölümünün izi bulunabilen, 1000 kadar kale ya da gözetleme kulesiyle 350 mil uzunluğunda bir hat. Yıllarca tarihçiler tarafından nedeni anlaşılmaz biçimde göz ardı edildi fakat son on yıl içinde hak ettiği ilgiyi nihayet görmeye başladı. Bu kitabın geri kalanı için Almanya'nın tam

olarak ne kadarının Romalılar tarafından fiilen yönetildiğini hatırlamamız gerekir.

Bir modern Almanya haritası üzerinde izleyeceğiniz *limes* (sınır hattı) çizgisi, Köln, Bonn, Mainz, Frankfurt, Stuttgart, Münih ve Viyana'dan geçer; hattın tam doğusuna düşen Duisburg gibi yerler başlangıçta Roma'nın ileri üsleriydi. Başka deyişle, Hamburg dışında gelecekteki en büyük Avusturya ve Batı Almanya kentleri Roma İmparatorluğu'nun içinde ya da sürekli gölgesi altında gelişti.

SOYLU VAHŞİ GERMENLER

Erken Almanlara ilişkin en ünlü Roma değerlendirmesi tarihçi Tacitus'un *Germania*'sıdır (yaklaşık MS 103). Sezar gibi, Tacitus da Almanları Romalıların zıddı olarak görür. Fakat Tacitus'a göre bu kötü bir şey değildi çünkü Romalıların sadece kendi imparatorlarına tapan, ahlaksızlık ve lüksle yumuşatılmış bir halk olarak yozlaştıklarını iddia ediyordu. Almanlar, evet, barbardılar fakat soylu olanlar *kamusal eğlencelerin ayartısına kapılarak yozlaşmamışlardı.*

Sonraki yurtseverler Tacitus'un kitabını Almanların asla Romalılaştırılmadıklarına ilişkin bir kanıt olarak görüp yanlış yorumladılar. Aslında kitap tam tersini kasteder. Sonraki emperyalistlerin çoğu gibi Romalıların da en çok sevdiği şey sınır komşuları olan vahşi ve soylu kabile halkları hakkında yazılanları okumaktı; tabii onları savaşta yendikten sonra. Gerçek bir savaşa girenler daha soylu oluyorlardı. 1745'te bütün İngiltere Dağlı İskoçların saldırısı karşısında korkudan titriyordu. Onları romantik bulan kimse yoktu. Fakat İngiliz ordusu Culloden'de ezdikten sonra onları neredeyse hemen şok birlikleri olarak kullanmaya başladılar ve İngiliz kamuoyu onlara ilişkin bozulmamış, doğal cesaret masallarına âşık oldu. MS 100'de Romalılar ile Almanlar da böyleydiler. *Germanya*'da son büyük isyan MS 69/70 yıllarında gerçekleşmiş ve ancak Roma'nın çatlaması yüzünden imparatorluk muhafızları *cohors Germanorum* terhis edildiğinde Alman birlikleri aşağılandıklarını hissetmişlerdi. Tacitus'un döneminde Romalı okurlar kendi vahşi *Germani*'sinin masallarından güvenli biçimde hoşlanabiliyorlardı.

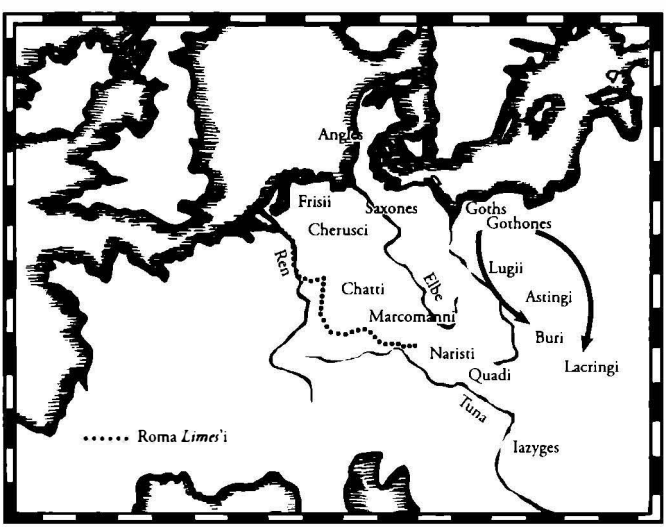
Tacitus'un Almanlar hakkında en bilinen ve kötü şöhretli ifadesi, onların başka ırklarla asla karışmamış saf bir ırk olmalarıydı; mavi gözler, kızıl/sarı saçlar, iri bir gövde. Daha az alıntı yapılan ise onun, başından beri *Germanya*'ya ilişkin temel bir olguyu aydınlatmasıdır. Bu bölge okyanusla kuzeye, Ren'le batıya ve Tuna'yla güneye kadar uzanır fakat Almanlar ile fazla tanınmayan halklar arasındaki sınırı tanımlayan şey *karşılıklı korkudur*. Tacitus kazara Alman tarihinin büyük kaldıracını bulmuştu, doğuya doğru ne kadar yayılabileceğine ilişkin belirsizlik.

Tacitus'a, MS 15. yüzyılda onun yeniden keşfedildiği zamana tekrar döneceğiz. Şimdilik önemli olan, yaklaşık MS 100 yılında, kanlı Teutoburg Ormanı yenilgisine rağmen Roma'nın *Germanya*'nın en zengin ve en verimli bölgelerinin tam denetimini sağlamış olmasıdır.

SONUN BAŞLANGICI

Yakındoğu'dan dönen Roma birlikleri beraberlerinde dehşet verici bir hatıra getirdiler. Antonine Vebası, muhtemelen bulaşıcı çiçek hastalığı, MS 165 ile 180 arasında Batı Avrupa'yı kasıp kavurdu. Bu arada, Tuna boylarındaki Almanlar daha vahşi Almanların baskısına maruz kaldılar. Güneye doğru yayılan Gotlar personel sayısı yetersiz Roma kalelerini kuşatarak ele geçirmeye başladılar.

Beş İyi İmparator'un sonuncusu olan Marcus Aurelius veba yüzünden sayısı azalan lejyonlarıyla *Tuna'nın donmuş kıyılarında sekiz kış seferi yaparak kendi kişiliğini kanıtlamak zorunda kaldı.* İmparatorun zayıf bünyesi bu seferlerin şiddeti karşısında yenik düştü (Gibbon). Marcus Aurelius tek bir düşmanla ya da bir ulusla değil karmakarışık bir siyasal yapbozla karşılaştı. Bu karmaşanın içinde, *Germani* hâlâ çeşitli kabileleri kapsayan bir terim olmaktan öteye geçmiyordu.

Roma sınır hatları ve *Magna Germanya* kabileleri, MS 160 civarı

Cassius Dio, *Roma Tarihi*, LXXII

On iki yaşında bir çocuk olan Battarius'un liderliğindeki bir kabile ittifak önerdi, hediye olarak para aldılar. Quadi gibi diğerleri barış istediler. Onlarla barış yapıldı. Ancak aralarına Iazyges ve Marcomani kabilelerinin karışacağı, Roma mevzilerini keşfedecekleri ve ikmal malzemeleri sağlayacakları korkusuyla onlara pazarlara erişme hakkı verilmedi. Hem Astingi hem de Lacringi, para ve toprak umuduyla Marcus'a yardıma geldiler. Lacringi, Astingi'ye saldırdı ve kesin bir zafer kazandı. Sonuç olarak Astingi Romalılara karşı bir daha düşmanca eylemlere girişmedi... vb.

Marcus durumu denetim altına alma çabasıyla büyük bir güç ve cazip teklifler karışımını kullandı. Yenilgiye uğratıldıktan sonra seçilen Almanlar askeri yardım ve para karşılığında diğer Almanlarla savaşacak olan Roma'nın müttefikleri, *foederati* olmaya davet edilirlerdi. Özünde bu sistem Roma'nın o sırada ve daha sonra düşmanlarını kalıcı biçimde askeri hezimete uğratma yeteneğine bağlıydı.

Bu sistem Marcus Aurelius'un işine yaradıysa da sonunda onu öldürdü. Fakat MS 3. yüzyılın başlarından itibaren Roma Yakındoğu'nun büyük zenginlikleri için Pers Sasani İmparatorluğu'nun meydan okumasıyla karşılaştı. Kaynakların dağılmasıyla birlikte Alman sınırını denetlemek giderek zorlaştı.

MS 235'te Ren bölgesindeki Roma ordusu ayaklandı ve bir Got'un oğlu olan devasa ve dehşet verici Maximinius Thrax'ı bir tür yeni imparator olarak ilan etti. Ordunun başa getirdiği ve *hiçbir resmi eğitim görmeyen* (Gibbon) ilk imparator yarı Alman idi. Maximinus Roma için sonun başlangıcıydı. Saltanatı büyük 3. Yüzyıl Krizi'nin başlangıcı oldu. Sonraki 49 yıl içinde 20 farklı imparator gelip geçti. MS 284 yılında Ren ve Tuna'nın ötesindeki topraklar kaybedildi ve büyük bedel ödeyerek nehir kıyıları boyunca yeni bir *limes* (sınır hattı) inşa etmek gerekti. Bu hat sonraki yüzyılda da savunuldu fakat

Almanlar İtalya'nın zayıflayan ihtişamını örten peçeyi kaldırmışlardı (Gibbon). Bundan sonra Roma tamamen savunmaya geçti. Tamamen savunmaya dönük bir savaş da ancak yenilgiyle sonuçlanabilirdi.

KARANLIK YA DA IŞIK?

Üzücü sonuçları olan Karanlık Çağ ile birlikte uygar Roma'nın barbar Almanların eline geçtiğini düşünme eğilimindeyiz. Fakat ışıklar Almanlar onu kapatmadan çok önce bütün Avrupa'da sönüyordu.

MS 235'ten sonra bir imparatorun öldürülmeden ne kadar hüküm süreceğini ya da bir sonraki içsavaşın bütün bölgeleri ne zaman tahrip edeceğini kimse bilemezdi. "Roma"nın ne kadar farklı bir yer haline geldiği ünlü *Dört Vali* (yaklaşık MS 300) adlı heykelden anlaşılabilir. Bu heykel klasik bir heykelden çok bir İskandinav satranç takımını andırır.

Dört Vali

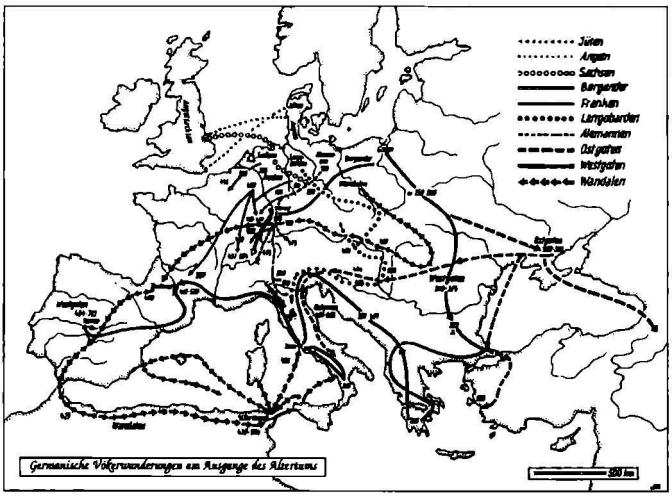
Roma'yı Konstantinopolis'ten sonra İmparatorluğun ikinci kentine indirgeyen bir tür düzen Büyük Konstantin (saltanatı MS 306-337) tarafından yeniden sağlandı fakat bu ancak Almanların kas gücüyle mümkün oldu. Konstantin'in Roma'yı almak için MS 312 yılında yaptığı ilk girişim efsanevi İmparatorluk Muhafız Kıtası'nı dağıtmak ve onun yerine kendi seçkin Alman atlı muhafızlarını, *Scholae Palatinae*'yi geçirmek oldu. Son büyük pagan Greko-Romen düşünürler, Libanius ve Zosimus, Konstantin'i barbar Alman ordusuyla Roma uygarlığını fethetmekle suçladı. Konstantin Roma'nın ilk Hıristiyan imparatoruydu, böylece başından itibaren Alman savaş beyleri ile Roma Hıristiyanlığı arasında askeri-politik bir ilişki kurulmuş oldu.

Fakat çığır açan bir nüfus değişimiyle, tarihin gerçekten de en büyük olaylarından birine varan daha da muazzam bir değişim geliyordu.

GEZGİN ALMANLAR

MS 300'den sonra Alman savaş çetelerinin karşı konulmaz bir güçle alışkanlıklarını değiştirdikleri, geleneksel olarak *Völkerwanderungen* yani *Kavimler Göçü* olarak bilinen yola saptıkları görüldü.

Tanıklarımız sadece Romalılar olduğu için sadece onların kendi sınırlarında ne gördüklerini biliyoruz. Germanya'nın içlerinde neler olup bittiğine dair sadece teoriler vardır. Nüfus artışının ya da Roma'nın zenginliğinin iştah kabartmasının yanı sıra iklim değişikliği teorik açıklama olmaya adaydır. Bazı durumlarda –göreceğimiz gibi Gotlarla ilgili– daha uzak doğudan gelen baskı da kesin bir sebeptir. Göçlerin sınır bölgelerinde bir iktidar boşluğuna yol açarak Roma İmparatorluğu'nun yavaşça çökmesine neden olduğu da öne sürülmüştür. Fakat sebebi bir yana, bunun ne zaman başladığını bile tam olarak bi-

len yoktur. Marcus Aurelius'un 2. yüzyılda karşılaştığı sorunlar ilk belirti olabilir. Durum her ne olursa olsun, 19. yüzyılda çizilmiş aşağıdaki harita gerçekte olanları neden ayrıntılarıyla tartışmaya bile başlayamayacağımızı gösterir:

Her şeyden önce, bütün kabilelerin (Boerler ya da Batı Amerika'ya giden öncüler gibi) yer değiştirdiğine ilişkin 19. yüzyıl imgesinin yanıltıcı olduğunu söyleyebiliriz. Çeşitli Germenlerin görülmemiş seyahati kıta Avrupa'sının dil haritası üzerinde uzun vadede neredeyse hiçbir etki yaratmamıştır. Bunun açık bir göstergesi gezginlerin büyük çoğunluğunun erkek olmasıdır. Onlar belki birkaç kuşak boyunca yoksul çiftçilerin ya da askerlikten anlamayan şehirlilerin efendisi olmuşlardı. Fakat yanlarında kadınları olmadığı (ve dil genellikle ana tarafından aktarıldığı) için, sonunda yenilgiye uğradıklarında ya da asilime olduklarında geride kendi dillerinden hiç iz bırakmaksızın yok olacaklardı ve yerel dil de yeniden yüzeye çıkacaktı.

Bu olay bütün Avrupa ve Kuzey Afrika'da gerçekleşti. Okur-yazar, Romalılaşmış Hıristiyan kültürün tamamen yeni, okur-yazar olmayan bir pagan Germen nüfusu tarafından yok edildiği tek yer Ren ağzının kuzeybatısındaki takımadaların en büyüğünün yani İngiltere'nin düz arazileri idi. Fakat bu başka bir öyküdür.

Kıtasal Almanlara gelince, elimizdeki ilk geçerli tarih Gotlara aittir.

ROMA'NIN KURTARICILARI GOTLAR

Ergen modasından korku filmlerine, oradan mimariye kadar *Gotik* sözcüğü, karanlık, akıldışı ve anti-klasik olan herhangi bir şey için başlık olarak kullanılmıştır. Gotlar dehşet verici olmuşlardır.

Onların bir Roma imparatorunu öldüren ilk barbarlar oldukları doğrudur fakat bu 3. yüzyılın krizli dönemlerinde,

MS 251'de gerçekleşmişti. 4. yüzyılda onlar ilk Hıristiyan, okuryazar Germenler oldular, hatta İncil'i Grekçeden Got diline tercüme ettiler. Onlar *Konstantin'in Emperyal yurduna kalıtsal bir bağlılık* (Gibbon) duyan sadık Romalı *foederati* idiler ve Roma'ya sığınmak için duydukları büyük istek imparatorluğun yıkılma sürecinin ilk adımı oldu.

MS 375 yılında Hunlar Avrasya steplerinde belirerek Gotları günümüzün Ukrayna'sından Tuna'ya doğru sürdüler. Gotlar nehri geçmelerine izin verilmesi için feryat ettiler, imparatorluğun en geri bölgelerine yerleşmelerine izin verilmesi karşılığında gayet iyi hizmet etmişlerdi. *Uygar insanların bölgelerinde güvenli bir yer edinmek için umutsuzluk ve açlıkla yönlendirilen sayısız barbarı kabul etmek ya da reddetmek* (Gibbon) arasında bir seçim yapmak zorunda kalan Romalılar olabilecek en kötü çözümü buldular. Gotları teknelerle Tuna'nın beri yakasına geçirdiler fakat onları öylesine zor koşullarla karşı karşıya bıraktılar ki açlık ve umutsuzluk içindeki ricacılar bu kez imparatorluğa karşı içeriden savaş açmaya başladılar.

MS 378 yılında İmparator Valens'i öldürdüler ve bugünkü Türkiye'de bulunan Hadrianopolis'te (Edirne) onun ordusunu bozguna uğrattılar, böylece kimin imparator olacağını tayin eden bir güç haline geldiler. Alaric komutasındaki Vizigotların MS 410 yılında Roma'yı yağmalamaları, Romalı Germenlerin kendi aralarındaki savaşta büyük bir ek tahribat yarattı. Alaric'in esas düşmanı olan Stilicho bugünkü Avusturya'dan gelen bir Vandal idi. Roma'nın MS 455 yılında bir kez daha yağmalanmasının ardından kâbus gibi geçen son yirmi yıl boyunca Batı İmparatorluğu *yasal* olmasa da *fiili* olarak, imparatorları önemsiz diplomatlarmış gibi atayan ve katleden yarı-Vizigot savaş beyi Ricimer tarafından yönetildi. Sonunda, Batı Roma saltanatı MS 476'da bir tür Alman olup olmadığı belli olmayan Odoacer tarafından feshedildi. O zamandan MS 800'e kadar Roma İmparatorluğu sadece mer-

kezi Konstantinopolis'te (Bizans) olan Doğu İmparatorluğu anlamına geldi.

Odoacer de bütün Gotların en Romalısı olan Büyük Theodoric (MS 454-526) tarafından MS 493 yılında öldürüldü. Teorik olarak İmparator'un hizmetinde olan Theodoric pratikte İtalya'nın eşit ve bağımsız hükümdarı haline geldi. Ravenna'ya yerleşmesinden itibaren İtalya'ya Konstantin'den beri iki yüz yıldır yaşanmamış bir şey verdi: otuz yıl süren istikrarlı bir yönetim ve neredeyse tam bir barış. Onun henüz çıraklık dönemindeki klasik bir mimarın Maginot Hattı'na katkısı gibi görünen olağanüstü mezarı (solda) hâlâ Ravenna'da durmaktadır. Mezarın akıl almaz çatısı 300 ton ağırlığında yekpare kireç taşından oluşmaktadır.

Aşağıda MS 500 yılında basılmış iki sikke görülüyor. Biri,

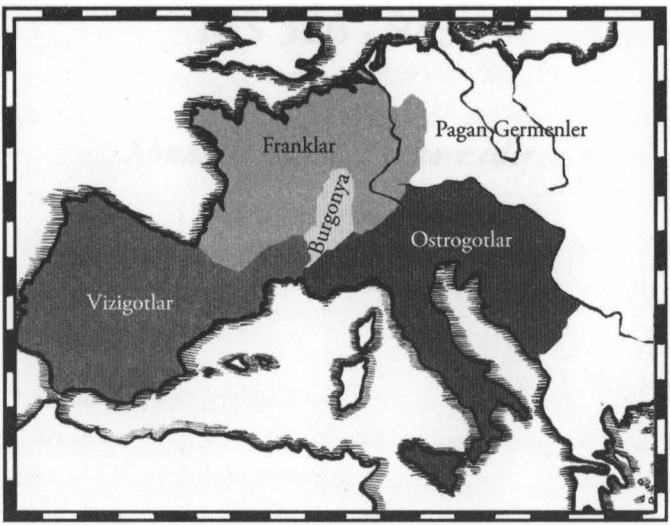
Roma İmparatoru (yani imparatorluğun doğu yarısında hüküm süren) Zenon için, diğeri ise onun astı olan, Gotların Kralı ve İtalya'nın hükümdarı Theodoric tarafından basıldı. Her ikisi de sarayda yaşayan, kanun yapan, kilise inşa eden Hıristiyanlardı.

Sağdaki Gotik sikke bir barbarı göstermez, soldaki Roma sikkesi ise Hadrianus dönemindekilere hiç benzemez. Roma'nın zayıflaması ve çöküşü Almanların yükselişiyle az çok çakışmıştır.

MS 235 yılında çeşitli Almanlar Germanya'da Roma iktidarı tarafından tuzağa düşürülen cahil barbarlar olmuştu. Theodoric'in MS 526'da ölümüyle birlikte onlar eski Batı İmparatorluğu'nun tamamını denetim altına alan güçlü Hıristiyanlardı.

İçlerinde en başarılı olanlar, anlaşılan odur ki, Romalılaşmış eski *Germanya*'daki kendi yurtlarında yaşayanlardı. Onlar Vandallardan, Vizigotlardan, Lombardlardan ve Ostrogotlardan daha uzun yaşayacaklar, Avrupa uygarlığını yeniden başlatacaklar ve büyük bir ulusa isimlerini vereceklerdi. Fakat bu ulus Almanya değildi.

Theodoric'in ölümü sırasında Germen Krallıkları, MS 526.

BÖLÜM İKİ

İkinci Yarı-binyıl
MS 526 - 983

Almanlar Roma'yı restore eder

ROMA'NIN VÂRİSLERİ

Franklar, MS 297 yılında, Roma'nın sadık *foederati*'si olarak günümüzde Hollanda/Belçika'da yer alan Ren deltasının batısına yerleşmelerine izin verildiği zaman tarih sahnesine çıktılar. Aquincum'da (Budapeşte) bulunan, 14. yüzyıldan kaldığı düşünülen ünlü bir kitabede oymacının kendi kimliğine dair duyguları şu güzel sözlerle dile getirilmiştir: *Francus ego, civis Romanus, miles in armis* (Ben bir Frankım, bir Roma yurttaşı, orduda askerim).

Göçebe süvari yığınları 4. ve 5. yüzyıllarda güneydoğudan Avrupa'ya akın ettikleri zaman, coğrafya her zamanki gibi kader oldu. Franklar epey kuzeybatıda yaşadıkları için bu akınlardan büyük darbe almadılar. Güney Avrupa ekonomisinin erimesinden, Britanya ve İskandinavya'yla yaptıkları ciddi deniz ticareti sayesinde sağ çıktılar. Roma ordusuyla yaşadıkları uzun tecrübe onlara topraklarını *castres* yani kaleler ile nasıl tahkim edeceklerini ve kuzenlerini daha kolay hedeflere nasıl yönlendireceklerini öğretmişti. Böylece Franklar diğer kabilelerin aksine büyük göçlere katılmadılar. Askeri seçkinlerinin uzun süredir Almancanın yanı sıra Latince konuştukları kendi topraklarında kaldılar. Benzersiz biçimde güvenli ve iki kültürlü olan üslerinden yavaş yavaş kaosun orta yerindeki Güney'e ve Batı'ya doğru genişleyebildiler. Bu genişleme kendi kraliyet soyları tarih sahnesine Merovenjler olarak çıkmalarını sağlayana kadar devam etti.

Merovenjlerin kendilerine dair hissettikleri, hanedanın kurucusu olan I. Childerich'in (ölüm tarihi yaklaşık MS 482) mezarından anlaşılmaktadır. Bu mezar 1653'te keşfedildiğinde, kemikleri hâlâ görünür biçimde Romalı komutanların taktığı pelerine sarılıydı ve ölümden sonraki hayatında harcaması için mezarına konan paralar arasında Roma'nın cumhuriyet döneminden kalma sikkeler bile vardı. İlk Merovenjler ve onların ağıtçıları dikkate alındığında, I. Childerich'in asker bir Roma İmparatorluğu prensi olarak öldüğü anlaşılmaktadır. MS 486 yılında oğlu Clovis Batı İmparatorluğu'nu temsil etme iddiasında bulunan son rakip gücü yenilgiye uğrattı, ardından Hıristiyanlığı benimsedi (MS 496). Roma İmparatorluğu'nun teorik sonu Ren ülkesinde hiçbir anlam ifade etmiyordu.

Got Savaşları'nda (MS 535-554) Gotların gücü ebediyen kırıldığında (İmparatorluğun tükenmesi pahasına olsa da) Merovenjler büyük kazanımlar elde ettiler. 7. yüzyılı şimdiki Fransa'nın bulunduğu bölgeyi güvence altına alarak geçirdiler. Bu arada Alman tarihi devam ediyordu ve en önemlisi Almanlar Ren bölgesindeki, geçmişten gelen güç merkezini asla kaybetmediler ve terk etmediler. Ren bölgesi MS 700 yılında, MÖ 58 yılında olduğu kadar gerçek bir kültürel sınır değildi. Orada yaşayanlar Germen kabile yasalarıyla Roma hukuku mirasını birleştiren Latin kanunlarına dayanarak kendi Franko-Germen imparatorluklarını yönettiler.

MS 732 yılında onlar Batı uygarlığının kurtarıcısı oldular. Yenilmez görülen, yüksek bir modern devlet dini olan İslam, Emevi Halifeliği biçiminde İspanya'dan geçerek Fransa'nın içlerine doğru ilerledi fakat Tours Muharebesi'nde ebediyen durduruldu. Müslüman ordularını yenilgiye uğratan, bir kral değildi çünkü son Merovenj kralları güçsüzlükleriyle tanınıyorlar ve gerçek iktidarları kendi hizmetkârları tarafından

kullanılıyordu. MS 732 yılının kahramanı Saray Başkanı gibi hiç de kahramanlara yaraşmayan bir unvan taşıyan Karl Martell idi.

Martell'in oğlu Pepen, Merovenj iktidarı kurgusunu yok etti ve MS 751 yılında kendi Frank hanedanını kurdu. Bir gaspçı olarak Pepen'in meşruluğa, hıza, Papalığın ise Konstantinopolis'ten Roma'nın bağımsızlığını yeniden kazanmak için yardımcı olacak güçlü bir dosta ihtiyacı vardı. MS 753 yılında II. Stephen, Alpler'in kuzeyine seyahat eden ilk Papa oldu. Pepen, Frankların kendilerini papalığın savunulmasına adamasını sağladı ve *Pepen*'in *bağışıyla* bizzat yönetmeleri için Romalı Papalara armağan olarak toprak verdi. Bunun üzerine Stephen kişisel olarak ve kamuoyu önünde Pepen'i ve iki oğlunu MS 754 yılının Ocak ayında Saint-Denis'de yapılan büyük bir törende kutsal yağla meshetti.

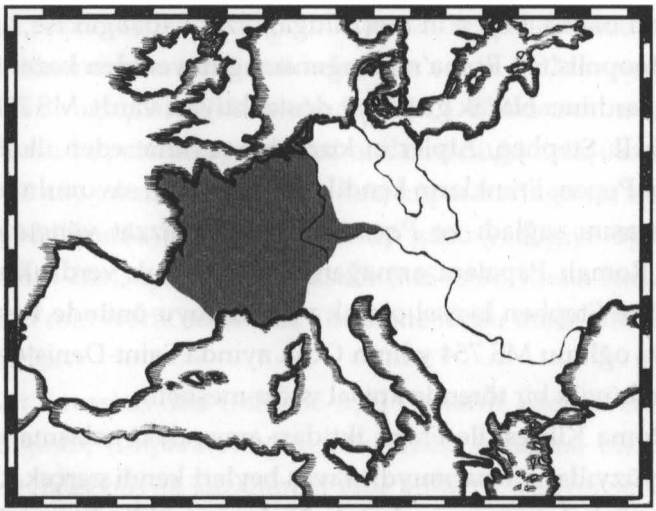
Roma Kilisesi ile Frank iktidarı arasındaki anlaşma gelecek yüzyılların tasarımıydı: savaş beyleri kendi gerçek, dünyevi güçlerinin ve servetlerinin bir kısmını Kilise'ye verdiler; Kilise de onların sadece savaş beyi olmanın ötesinde olduklarını ilan etti. Bu modeldeki iktidar paylaşımının Avrupa'da, Franco'nun İspanya'sına ve De Valera'nın İrlanda'sına kadar hâlâ belleklerde canlı kaldığı görülebiliyordu.

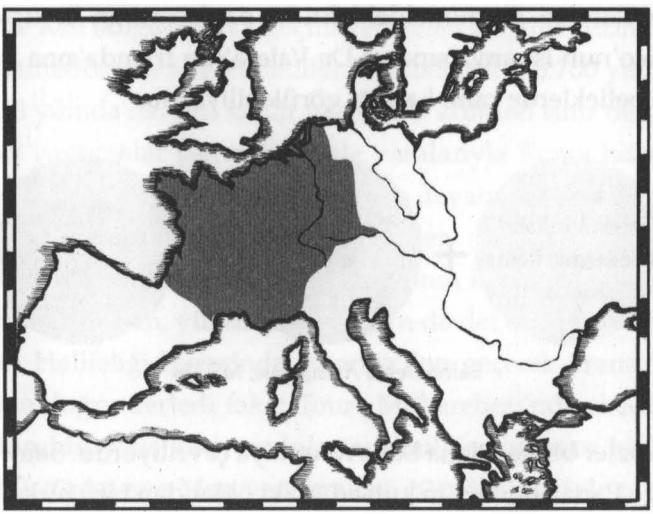
Saint-Denis Anlaşması, MS 754

Gözler bir kez daha Batı Avrupa'ya çevriliyordu. Saint-Denis'de Papa Stephen'in kutsadığı iki oğlandan biri, birkaç kuşağa öylesine büyük göründü ki 1971'e kadar İngilizler onun

oluşturduğu para sistemini kullandılar ve günümüze kadar Almanya'nın doğusunda, yanı sıra Macaristan'da konuşulan Slav dillerinde kullanılan kral sözcüğü onun adından gelmiştir: Büyük Karl, daha çok bilinen ismiyle Şarlman.

Büyük süreklilik: Roma Galyası ve Germanya, yaklaşık MS 160...

... ve Şarlman'ın tahta çıktığı MS 768'de Frank Krallığı

HAYATİ SÜREKLİLİK

Şarlman'ın anısı çok kalıcıdır çünkü o nihai olarak Roma Avrupa'sı kültürünün ortaçağ dünyasına, oradan da bize kadar aktarılmasını sağlayan bir köprü oldu.

İktidarının yükselişi 500 yıl öncesine uzanan, Roma'nın yönettiği Galya ve Germanya bölgesiyle neredeyse tam olarak aynı alanı kaplayan bir krallığı devraldı.

Bir Frank olarak Şarlman, başka halklar tarafından uzun süredir Germenler olarak bilinen ve bir Batı Germen diliyle konuşan kültürel gruptan geliyordu. Fakat anadili her ne olursa olsun, bizzat yazdırdığı ders kitaplarını kullanarak Latincenin hukuk, hükümet ve tapınma dili olarak öğretilmesini sağlamak için bıkıp usanmadan çalıştı.

Karolenj Rönesansı hayati bir sürekliliğin zirvesiydi. Bunun anlamı, Roma hatlarının (*limes*) içinde ya da yakınında yaşayan Almanların asla kesintiye uğramayan bir deneyimle yüzü Roma'ya dönük seçkinler tarafından yönetilmiş olmasıydı. Bu seçkinler, ister pagan Romalılar, ister geç imparatorluğun Hıristiyanlaşmış *foederati*si, ister Hıristiyan Merovenjler ve Franklar olsunlar, hepsi hukuki, dini ve diplomatik kaynak olarak Roma İmparatorluğu'na bakıyorlardı. Almanya'nın Ren-Tuna üst bölgesi daima Batı Avrupa'ya bağlı kaldı.

Aslında tahta çıktığında Şarlman'ın yüz yüze geldiği büyük ikilem tamamen Roma'ya özgüydü: İmparatorluğunun doğusunda yaşayan Romalılaşmamış, pagan Almanları ne yapacaklardı? Şarlman'ın biyografi yazarı Einhard'ın (kendisini onlardan biri olarak görmediği açıktır) betimlediği gibi onlar buradaydılar:

> Germanya'nın neredeyse bütün kabileleri gibi Saksonlar da, onu inkâr etmenin ne kadar onur kırıcı olduğunu hiç düşünmeden bizim dinimize düşman olan, şeytana tapan ve gerek insani gerekse ilahi bütün yasaları ihlal eden vahşi bir halktı.

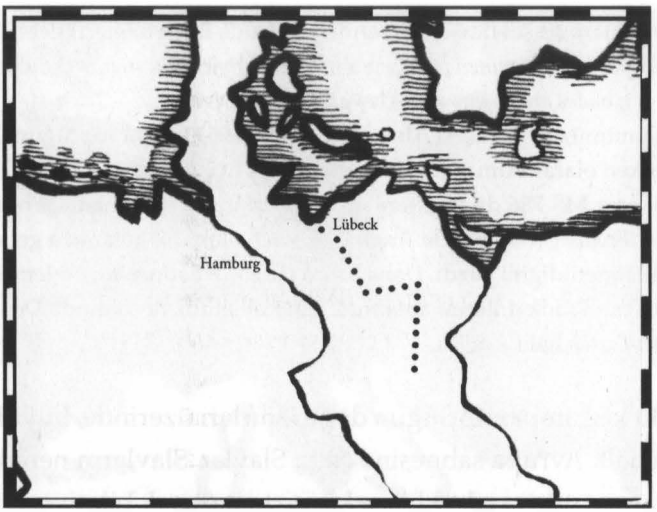
Korkunç savaşlarla, binlerce idamla ve vaftiz olmayı reddetmenin idamla cezalandırılacağı tehdidiyle (MS 785'te böyle bir kanun çıkarıldı) geçen otuz yılın ardından Şarlman, Roma'nın yapamadığı şeyi yaparak, Elbe Nehri'ne kadar bütün Almanları yatıştırmayı, dönüştürmeyi ve yönetmeyi başardı. En büyük adımı atmak için artık hazırdı.

YENİDEN KURULAN ROMA VE MAHKÛM EDİLEN ALMANYA

MS 800 yılının Noel günü Şarlman Roma İmparatoru olarak taç giydi ve Papa III. Leo tarafından *imperator* ve *augustus* olarak halkın içinde övüldü ve alkışlandı. Taç giyme töreni bütün kıtada bir restorasyon olarak görüldü ve Şarlman'ın başkenti Aachen'e yeni Roma denildi. Onun resmi mühründe gayet açık biçimde şu yazılıydı: *Renovatio Romani Imperii* (Roma İmparatorluğu'nun Yenilenmesi). *Karolus Imp Aug* adına bastırılan sikkeler bilinçli biçimde Roma'nın eski günlerdeki gerçek ihtişamını model alıyordu. Bu sikkelerde Şarlman taç giyen Son Roma İmparatoru gibi bize bakmaz fakat profilden klasik görünümüyle başında defne yapraklarından bir taç vardır ve yüzü tıraşlıdır.

Batı İmparatorluğu geride kaldı ve Batı Almanya onun iktidar merkezi oldu. Şarlman kendi imparatorluğu ile paganlar arasındaki doğu sınırını çizdiği zaman sınır çizgisini belirtmek için Romalıların kullandığı Latince terimi kullandı: *limes*.

Erken 9. yüzyılda *Limes Saxoniae*. Burada 20. yüzyılın ortalarındaki Doğu Alman sınırıyla neredeyse aynıdır.

Sezar'ın tahtında artık bir Alman oturuyordu ve bütün Batı Avrupa bir Alman kentinden yönetiliyordu. Ancak paradoks olarak Alman kültürü dışlanmayla yüz yüzeydi.

Şarlman'ın imparatorluğunda idare, hukuk ve ibadet dili Latinceydi. Özel hayatında onun pek az Almanca konuştuğunu, kimsenin bu dili kayda geçirecek kadar önemli bulmadığını biliyoruz.

Kayıtlı Almanca, yaklaşık MS 800

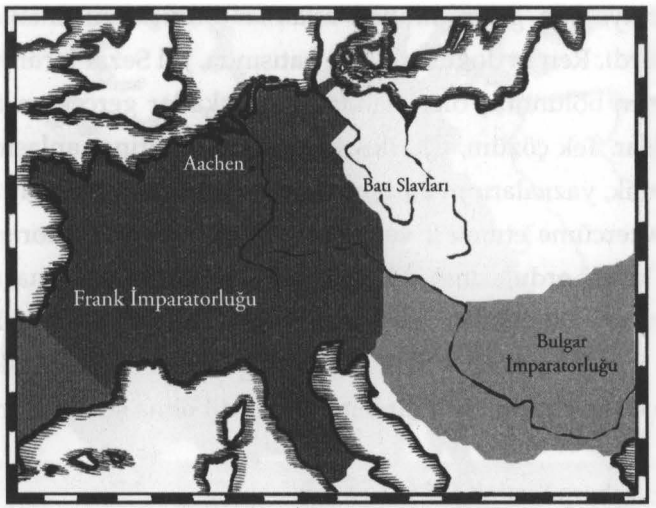
Neredeyse hepimiz, dini sözleri ve Latinceden tercüme edilen parçaları, ayrıca birkaç sihirli muskayı ve Kader'in bir baba ile oğlunu düşman ordularda nasıl savaştırdığını anlatan epik şiir Hildebrandslied'in iki sayfalık harika bölümünü biliriz. En çarpıcı eski eserler, Latince dini metinlerin kenarlarına tercümeleri kaydedilen günlük faydalı sözlerden (*glosses* denilen) yapılmış küçük derlemelerdir. Modern seyahat rehberlerinde görüldüğü gibi, bunlar eğitimli gezginlere çabucak yardım sağlama amacıyla hazırlanırdı. Bu gezginlerin, Latince konuşmayan sıradan

insanlara şu şekilde emir vermeleri (ya da küfretmeleri) gerekebiliyordu: *skir minen part* (sakalımı kes); *gimer min suarda* (kılıcımı ver); *vndes ars in tino naso* (leş gibi kokuyorsun).
Günümüzde Türkçesi Almanca demek olan *Deutsch* sözcüğünün köken olarak Almanya'yla herhangi bir ilgisi yoktur. Şarlman'ın papazı MS 786'da İngiltere'de kilise işlerinin hem Latince hem de *theodisce* (bu örnekte Anglo-Sakson halkın dili anlamına gelir) ile yönetildiğini yazdı. Daha sonra *theodisce* Latince türünden olmayan Frank dillerini anlatmak için kullanıldı ve sonunda *Deutsch/Dutch* haline geldi.

Bu kez, imparatorluğun doğu sınırları üzerinde, büyük bir yeni halk Avrupa sahnesine çıktı: Slavlar. Slavların nerede ve ne zaman ortaya çıktıklarını kimse tam olarak bilmiyor (yurtsever Rus, Ukraynalı ve Polonyalı tarihçiler bunu bildiklerini iddia ederler) fakat MS 800 yılında onlar Elbe'ye kadar uzanan, hatta onun da ötesine geçen toprakları işgal etmişlerdir.

Şarlman'ın MS 814'te ölümüyle birlikte, Romalıların MS 150'de *Magna Germania* (Büyük Germanya) dediği ülke, Ren bölgesinde üslenen Latin hâkimiyetindeki yeni imparatorluk ile doğudan gelen Slavlar arasında tamamen paylaşıldı. (Dolayısıyla *Magna Germania*'nın batısı Frankiya ya da Frank İmparatorluğunun bir parçası oldu.)

Sonraki kuşaklar Şarlman'ın imparatorluğunun dağılmasını önleyebilselerdi, Batı Frankiya'da (Fransa) seçkinlerin kullandığı dilin Doğu Frankiya (Almanya) halkının bir tür melez Latinceyi benimsemesini sağlayacak kadar uzaklara sirayet etmesi mümkün olacaktı. Bu durumda, dilleri yeterince kayda geçirilmemiş olan Batı Germanyalılar da kuzenleri güçlü Gotlar ve Vandallar ile birlikte büyük olasılıkla tarihin tozlu sayfalarındaki yerlerini alacaklardı.

Almanlara yer yok: MS 814'te Avrupa

DEUTSCHLAND'IN DOĞUŞU

Bunun yerine, Şarlman'ın ölümünden sonra işler 30 yıl süren bir Taht Oyunları episoduna dönüştü: ayaklanmalar, ittifaklar, yağmalamalar, restorasyonlar, aileler arasında kan davaları, yeminler ve yeminlerin bozulması. Bütün bu olaylar içinde büyük imparatorluk modern Avrupa'nın ulusal hatlarını ortaya çıkaracak şekilde parçalandı.

Şarlman'ın savaşçı torunlarından ikisi, Alman Louis (Ren' in doğusunda hüküm süren) ve Kel Charles (şimdiki Fransa'nın olduğu bölgeyi yöneten) MS 842 yılında, öteki kardeşleri Lothair'e karşı bir anlaşma yapmak için ordularıyla birlikte Strazburg'a geldiler. Bu toplantı o kadar önemliydi ki, kardeşler ve onların seçkin danışmanlarının (doğal olarak hepsi Latince konuşabiliyorlardı) kendi aralarında bir anlaşma yapmaları yeterli olmadı. Her birinin tam olarak neyin vaat edildiğine dair kendi taraftarlarına bir şeyler söylemeleri gerekiyordu. Fakat bir sorun vardı: Batı Frankiya ve Doğu

Frankiya'dan gelen sıradan adamlar birbirlerini anlayamıyorlardı. Ren'in doğusunda ve batısında, Jül Sezar tarafından resmen bölünmüş olan halklar, o ana kadar gerçekten farklıydılar. Tek çözüm, Charles ve Louis için Latince anlaşmaya varmak, yazıcılarının anlaşmayı Batı Frankça ve Doğu Frankçaya tercüme etmeleri ve sonunda her birinin memorandumu kendi ordularının diliyle, herkesin önünde okumasıydı. *Strazburg Yemini* dil tarihçileri için eşsiz bir değer taşır: tek bir gün içinde Fransızca ilk kez kayda geçmiş bir dil olarak ortaya çıkar ve Almanca diplomatik bir dil olma şerefine erişir.

Strazburg Yemini, MS 842

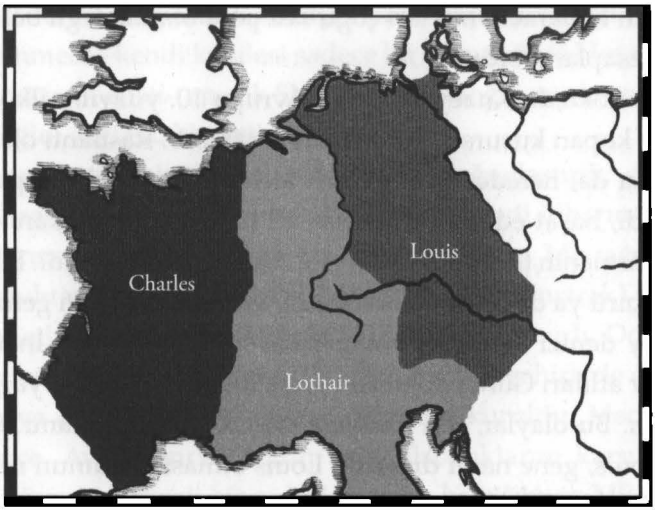
Yemin şu sözle başlar: "Tanrı aşkına ve Hıristiyan halkı için..."

Alman Louis (Charles'ın Batı Frank ordusuna): *Pro deo amur et pro christian poblo...*

Kel Charles (Louis'nin Doğu Frank ordusuna): *In godes minna ind in thes christianes folches...*

Bir yıl sonra, *Verdun Antlaşması* (MS 843) imparatorluğu Şarlman'ın hayatta olan üç torunu, Charles, Louis ve Lothair arasında böldü.

Modern anlamda Almanya'nın doğuşu sırasında, Tacitus'un betimlediği ikilem daha sonra bir sorun haline geldi. Herhangi biri Louis'nin alanının nerede başladığını görebilirdi –elbette Ren boylarında başlıyordu– fakat tam olarak nerede bitiyordu? Bunu bilen yoktu. Verdun Antlaşması *Ren'in ötesindeki her şeyi* (*ultra rhenum omnes*) Louis'ye tahsis ediyordu. Peki, bu *her şey*, Almanların durdukları yerde, Elbe'de duruyor muydu? Yoksa Elbe'nin ötesindeki, Şarlman'ın egemenliğini kabul eden fakat asla onun tarafından fethedilmeyen bölgeleri de mi kapsıyordu?

SAKSON HAMLESİ

MS 870'te Louis ve Charles, Lothair'in alanını, gelecekte Fransa ve Almanya'ya dönüşecek olan Batı Frank ve Doğu Frank krallıklarını oluşturacak şekilde kendi aralarında bölüştüler. Lothair'in alanı sadece bir isim –*Lotharingia*– olarak kaldı. Bu alan, gerek Napolyon gerekse AB'nin babaları gibi geleceğin devlet adamlarını baştan çıkaran, belleklerde karma bir Franco/Germen/Roma alanını, modern Hollanda, Belçika, Ren havzası, Alsace ve İsviçre'nin büyük bir bölümüne yayılan bir tür devasa Lüksemburg'u kapsıyordu.

Artık Elbe, bir zamanlar Ren Sezar için ne ifade ettiyse, Doğu Franklar için (bundan sonra onlara, o dönemde yaşayanların bilmediği bir isimle, Almanlar diyeceğiz) onu ifade ediyordu. Elbe geçme ayartısına kapılabileceğiniz bir sınırdı fakat öncelik sorun çıkaran barbarlara karşı durmaktı. Sonraki Karolenj kralları (MS 876-911) enerjilerinin çoğunu içerilere akınlar yapan pagan Slavları durdurmak ve onları haraca bağlamak için kullanmak zorunda kaldılar. Bu bölge o kadar

geriydi ki haracın miktarı çoğu kez para olarak değil bal olarak hesaplanıyordu.

Bu noktada Kuzey ve Doğu Avrupa 10. yüzyılın ilk yarısında kopan kusursuz bir fırtınayla sarsıldı. Rastlantı olsa da olmasa da, neredeyse doğaüstü biçimde hareketli iki pagan tehdidi, hasat edilen ürünü her yıl tahrip eden volkanik bir püskürmenin tarihsel zirvesi gibi Almanya'ya yöneldi. Bir insan ömrü ya da daha fazlası içinde Vikinglerin uzun gemileri Kuzey denizi kıyılarını yakıp yıkar ve Ren'e doğru inerken Macar atlıları Güneydoğu Almanya'nın iç bölgelerini yağmaladılar. Bu olaylar, son Karolenj Çocuk Louis'yi (namı diğer III. Louis, gene namı diğer IV. Louis olması durumun ne kadar karışık olduğunu gösterir) ölümcül biçimde zayıflattı. Almanlar artık Almanya üzerinde odaklanan güçlü bir hükümdar istiyorlardı. Ne kadar itibarlı olursa olsun bir hanedana sahip olmak iyi değildi çünkü mirası sürekli bölünüyor ve bir gözü daima Roma'nın ihtişamında oluyordu.

Louis MS 911'de öldüğünde, Almanya'nın bölgesel patronları Alman tahtını Batı Avrupa'da benzersiz hale getiren bir şey yaptılar: soy ilkesinden vazgeçtiler ve Germenlerin kadim kral seçme pratiğine geri döndüler. Karolenj hanedanıyla sadece ana tarafından bağlantısı olan Franconia Dükü Conrad'ı seçtiler.

Bu andan itibaren Almanya'nın siyasal tarihi kral ile yüksek soyluların sürekli savaşmasından ibarettir. Krallar doğal olarak miraslarını kendi oğullarına bırakmak istiyorlardı fakat bir kral ne zaman fazla güçlenecek ya da zayıflayacak olsa bölgesel patronlar Alman tahtına geçecek kişinin seçimle belirlendiği fikrini canlandıracaklardı.

Conrad kraliyet iradesini eski akranlarına dayatmayı başaramayarak 918'de öldü, yerine Saksonya Dükü Avcı Henry seçildi (adı, hevesli bir avcı olmasından, iddiaya göre seçildiği haberini aldığında kuş tuzağı için hazırladığı ağı onarıyor

olmasından geliyordu). Henry, Roma İmparatorluğu'yla hiç ilgilenmedi –kendi kabilesi sadece bir yüzyıl önce Hıristiyanlığı benimsemişti– en çok Slavlara karşı doğu sınırlarının güvenliğini sağlamakla yetindi.

Yeni yetkilerini kendi bölgesinde yoğunlaştırdı; savunma hazırlıklarına, saldırı kabiliyetine ve kendi itibarına özen göstererek hazırlık yaptı. En ünlüsü Kader Mızrağı olan (çarmıhtayken İsa'ya saplandığı iddia edilen mızrak) kutsal emanetleri sistematik biçimde Saksonya'ya aktardı; Doğu'ya Yürüyüş, Meissen gibi yeni, tahkim edilmiş şehirlerle sürdü. Elbe'ye dek derebeylik sistemi yeniden kuruldu. Macarlara gelince, Avcı Henry onların atlı kalabalıklarını karşılamak için süvari merkezli bir ordu kurmaya koyuldu ve MS 933'te onları tam bir yenilgiye uğrattı. Zaferlerinin sağladığı güçle soyluları seçimden vazgeçirmeyi ve kendi soyundan gelen oğlu Otto'yu ardılı olarak onlara kabul ettirmeyi başardı.

Ren, Tuna ve Elbe arasındaki bütün *Germanya* ilk kez, başka bir yerin kralı olmayan, taht üzerindeki hakkını sadece veraset yoluyla devredecek tek bir hükümdara sahip oldu.

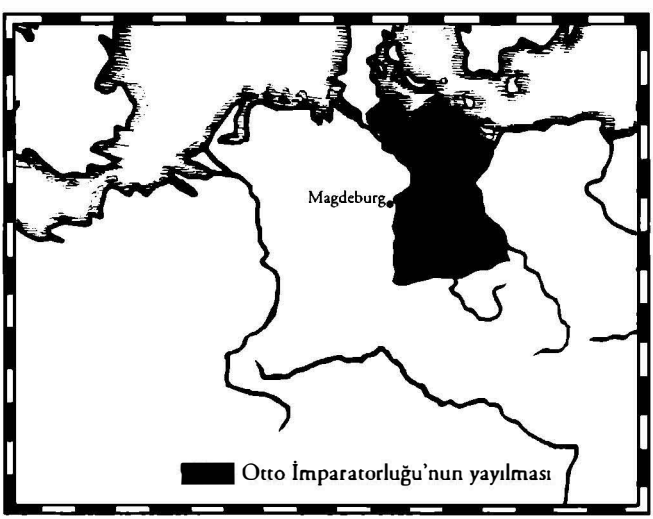
GÜMÜŞ ÇAĞ

Sorun, Alman krallarının Şarlman'ın ihtişamını unutamamaları idi. Büyük Otto (böyle tanınıyordu) MS 936'da Aachen'de kendisiyle hiçbir bağlantısı olmayan Şarlman'ın taştan yapılmış tahtına oturarak taç giydi. Bu bir niyet belirtisiydi.

Roma'yı düşünmeye fırsat kalmadan Otto kendi doğu sorunuyla ilgilenmek zorunda kaldı. Onun saltanatı sırasında ilk kez *teutonicis* sözcüğü Alpler'in kuzeyinde, Otto'nun Alman tebaası ile *sclavanis* arasında ayırım yapan saray belgelerinde yer aldı. Slavlar bütün Almanları adlandırmak üzere *nemoy* (konuşmayanlar) sözcüğünü icat ederek nezaketle karşılık verdiler. Sözcük bütün Slav dillerine girdi. Neredeyse bin yıl sonra, doğaüstü bir gücün Drusus'a durma-

sını tavsiye ettiği Elbe hâlâ yüzü Roma'ya dönük *bizler* ile farklı bir *onlar* (ya da tam tersi) arasında büyük bir bölünme hattı idi.

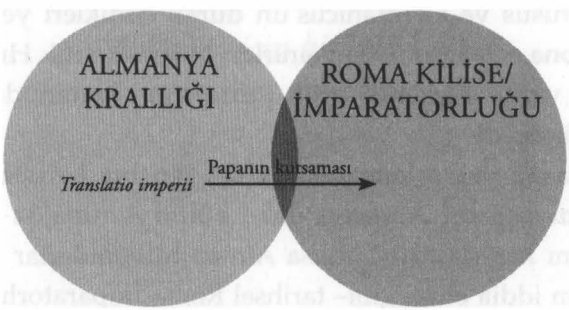
Çok geçmeden Otto, MS 948 yılında iki yeni Havelberg ve Brandenburg piskoposluğu oluşturarak Elbe'nin ötesinde de hâkimiyet kurdu. Nehir üzerinde *büyük kale* (*magado burga*) olarak bilinen bir sınır tahkimatı onun dini-politik başkenti olan Magdeburg haline geldi. Elbe ve Oder nehirleri arasında kalan bölge *march*'lara bölündü (bir *march* kral buyruğunun sadece kısmen geçerli olduğu ve yarı bağımsız *march* beylerinin kral adına askeri güçle yönettikleri bir sınır bölgesini anlatmak için Avrupa ortaçağında kullanılan bir terimdi). Bu birimler hep birlikte geleceğin Doğu Almanya'sına çok benzeyen bir alanı işgal ediyordu.

Çekişmeli Alman/Slav bölgeleri, MS yaklaşık 960

Otto büyük Lech Muharebesi'nde (MS 955) Macarları ezdikten sonra doğu sınırlarında güvenliği sağladı ve gözünü en büyük ödüle dikti: Şarlman'ın Roma İmparatorluğu tacı.

Fakat bir sorun vardı. Ortaçağ Avrupa'sında meşruluk saplantısı vardı çünkü uygun yasal unvan nosyonu fiziksel güç kuralının uygulanmasının önünde bir engeldi. Otto'nun gerçek bir imparator olma iddiasını doğrulaması gerekiyordu. Şarlman'la hiçbir bağlantısı yoktu, bu yüzden kan bağıyla bunu yapamazdı; aynı imparatorluğu Şarlman gibi yönetme iddiasında da bulunamazdı çünkü Batı Frankiya'yı (Fransa) kontrol etmiyordu. O halde imparator olma hakkı nereden gelecekti? Kendi saray mensupları ve kilise adamları yüzyıllarca yankılanacak radikal bir yeni fikir geliştirdiler. Buna göre, Almanya tahtı ile tarihi Roma İmparatorluğu tahtı arasında gizemli fakat derin bir bağlantı vardı. Bu vizyon *translatio imperii* (krallığın aktarımı) olarak biliniyordu.

Otto MS 962'de hakkıyla Roma İmparatoru oldu ve aradaki bağlantıyla ilgili sorun neredeyse hemen açık hale geldi. Papalık sizin hükümdarlığınızı meşrulaştırabilir ve ona şan verebilirdi, geniş bir bölgeyi birleştirmenize yardımcı olabilirdi fakat papayı bu şekilde kullanırken, kendinizi onu savunma faaliyetine bağlamış oluyordunuz.

Almanya'da tam yetkili olan Otto yıllarca İtalya'yla ilişki kurmaya çalıştı, Papasını silah zoruyla desteklerken, kendi merkez bölgesindeki denetimi zayıfladı. Oğlu II. Otto'nun tutumu daha da Roma merkezliydi ve erken bir tarihte, MS

983'te orada öldü, ardında vâris olarak bebek III. Otto'yu bıraktı. Almanya sınırlarının gerisinde, Elbe'nin ötesindeki halklar bir fırsat yakaladılar.

MS 983'te patlak veren *Büyük Slav İsyanı* Slav tarihi için Alman tarihindeki MS 9 yılı kadar önemliydi. Kültürel olarak hayatta kalma güvencesi sağlayan olay buydu. Romalıların MS 9 yılında Ren'in ötesindeki her şeyi kaybetmeleri gibi Almanlar da MS 983 yılında Elbe'nin ötelerine sürüldüler. Birkaç on yıl içinde Polonyalılar ve bir zamanlar korkulan Macarlar bağımsız Hıristiyan bölgeleri oluşturmuşlardı, önceleri Polonyalılara tabi olan Bohemyalılar da (günümüzde: Çekler) çok geride değildiler. Bu yeni krallıklar Alman hükümdarlara haraç ödemediler ve Papa'yla doğrudan bağlantı kurdular.

Avrupa ansızın çok daha büyüdü. Almanya hâlâ 1000 yıl önce Drusus ve Germanicus'un durak dedikleri yerde, Elbe'de sona eriyordu. Doğu sınırları boyunca artık Hıristiyan ülkeler vardı. Almanya artık Avrupa'nın kenarında değil, merkezindeydi.

Almanya yakın zamanda genişleyen bu Avrupa'ya nasıl uyum sağladı? Almanya dahil bütün Avrupa'da olanları Roma mı kararlaştırdı? Yoksa Alman hükümdarlar –Büyük Otto'nun iddia ettiği gibi– tarihsel Roma İmparatorluğu'yla, onları bütün Avrupa'nın doğal liderleri haline getiren özel bir ilişkiye mi sahiptiler?

BÖLÜM ÜÇ

Üçüncü Yarı-binyıl
MS 983 - 1525

Almanya için bir savaş var

ÜÇLÜ KAVGA

Almanların gelecek altı yüzyıllık tarihi krallar, soylular ve Kilise'nin oynadığı üçlü bir tahterevalli oyunudur. Bu örüntü bazı bakımlardan İngiliz ya da Fransız tarihindeki örüntüye benzer fakat Almanya'da işler (a) kalıtsal olmaktan çok seçimlerle belirlenen monarşi geleneği nedeniyle ve (b) Alman krallarının aynı zamanda Roma İmparatoru olduklarına inanmaları gibi ölümcül bir ayartıya kapılmaları yüzünden oldukça karmaşıktır.

Kral, Baronlar, Papa

Kişiler değişiyor fakat temel dürtüler yüzyıllarca değişmeden kalıyordu:

BÜTÜN KRALLAR; Alman tahtını kalıtsal hale getirmek ve Roma İmparatoru olmak istiyorlardı, soyluları ve Papa'yı sahada tutmaları fakat onlara çok fazla boyun eğmemeleri gerekiyordu.

BÜTÜN SOYLULAR; düzeni sağlamaya ve Almanya'yı savunmaya yeterli olacak kadar güçlü olan fakat seçimleri ortadan kaldıracak kadar güçlü olmayan kralları seçmek istiyorlardı.

BÜTÜN PAPALAR; Kilise'yi koruyacak ve ona ihtiyaç duyacak kadar güçlü olan fakat Papalığı kontrol edebilecek kadar güçlü olmayan imparatorlar istiyorlardı.

İlk önce, son Otto hanedanının sonuncu üyesi II. Henry'nin çocuksuz ölmesinden sonra başarılı savaş beyi II. Conrad'ın başlattığı yeni Salian hanedanının tam bir denetim kurma yolunda olduğu görülüyordu. Conrad'ın oğlu III. Henry

soyluların sorun çıkarmamasının da etkisiyle başarılı oldu ve sırayla dört itaatkâr Alman Papa'yı göreve getirdi. Kraliyet en tepedeydi. Ne var ki 1056'da Henry bir ortaçağ kralı için çok büyük bir hata yaptı: tek oğlu bebeklik döneminden çıkmadan, öldü. IV. Henry henüz çocuk olduğu için her şey bir kez daha herkese açık hale geldi.

Alman soyluları kendi aralarında çekişmeye başladılar; Slavlar Elbe'yi geçtiler, kendi dönme krallarını katlettiler, Hamburg'u kuşattılar ve halkın kitle halinde son kez bir kez daha paganizme dönmesini sağladılar. Sonunda, artık yetişkin bir hükümdar olan Henry, Elbe boylarında barışı sağlamayı ve soylularla anlaşmayı başardı. İtalyan güç politikalarında tecrübe kazanmış çetin bir kişi olan yeni Papa VII. Gregory ise kendi hamlesini yapacaktı.

Gregory, Henry'nin sorunlarında papalığı Alman hâkimiyetinden özgürleştirmek için bir fırsat gördü. Erken Karolenjlerden bu yana geçerli olan Taht-Kilise anlaşması sayesinde kıdemli kilise adamları büyük dünyevi güçleri kullanarak çoğu kez imparatorun yüksek rütbeli hizmetkârları olmuşlardı. Gregory bu kez onları ancak Papa'nın seçip yetkilendirebileceğini ilan etti. Bu hamle *Atama Krizi*'ni kraliyet iktidarı için büyük bir tehdit haline getirdi. Henry, Alman Kralı/Roma imparatorunun dediği gibi, Papa'nın sadece Papa olduğunu söyleyerek karşı hamle yaptı. Gregory bu hamleye derhal karşılık verdi. Tebaasının daha önce Henry'e yaptığı sadakat yeminini bir hamlede geçersiz kılarak onu aforoz etti.

IV. Henry, Papa VII. Gregory ile arasını bulması için Canossa'nın hâkimi Mathilde'ye yalvarıyor.

Henry'nin kendi soyluları üzerindeki iktidarı bu tehditle başa çıkamayacağı kadar zayıftı. Bu nedenle ortaçağ ikonografisinde kaydedilen umutsuz bir kış yolculuğuna çıktı.

Ocak 1077'de Almanya Kralı ve Roma İmparatoru sadece ailesi ve küçük maiyetiyle karlarla kaplı Alpler'i geçerek İtalya'ya geldi ve Papa Gregory sonunda merhamete gelip onu yeniden Kilise'ye kabul edene kadar, üzerinde bir kıl fanila, ayakları çıplak olarak Canossa kalesinin önünde üç gün bekledi.

Bu sadece bir soluklanma anıydı. Papa isyan halindeki soylulara bir kez daha destek verdi; Henry, İtalya'yı işgal etti ve kendi oğluyla olan savaşına son verdi; Papa karşıtları ve Kral karşıtlarının düzeni tehdit ettikleri ilan edildi. Nihayet iki taraf bunun devam edemeyeceğini anladılar. Büyük *Worms Konkordatosu*'nda (1122) papalık ve imparator, yeni icat edilen sembollerle ve piskoposların kimin tarafından ve nasıl atanması gerektiğine dair teatral talimatlarla parçaları birleştirmeye çalıştılar. Gerçek kazananlar sadece Almanya'nın büyük soyluları ve kilise adamlarıydı. Kral ya da Papa'dan bağımsızlıklarını güçlendirmek için on yıllarca süren bu çıkışsızlıktan yararlandılar.

WEND HAÇLI SEFERİ

Alman soylularının, Kral/İmparator ve Papa'nın tam olarak anlaşabildikleri tek bir konu vardı: haçlı seferi. Ve bir sonraki sefer çok yakındı.

12. yüzyılın başlarında Avrupa'nın iklimi erken 10. yüzyılın eski kötü günlerinden önemli ölçüde farklılaşmıştı. Günümüzde küresel ısınma olarak gördüğümüz şey, *Ortaçağ Isınma Dönemi*'nde (yaklaşık 950-1300) Kuzey Avrupa çiftçileri için büyük nimetti. Gelişmiş bölgelerde bir nüfus patlaması oldu. *Doğu Elbiya* (*Ostelbien*), Elbe'nin ötesindeki, *Wend*ler olarak bilinen Slav pagan kabilelerin yerleştiği, ne Alman ne de Polonyalı olan insansız bölge her zaman çetin, soğuk, bataklıklar, ormanlar ve ırmaklarla kaplı ücra bir yer olmuştu. Artık uzun yeşerme mevsimleri oralardaki toprakları cazip hale getiriyor ve Alman soylular oraları yavaş yavaş ele geçiriyorlardı.

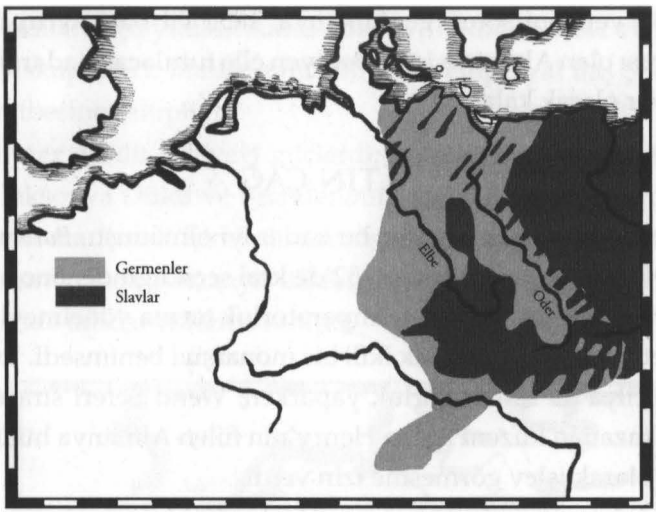
1147 yılında Papa ve onun güvenilir danışmanı Clairvaux Başrahibi Bernard (daha sonra Aziz Bernard), *Wend Haçlı Seferi*'ni resmen ilan ettiler. Kilise topyekûn savaş niyetindeydi: şeytanın pagan ajanları Hıristiyan dinine *hükmediyorlardı* (bu durum özgür iradeyle yapılması gereken olağan dinden dönme öğretisine ters düşüyordu) ve St. Bernard'ın yazdığına göre, savaş *onların hem kabileleri hem de ulusları tamamen yok edilene kadar durmayacaktı.*

İşler planlandığı gibi yürümedi. Paganlar öyle güçlü bir direniş gösterdiler ki Alman haçlıları kuşatılmış kale mazgallarında alelacele haç sergilemek gibi en yüzeysel din değiştirme gösterilerini bile kabul etmeye başladılar. Papa'nın gözlemcileri Roma'ya öfkeli raporlarla döndüler. Buna göre, Alman soyluları kendi feodal fetih ve haraç gündemlerini izliyorlar, Kilise'nin daha radikal talimatlarına uymuyorlardı. Doğu Elbe'nin fethi St. Bernard'ın tasarladığı gibi tam bir imha olacak yerde, yerel liderlerle yapılan bir dizi doğaçlama anlaşmayla sonuçlandı.

Elbe'nin ötesindeki Alman zaferinin yetersizliği dinin geleceği üzerinde derin bir etki yaratacaktı. Toprağa aç pek çok Alman artık Doğu Elbiya'ya yerleşmiş olsa da, bölgenin Slav sakinleri dilleri ve kültürleriyle birlikte bölgedeki ceplerde yaşamaya devam ettiler. Kuşaklar boyunca, bu toprakların hâlâ çevrede olan ve günün birinde yeniden savaşabilecek birilerinden zorla alınan bir sömürge olduğu sürekli hatırlanacaktı.* Günümüzde bile Wendlerin Sorblar olarak bilinen torunları Dresden'in tam kuzeyinde yaşamaktadırlar.

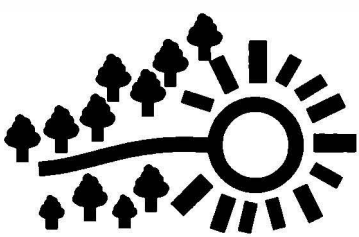
---

* Sömürgelerin kırsal kesimlerinde yaşlılar korku ve düşmanlıkları gençlere öyle bir aşılar ki anlatılanlar yüzyıllarca unutulmaz. 1980'lerde Güney İrlanda'nın en ücra köşelerinden birinde bir Katolik küçük çiftçi bana, sahici bir üzüntüyle, ailesine ait olduğunu iddia ettiği toprak parçasının üzerinde Protestanlara ait büyük evin bulunduğunu söylemişti. Bu hırsızlık ya da sahtekârlık adeta babası hayattayken yapılmış gibi konuşmuştu. Oysa söz konusu ev 18. yüzyılın ortalarında inşa edilmişti.

Doğu'da yerleşim, yaklaşık 1200

Yerleşimciler –muhtemelen savunma amacıyla– evlerini tek bir yoldan erişilen bir meydan etrafına daire oluşturacak biçimde dizmek gibi farklı bir yöntem geliştirdiler.

Bu yuvarlak köyler (*Rundlings*) o kadar farklıydı ki herhangi bir Alman arkeolog rasgele bir Alman köyünün ya da kasabasının hava fotoğrafında bu yerleşimlerin izlerini görebilir ve size hemen bölgenin Elbe'nin doğusunda olduğunu söyleyebilir. Aynı şekilde herhangi bir Alman coğrafyacı, yaşadığınız şehrin ismi *in*'le bitiyorsa (Berl*in* gibi) muhtemelen Elbe'nin doğusunda yaşadığınızı; eğer *ow* ya da *itz*'le bitiyorsa neredeyse kesinlikle orada yaşadığınızı söyleyebilir.

Bu yepyeni sömürge Almanya, 1000 yıl Batı Avrupa'nın parçası olan Almanya için ebediyen elle tutulacak kadar farklı bir yer olarak kalacaktı.

ALTIN ÇAĞ

Ne var ki şimdilik işler hiç bu kadar iyi olmamıştı. *Barbarossa* adıyla bilinen I. Friedrich 1152'de kral seçildiğinde, önceki ve sonraki bek çok kral gibi, İmparatorluk tacına yönelmeyi tercih etti. Fakat esas olarak ikili bir monarşiyi benimsedi. İtalya ve Sicilya'da İmparatorluk yaparken, Wend Seferi sırasında güç kazanan kuzeni Aslan Henry'nin fiilen Almanya hükümdarı olarak işlev görmesine izin verdi.

İktidarı paylaşma çözümü işe yaradı. O devir peşine düşenler için öylesine mükemmeldi ki Kral Arthur Britonlar için neyse Barbarossa da Alman imgeleminde o oldu: günün birinde, Almanya'nın muhtaç olduğu anda Kyffhäuser dağlarındaki uykusundan uyanacak olan altın çağın büyük lordu.

Barbarossa'nın oğlu VI. Henry'nin hükümdarlığında imparatorluk ihtişamı yeni zirvelere ulaştı. Henry'nin en ünlü darbesi 1193'te Aslan Yürekli Richard'ı esir alarak onu imparatoru İngiltere'nin feodal lordu olarak kabul etmeye zorlamak oldu. Ne var ki 1197'de erken ölümü Alman soylularının yeniden duruma hâkim olmalarını sağladı ve onlar kadim kralları seçme sistemini geri getirdiler.

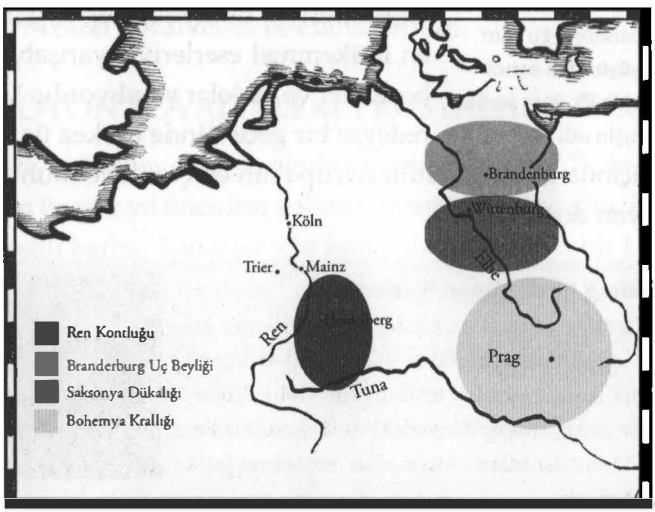

Yedi Prens-Seçmen ve armaları. Üç Kilise adamı kepli olanlar.

Bundan böyle sadece en güçlü yedi lort ve piskopos oy verecekti. Bu yedi kişiye *Prens-Seçmenler* (elektörler) denildi ve sonraki yarı bin yıl boyunca Alman tarihinin merkezinde

yer aldılar. Üçü yüksek Kilise adamıydı: Mainz, Trier ve Köln Başpiskoposları. Bunlar aynı zamanda emperyal Baş Şansölye rütbesine sahiplerdi.

Diğer dördü dünyevi güçlerdi: Bohemya Kralı, Ren Kontu, Saksonya Dükü ve Brandenburg Uçbeyi. Üç Kilise adamı eski Roma *limes*'i içinde üslenmişti. Ne var ki dört dünyevi Seçmen'in üçü Almanya ülkesinin sınırları üzerinde ya da ötesinde iktidar üslerine sahipti.

Dört dünyevi seçmen

Oybirliğiyle seçilen II. Frederick'in iktidar ve ihtişamın zirvesine ulaştığı görülüyordu. 1229'da savaşmadan Kudüs'ü Hıristiyanlar adına kurtardı. İmparator, Almanya, Lombardiya, Sicilya, Burgonya ve Kudüs Kralı idi: ilahide söylediği gibi, *stupor mundi*, dünyanın harikası. Fakat unvanlarla kaplanmasına rağmen Alpler'in kuzeyindeki iktidar merkezi aslında seçmenlere bağımlıydı ve 1231'de bu seçmenler ona kendi bölgelerini yönetme hakkına sahip olduklarını onaylayan *Worms* İmtiyazı'nı imzalattılar.

Magdeburg Atlısı (yaklaşık 1240): Roma İmparatorluğu'nun düşüşünden sonra Avrupa'da ilk, tam serbest duruşlu atlı heykeli

Büyük soyluların Almanya'nın sözü geçen hükümdarlarına dönüştükleri görüldü. İmparator artık ihtişamlı fakat uzak bir gemi aslanıydı. Almanya o sıralarda gerçekten bir altın çağ yaşamakta olduğu için bu düzenlemenin işlediği görülüyordu. Ülke Avrupa'nın tam merkezindeydi. Ekonomik olarak gelişiyordu, geç Romanesk mimarinin başeserleriyle doluydu, her uygarlığın en mükemmel eserleriyle yarışabilecek heykeller ve tablolar yapılıyordu. Ve neredeyse bir gece içinde bu kez üç farklı form içinde gelişen, bütün Avrupa'nın en çeşitli ve muhteşem edebiyatı doğdu.

Ortaçağ Lirik Alman Şairleri

Minnesingers (aşk şarkıcıları), bülbüllerle, kırık kalplerle ve neredeyse dini (fakat kutsal olana saygılı) erotik teslimiyetle dolu duyarlı, kısa, biçimsel aşk şiirleri üretirken, en ileri Fransız ozanları örnek alan aristokrat halk şairleriydi.

"Halk destanı" – Nibelungen Efsanesi

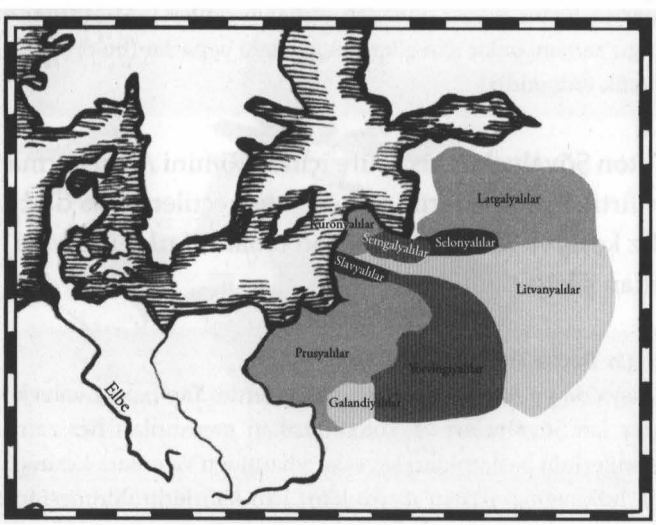
Almanların kadim halk destanları, Attila ve Theoderic gibi kahramanları kapsayarak *Völkerwanderungen*'in (Kavimler Göçü) büyük tarihi olaylarıyla karışmıştır. 12. yüzyıl sonları ila 13. yüzyıl başları arasındaki büyük gelişme çağında, bu masallara büyük *Nibelungenlied*'de (Nibelungen Efsanesi) edebi bir biçim kazandırıldı. İlyada'nın Alman eşdeğeri olan bu eser yenilmez savaşçı Siegfried'in saray aşkıyla nasıl uysallaştırıldığını, ancak saray entrikasıyla nasıl ihanete uğradığını anlatır. Onun ölümünün ardından, Almanlar doğuya doğru Tuna'yı geçme ayartısına kapılırlar ve orada hiçbir Hıristiyan avuntuya yer verilmeyen epik bir son savunma savaşında Attila'nın Hunları tarafından yok edilirler.

Saray Destanı
Bu form Arthur masallarının en son Fransız versiyonlarından, saray hayatının ihtişamına ve tuhaf, yarı dini, yarı erotik misafirlere, sınavlara ve –Kutsal Kâse, Aşk ve Saflık ile ilgili– görevlere ilişkin uzun betimlemelerle türetildi. En ünlüsü, daha sonra Richard Wagner tarafından ünlü operaların, *Tristan ve Isolde* ile *Parzival*'in temeli olarak kullanılan destanlardır.

Bu çağda Almanya'nın dinamizmi ve güveni müttefik olmakla birlikte çok farklı iki maceracı grubun yükselişiyle gösterilir: Töton Şövalyeleri ve Hansa Birliği.

TÖTON ŞÖVALYELERİ PRUSYALILAR OLUR

Hıristiyan Polonya'nın ötesinde *Pruscie* yaşıyordu. Tıpkı yaklaşık bin üç yüz yıl önce icat edilen *Germani* sözcüğü gibi, *Pruscie* de çeşitli barbar kabileler için kullanılan kapsayıcı bir Latince sözcüktü. Kabaca modern Gdansk ile modern Riga arasındaki topraklarda pagan Baltlar yaşıyordu. Genç Polonya krallığının bunlarla baş etmesinin imkânsız olduğu görülüyordu.

Pagan Baltık kabileleri, yaklaşık 1220

1226'da İmparator II. Frederick Kuzeydoğu Avrupa tarihinde önemli yeri olan belgelerden birini imzaladı: Rimini Altın Fermanı (böyle denilmesinin sebebi kullanılan metal mühürlerin som altından yapılmış olmasıydı).

Ferman, başlangıçta Kutsal Topraklar'daki yaralı haçlıları kurtaran Lübeck ve Bremenli tüccarların kurdukları Töton Tarikatı'nı temsil ediyordu. Mühür onlara askerileşme ve *Pruscie*'yi fethetme çağrısı yapıyordu. Aslında diğer pek çok kişinin başarısız olduğu yerde başarılı olmaları halinde, sadece imparatora tabi olmaları şartıyla oraları yönetmelerine izin verilecekti.

Hıristiyan bir halk değil, okuryazar olmayan pagan barbarlardan oluştuğu için *Pruscie*'nin hiçbir hakkı yoktu. Aslında Töton Tarikatı'nın onları betimlemeyişi, bin üç yüz yıl önce Sezar'ın *Germani*'yi tanımlama tarzını akla getirir.

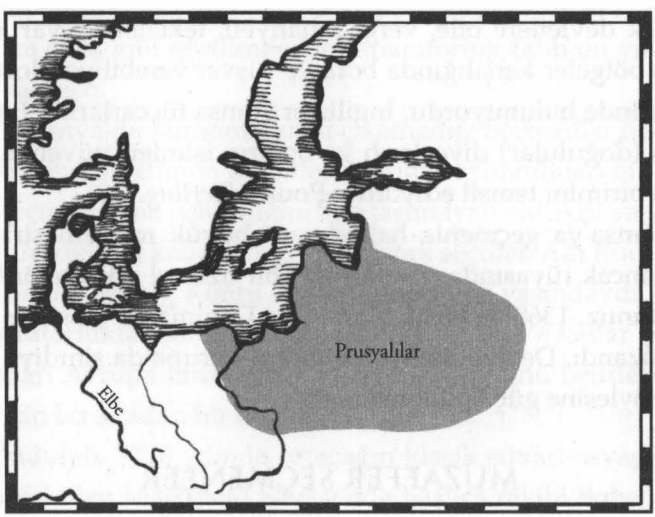
Nicolaus von Jersoschin'in Prusya Kroniği, yaklaşık MS 1320
Tanrının varlığından haberdar olmamaları aptalca davranıp her yaratığa tanrı diye tapma hatasını işlemelerine neden oldu. Fırtına, yıldızlar ve ay, kuşlar, hayvanlar, hatta kara kurbağası... Tanrıya hiçbir inancı olmayan şeytanın dölleri... Misafirleri olduğu zaman, onlar için ellerinden geleni yaparlar (bu onların en büyük erdemidir).

Töton Şövalyeleri kısa süre içinde Rimini Altın Fermanı'nda belirtilen toprakların çok ötesine geçtiler. 1266'da büyük İngiliz keşiş ve âlim Roger Bacon onların farklı dünyevi hırslarından şikâyet ediyordu.

Roger Bacon'ın şikâyeti, 1266
Prusya'da ve Almanya'ya sınır bölgelerde, Tapınak Şövalyeleri, Aziz Jan Şövalyeleri ve Töton Tarikatı mensupları her zaman kendilerinin başlattıkları savaşlar yüzünden ve onlara kesin olarak hükmetme arzusu duydukları için kâfirlerin dönmesinden çok rahatsız olurlar... Pagan ırkı pek çok kez vaazın ardından

barış içinde imana gelmeye hazır olmuştur fakat Töton Tarikatı'na mensup olanlar buna izin vermek istemezler çünkü onlara boyun eğdirmek ve onları köle yapmak isterler.

Sonuç, Hıristiyan Polonya'nın fiziksel ve politik olarak Almanya'nın geri kalanından koparak önemli ölçüde (fakat asla tamamlanmayan) Almanlaştığı doğu bölgesinde kurulan *Töton* Şövalyeleri Devleti oldu. Şövalyelerin Marienburg'taki muazzam karargâhı yeryüzünün en büyük kalesi haline geldi. Onların savaşacakları sahici pagan kabileleri vardı ve 1413'e kadar Avrupa'nın her yerinden macera meraklısı soylular onların yardımına koştu. Chaucer'in *Canterbury Hikâyeleri*'nde (1380-1400) *parfit gentil knyght* (soylu ve asil şövalye), *Pruce*'ye haçlı seferi yapar. Zamanla şövalyeler bizzat yok etmekte oldukları paganların adıyla anılmaya başladılar ve Almanya'nın ötesinde Almanlardan oluşan yeni bir alt-ulus kolu oluştu: Prusyalılar.

Töton Şövalyeleri *Hansa Birliği* içinde şövalyelikle alakası olmayan yurttaşlarıyla çok sağlam bir ilişki kurdular.

HANSA: SERBEST PAZAR EFSANELERİ

Alman Hansa Birliği başlıca iki çekim merkezi olan bir tüccar şehirler birliğiydi. Köln, İngiltere ve Aşağı Ülkelerle [günümüzde Belçika, Lüksemburg, Hollanda] ticaret yaparken, Lübeck Baltık harekâtını denetliyordu.

Baltık'ta Hansa ile Töton Tarikatı arasındaki bağlantı bir göbek bağıydı ve Tarikatın Büyük Üstadı, Hansa'nın yönetim kurulunda tüccar olmayan tek kişiydi.

Hansa tüccarları ve bölgeyi sömürgeleştiren şövalyeler hep birlikte Kuzeydoğu Avrupa'nın yaban sınır bölgelerinin servetleri; gelişen Batı Avrupa için artık sıcak bir bölge olan Baltık'tan gelen kürk, amber, zift, sonsuz ringa balığı, İsveç demir cevheri ve Rus kerestesi üzerinde tekel kurdular. Bu tekel modern bir para ekonomisi ile cahil, pagan avcı-toplayıcılar arasındaki bilinen dünyada oluşan son arayüzdü: amansız Tarikat korkusuyla korunan kurnaz bir Hansa tüccarı burada bir cinayet işleyebilirdi.

Hansa öyle zenginleşti ki IV. Henry'nin İngiltere'si gibi büyük devletlere bile, vergi muafiyeti, tekeller ve yarı egemen bölgeler karşılığında borç ve rüşvet verebiliyor, lobi faaliyetinde bulunuyordu. İngilizler Hansa tüccarlarına *Easterlings* (doğulular) diyorlardı ve onların isimleri güvenilir bir para birimini temsil ediyordu: Pound *Sterling*.

Hansa'ya geçmeniz halinde, en büyük modern şirketin bile ancak rüyasında görebileceği bir fiziksel güç öngörebiliyordunuz. 1368'de birlik Norveç ve Danimarka'ya savaş açtı ve kazandı. Devlet olmayan bir yapı Avrupa'da şimdiye dek hiç böylesine güç kullanmamıştı.

MUZAFFER SEÇMENLER

Töton Tarikatı ve Hansa Birliği elbette düşmansız olamazlardı. Fakat kendilerine meydan okuyabilen devletler güney-

doğudan gelen, gelmiş geçmiş en dehşet verici istilacılarla, Cengiz Han'ın torunu Batu Han komutasındaki Moğollarla karşılaştıkları için bu ittifak Avrupa'nın kuzey kenarında muazzam bir gelişme kaydetti.

1241'de Moğollar, Rusya'yı sarstıktan sonra (pek çok tarihçi bu sarsıntının hâlâ sürdüğünü söyler) bugünün Alman-Polonya sınırından 40 mil kadar içerilere girerek Büyük Avrupa Düzlüğü'ne akın ettiler. Bu bölgede gerçekleşen Legnica Muharebesi'nde, Macarları yok etmek için güneye sapmadan önce, birleşik Polonya-Alman-Çek gücünü imha ettiler.

Alpler'in kuzeyindeki Avrupalılar bunu her şeyin bitişi gibi hissettiler. II. Frederick 1250'de öldüğü zaman Almanya tam bir anarşi içindeydi. Kendi taraftarlarına her şeyi vaat ederek tahtta hak iddia eden rakip gruplar vardı. 1257'de İngiltereli III. Henry'nin kardeşi Richard büyük bir rüşvet kampanyasının ardından seçildi. Fransızca konuşan İngiliz lordu, rakip Anglo-Norman baronların sefil bir esiri olarak 1272'de ölene kadar Alman bölgesini sadece birkaç kez ziyaret etti, Ren'in ötesine asla geçmedi. O zamana kadar Alman kraliyet unvanı şaka gibi görülmüş ve imparatorluk tahtı on yıllarca boş kalmıştı.

Almanya'da kimsenin karşı çıkamadığı Seçmenler her konuda denetim altında tutabileceklerini düşündükleri bir adamı, Seçmen olma yeterliliğini bile taşımayan oldukça yaşlı bir Alman soyluyu kendilerine kral olarak seçtiler. Adı Rudolph, kendisi Habsburg Kontu idi ve o sırada 55 yaşındaydı. İsmi imparatorlukla eşanlamlı hale gelecek ve 1918'e kadar çeşitli evlatları Avrupa tarihinin büyük bir bölümünü belirleyecek aile için bu sıradan bir olaydı.

Rudolph, 1278 yılında ortaçağın klasik süvari savaşlarından biri olan Marchfeld Savaşı'nda başlıca rakibi Bohemyalı Ottokar'ı saf dışı bırakarak herkesi şaşırttı fakat asla imparator olmadı ve Seçmenler oğlunun tahta çıkmasını reddettiler:

Almanya'da gerçek iktidar hâlâ onlara aitti ve gerçekten yönetebilecek bir kral seçmeye hiç niyetleri yoktu. Habsburglar sahneye çıkmışlardı fakat günleri henüz gelmemişti.

O sırada Seçmenler üçlü iktidarın zirvesinde öylesine güvenliydiler ki İmparatorluk ile Papalık arasındaki bağlantıyı koparmaya bile hazırdılar. 1338'de Almanya'nın kralı her kim olursa olsun –Papa razı olsa da olmasa da– kendiliğinden İmparatorluğa terfi edeceğini ilan ettiler. Seçmenler aslında (büyük meblağlar karşılığında satmayı adet haline getirdikleri) kendi oylarının İlahi İrade'nin doğrudan aracı olduğunu ilan etmiş oluyorlardı.

Bu oyları satın almak için muazzam bir borç yükünün altına giren IV. Charles, bir süre sonra kısaca Altın Ferman olarak bilinen Nuremberg Altın Fermanı ile (1356) kaosa düzen getirmeye çalıştı. Yüzeyde her şey imparatorluğun ihtişamı içindi ve IV. Charles'ın teatral taç giyme töreniyle başladı – *Bohemya kralı, on iki mark ağırlığında gümüş bir kupa ya da kadeh taşıyarak at sırtında gelir* vs.– fakat her ne kadar görülmese de bütün yasal iktidar Seçmenler'e aittir:

> **Altın Ferman'dan, 1356**
> Bizler tarafından şimdi ya da bizden sonra gelecekler tarafından ileride kabul edilecek olan Roma imparatorları ve kralları... Eklesiyastik ve seküler prens seçmenlerin özgürlüklerini, yargılama yetkilerini, haklarını, onurlarını ya da egemenliklerini her ne surette olursa olsun hiçbir şekilde ihlal etmeyeceklerdir.

Krallık-imparatorluk iktidarı pratikte artık o kadar küçülmüştü ki Charles'ın yeteneksiz oğlu Wenceslaus (1378-1400) yönetiminde soylular kendi aralarında entrika çevirirken, Almanya bir kez daha kaosa sürüklendi. 1402'de II. Rupert sırf silah gücüyle imparatorluk tahtını kazanmaya çalışan son Alman kralı oldu: Alpler'i aşarken yarı yolda parası suyunu çekti ve emrindeki işgal ordusu utanç verici biçimde eridi.

15. yüzyılın başında Almanya'da Fransız ya da İngiliz örüntüsüyle merkezileşen krallığın Almanya'da sona erdiği görülüyordu. Gelecekte göstermelik hükümdarları olan tamamen bağımsız çeşitli krallıkların olacağı anlaşılıyordu. Yine iktidarı değiştiren şey Elbe boylarındaki bitmek bilmeyen mücadeleydi.

15. YÜZYIL: DOĞU'NUN GÖLGESİ

15. yüzyılın başında Alman güçlerinin bütün Elbe şeridinde ve Baltık kıyılarında tam bir denetim sağladığı görülüyordu. Töton Şövalyeleri kuzeyde yenilmez görülüyordu; Baş seçmen olan Bohemya Kralı'nın merkezi olan Prag, Köln kadar Alman politik sahnesinin parçasıydı. Slavlar bu kez gerilere itilmişlerdi.

Bazıları *Kara Ölüm* (1348-9) duvarlarla korunmuş şehirlerde ikamet etme eğilimi gösteren Alman mülteciler arasında büyük kayba neden olduğu için şanslarının döndüğünü öne sürerler. Her durumda Alman hâkimiyeti ansızın tehditle karşılaştı.

1410'da yeni kurulan birleşik Polonya-Litvanya Krallığı Tannenberg Muharebesi'nde Töton Şövalyeleri'ni bozguna uğrattı. Polonyalı ve Litvanyalıların yanında savaşanlar arasında Jan Zizka (tek gözlü Jan) olarak da bilinen Jan Troczno wski de yer alıyordu. Agincourt Muharebesi'nde İngiltere kralı V. Henry'e yardım etmek için verdiği molanın ardından Zizka, Alman hâkimiyetine gerçek bir tehdit oluşturan bir isyanın, reformcu Jan Hus'un bayrağı altında Bohemyalı Çeklerin başlattıkları *Hussit* ayaklanmasının lideri oldu.

Hus, Roma ruhbanının ayrıcalıklarına saldırdı ve bu nedenle Protestan Reformasyonu'nun öncüsü olarak görüldü fakat bu aslında Elbe (ya da Çeklerin dün ve bugün dedikleri gibi *Vltava*) boyunca denetim sağlamak için Slavlar ile

Almanlar arasındaki hâlâ sonuca ulaşmayan savaşla ilgiliydi. Hus, binlerce Alman öğretmen ve âlim için Prag'ı öylesine düşman bir yer haline getirdi ki bu insanlar kentin ünlü üniversitesini karanlığa terk ederek kitle halinde orayı terk ettiler. Hus yakılarak öldürüldükten sonra Ziska'nın önderliğindeki öfkeli taraftarları 1419'da ayaklandılar. Yetenekli metal işçileri sahra topunu ilk kullananlardı. Atlıların ve piyadelerin doğal olarak toptan çekindikleri bir çağda, onların top arabaları aristokrat ağır süvariye büyük kayıp verdiriyordu. Onlar dört ayrı Emperyal haçlı seferini yenilgiye uğrattılar, Saksonya ve Frankonya'yı peş peşe yağmaladılar, hatta Baltık kıyılarına ulaştılar ve (efsaneye göre) oraya Almanların değil kendilerinin sahip olduklarını göstermek için mataralarını deniz suyuyla doldurdular.

Sonunda Hussitler bölündüler ve birbirleriyle savaşmaya başladılar, bu da Almanların yeniden güçlenmesini sağladı. Savaşlar 1436'da, modern Hussitlerin kendi tarzlarında tapınmalarına izin veren tavizle sona erdi. Fakat dört seçmenin üçüne göre –Bohemya Kralı, Brandenburg Uçbeyi ve Saksonya-Wittenberg Dükü– bu yeni Slav gerilemesi onların merkez bölgelerine yönelik varoluşsal bir tehdit yaratmıştı.

Her şeyden önce, güçlü bir imparator korkusundan çok istikrara ihtiyaçları vardı. Bu yüzden, imparator Sigismund 1437'de öldüğü zaman damadı II. Albert'in iktidara geçmesini hemen onayladılar. II. Albert'in ardından oğlu III. Frederick geldi. Bundan sonra seçilen Alman Kralı ve Kutsal Roma İmparatoru fiilen bir Habsburg oldu. Slav uyanışı krallık ve imparatorluk tahtlarına yeniden güç kazandırdı ve bütün Almanya'ya doğal bir hükümdarlık hanedanı gibi görünen şeyi kazandırdı.

Kolomb denize açılırken, Batı ve Güney Almanya tartışmasız biçimde Fransa ve İtalya kadar Batı Avrupa'nın bir par-

çasıydı. Fakat Elbe hâlâ Almanlar ile Slavlar arasında şiddetli rekabete konu olan kolonyal bir sınır mıntıkası oluşturuyordu. Bu bölgede kimin ne zaman hangi sonucu elde edeceği asla belli olmuyordu.

1400 yıldır var olan Batı Almanya ile sadece iki yüz önce yarısı fethedilmiş Doğu Elbiya aynı tempoyla gelişmiyordu. Tam aksine bölünmeler gözle görülecek kadar olmasa da artıyordu. Alman Doğu Elbiya'nın kolonyal, güvensiz yapısı Junkerler olarak bilinen kendine özgü bir soylu sınıfının ortaya çıkmasına yol açtı.

Junkerler ve onların Dünyası

Junkers ismi özgün olarak *genç lortlar* anlamına geliyordu çünkü düşman Doğu Elbiya'ya silahlı yayılma için hayatını ortaya koyanlar Alman soyluların genç oğullarıydı. Onlar bir kast değil; Küçük Buz Çağı, Ortaçağ Sıcak Dönem'in yerini aldıktan sonra bir kez daha kenarlarda kalan kasvetli bir bölgede tecrit olmuş tahkimatlarda yaşayan bir kast, savaşçı seçkinler grubuydu. Bu seçkinlerin her biri kendine ait topraklarda yaşayan genellikle kültürel ve dini bakımdan yabancı ve aşırı yoksul halk gruplarını (Polonyalıları, Baltları, Rusları) yöneten fiilen bağımsız bir hükümdardı. Bu Doğu Elbiya'ya özgü bir uygulama olan *Gutsherrschaft* (Toprak Sahibi Saltanatı) idi. Burası canlı belleğe girene kadar Doğu Prusya içinde kaldı. Elbiya Slavlarına hiçbir zaman tam olarak boyun eğdirilemediği için, bu kolonyal bölgedeki soylu olmayan Almanlar savunma konusunda Junker savaş beylerine bağımlıydılar ve –sözgelimi, Kuzey Amerika'nın güneyinde yaşayan Yoksul Beyazlar gibi– yabancı altsınıftan hem korktukları hem de onları sevmedikleri için efendilerine kul köle oldular.

15. yüzyılda *Junkerler* herhangi bir başkasından daha fazla kendilerini Alman olarak görmüyorlardı. Fakat bu değişmekle ilgiliydi ve değişimin zorlukları içinde, farklı türden bir Almanya, Doğu Elbiya, kendisine ait bir ideoloji bulmaktaydı.

REFORMASYON

1517'de Cadılar Bayramı gününde Elbe Nehri kıyısındaki Wittenberg üniversite şehrinde (kendi değerlendirmesine göre) kalenin tuvaletinde ıkınırken kendisine muazzam bir vahiy gelen önemli bir rahip Roma'ya meydan okuyan birkaç maddelik bir bildirgeyi katedralin kapısına çiviledi. Rahibin adı Martin Luther idi ve *95 Tez*'i *Protestan Reformasyonu*'nun doğuşu olarak görülecekti.

Martin Luther

Luther'in düşüncesi iki ilkeye dayanıyordu. Birincisi, *sola scriptura* (sadece kutsal kitapla) Kilise'yi İncil'de belirtilmeyen her şeyden arındırmak için yapılan köktenci bir talepti. Bunda yeni bir şey yoktu. Aziz Augustine buna benzer şeyler söyleyebiliyordu (ve sık sık söylemişti). Luther'in kendi doktora danışmanı, Müslümanların yaptığı gibi, ne kadar tarihi ve güzel olursa olsun her türlü putperestlik çağrıştıran görüntü ve mabedin yok edilmesini vaaz ediyordu. Luther'in düşüncesinin ikinci dayanağı, kendisine tuvalette inen vahiydi: *sola fide* (sadece imanla). Bu gerçekten radikaldi. Luther, insanın bir rahibe günah çıkararak ve kefaret ödeyerek ya da sürekli çalışarak Cennet'e gitmeye hak kazanamayacağını iddia ediyordu. Ancak dünyevi olan her şeyi unuttuğumuz, şeytanın orospusu olan Akıl'dan vazgeçtiğimiz ve gerçek imana kavuştuğumuz mistik bir anda, doğrudan doğruya Tanrı'dan gelen, çalışarak kazanılmamış bir armağan olarak selamete kavuşabilirdik.

Topluca bu ilkeler MS 754 yılında Papalık ile Şarlman'ın babası arasında varılan anlaşmadan bu yana Batı Avrupa'yı tanımlamış olan benzersiz Kilise-Devlet iktidarı dengesine meydan okuyordu. Bu kez bölge adım adım Roma Katolisizmi'ne sadık kalan bölgeler ile çeşitli biçimlerde gelişen Pro-

testanlık (Papa'nın otoritesini inkâr dışında genellikle pek az ortak yanı olan) arasında bölündü. Ancak sebep ile sonucu karıştırmamalıyız. Luther'in eylemini böylesine güçlü kılan teoloji değil, politikaydı çünkü 1517 yılında Seçmenler, Papalık ve Alman/İmparatorluk tahtları arasındaki eski oyun bu kez bir heyecan kasırgası halindeydi.

Habsburg İmparatoru Maximillian (saltanatı: 1493-1519) sadece İspanya'yı değil, Hollanda, Lüksemburg, Fransa ve Güney İtalya'nın geniş bölümlerini, aynı zamanda Yeni Dünya'nın büyük bir bölümünü yönetiyordu. O sırada, Yeni Dünya'nın nefes kesen büyüklüğü ve serveti giderek anlaşılıyordu. Maximillien her şeyi torunu Charles'a (1500-1558) bırakmaya kararlıydı. Diğer Avrupalı hükümdarlar bu fiili dünya hegemonyası planını boşa çıkarmak için ellerinden geleni yaptılar: gerek Fransalı I. Francis gerekse İngiltereli VIII. Henry Almanya tahtına rakip adaylar olduklarını ilan ettiler. Seçmenler bu kez gerçekten muazzam rüşvetlerle ve Habsburgların tavizleriyle tutunabileceklerini biliyorlardı.

Bu ateşli hesap atmosferinde, Hohenzollern Brandenburg Dükü Albrecht, Mainz Kardinalliği'ni satın almak için Augsburg'ta üstlenmiş Fugger bankacılık hanedanından muazzam miktarda borç aldı. Bu borç ona yedi Seçmenlik'ten birini kazandırdı ve orada kalmak için büyük rüşvetler ödeme güvencesi verdi. Bu arada yeni Kardinallik'i onaylaması gereken Papa X. Leo da, Rafael, Leonardo ve Mikelanj'ın Roma'yı güzelleştirmeleri için harcayarak Fuggerlerden aldığı kredinin sınırına ulaştı. Leo daha da ileriye giderek yeni bir St. Peter Katedrali inşa etmek istedi. Böylece 1516 yılında Leo, Albrecht ve Fuggerler bir anlaşma yaptılar. Leo Albrecht'in yükselişini onaylayacak, onlar da yarı yarıya kırışacakları yeni bir büyük para kazanma planıyla yola devam edeceklerdi.

Ünlü vaiz Johannes Tetzel, Albrecht'in topraklarında seyahat edip *Aziz Peter Bazilika Endüljansı* denilen ekstra-etkili

günah-silme sertifikaları satmakla görevlendirildi. Bu belgeler güya ölen günahkârların Cennet'e girmeden önce Arındırıcı ateşlerde yanarak vakit geçirmelerini erteliyordu. Fugger bankasının bir temsilcisi ödeneklerin konulduğu kasayı taşıyarak Tetzel'le birlikte her yere seyahat etti. 1517'de satış ekibi Albrecht'in topraklarında tören boruları eşliğinde ortaya çıktı. Bu topraklardan biri Luther'in vaaz verdiği Elbe üzerindeki Wittenberg'in yakınlarındaydı.

Luther kendi Sakson halkının yeni endüljansları satın almak için Brandenburg'a üşüştüğünü görünce dehşete kapıldı. Rahip olmanın yanı sıra eğitimli bir avukat olan Luther, dini bütün teolojik incelikleri kendi alâmetifarikası olan taşralı asabiyetle birleştirerek saldırısını büyük bir özenle, doğal olarak Latince yazarak hazırladı ("onlar, kutuya para atıldığı anda ruhun arındırıcı alevler arasından uçup gideceğini iddia ederler"). *95 Tez*'in hiçbiri günahlardan arındırma işleminin uydurma olduğunu, endüljans satışının para kazanma amaçlı bir dolandırıcılık olduğunu ya da bizzat Papalığın yozlaştığını açıkça söylemez. Fakat tezleri işiten herkes bunun ima edildiğini anladı.

Ansızın en bilgili teologlarla Latince tartışabilen ama aynı zamanda en sıradan insanlarla da iletişim kurabilen bir söz ustası ortaya çıktı ve yardımcıları onun sözlerini görülmemiş bir hızla yaymak için yeni bir icat olan matbaayı kullandılar.

95 Tez'in yönelttiği bir tehdit varsa o da parayla ilgilidir. Tezlerin pek çoğu hiç abartısız parayla ilgilidir ve çoğu servet, hazine, kazanç, ödemeler, borçlar, cezalarla ilgili metaforlar kullanır. Luther'in dili zamana uygundu çünkü yarattığı muazzam etki hiçbir şekilde teolojiyle ilgili değildi. Gerek kişiliğiyle gerekse yazılarıyla Luther Almanya'yı gerçekte kimin yönettiğini –ve dolayısıyla vergi topladığını– belirlemek için verilen kadim mücadelede kullanışlı bir silah haline geldi.

REFORMASYON POLİTİKLEŞİR

Haziran 1519'da Seçmenler güçlü Fuggerlerin desteklediği Charles'ın onlara sunduğu büyük rüşvete direnemeyeceklerine karar verdiler ve onu Almanya'nın Kralı V. Charles yaptılar.

İlk olarak Charles'ı *Seçmen Kapitülasyonu* adlı anlaşmayı imzalamaya zorladılar. Bu belgeye göre, Charles'ın hükümdarlığı altında Almanya'yı Almanlar yönetecekti ve Almanya'da hiçbir yabancı birlik yer almayacaktı. Fakat işler zora girdi çünkü V. Charles üzerinde güneşin asla batmadığı (bu söz sonraki Britanya İmparatorluğu için değil V. Charles'ın ülkesi için icat edilmiştir) çok geniş bir imparatorluğu yönetiyordu. O yeni bir Şarlman olmak için gerekli iktidara ve servete sahip olan bir kral/imparator idi. Charles'ın Alman prenslerine verdiği sözü imparator olduktan sonra tutup tutmayacağını kim biliyordu?

Şarlman'ın *Hayatı ve İşleri*, Köln 1521. Resimde Şarlman V. Charles'a el verirken görülüyor

Görülmemiş kaynaklara sahip bir hükümdara karşı kendi konumlarını güvence altına almak için Alman soyluların kendilerine ait yeni kaynaklar bulmaları gerekiyordu. Onlar, *ulus*un çıkarlarına uygun biçimde davranmakta olduklarını ileri sürerek soylu olmayan Almanların desteğini almak zorundaydılar. Bu en ileri düşünceydi; ilk kez 1450'den sonra Almanya'da kaydedildi ve ancak 1512'de Maximillian kendi topraklarına Alman Ulusunun Kutsal Roma İmparatorluğu (*Heiliges Römisches Reich Teutscher Nation*) dediği zaman resmen yüceltildi.

Luther bu yeni fikri oluşturan ve yayan adamdı. 1520'de İncil'in Almancaya çevrilmesi gibi çığır açan bir işe girişti.

Onun bilinçli olarak sıradan insanların konuşmalarından aldığı uyaklar ve ritimler zamanların ötesindedir. Kral James'in İngilizce İncil'inin şanı bile bununla kıyaslanamaz: *The mills of God grind slowly* (Tanrı'nın değirmenleri yavaş öğütür) sözü yüksek sesle okunduğunda olağanüstü bir etki yaratır fakat aynı sözün Almancası, *Gottes Mühlen mahlen langsam* her zaman için ondan daha etkilidir. Luther bu kez benzersiz yeni Alman kalemini tarihsel ulusal mağduriyet masalına karşı harekete geçirdi.

"Alman Ulusunun Hıristiyan Soylularına" (1520) adlı metinden

İmparatorlar, Birinci ve İkinci Frederick ve diğer pek çok Alman imparatoru, eski zamanlarda, papalar tarafından yürekleri parçalayacak kadar hiçe sayıldılar ve ezildiler... Bu yüzden bırakın biz Almanlar kendimizi canlandıralım ve Romacıların kötü ruhlu şeytani hükümeti yüzünden sefil biçimde kaybedilen yoksul ruhlara çare olamayan insandan çok Tanrı'dan korkalım.

Luther ve taraftarları yeniden keşfedilen *Germanya*'ya hitap ettiler ve kendilerini Tacitus'un *Germani*'si olarak, yani basit özgürlüğün ve insani faziletin âşıkları, lüks içinde yaşayan yozlaşmış Roma'nın ahlaki karşıtları olarak ayrı tuttular. Bizzat eğitimli bir Kilise adamı olan Luther MS 9'da Roma'ya bir darbe indiren pagan şeflikle hısım olduğu iddiasından mutluydu; "masa başı konuşmalarında" şöyle diyordu: *Kroniklerde, Romalılara büyük bir darbe indiren ve onların 21.000'ini öldüren bir* Çerusk *prensi, Hermann denilen Harzlı bir adam hakkında yazılanları okuruz. Şimdi de Harzlı* Çerusk *Luther Roma'yı yakıp yıkmaktadır!*

Roma'yla bağları gevşetmenin, parayı evde tutmanın, kişinin kendi kilisesini denetlemesinin ve kilise topraklarını parsellemenin cazibesi Alman prensleri için İngiltere kralı VIII. Henry için olduğu kadar aşikârdı.

> Saksonya Seçmeni Frederick ve Luther'i destekleyen diğer prensler Kilise'nin ve ona ait toprakların sorumluluğunu üstlenmekte kendileri için yarar gördüler. Onlar papa ve imparatorun zararına kendi güçlerini artırdılar. Luthercilik böyle doğdu.
>
> John Hirst, *Kısa Avrupa Tarihi*

Fakat Almanya'nın hükümdarları için bir tehlike de vardı. Luther'in köktenciliği onların tebaasını her türlü dünyevi otoriteyi inkâr edecek kadar radikalleştirebilir miydi?

Luther o sırada bu sorun üzerinde çalışıyordu. 1522'de kendilerini onun taraftarı olarak gören adamların önderliğinde olsa bile yoksul soyluların ayaklanmasını desteklemeyi reddetti. Kendi iddiasına göre İncil'de bütün hükümdarların Tanrı'nın iradesiyle orada olduklarına dair pasajlar keşfetti. İnsanlar artık doğrudan Tanrı'yla ilişki kurdukları ve sadece imanla selamete ulaştıkları için politikayı tamamen dünyevi otoritelere bırakabilirlerdi, bırakmalıydılar ve bırakmak zorundaydılar. Gerçek Hıristiyan (*Dünyevi Otorite Üzerine*'de böyle yazar) kılıcın hükümdarlığına en istekli biçimde boyun eğer, vergisini öder, otorite konumunda olanlara şeref kazandırır, hizmet eder, yardım eder ve hükümeti ilerletmek için elinden gelen her şeyi yapar.

Üç yıl sonra, köylüler Luther'den destek beklentisiyle kitle halinde ayaklandılar. Luther onları destekleyecek yerde, yasa ve düzen güçlerini –ne olduklarına ve ne kadar sert davrandıklarına bakmaksızın– desteklemekte daha da ileri gitti. *Hırsız, Cani Köylü Yığını*'nda (1525) yazdıklarına bakılırsa, isyancılar *inançsızdırlar, kâfirdirler, itaatsizdirler; onlar isyancı katiller, hırsızlar ve dine küfredenlerdir; inançsız hükümdarların bile cezalandırma hakkı ve yetkisi vardır... onlar gizlice ya da açıktan her kim yapabiliyorsa onun tarafından, tıpkı bir kuduz köpeğe yapılması gerektiği gibi ezilmelidirler, gırtlaklanmalıdırlar, bıçaklanmalıdırlar.*

Reformcu rahiplerin teşviki ve prenslik birliklerinin kutsamasıyla binlerce köylü beklendiği gibi katledildi. Reformasyon –ve Kilise'nin bütün topraklarını ve parasını ele geçirme beklentisi– Almanya'nın hükümdarları için artık güvence altındaydı.

Tehlikeyi ilk göze alanlar, Roma'dan en uzak olanlar, Töton Şövalyeleri oldu. Onların Büyük Üstadı Albrecht von Brandenburg-Ansbach, bizzat Luther'le görüşerek, artık bir Katolik Tarikat'ın başı olmadığını, Papa ve İmparator'a itaat etmediğini, sadece soyut olarak Polonya Kralı'na itaat eden Prusya'nın Protestan Dükü'ne bağlı olduğunu ilan etti.

Bu olay 10 Nisan 1525'te gerçekleşti. Bu gün, MS 800 ile 1866 arasındaki Alman tarihinin en önemli günüdür. Neredeyse bir yüzyıl öncesine kadar gerçek paganların yaşadığı, Elbe'nin hatta Polonya'nın bile ötesinde olan bu tuhaf kolonide, Şarlman'ın Saksonya'yı fethinden bu yana ilk kez bir Alman ülkesi Roma kilisesine ya da imparatoruna sadakat göstermeyi reddediyordu.

Prusya ve politik Reformasyon, Batı'nın büyük sürekliliğine doğrudan bir meydan okuma olarak aynı anda doğdu.

BÖLÜM DÖRT

Dördüncü Yarı-binyıl
MS 1525'ten günümüze

Almanya iki yolda gider

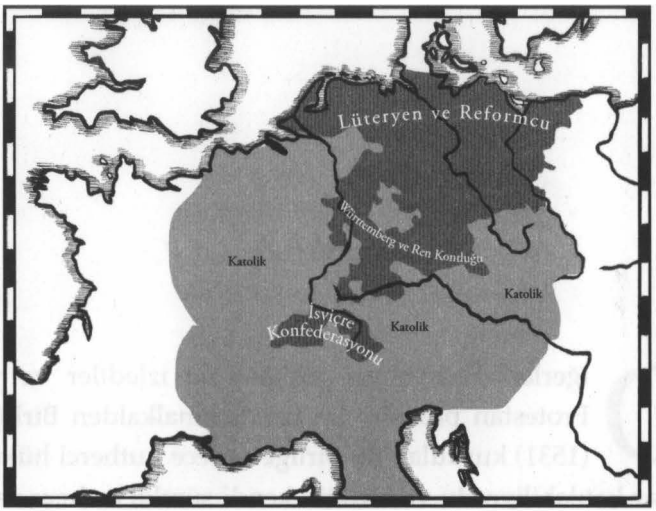
AÇMAZ

Diğerleri Prusya'nın gittiği yolu izlediler ve yeni Protestan prensler bu kez Schmalkalden Birliği'ni (1531) kurdular. Bu birliğe sadece Lutherci hükümdarlar katılabiliyordu ve birliğin kendi sürekli ordusu vardı. Romalı olmayan, tamamen Alman bir Almanya fikri zemin kazanıyordu. Fakat Birlik yeryüzündeki en kudretli hükümdara karşı çıkıyordu.

1543'te V. Charles Fransa'ya karşı büyük mücadelesinde zafer kazanmış ve Avrupa'da yükselen Osmanlı İmparatorluğu dalgasını savuşturmuştu. Artık uzlaşmaya yatkın bir ruh hali içinde değildi. 1547'de MS 16'dan beri ilk kez yabancı, zırhlı, yüksek eğitimli profesyonel bir piyade –heybetli İspanyol *tercio*'lar– Tuna boyunca yürüdü ve Roma İmparatorluğu'nun bayrağı ve onun diniyle, nihai fetih kararlılığıyla Almanya'nın içlerine doğru ilerledi. Belirleyici savaş Elbe üzerinde, Mühlberg'de kazanıldı. Yine bir Roma İmparatoru nehir kıyısında muzaffer bir edayla dikildi ve Germanya'ya hükmettiği izlenimini yarattı.

İmparator V. Charles Mühlberg Muharebesi'nden sonra Tiziano'ya sipariş ettiği tabloda görülüyor. Aslında, gut hastalığı nedeniyle o kadar acı çekiyordu ki savaş meydanına sedyeyle taşınması gerekmişti.

Augsburg Barışı'ndan sonra Almanya, 1555

Almanya'nın asilzadeleri birbirlerinden pek hoşlanmıyorlardı ama benzersiz ayrıcalıklarını kaybetme olasılığından hiç hoşlanmıyorlardı. Protestanlar ve Katolikler bir araya geldiler ve Charles'a onun mutlak hükümdarlığına izin vermektense Fransa'ya yardım çağrısı yapacaklarını söylediler. Charles sonunda *Augsburg Barışı*'nı (1555) kabul etti. Buna göre, büyük ya da küçük her Alman hükümdarına bir seçenek sunuluyordu: *cuius regio, eius religio* (her kim hükmediyorsa, onun dini geçerlidir). Sonuç ilk bakışta kaotik görünür fakat eski bir öyküyü gizler.

Almanya'nın Roma'ya sadık kalan bölgelerinin tümü MS 768'de Frank krallığının bir parçasıydı. Kalvinist Württemburg ve Kontluk'ta nüfusun çoğunluğu Katolik olsa da tüm krallık artık yeteri kadar Katolik değildi, fakat Şarlman ya da Marcus Aurelius bu büyük resmi görse hiç şaşırmazdı: kuzeyden ve doğudan Roma'ya karşı bir isyan. Büyük Avrupa fay hattı olduğu yerde duruyordu. Fakat Avrupa'nın ve dolayısıyla Almanya'nın dünyadaki yeri değişiyordu.

MERKEZİLEŞMEMİŞ ALMANYA

Prusya doğumlu astronom keşiş Kopernik'ten sonra yeryüzü artık evrenin merkezi değildi; Kolomb'dan sonra da Avrupa dünyanın merkezi değildi. Gelecek yedi deniz üzerindeydi.

Yeni okyanus ticaret yolları üzerinde yeri olmayan Almanya ansızın, bu kez Habsburglar ile İngiltere kraliçesi I. Elizabeth arasında sürmekte olan dünyanın kıtalar ötesi ilk emperyal ideolojik mücadelesi karşısında ikinci planda kaldı. Bu arada Almanya'daki Protestan ve Katolik güçler arasında öyle hassas bir denge kurulmuştu ki 1555'ten sonra yarım yüzyıl her iki taraf da barışı bozmadı.

1588'de Armada'nın felakete uğramasından sonra zayıflayan Habsburglar oldu. Peru ve Meksika'nın bütün servetini ele geçirmiş olmasına rağmen İspanya kralı II. Philip 1595'te borçlarını ödeyemez hale geldi. Hem Katolik hem de Protestan Almanlar havadaki değişim kokusunu aldıkça gerilimler arttı.

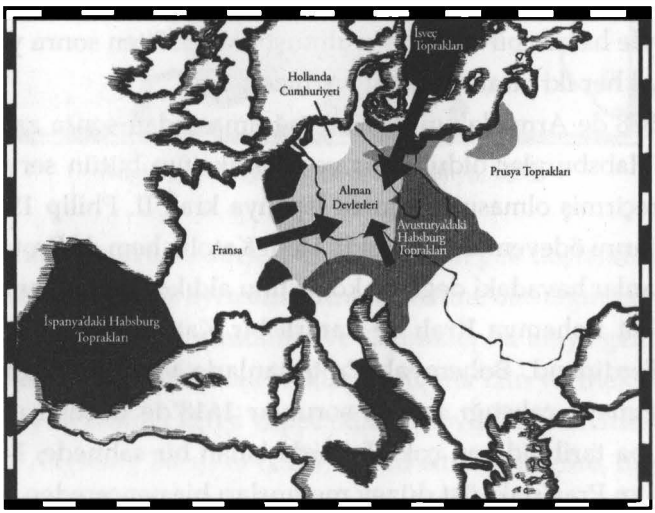
Yeni Bohemya Kralı ve kararlı bir Katolik olan İmparator Ferdinand, Bohemyalı Protestanlarla yaptığı anlaşmayı feshetmeye çalıştığı zaman sorunlar 1618'de doruğa ulaştı. Avrupa tarihinde en çok akıllarda kalan bir sahnede, Ferdinand'ın Prag'daki üst düzey memurları bir pencereden sokağa atıldılar ve *Otuz Yıl Savaşları* (1618-1648) başladı.

APOKALİPS

Otuz Yıl Savaşları başlangıçta Roma merkezli bir iktidarın bütün Almanya'yı kapsayan gerçek bir hükümdarlık olup olmayacağı konusunda verilen kadim mücadelede yeni bir karşılaşmaydı. Bu kez savaş ilk kez Katoliklere karşı Protestanlar gibi yeni terimlerle ifade edildi.

1630'da General Tilly ile Wallenstein'ın liderliği altındaki Felemenk-Bohemya imparatorluk kuvvetleri başarıya yakın görünüyorlardı. Fakat o sırada Protestan İsveç ile Katolik

Fransa Almanya'nın topyekûn imparatorluğun denetimi altına girmesinden korkmaya başladılar. Paris'teki Katolik rejim Katolik imparatorluğa müdahale etmek için Lutherci İsveçlilerin desteğini aldı. İlk kez yüksek eğitimli piyade ateş gücünü kullanan General Gustavus Adolphus 1631'de Breitenfeld'de tam bir zafer kazandı ve ordusuna *bütünüyle yakıp yıkmak* üzere *Bavyera'ya ilerlemesini* emretti. Gustavus ertesi yıl Lützen Muharebesi'nde öldürülünce Fransızlar da çatışmaya girdiler.

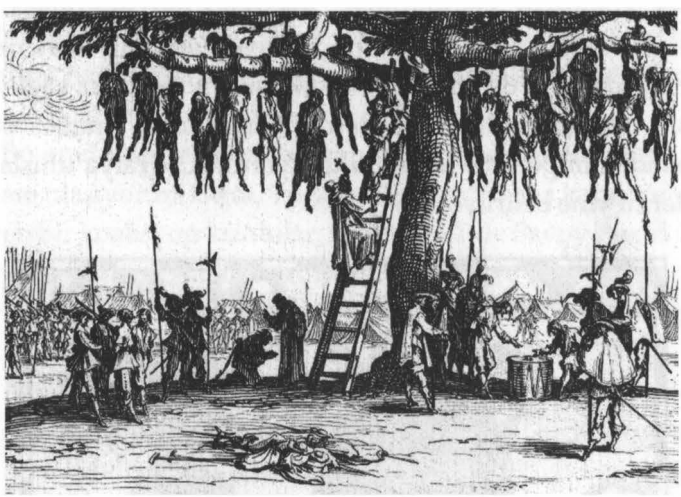

Avrupa'nın katliam alanı, 1618-48

Artık savaş İspanyol Habsburglar ile Fransız Bourbonlar arasında cereyan ediyordu ve dağılmış küçük Alman bölgeleri daha güçlü, merkezileşmiş uluslar kurmak için verilen bu savaşta sadece piyon ya da savaş meydanı idiler. Bütün bir kuşak ticaretten, hatta çiftçilikten vazgeçti. Her an bir başka büyük ve aç ordunun gelebileceğini ve ardında veba ve cesetlerden başka bir şey bırakmayacağını biliyorlardı.

1648'de *Westphalia Barışı* imzalandığında Almanya'nın içinde bulunduğu durumu çok trajik sözcükler kullanmadan

betimlemek zordur. Suriye'nin günümüzdeki durumuyla karşılaştırmak bir fikir verebilir. Bütün nüfusun en az üçte birinin, bazı bölgelerde daha fazlasının yok olduğu görülüyordu. 1631'de Büyük Otto'nun en gözde kenti, Elbe üzerindeki Magdeburg'da 20.000'den fazla insan yaşıyordu. 1649'da bu sayı 450 idi, diğerleri genellikle sokaklarda boğazlanmışlardı. Bugün bile, Alman çocukları *Ladybird, Ladybird, Fly Away Home* şarkısını kendi tarzlarında söylerken, alevler içinde yanan, bir ev değil, Pomeranya'dır.

Jacques Callot'nun *Les Grandes Misères de la Guerre* (1633) (Savaşın Büyük Sefaleti) adlı gravür dizisinden bir kare

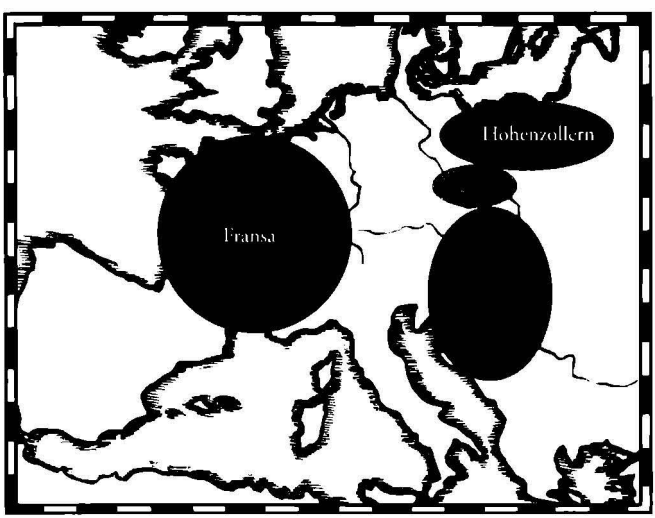
Savaşı öyle bir kaos izledi ki ortaya çıkan zayıf devletlerin sayısını bilen yoktu. Bazı değerlendirmelere göre bu sayı 1800'ü buluyordu. O sırada fazladan 50 Özgür Kent vardı. Bu arada, fazladan 60 kilise prensliğini de unutmamak gerekir. Hepsini kapsayan bir harita yoktur.

Umutsuz biçimde çökmüş bu ülke ne olacaktı? Yanıt –ister daha iyi ister daha kötü olsun– doğuda yatar.

DOĞU'YA KAÇIŞ

Otuz Yıl Savaşı'nın ardından Avrupa'da yeni bir hegemon ortaya çıkacaktı. Avrupa ülkelerinin nüfuslarının birbirlerine oranı 1660'tan beri hiç değişmeseydi bugün Avrupa'da pekâlâ 200 milyondan fazla Fransız yaşıyor olması gerekirdi. Bu büyük ülke artık birleşmişti ve 72 yıldır (1643-1715) Güneş Kral XIV. Louis tarafından yönetiliyordu. Fransa'ya yakın olan her şey onun güçlü gölgesi altındaydı, Batı ve Güney Almanya'nın sayısız devletçiği de aslında çok yakındı.

Üç büyük Alman hanedanı daha şanslıydı. Bunlar, Avusturya kolundan Habsburglar, Saksonya'nın Wettinleri ve sadece 1415'ten beri Brandenburg Uçbeyleri olan Hohenzollernler idi. Üçü de fiziksel uzaklıktan büyük yarar sağlıyor, kendi merkez mülkleri ile Ren'in karşısındaki Fransız devi arasında tampon devletler bulunuyordu. Coğrafya ulusların kaderini yine belirliyordu.

Almanya'nın şanslı hanedanları

Brandenburg-Prusya'nın (1618'de birleşmişlerdi) yeni Hohenzollern hükümdarı Friedrich Wilhelm görünüşte hâlâ Po-

lonya hükümdarlığına bağlı bir dük idi; Polonyalılar, İsveçliler ve Ruslar, Prusya'yı, birbirlerine karşı verdikleri savaşlarda, faydalı olmakla birlikte küçük bir potansiyel müttefik olarak görüyorlardı. Onları zekice birbirine düşüren Friedrich Wilhelm 1657'de kendisini tam olarak egemen ilan etmeyi ve sessizce profesyonel bir ordu kurmayı başardı. O zamana kadar yenilmeyen İsveçliler cephelerini ona çevirdiklerinde Wilhelm, 18 Haziran 1675'te Berlin yakınlarındaki küçük fakat olağanüstü meydan savaşında onları yenilgiye uğratarak bütün Avrupa'yı şaşırttı. O sırada bilinen unvanıyla *Büyük Seçmen* artık gerçek bir güçtü: Prusya Dükü olarak (görünüşte Polonyalı bir vasal olsa da) Kutsal Roma İmparatorluğu'nun dışında bağımsız bir hükümdardı; Brandenburg Uçbeyi olarak da bölgenin prestijli Seçmeni idi.

Bu arada Avusturya Habsburgları yeni ve şanlı askeri zirvelere ulaşıyordu. Önce, Türkleri 1683'te Viyana kapılarından süren bir koalisyon kurdular; sonra, 1697'de Savoy Prensi Eugene, Zenta'da Osmanlı ordusunu dağıttı ve ülkenin bugünkü topraklarından çok daha geniş olan Macaristan Krallığı'nı tek bir darbeyle kazandı.

At nalını eliyle bükebilen ve 300'den faza çocuk sahibi olduğu söylenen Saksonya'nın Wettin hükümdarı Güçlü Augustus da dikkatini doğuya yöneltti. 1697'de Katolikliği benimseyerek, Polonya aristokrasisine rüşvet vererek ve Rusyalı Büyük Petro'nun desteğini alarak kendisini Polonya Kralı yaptı.

Doğudaki Seçmenler güçlenirken, bölünmüş batı birleşmeye çalıştı. Wittelsbach ailesinin iki kolu Bavyera ve Renanya'yı denetim altına aldı. Onlar, sadece Almanya'da barışı korumak ve yasaları hâkim kılmak için değil aynı zamanda Hıristiyanlık (*pour la Chétienté*) için Fransa'yla bir ittifak kurmak için Trier, Mainz ve Köln Seçmenleri'yle birleştiler. Bu yeni, Katolik yapı *Birinci Ren Birliği* olarak biliniyordu. Güney ve Batı Almanya her türlü doğu bağlantısından özgür olarak birleşiyordu.

Sorun, Fransa'nın çok güçlü olması nedeniyle, Birlik'in kısa süre içinde Fransız politikasının bir aracı haline gelmesiydi. Bu açmaz Romalılar ya da Şarlman yönetiminin geri gelmesiydi (1945'ten sonraki ABD işgal yönetiminin bir habercisi): Almanya gerçekten Batılı olup hâlâ Alman olmaya devam edebilir miydi?

Fakat Renanya çok fazla Fransız denetiminde görünüyor idiyse, Saksonya, Brandenburg-Prusya ve Avusturya da fazla doğuda değil miydi? Hepsi Elbe'nin ya da Tuna'nın ötesinde kendi iktidar üslerine sahiptiler. Bunlardan herhangi biri Şarlman'ın vârisi olduğunu iddia edebilir miydi? Bu durumda gerçek Almanya neredeydi?

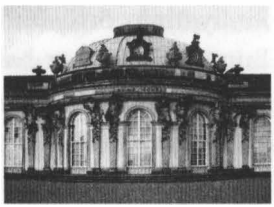
Fransa'nın güneşi yükselmeye devam ederken bu soru büyüyerek zorlayıcı olmaya başladı.

FRANSIZ YÜZYILI

Avrupa'da 18. yüzyıl Fransa'ya aitti. Bütün Almanya'da Versay'ın (Versailles) hazine boşaltan pahalı taklitleri görüldü. Alman yönetim mekânlarının yaldızlı odalarında yalaka saray mensupları Fransızca konuşuyorlardı. 18. yüzyılın ortalarında bu moda o kadar uzaklara yayıldı ki Almanca 1066'dan sonraki İngilizce gibi olmaya başladı: bütün Roma söz dağarcığıyla Germenik olan bir dil baştan sona yeniden oluştu. En bilinen aktarma sözcüklerin birkaçı şunlardır: *Champignon* (Şampiyon), *Kostüm*, *Parfüm*, *Polizei* (Polis), *Toilette* (Tuvalet), *Omlett* (Omlet), *Serviette* (Peçete), *Etikette* (Etiket), *Charme* (Büyü), *Salon*, *Eleganz* (Zarafet), *Kompliment* (Kompliman), *Promenade* (Promenat), *Sofa*, *Balkon*, *Onkel* (Dayı), *Tante* (Teyze), *Armee* (Ordu).

Artık tam bir Prusya Kralı olan Büyük Frederick (1712-1786) Almancanın yarı-barbar bir dil olduğunu yazdı. Bir edebiyat dehası bile bu dille iyi bir iş çıkaramazdı. Böylece Frederick Fransızcayı Prusya Sanatlar Akademisi'nin resmi

dili yaptı. Berlin'in dışında yaptırdığı yeni zevk sarayının ismi bile Fransızca idi: *Sans Souci*.

Almanya'nın Fransızlaşması: Sans Souci

Yurtsever Almanlar umutsuzluk içinde bir alternatif arıyorlardı. Yeni bir yazarlar kuşağı Shakespeare'e hayranlık duyuyor, Doğa'yı seviyor, Fransız tarzı akılcılığı küçümsüyor ve duyguların herhangi bir şeyi bilmenin yegâne yolu olduğunu söylüyordu. Onların en büyüğü Johann Wolfgang Goethe (1749-1832) *Duygular, bütün mesele budur!* diye yazıyordu.

En Büyük Dahi

Goethe, Almanya'nın Shakespeare'i, Dickens'ı ve Keats'i, üçünün toplamıdır. 1773'te henüz 24 yaşındayken, taşkın Şekspiryen trajedisi *Götz von Berlichingen* sahne sanatlarında Fransız kurallarını altüst etti. Bir yıl sonra, romantik bir gencin intiharını anlattığı Avrupa çapında çok satan *Genç Werther'in Acıları*'yla "Aydınlanmış" edebiyat zevkini sarstı. Bu kitap genç Napolyon'un en gözde kitabı oldu. *Frankeştayn*'da canavar onu okuyarak insanlığı öğrenecekti. "Romantik" bireysel duygu kültü de benzersiz panteist doğa ve aşk özlemiyle Goethe'nin eşsiz erken lirik şiirine güç katar. Baladları ise öz bilince sahip her şairde eski halk şarkıları gibi duygular uyandıran eşsiz örneklerdir. Daha sonra Goethe hem modern novellayı hem de gelişmiş roman sanatını neredeyse icat etti. Hayatının eseri olan muhteşem *Faust*, gençlik, cinsellik ve güç uğruna ruhunu şeytana satan orta yaşlı entelektüelin öyküsü, bütün bunların üzerinde yer alır. 20. yüzyıl başlarında, genç Franz Kafka Alman yazarların hâlâ Goethe'nin büyüklüğüyle sakatlanmış olduklarını yazdı. Eğitimli Almanlar günümüze kadar sohbetlerine hep onun sözlerini serpiştirmişlerdir.

Alman kültürü geri gelmişti ve kuralları sonsuza dek değiştirmek üzereydi. *Evrenselcilik*'in –aynı kültürel normların herkese, her yere uygulanması düşüncesinin– Fransız hâ-

kimiyetinin örtüsünden başka bir şey olmadığı ilan edildi. Bunun yerine her halkın kendine ait, benzersiz bir kültürel yolu olduğu söyleniyordu. Bu fikir kök saldı çünkü Alman seçkinleri Fransızlaşmışlardı ve Almanlık sadece bozulmamış *Volk*'un (sıradan halkın) içinde ve onun kadim masallarında yaşıyordu. *Grimm Kardeşler*, özgünlüğün ülkenin derin geçmişinde ve dilinde, mitlerde ve masallarda bulunduğunu ilan eden en ünlü öykücülerdi. Bu nosyon günümüzde öylesine kapsamlı biçimde benimsenmiştir ki pek çok kişi onun Fransız gücüne mahkûm görünen bir Alman kültürünün son dayanak noktası olduğunu unutur.

Gerçek Alman kimliğine ilişkin bu tutkulu arayış Prusya'nın neden pek çok yurtseverin odağı haline geldiğini açıklamaya yardımcı olur.

JUNKERLER DEVLETİ

Bu beklenmedik bir sonuçtu. 1750'de Prusya sadece diğerleri gibi Fransızlaşmış bir saraya sahip değildi, aynı zamanda askeri bir soygun devleti olmak gibi kötü bir şöhrete sahipti.

Bu devletin babası olan, dehşet verici zalim Büyük Frederick'ten etkin bir bürokrasi ve orantısız biçimde büyük bir ordu devralmıştı. Bu ordu, kısa süre Frederick'in sarayında itibar gören Fransız gurusu Voltaire'in ünlü deyişine haklılık kazandırıyordu: "*Diğer devletlerin orduları var, Prusya'da ise ordunun bir devleti var.*" Frederick'in diğer mirası en iyi arkadaşı olan ve âşığı olduğu iddia edilen kişiyi fiziksel olarak gözetim altında tutmaya zorlanmanın ve kafasını kestirmenin yarattığı travmaydı. Bu bileşim Avrupa'daki en güçlü ordunun başına belirgin psikopatça eğilimleri olan bir adam geçmesine sebep oldu (kendi oğlu Frederick Willhelm günün birinde onun *Tanrı'nın gerçek kırbacı, Tanrı'nın gazabıyla Cehennem'den Yeryüzü'ne atılan şamar* olduğunu söyleyecekti).

Prusya'nın askeri kökü Frederick'in babasının Junkerlerle yaptığı anlaşmada yatıyor olabilirdi. Onlar şimdiye dek Batı Avrupa aristokratlarından daha yoksul olmuşlardı çünkü unvanları kendi çocuklarına, çocuklarının erkek çocuklarına geçerken ailenin genellikle çok düşük kaliteli toprakları tek bir oğulun gözetiminde tutuluyordu. Yasalar Junker mülklerinin Junker olmayanlara satılmasını yasaklıyordu fakat bu aynı zamanda iyileştirme yapmak için toprakların ipotek edilemeyeceği anlamına geliyordu. Sonuç hiç parası olmayan, silahla ve yarı-kolonyal yönetimle beslenen muazzam sayıda gururlu genç erkek oldu. Fakat hepsinin isminde değerli *von* unvanı vardı ki bu paranın satın alamayacağı bir şeydi. Aralarındaki büyük servet ve statü farklarına rağmen Prusyalı *von'lar* birbirlerini gene de tek bir kastın mensupları olarak görüyorlardı ve çoğu bu kastın üyeliğini kaybetmektense ölmeyi tercih ederdi.

Bu genç adamların arasından olağanüstü subaylar çıktı. Onlar, kastları kral dahil herkes tarafından ayrıcalıklı kabul edildiği için Prusya monarşisi uğruna top ateşinin üzerine yürürler, adamlarını da beraberlerinde yürütürlerdi. Frederick anlaşmaya bağlı kaldı: devlet topraklarında serfliği kaldırmasına rağmen Junker mülklerinde onun devamına izin verdi ve saltanatı boyunca sadece nesebi uygun soyluların kendi ordusunda subay olmalarını sağladı. Frederick'in Prusya'sını eşsiz kılan Taht ile Junkerler arasındaki bu pazarlıktı.

Tahta çıktığı 1740'ta Frederick, Avrupa'nın iki esas gücü olan Avusturyalılar ile Prusyalılar arasında Almanya uğruna verilen 125 yıllık savaşı başlatarak Silezya bölgesini Avusturyalılardan almak için büyük ordusunu harekete geçirdi. Bu savaş 1741'de Mollwitz'ten 1866'da Königgratz'a kadar neredeyse sadece Elbe ve çevresinde verildi.

Avusturya, *Yedi Yıl Savaşları*'nda (1756-63) Prusya'ya karşı Fransa ve Rusya'yla büyük bir koalisyon kurmayı başardığı

zaman savaşı neredeyse kazanmıştı. Savaş başladığında Almanların çoğu Prusya'yı kadim Greklerin Sparta'yı düşündüğü gibi düşünüyordu: acımasız askerle dolu amansız bir ülke. Fakat tıpkı Sparta'nın Termofil'de Yunanistan'ın kurtarıcısı olması gibi, Prusya da 1757 yılında Rossbach'ta büyük bir Fransız ordusunu bozguna uğratarak muazzam bir itibar kazandı ve Almanya'nın içlerinde hayranlık uyandırdı.

Kendi kültürel umutsuzlukları içinde pek çok Alman, hiç cazip olmasa da Avrupa'nın hâkimine fiilen karşı koyabilen bir Alman gücünün ortaya çıkışına direnemedi. Büyük Frederick kültü, kendisi bunun için uğraşmasa ve Fransızcayı sürekli teşvik etse de Prusya'nın çok ötesine yayıldı.

Junkerlerin Prusya için Ölme Kültü: Büyük Frederick (sağdan ikinci) Kunersdorf'ta (1758) genç bir askerin matemini tutuyor.

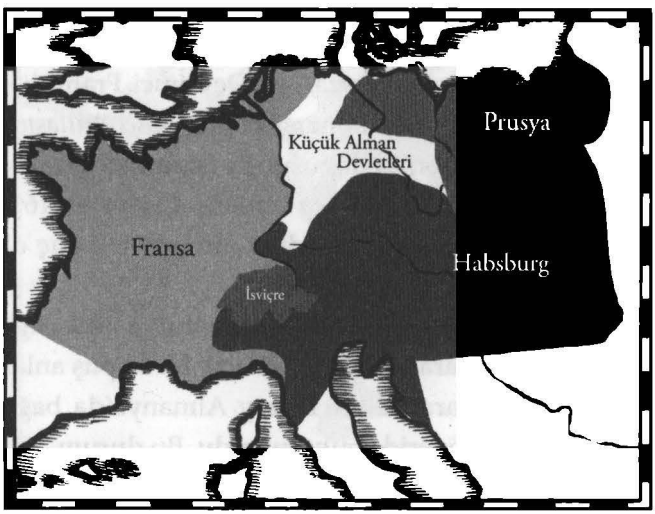
Prusya'nın askeri yenilmezliği efsanesi *Yedi Yıl Savaşı* ile başlar. Sonraki Prusya-Alman tarihçileri ve generalleri, sağlam ve yılmaz bir irade gücü sergileyen bir kral uğruna ölmeye hazır, benzersiz biçimde disiplinli askerleri ve Junker subayları sayesinde Prusya'nın karşısına çıkan herkesi yenilgiye uğrattığını iddia ettiler. Aslında Frederick, Ruslar ve/veya Avusturyalılar tarafından defalarca yenilgiye uğratıldı; Kunersdorf'ta (1759) tam bir bozgunun ardından savaş alanından Berlin'e her şeyin kaybedildiğini yazdı (elbette Fransızca): *Anavatanın bu akıbeti karşısında artık yaşayamam. Sonsuza kadar elveda!*

Prusya ancak Fransa'ya karşı küresel savaşa giren Britanya Berlin'e muazzam miktarda yardım pompaladığı ve (Frederick'ten nefret eden) Rus çariçesi Elizabeth öldüğü ve yerine

(ona hayran olan) III. Petro geçtiği için yaşadı. Bizzat Frederick buna *Brandenburg Sarayı'nın Mucizesi* dedi fakat daha sonra Prusya ordusunu yüceltenler mucize sayesinde nasıl kurtulduklarını ve bu mucizenin askeri yenilmezlikle pek ilgisi olmadığını hemen unuttular.

Frederick kısa süre içinde eski düşmanları Rusya ve Avusturya'yla Polonya'nın sinsice bölüşülmesi (1772-1795) konusunda ortak bir zemin buldu. Sonraki yüzyıl ve daha uzun bir süre için Polonya'nın varlığının inkârı Prusya ile Rusya'yı birbirinin gırtlağına sarılmaktan kurtaran bir etkinlik olacaktı.

18. yüzyılın sonuna doğru Batı Almanya Ren'in karşısındaki kudretli Fransa ile doğudaki iki mutlakiyetçi güç, Avusturya ve Prusya arasında sıkışıp kaldı. Bu iki güç, Almanya'ya ilişkin her türlü tarihsel tanımın dışında duruyordu, her ikisi de Alman olmayan sayısız halkı yönetiyordu ve her ikisi de artık Rusya'yla uçsuz bucaksız bir sınıra sahipti.

Sıkışmış Batı: 1800'de Almanya

Ancak Almanya'nın batısının sonunda kendini örgütlemesi halinde denge sağlanabilirdi ve bazı insanlar bunun için uğraşıyorlardı. Bu insanların şefi, kadim Roma kenti Trier'in Başpiskopos-Seçmen'i Karl von Dalberg (1744-1817) idi. Kendisi Üçüncü Almanya (ya da *Trias*) denilen fikri savunuyordu. Buna göre daha küçük Alman devletleri hem Prusya'ya hem de Avusturya'ya bir alternatif yaratarak birleşebilirdi.

Dalberg bir süre kadar bütün Batı Almanya'nın *Prens-Başpiskopos*'u olduysa da ortaya attığı fikir sonunda itibarsızlaştı. Zira, Sezar'ın MÖ 58'de Germanya'yı icat etmesi gibi, Üçüncü Almanya ifadesi çoğu kişinin yeni Sezar olarak gördüğü adam tarafından kullanıldı: Napolyon Bonapart.

FRANSA'NIN SON ATILIMI

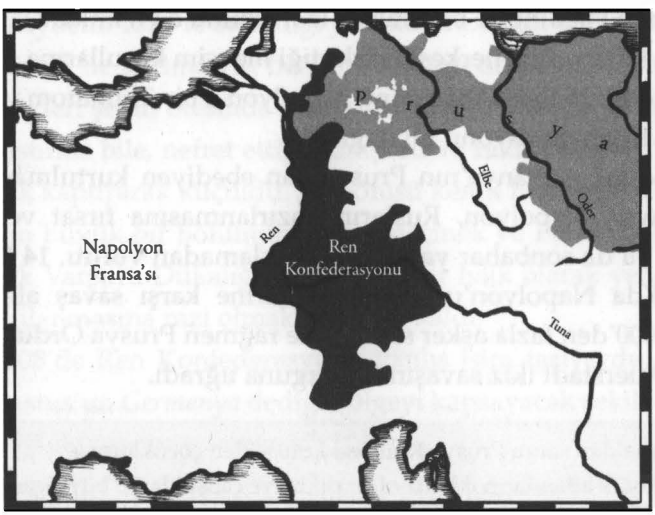
1789 Fransız Devrimi'ni izleyen savaşlarda, Avrupa'nın çoğu yeni, hükümdarsız, cumhuriyetçi Fransa'yı yıkmaya çalıştıysa da başaramadı.

Prusya, Junker askerlerden oluşan sözde yenilmez ordusunun belirgin biçimde kırılgan olduğu Valmy'de (1792) kanıtlandıktan sonra, safları bozan ve Devrimci Fransa'yla bir anlaşma yapan ilk Avrupa monarşisi oldu. *Basel Antlaşması*'nda (1795) Fransa'yı Ren'in doğusunda tazminat vaadi karşılığında Ren'in batısında (Prusya burada, Cleves'te, 1615'ten itibaren küçük bir hanedanlık adımı atmıştı) tek güç olarak gizlice kabul etti.

Bu şekilde ikili bir barış yapmak Avusturya önderliğindeki Kutsal Roma İmparatorluğu'ndan açık bir kopuş anlamına geliyordu. Prusya tarafsız bir Kuzey Almanya'da bağımsız zirve olmak için bir öneride bulunuyordu. Bu durum, 1804 yılında bir Renanya Katolik prensleri heyetinin Birinci Konsül Bonapart'ı, Şarlman gibi Aachen'i ziyaret ettiği sırada neden iyi karşıladığını açıklar. Bu ziyaret sırasında Bonapart *barbarları sürmek için Ren'i geçen Sezarların birincisi* olduğunu ilan

etti. Bu sözler Ren Katoliklerinin Fransızları fatihler olarak değil kurtarıcılar olarak göreceklerini kuvvetli biçimde ima ediyordu.

Napolyon kısa sürede Üçüncü Almanya'yı bir gerçeklik haline getirdi. O sırada İmparator olan devrim kahramanı 1805'te Austerlitz'te Rusları ve Almanları ezerek Avrupa'nın en güçlü adamı oldu. Prusya onun kendi bölgesinin içlerine yürümesine izin verdi ve bu kez Napolyon Kutsal Roma İmparatorluğu'nu çözmek için harekete geçerken Prusya onun sayesinde Kuzey Almanya'yı denetimi altına almayı umuyordu. Aslında Napolyon Kutsal Roma İmparatorluğu'na ebediyen son vererek Avusturya İmparatoru II. Frances'i tahttan feragat etmeye zorladı. Ama sonra Prusyalıları büyük bir hayal kırıklığına uğratarak Bavyera, Württemburg ve Saksonya'nın artık Prusya'nın eşiti olan özgür krallıklar olduğunu ilan etti. Prusya'nın yarasına tuz basarak *Ren Konfederasyonu*'nu yarattı.

Napolyon, Prusya'nın yolunu keser: Ren Konfederasyonu, 1806

Napolyon, klasikleri kapsamlı biçimde okumuş, tarihi dikkatle incelemişti: bir kahramanı, her hamlesinin temelinde imparatorluk kavramı yatan bir adam varsa, o da Şarlman idi ve iktidarının zirvesi, merkezinde ortaçağ Lotharingia krallığının yer aldığı kendi yeni kıtasal imparatorluğunu Avrupa'ya dayatmayı gerektiriyordu.

Alan Forrest

Almanya'da pek çok insan Fransız derebeyliğini ve ona eşlik eden, eski aristokratik imtiyazların sona ermesi ve Yahudileri bile kapsayacak şekilde kanunlar önünde eşitlik gibi Napolyon reformlarını olumlu karşıladı, Goethe de onlardan biriydi: herkesin içinde kendisine İmparator dediği adamın bizzat taktığı *légion d'honneur*'ü gururla taşıyordu.

Fakat birleşik bir Batı Almanya Prusya'nın kuzeyde hegemonya planlarının sona ermesi anlamına geliyordu. Savaş ateşi Berlin'i sardı. Ateş soluyan Junker subaylar Fransız büyükelçiliğinin merdivenlerinde kılıçlarını keskinleştiriyorlardı. Friedrich Wilhelm, Prusya ordusu efsanesine, Rusların yardım vaadine ve bir Fransız taarruzunu o yıl imkânsız kılacağı konusunda herkesin birleştiği mevsim koşullarına güveniyordu. 26 Eylül 1806 günü Napolyon'a bir ültimatom verdi: Ren Konfederasyonu'nu dağıtınız.

Sonuç Almanya'nın Prusya'dan ebediyen kurtulması olmalıydı. Napolyon, Rusların hazırlanmasına fırsat vermeden ya da sonbahar yağmurları başlamadan vurdu. 14 Ekim 1806'da Napolyon'un 80.000 askerine karşı savaş alanına 100.000'den fazla asker sürmesine rağmen Prusya Ordusu Jena-Auerstadt ikiz savaşında bozguna uğradı.

Jena'dan sonra Prusya Kraliçesi Louise'den çocuklarına:
Büyük adamların iki yüzyıldır dikmeye çalıştıkları o büyük anıtı kader tek bir günde yıktı. Artık ne Prusya devleti ne Prusya ordusu ne de ulusal onur kaldı.

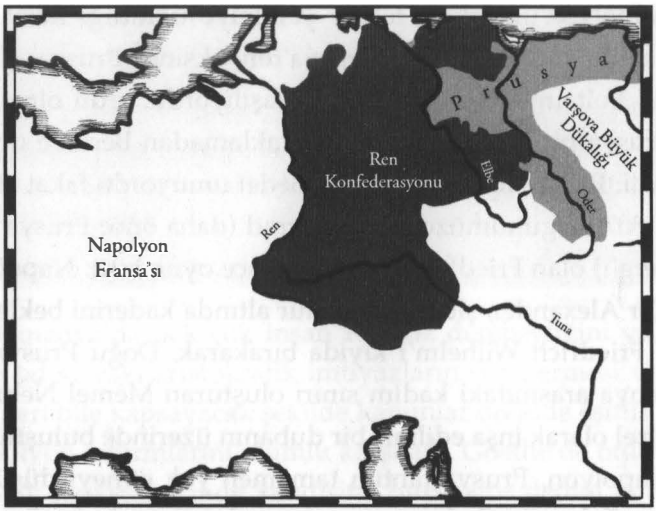
Napolyon'un tekrar tekrar yenilgiye uğrattığı fakat her defasında toparlanan Avusturya'nın aksine, Prusya çöküverdi. Voltaire'in haklı olduğu anlaşılıyordu: ordu olmayınca Prusya bir hiçti. Napolyon duraklamadan Berlin'e doğru ilerledi. Prusya hâlâ Rusya'dan medet umuyordu fakat Haziran 1807'de günümüzde Kaliningrad (daha önce Prusya Königsberg'i) olan Friedland'da da ezilince oyun bitti. Napolyon ve Çar Alexander, şiddetli yağmur altında kaderini bekleyen Kral Friedrich Wilhelm'i kıyıda bırakarak, Doğu Prusya ile Litvanya arasındaki kadim sınırı oluşturan Memel Nehri'nde, özel olarak inşa edilmiş bir dubanın üzerinde buluştular.

Napolyon, Prusya tahtını tamamen yok etmeyi düşünüyordu. Fakat Çar'la barış yapmayı çok istiyor, hatta Çar hanedanıyla evlilik ilişkisi kurmayı umuyordu. Bu yüzden yerleşik bir krallığı alenen aşağılayamadı. Sonunda Prusya'nın varlığını sadece Rusya'nın Doğu Elbiya'daki uydusu olarak sürdürmesini kabul etti.

Tilsit Antlaşması'yla (1807) Prusya Elbe'nin batısındaki her şeyi kaybetti. 1525'te başladığı yere döndü. Artık sadece Sezar Augustus ile Şarlman'ın Batı Avrupa'nın doğal sınırı olarak gördükleri şeyin ötesinde küçük bir güçten ibaretti. Elbe'nin doğusunda bile, nefret ettiği komşusu ve rakibi Saksonya'ya toprak kaptırarak küçüldü. En kötüsü kendi Polonya topraklarının büyük bir bölümünden vazgeçmek ve Polonyalıların Büyük Varşova Dükalığı içinde ayrı bir halk olarak yeniden kurgulanmasına razı olmak zorunda kaldı.

1808'de Ren Konfederasyonu yanlış isim taşıyordu, zira Augustus'un *Germanya* dediği bölgeyi kapsayacak şekilde Elbe'nin bile ötesine uzanıyordu.

Sonunda Prusya'yı kurtaran –dolayısıyla Almanya'yı mahkûm eden– kendi kahramanlığı değil, Avusturya'nın yaptığı ölümcül yanlış hesap oldu.

Köşeye sıkışmış Prusya: Ren Konfederasyonu ve Varşova Büyük Dükalığı, 1812

Napolyon rejiminin askeri bir niteliğe sahip olmasına, sonsuz vergiler koymasına ve sürekli asker talep etmesine bir de Renanya'nın Britanya'yla kârlı ticaretini yasaklaması eklenince Batı Almanya'nın Fransız üstünlüğüne ilişkin coşkusu kayboldu. Fakat bölünme sürdükçe, boyunduruktan kurtulma şansı yoktu. Prusya da süklüm püklüm köşede duruyordu. 1809'da Fransa'ya karşı Anglo-Avusturya savaşı sırasında Napolyon'a sadık kaldı; onun 1812'de Rusya'yı istila için Prusya topraklarını güvenli bir üs haline getirmesine itaatkâr bir tutumla izin verdi; Ekim 1812'de Avusturya'nın Rusya'yla Fransa karşıtı ittifak yapma önerilerini geri çevirdi. Napolyon'un Moskova'dan geri çekilişi bir felakete dönüşüp *grande armée*'nin dağılmasının ardından Ruslar Doğu Prusya sınırına geldiklerinde bile kral dikkatli bir tutumla Napolyon'a sadık kalarak, 30 Aralık 1812'de kendi birliklerine tek taraflı olarak tarafsız kalma emri veren Prusyalı General Yorck'u harp divanına sevk etti. Özetle, Prusya kesin yenilgiye uğrayana ve

Rusya elini güçlendirene kadar Napolyon'a açıktan isyan etmedi. Bu pek de kahramanca bir tutum değildi.

Fakat bu kez sırada Habsburg başarısızlığı vardı. Kendisinden önceki pek çok İmparator gibi Avusturyalı II. Francis de gözünü ölümcül biçimde Almanya'yla ilgisi olmayan kendi çıkarlarına dikti. Ansızın kendisi ve büyük bakanı Metternich Fransa'dan çok Rusya'dan korktuklarına karar verdiler. Tarihin en kötü kararlarından birini vererek, Prusyalı Hohenzollernler başları öne eğilmiş vaziyetteyken, bunca zaman Napolyon'la savaşmış olan Habsburglar, gerçek kazananlar Ruslar olmasın diye, sarsılmakta olan Bonapart'a karşı başlatılan saldırıya katılmakta duraksadılar. Avusturya sonunda, her iki tarafın da İngiliz ordusunun 1916'da Somme'un ilk gününde kaybettiğinden daha fazla kayba uğradığı devasa *Leipzig Muharebesi*'nde (1813) tam zamanında çarpışmaya katıldıysa da, Habsburglar yurtseverlik otobüsünü kaçırmışlardı. Almanya artık Fransız hâkimiyetinden kurtulmuştu fakat Avusturya'nın bu kurtuluşta küçük bir rol oynadığı görülüyordu.

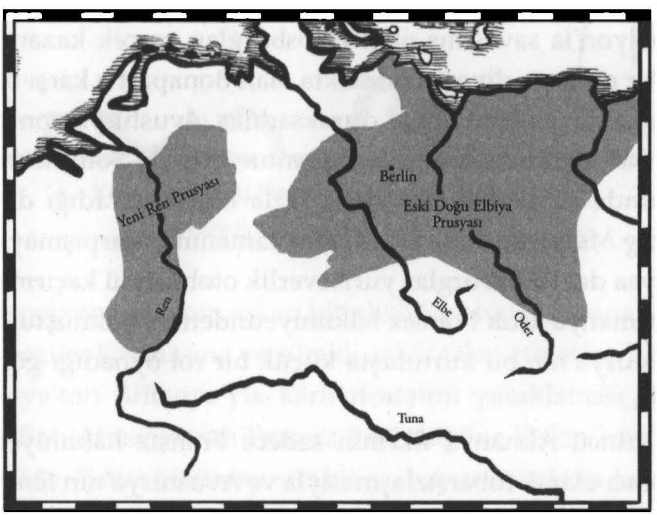
Üçüncü Almanya fikrinin sadece Fransız hâkimiyetinin bir aracı olarak itibarsızlaşmasıyla ve Avusturya'nın fena halde yanlış bir hesap yapmasıyla birlikte, Prusya artık her türlü gerçekliğe karşı, kendisini Almanya'nın doğal lideri olarak sunabilirdi.

TIKANMIŞ PRUSYA

Napolyon'un 1814'te uğradığı ilk yenilginin ardından, Britanya ve Rusya 1945'ten sonraki Amerika ve Rusya'dan daha hızlı biçimde bozuştu. Bu durumdan en çok yararlanan Prusya oldu.

1814 *Viyana Kongresi*'nde Prusyalılar Napolyon'a karşı –gecikerek de olsa– ayaklanmalarının ödülü olarak bütün Saksonya'yı talep ettiler. Onları sadece bir uydu devlet olarak

gören Ruslar bu talebi desteklediler. Avusturyalılar direndiler ve İngilizler onlarla anlaştılar. Napolyon'un tahtı bırakıp Elbe'ye sürülmesinden yaklaşık altı ay sonra Britanya, Rusya ve Prusya'ya gerekirse savaşarak direnmek için Fransa ve Avusturya'yla ittifaka girdi. Rusya sözünden döndü, böylece Prusya'nın öfkeyle taklit ettiği İngilizlerin sunduğu teselli ödülünü kabul etmekten başka seçeneği kalmadı. Ödül, Saksonya'nın yarısı, artı, Renanya'nın büyükçe bir parçasıydı.

Britanya'nın büyük ahmaklığı: Prusya Renanya'yı alır (1814)

Londra'nın büyük bir planı vardı. Yeterince büyük bir Alman gücüne, gelecekte onu Fransız yayılmasına karşı doğal muhafız yapmak için Ren'in iki yanında uzanan büyük bir bölgenin verilmesi gerekiyordu. Hiç kimse –Bavyera, Avusturya ya da Prusya– bu işi istemedi çünkü bu yüzden doğruca ateş hattına sürüleceklerdi. Prusyalılar, toplumsal ve yasal gelenekleri kendilerininkilerden farklı ve bütünüyle Katolik olan yeni bölgeyi özümseme fikrinden de hoşlanmadı. Yine de şimdilik sunulan tek olanak buydu, onlar da bunu kabul ettiler.

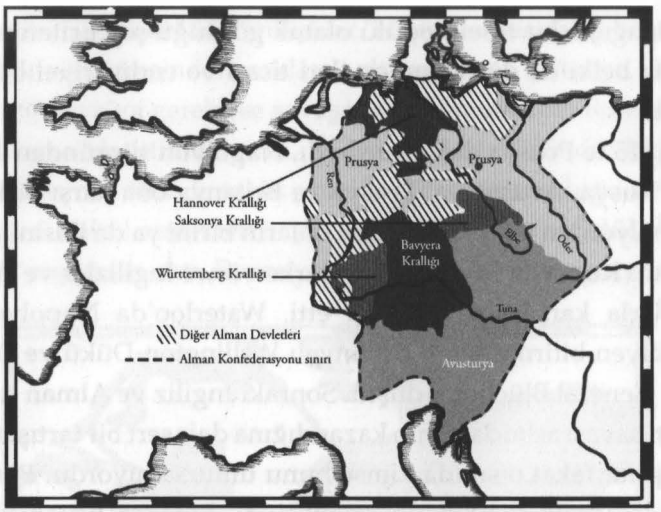
Renanya'da yaşayanlara danışılmadı. Fakat Prusya'nın başlangıçta bir teselli ödülü olarak gördüğü şey Britanya dışında belki de dünyanın en ileri ticari ve endüstriyel bölgesiydi.

1815'te Prusya daha şanslıydı. Napolyon sürgünden döndü, Rusya, Avusturya, Prusya ve Britanya ona karşı birleşti. Napolyon'un tek şansı hemen onların birini ya da ikisini yenmekti. Kuzeyde savaş fırsatı ararken önce İngilizler ve Prusyalılarla karşılaşmayı tercih etti. Waterloo'da Napolyon'u ebediyen bitirme şerefi Britanyalı Wellington Dükü ve Prusyalı General Blücher'e düştü. Sonraki İngiliz ve Alman tarihçileri savaşı aslında kimin kazandığına dair sert bir tartışmaya giriştiler fakat o sırada kimse bunu umursamıyordu. Prusya artık kudretli İngilizlerin sevgilisiydi. Blücher, Britanya'nın zafer ortağı olarak kutlamalara katılmak için Londra'ya gelip orada sergilenen fantastik zenginliği görünce, *"Tam yağmalanacak şehirmiş!"* diye bağırdığında ona keyifli keyifli güldüler.

WATERLOO'DAN SONRA ALMANYA: BİR KIŞ ÜLKESİ

Waterloo'dan sonra Viyana Konferansı'nda bir araya gelen muzaffer güçler saati Fransız Devrimi öncesine ayarlamak istediler. Fransa'da bu gayet açık biçimde monarşiyi restore etmek anlamına geliyordu fakat Kutsal Roma İmparatorluğu 1806'da ölmüştü, matemini tutan yoktu. Onun yerine Avusturya'nın sürekli başkanlığında basitleştirilmiş ve modernleştirilmiş bir versiyon, *Alman Konfederasyonu* kuruldu.

Bir eşitler birliğinden söz edeceksek, bu yeni yapı aslında ne Alman ne de konfederasyondu. Otuz sekiz üye devlet, Danimarka ve Hollanda Krallıklarını (ayrı ayrı Holstein ve Lüksemburg'un kalıtsal dükleri) ve her ikisi de aynı zamanda konfederasyonun dışındaki geniş bölgeleri de yöneten iki hâkim gücü, Prusya ve Avusturya'yı kapsıyordu.

Waterloo'dan sonra Alman Konfederasyonu (1815)

Sonraki elli yıl boyunca Alman politikalarını belirleyen etmenler Prusya ile Avusturya arasındaki rekabet ve daha küçük devletlerin eskiden beri sürdüregeldikleri (o sırada denildiği gibi) *partikülarist* (kendi grubuna, partisine, ulusuna başka unsurları dışlayıcı şekilde bağlı olma) tutumlarından vazgeçmek ve etkin bir birlik oluşturmak için yeterli bir ortak zemin bulmadaki yeteneksizlikleri oldu.

Avusturya ile Prusya tahtlarını birleştiren ve onları Avrupa'nın diğer kralları ve prensleriyle de bir araya getiren şey Alman milliyetçiliğine duyulan nefretti. Bu çağda milliyetçilik ilerici ve politik olarak liberal görülüyordu çünkü bir halkın (etnik olarak tanımlanan) tahtı kalıtsal yollardan devralan herhangi biri tarafından değil halk tarafından yönetilmesini talep ediyordu. Kalıtsal hükümdarlar doğal olarak bütün Avrupa'da milliyetçilikten nefret ediyor ve korkuyorlardı.

İlk önce Prusya ile Avusturya arasındaki rekabet bu ortak yapı sayesinde farklı bir kılığa sokuldu. Onlar kudretli komşuları Rusya'yla birlikte Avrupa'yı otokrasi için güvenli hale

getirmek amacıyla *Kutsal İttifak*'ı (26 Eylül 1815) kurdular. Daha sonra Alman Konfederasyonu'nun daha küçük devletlerine *Carlsbad Kararnameleri*'nin (1819) getirdiği büyük kısıtlamalarla önderlik ettiler. Bu kararnameler, liberal/milliyetçi duygunun, spor kulüpleri ve üniversite hocaları tarafından bile sergilenmesinin fitneci, demagojik ve yasadışı olduğunu ilan etti.

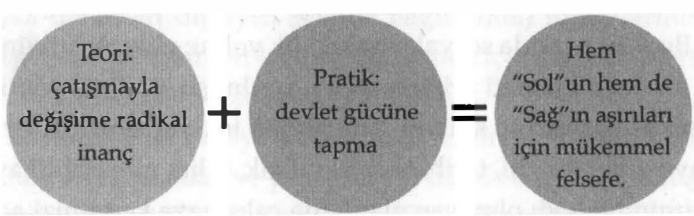
Boğucu toplumsal, politik ve bürokratik konformizm şimdi bütün Almanya'nın üzerine çökmüştü. Buna ilişkin en fazla hatırlarda kalan betimleme Heinrich Heine'nin (1797-1856) büyük şiir dizisidir: *Almanya: Bir Kış Masalı*. Burada, Almanya'dan kaçan şair ülkesine romantik düşüncelerle döner ve kendisini artık Renanya'yı yöneten Prusyalı askerlerle yüz yüze bulur:

Hâlâ aynı eski ruhsuz bilgiçler
Bir ülke ki ancak kımıldayabilir
Dik açılarda, yüzler donmuş
O eski kibirle

Bu Almanya'da sosyal hareketlilik yoktu; yüksek hükümet ya da ordu hizmeti aristokratlara ayrılmıştı ve aktif politika yasaktı. Parlak bir kariyer yapılabilen tek yer üniversiteydi; oraya gidebilir, dil, tarih, teoloji, müzik, bilim gibi politikayla belirgin bir bağı olmayan alanlarda çalışmaya kendinizi adayabilirdiniz. Orta sınıf içsellik (*Innerlichkeit*) ve kültürel eğitim (*Bildung*) kültleri gelişiyordu; toplumsal özlemlerin yegâne çıkış noktası olan Alman üniversiteleri hızla dünya harikaları haline geldi. Gerçek politik tartışmanın yasaklanmasıyla, Alman üniversite filozofları, özgürlük, görev, mensubiyet gibi soyut nosyonları irdelemekte ustalaştılar. Bu düşünürlerin en etkilisi, hâlâ kapsamlı araştırmalara konu olan G. W. F. Hegel (1770-1831) idi.

Hegel

Hegel kendi düşüncesini öylesine *duygusuz, anlamsız bir dil ağı* ile sarıp sarmalar ki (Schopenhauer) gerçekte ne söylemek istediğini anlamak çoğu kez imkânsızdır. Fakat bunun özünde, onun *diyalektik* tarih teorisi vardır. Buna göre fikirler daima açık ya da gizli çatışma içindedir; bu çatışmalar, yavaş evrimle değil, sonuçları önceden görülmesi imkânsız (örn. Napolyon'un Fransız Devrimi'nden çıkarak yükselmesi) ani ve büyük altüst oluşlarla değişime yol açar. Bu gerçekten de radikal bir görüştü ve onu dinleyenleri heyecanlandırdı. Ne var ki Hegel bunun rastlantısal bir süreç olduğunu düşünmüyordu: *Dünya Ruhu*'nun (*der Weltgeist*) daima şeyleri genel bir mükemmel *Akılcı Devlet*'e doğru yönelttiğine inanıyordu. Hegel bunun henüz mevcut olmadığını söylüyor fakat –Batı Avrupa'nın en baskıcı ve askerileşmiş devleti– Prusya'nın buna en yakın devlet olduğunu sık sık öne sürüyordu. Hegel'in 19. yüzyıl Alman düşüncesi ve günümüze kadar bazı düşünürler üzerindeki etkisi sonsuz ölçüde yıkıcıdır.

Hegel: Bütün kötülüklerin kökü mü?

Yoksul, ezilmiş Almanya'da devlet işlerine dair eleştirel bir şey yapmak şöyle dursun, söylemek ya da yazmak istediğinizde bile basit bir seçeneğiniz vardı: dışarı gitmek. *Dünyanın atölyesi* olan Britanya'nın, kesinlikle denetimsiz sınırları, hiçbir kısıtlama tanımayan hatta ikamet belgesi bile gerektir-

meyen sonsuz bir işgücü talebi ve her ne sebeple olursa olsun herhangi birini herhangi bir yabancı güce asla teslim etmeme siyaseti vardı. Londra, ister politik sığınma arayanlar, ister sadece ekonomik nedenlerle göç edenler olsun Alman sürgünlerin en gözde güzergâhı haline geldi.

The Penny Satirist'ten, Mart 1840

Oradan daima, çoğu göçmenin yaptığı gibi, özgürlüklerin çok daha geniş olduğu Amerika'ya da gidebilirdiniz. Anglo-Amerikan özgürlük rüyası Rusya'nın desteklediği Prusya'ya ve Avusturyalı polis devletlerine alternatif arayan liberal Almanların doğal vizyonu haline geldi.

İNGİLTERE'NİN DOĞAL MÜTTEFİKİ

Bazı Almanlar, İngiltere'ye kaçacak yerde onunla özel bir ilişki kurmaya çalıştılar.

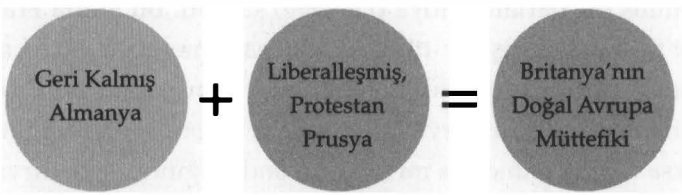
19. Yüzyıl Anglo-Sakson Liberalizmi
Britanya'nın itibarı ve gücü bütün zamanların en yüksek düzeyindeydi. Politik liberaller her yerde anayasal yönetim, eli hafif hükümet, serbest ticaret, giderek artan servet ve neredeyse sınırsız kişisel özgürlük yolunun sadece Britanya'nın (ve Amerika'nın) öyküsü değil, aslında dünyanın izlediği doğal bir yol olduğunu kabul ettiler. Sonunda bütün ülkeler aslında belki bir doz hızlı askeri ikna yöntemini gerektirecek şekilde bu Anglo-Sakson yolu izleyeceklerdi. Bu ideolojinin yaşayan son yüksek rahipleri Körfez Savaşları'nın mimarı Dick Cheney gibi Amerikan Yeni Muhafazakârları'dır.

Henüz gelişmekte olan dilbilim Avrupa'da farklı dil grupları olduğunu açığa çıkarmıştı. İngilizler belirgin biçimde *Germen dil* grubuna mensup oldukları için Almanlar ile İngilizler arasında zamansız bir yakınlık olduğu iddia edildi. 19. yüzyılın ilk üç çeyreğinde İngilizler ile Almanların birbirleri hakkında *kuzenler* diye yazmaları yaygındı. Bu durum bazı Almanların Anglo-Sakson özgürlüğün, Fransızların (ve aslında Romalıların) Almanya'ya yapmaya çalıştıkları gibi yabancı, batılı bir dayatma değil, aslında kadim bir *Germen* düşüncesi olduğuna inanmalarına yol açtı.

Bizzat Hegel, *Dünya Tarihi*'nin bir sonraki evrede, denizaşırı kolonyal bir *Almanlar İmparatorluğu* (*Reich der Germanen*) olarak *Germen halklarının Nordik ilkesi*yle tecelli etme olasılığı üzerinde kafa yordu. İmparatorlukla, Waterloo sonrası –doğal olarak Prusya önderliğinde– bir Protestan Almanya ile İngiltere ittifakını kastediyordu.

Bu sadece bir filozofun düşü değildi. Yeryüzünde politik olarak en etkili Almanlardan birinin saplantısıydı. Kraliçe Victoria'nın (bizzat Alman ailesinden geliyordu) Prens Kocası Saxe-Coburglu Albert, *Coburg Planı* denilen şeyi yorulmaksızın savundu. Başkalarının yanı sıra Belçika Kralı Leopold tarafından desteklenen Albert ve onun Alman danışmanları,

Prusya'nın önce İngiliz anayasal çizgisinde reform yapmasını, daha sonra Britanya için *en yararlı müttefik* olma sürecinde (Victoria'nın dediği gibi) bütün Almanya'yı birleştirmesini önerdi.

Prens Albert'in *Coburg Planı*

BAŞARISIZ DEVRİM, 1848-9

Şartlar 1848'de olgunlaşmış gibiydi. Her yerde kötü bir hasat dönemi yaşandı ve bir devrim dalgası bütün Avrupa'yı kapladı. Almanya'nın esin kaynağı Fransa'daki devrimdi fakat göstericiler aktüel taleplerini belirlemek için Ren üzerindeki Mannheim'da toplandıklarında, değişim için Anglo-Amerikan (Anglo'dan çok Amerikan) manifestoları temel aldılar:

Alman Devrimi'nin Talepleri

1) Subaylarını özgürce seçen silahlı milis
2) Kayıtsız şartsız basın özgürlüğü
3) İngiliz modelinde mahkemeler
4) Tam bir Alman parlamentosunun hemen açılması
5) Yurttaş Hakları Yasası
6) Onaylanmış anayasa

Mart Talepleri, 27 Şubat 1848

Mart 1848 günü Berlin caddelerinde 300 gösterici askerlerin açtığı ateşle öldürüldü (Brandenburg Kapısı'nın önündeki *18 Mart Meydanı* ismini bu olaydan aldı). Ölü sayısı IV. Frederick Wilhelm'in asabını bozdu, düşen devrimcilerin hatırası önünde başını eğdi, onların siyah-kızıl-altın renkli bayrağını

kamuoyu önünde kabul etti ve şu andan itibaren Prusya'nın Almanya içinde eritileceğini vaat etti.

Liberal milliyetçi devrimcilerin kazandıkları görülüyordu. Görünüşe bakılırsa Prusya artık liberalleşmiş bir krala ve seçilmiş bir parlamentoya (*Landtag*) sahipti. Bu arada Frankfurt'ta daha geniş bir tüm Alman parlamentosu (*Reichstag*) Alman Birliği oluşumunu tartışmak için toplandı. Büyük Almanya mı (Avusturya'yı kapsayan ve onun önderliğinde) yoksa Küçük Almanya mı (Prusya önderliğinde Avusturya'yı dışlayan) çözüm olacaktı?

İkisi de olmayacaktı. Frankfurt Parlamentosu 3 Nisan 1849'da IV. Frederick Wilhelm'e bütün Almanya'nın tahtını sunduğunda işler değişmişti ve Wilhelm öneriyi küçümseyerek reddetti. Çükü Avusturya ve Prusya'nın elinde gizli bir kartı vardı: Rusya. Onlar Çar'ın liberal fikirlerden etkilenmeyen sadık köylülerden oluşan kudretli ordusunu çağırabileceklerini biliyorlardı. Yüzünü batıya dönen 1848/9 devrimi ezildi ve Alman otokrasisi sağlığı bozulmamış Rus despotizmi sayesinde yeniden tam bir iktidar kurdu.

Artık sorun Almanya'yı Prusya'nın mı yoksa Avusturya'nın mı, doğal olarak Rusya'nın onayıyla yöneteceği idi. Prusya hemen harekete geçerek, diğer büyük kuzeyli Alman krallıkları, Saksonya ve Hannover'i *Erfurt Birliği*'ne zorlamaya çalıştı. Fakat Avusturya savaşa hazırdı. Her iki taraf da seferber oldu. Kudretli Çar Nikola statükoyu destekledi. Prusya, *Olmütz Aşağılaması* (29 Kasım 1850) üzerine feragat etmek zorunda kaldı ve gene Avusturya'nın başkanlığında 1815 Alman Konfederasyonu'nun restorasyonunu kabul etti.

ŞAHLANAN BATI

1850'de Almanya'da işler 1815'te olduğu yere doğru geriledi: Avusturya ve Prusya, Rusya'nın her ikisinin üzerine çökmesiyle ayrı durdular. Ekonomik ve politik Alman sürgünler

Londra'ya kaçmaya devam ettiler. Politik nedenlerle sığınacak yer arayan biri, (kendi ifadesiyle) sadece dünyayı anlama değil aynı zamanda onu değiştirme hedefiyle kitap yazmak için oraya yerleşti.

Karl Marx

Marx, hazır cevap, içki içen ve düello yapan korkusuz bir muhabir ve gazete yayıncısı olarak isim yaptı. *Komünist Manifesto*'da Marx ve Renanyalı arkadaşı Friedrich Engels, Hegel'in çatışmayla ilerleme doktrinini benimsediler ve bütün tarihi belirleyen asıl savaşın toplumsal sınıflar arasında olduğunu ilan ettiler. Bu *sınıf mücadelesi* Marx'ın Hegel'in *akılcı devlet*ine ilişkin kendi versiyonu olan *proletaryanın diktatörlüğü*ne yol açana kadar devam edecekti. O zaman bütün çatışmalar sona erecek, gerçek özgürlük (Anglo-Sakson modelindeki sözde özgürlüğün karşıtı) evrensel olacak ve tarih sona erecekti. Sonraki hayatında Marx kendisini sadece bir polemik ustası olarak değil, (kendi sözleriyle) *tarihi sınıf mücadelesine doğa bilimlerinde bir temel sağladığı* için büyük hayranlık duyduğu Darwin gibi bir bilim insanı olarak gördü. Marx'ın kapsamlı eseri *Das Kapital* kapitalizmin şiddet yoluyla çöküşünün bilimsel olarak kaçınılmaz olduğunu kanıtlama iddiasındaydı. Bu *kaçınılmazlık, tarih, gerçek özgürlük, mücadele* vb. söyleminin mesiyanik açısı gayet belirgindir ve mesiyanik düşünceyle oluşan eğilimler gibi, Marx'ınki de geniş çapta korkunç despotları ve katilleri haklı çıkarmak için kullanılmıştır. Marx'ı yakın geçmiş ve şimdiki zamana ilişkin genellikle çarpıcı öngörüleri olan fakat gelecek hakkında daima ve bütünüyle yanılmış birinci sınıf bir gazeteci olarak düşünmek en iyisi olabilir.

Ancak daha sonra Avrupa güçler dengesinde büyük bir değişiklik meydana geldi. 1853'te *Batılı Güçler* (*Westmächte*) terimi Alman diline girdi. Fransa ve Britanya, Rusya'nın Kırım Savaşı'nda (1853-56) Karadeniz'e doğru yayılmasına karşı birleştiler. Bu yayılmayı liberalizm ile mutlakiyet arasında ideolojik bir çatışma olarak görüyorlardı. Çar'ın orduları Çar'ın bölgesinde, Rusya'nın gücüne ve itibarına yönelik

çığır açan bir darbeyle bozguna uğradı. Hemen ardından Britanya *Hint İsyanı*'nı (1857) bastırdı. İngilizlerin küresel çapta zaferiyle birlikte ve Amerikalıların henüz İçsavaş'a batmadığı bir sırada, 1850'lerin sonunda, gelecek belirgin biçimde Anglo-Sakson görünüyordu.

Almanya'da anglofillik yeni zirvelere ulaştı, 1856'da Victoria ile Albert'in kızlarının (onun da adı Victoria idi) Prusya tahtının ikinci vârisi Frederick'le nişanlanması üzerine iyice yükseldi. O sıralarda pek tanınmayan Junker avukat ve politikacı Otto von Bismarck bir arkadaşına bezgin bir tavırla şöyle yazdı:

Bismarck anglizasyondan yakınıyor, 1856
Ortalama Alman'ın Lortlara ve Ginelilere aptalca hayranlığı; parlamentonun, gazetelerin, spor adamlarının, toprak lortlarının ve yargıçların anglomanisi... Şimdi bile her Berlinli gerçek bir İngiliz jokeyinin kendisiyle konuşması ve ona Kraliçe'nin İngilizcesini parçalayarak konuşma fırsatı vermesi halinde kendini yücelmiş hissediyor. Bu ülkenin First Leydisi bir İngiliz kadın olduğu zaman kim bilir neler olacak?

2-4 Mayıs 1856 tarihli mektup

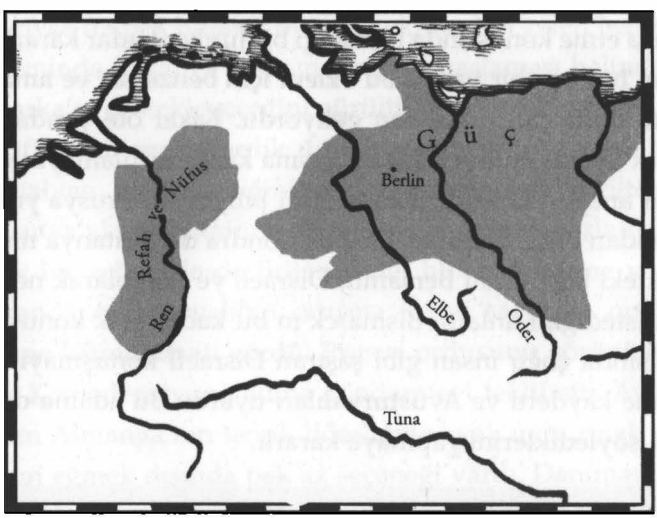
Berlin'in kendisi Anglofil olduysa, (1815'ten bu yana) Prusya yönetimindeki Renanya'da bu duygu çok daha güçlü olacaktı. Köln merkezli *Ulusal Birlik* (*Nationalverein*) geleceği artık, eski Prusya-Rusya ekseniyle hiçbir ilişkisi olmayan yeni bir okyanus ötesi Anglo-Amerikan-Alman dünya hegemonyasında görüyordu.

Germen ırkının kaderi dünyayı yönetmektir. Fiziksel ve zihinsel olarak o bütün diğer ırkların üzerinde ayrıcalığa sahiptir ve Dünya'nın yarısı fiilen ona tabidir. İngiltere, Amerika ve Almanya: bunlar kudretli Germen ağacının üç dalıdır.

Wochen-Blatt des Nationalvereins, 7 Eylül 1865

Renanya batıya bakıyordu. Rus etkisi azalıyor ve elli yıldır bir Rus uydusundan fazla bir şey olmayan Prusya artık o kadar da yenilmez hissedilmiyordu. Elbe'nin eski Prusya doğusu ile onun yeni Renanya kolonisi arasındaki gerilimler artık açığa çıkıyordu.

Çatışmanın merkezinde para vardı. Renanya en büyük serveti Prusya'da yaptı: Berlin mahkemesi vergilerin nerede harcanacağına karar veriyordu. Fakat endüstriyel gelişme muazzam bir nüfus artışına yol açtıkça, Prusya Parlamentosu'ndaki milletvekillerinin giderek daha çoğu ve Berlin'deki kasalara giren paraların daha büyük bir bölümü yüzü batıya dönük olan bu bölgeden gelmeye başladı. İktidar mücadelesi Prusya ordusuna ayrılan fonlar üzerinde toplandı.

Liberalizmin 1849'da ezilmesinden sonra Prusya Parlamentosu'nun elinde kalan neredeyse yegâne gerçek manivela devlet bütçesini onaylayabilmesi ya da reddedebilmesiydi. Renanya milletvekilleri ve Berlinli liberal milletvekilleri bu kez, subayları parlamento tarafından atanan bir halk milisi

haline gelmesi şartıyla orduya daha büyük fonların ayrılması için oy vereceklerini söylediler. Bu isteği kral ve Junkerler nefretle karşıladı.

1862'de liberal baskı öylesine büyüktü ki I. Wilhelm oğlu lehine tahttan feragat etmeyi ciddi biçimde düşündü. Böylece Kraliçe Victoria'nın reformlardan yana olan sevgili damadı Frederick, Prusya tahtına oturtulacaktı. Wilhelm'in çevresindeki gerici klik bunu her şeyin sonu olarak gördü. Son bir hamle önerdiler: Batıya dönük parlamenterlerle başa çıkacak gerçek bir Doğu Elbiyalı Junker'i atamak. Ve akıllarında bir aday vardı.

DEMİR ŞANSÖLYE'NİN GELİŞİ

Otto von Bismarck (1815-1898) eski kraliyet Prusya'sını muhafaza etme konusunda herhangi bir Junker kadar kararlıydı. Onun başarısı bir yanda bu özlem için benzersiz ve amansız bir tutumla çalışmasından geliyordu. Fakat öte yanda, Bismarck liberal milliyetçilik dalgasına karşı durulamayacağını, onun ancak yönlendirilebileceğini biliyordu. Prusya'yı devralmadan önce, Haziran 1862'de Londra'da, Britanya'nın gelecekteki Başbakanı Benjamin Disraeli'ye tam olarak ne yapmak istediğini anlattı. Bismarck'ın bu kadar açık konuşması karşısında çoğu insan gibi şaşıran Disraeli konuşmayı günlüğüne kaydetti ve Avusturyalıları uyardı: Bu adama dikkat edin, söylediklerini yapmaya kararlı.

Bismarck açık konuşuyor, Haziran 1862

Kısa süre içinde Prusya hükümetinin yönetimini devralmak zorunda kalacağım... Ordu saygı uyandıracak bir duruma gelir gelmez, ilk bahaneyi değerlendirerek Avusturya'ya savaş ilan edeceğim, Alman Konfederasyonu'nu dağıtacağım, küçük devletlere boyun eğdirecek ve Prusya'nın liderliği altında Almanya'nın ulusal birliğini sağlayacağım.

Prusya liderliği altında sözleri çok önemliydi. Bismarck ulusal birlik gibi görünen şeyi Almanya'ya vermeyi fakat bunu tam olarak Prusya hâkimiyeti altında yapmayı planlıyordu. Onun iddiasına göre, çoğu Alman öylesine büyük bir birlik özlemi içindeydi ki zekice bir vitrin süslemesi sayesinde bunun aslında kraliyet Prusya'sına bir devir-teslim olduğunu fark etmeyecekler ya da umursamayacaklardı.

Bismarck'a Alman milliyetçilerini gerçek dostlarının Batı değil Prusya olduğuna ikna etmesi için bir şans verildi. 1863'te Danimarka'nın kendi kraliyet hanedanı tarafından elde tutulan fakat çoğu insanın Almanca konuştuğu ikiz Schleswig-Holstein dükalığını bütünüyle kapsamak üzere olduğu görülüyordu. Alman Konfederasyonu Hannover ve Saksonya'dan topladığı birlikleri kullanarak bölgeyi işgal etmeye çalıştıysa da pek başarılı olamadı. Ardından gelen belirsizlik döneminde Britanya savaşın yeniden başlaması halinde Danimarka'yı destekleyeceğini gürültülü biçimde vaat etti.

Öfkeli bir yurtseverlik duygusu Almanya'yı sardı. Grek ve İtalyan milliyetçiliğini coşkuyla savunan İngiltereliler Almanya'yla ilişkilerinde neden böyle davranıyorlardı? Bismack bu gelişmelerde Britanya'nın blöfünü görme ve aynı zamanda Avusturyalıları çatışma fırsatı sağlayan ortak bir eyleme katma fırsatı gördü. Prusya ordusunu görünüşte Alman Konfederasyonu adına göndermeyi teklif etti. Avusturya'nın Almanya'nın teorik liderliğine ayak uydurmak ya da boyun eğmek dışında pek az seçeneği vardı. Danimarkalılar kısa süre içinde yenildiler ve Kraliyet Donanması ortalıkta görünmedi.

Bismarck Dünya'nın en zengin ülkesinin savaşa hazır olmadığını düşünerek doğru bir kumar oynamıştı. 1864'ten sonra pek çok Alman milliyetçisi İngiltere'ye olan eski hayranlığını kaybetti. Artık onu banka hesaplarından başka bir şeyle ilgilenmeyen, çürümüş, uyuz bir yaşlı aslan olarak görüyorlardı.

Kladderadatsch, Britanya'nın güçsüzlüğüyle dalga geçiyor, 1864

Ulusal-liberal tutkunun dizginlerini zekice eline geçirmesine rağmen Bismarck onu asla ehlileştirememişti. Berlin'de Prusya ordusunu fonlama ve/veya reformdan geçirme konusunda patlak veren parlamenter çatışma giderek ısınıyordu. Haziran 1865'te Bismarck öfkeye kapılarak büyük liberal lider, hücresel biyolojinin babası Dr. Rudolf Virchow'u düelloya davet etti. İri yarı, öfkeli Junker karşısında kılıçla ya da tabancayla şansı olmadığını bilen Virchow'un biri zehirli bir çift *bratwurst*'u (domuz sucuğu) silah olarak seçtiği söylenir. Düello gerçekleşmedi fakat işler bu şekilde devam edemezdi ve Bismarck bunu biliyordu. 1862'de Disraeli'ye cesaretle anlattığı planı uygulama zamanıydı.

PRUSYA ALMANYA'YI YENER

Bismarck 9 Haziran 1866 günü askeri birlikleri Holstein'a sevk etti. Planı Prusya ordusunun efsanevi yenilmezliğine dayanmıyordu. Bunun yerine, bir sonraki adımda diplomatik hesapların mükemmel biçimde dengelenmesini sağladı. 16 Haziran günü çatışma başladığında Rusya ve Fransa tarafsız kalırken, İtalya Venedik'teki Avusturya mülklerine saldırdı. Habsburglar vahim biçimde iki cephede savaşla yüz yüze geldiler.

Almanya'nın bütün diğer krallıkları da (Bavyera, Hannover, Saksonya ve Württemburg) kapsayan büyük bölümü Avusturya'yı destekledi. Fakat Prusya'nın aksine onlar bir savaş düşünmedikleri için hazırlıksız yakalanmışlardı. Gene de savaştılar. 27 Haziran günü Hannoverliler, Langensalza'da Prusyalıları bozguna uğrattılar: Prusya Ordusu hemen savaşa girmesine ve sayıca üstün olmasına rağmen herhangi bir başka ordu gibi kaybetti. Fakat aslında her şey Avusturya'ya bağlıydı.

Avusturya Habsburgları kendilerinden önce Roma'nın pek çok emperyal Alman savunucusu gibi Almanya'nın içlerinde kendi konumlarına öncelik veremediler. İtalyanların Venedik'i almalarına ve Prusya'yla karşı karşıya gelmelerine izin verebilirlerdi. Bunun yerine güçlerini neredeyse tam olarak ikiye böldüler. Belirleyici savaş 3 Temmuz 1866 günü Elbe kıyılarındaki Königgratz'ta (şimdiki Çek Cumhuriyeti'nde Hradec Králové) başladığında, Avusturya güçlerinin sadece yarısı oradaydı, dolayısıyla sayılar eşitti.

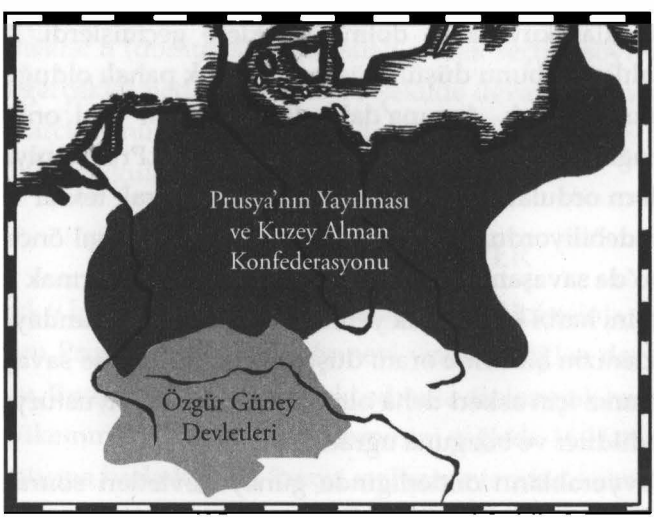
Silahlar ise eşit değildi. Renanya'nın serveti sayesinde Prusyalılar kuyruktan dolma tüfeklere geçmişlerdi. Avusturyalılar da bunu düşünmüşler fakat çok pahalı olduğu için duraksamışlardı. Avrupa'daki diğer ordular gibi onlar da hâlâ ağızdan dolma tüfekler kullanıyorlardı. Prusya piyadesi modern ordular gibi diz çökerek ya da yatarak tekrar tekrar ateş edebiliyordu, Avusturyalılar ise yarım yüz yıl önce Waterloo'da savaşan orduların yaptığı gibi ayakta durmak ve tüfeklerini harbi kullanarak yeniden doldurmak zorundaydılar. Piyadenizin öldürme oranı düşmanın dört katı ise savaşı kazanmanız için askeri deha olmanız gerekmez. Avusturyalılar katledildiler ve bozguna uğradılar.

Bavyeralıların önderliğinde güney devletleri sonraki üç hafta boyunca Prusyalılara karşı küçük savaşlar verdilerse de Avusturya'yla birlikte yere serildiler. Umut yoktu. Sch-

leswig-Holstein, Hessel-Kassel, Frankfurt ve Nassau dükalıkları Prusya tarafından ilhak edildi. Direnişin en sert olduğu Hannover'de, Avrupa'nın en eski monarşisi olan Guelph ailesi yerinden edildi. Krallık bir Prusya eyaletine küçüldü ve muazzam altın rezervleri çalındı. Bu basit ve saf anlamda bir fetihti.

Artık bütün Almanya Prusya'nın merhametine kalmıştı. Kral Viyana'ya yürünmesini istedi. Ordu buna hazırdı. Fakat Bismarck Almanya'nın güvenli biçimde Prusyalılaştırılmasından daha fazlasını istemiyordu. Durma çağrısı yaptı. Prusya için dev kazanımları sindirme zamanıydı.

Kuzey Alman Konfederasyonu (*Norddeutscher Bund*) Prusya hegemonyasına fiilen anayasal bir incir yaprağı sağlamak için kuruldu. O artık tekil üyeleri olan, serbest seçimlerin yapıldığı, ismen federal bir devletti fakat Prusya Kralı daima onun başındaydı ve Prusya'nın Birinci Bakanı daima Konfederasyon'un Şansölyesi olacaktı. Nüfusun ve toprakların %80'inden fazlası Prusya'ya aitti.

Kuzey Alman Konfederasyonu, 1867

Saksonya katılmaya zorlandıysa da Main Nehri'nin güneyindeki devletler –Bavyera, Württenberg, Baden ve Hessen-Darmstadt– serbest bırakıldı. Bismarck, Berlin'deki tüm *Alman Gümrük Birliği Parlamentosu* (*Zollparlament*) için seçim düzenledi. Popüler milliyetçi duyguların etkisini göstereceğini, hâlâ serbest hükümdarların Prusya liderliğinde birliği kabul etmek zorunda kalacaklarını umuyordu. Onlar için birlik ile Prusyalılaşma arasındaki fark açıktı. Sadece iki yıl kadar önce Prusya'ya karşı fiilen savaştıkları için bu pek şaşırtıcı değildi.

Kalıp henüz dökülmemişti. Büyük 1862 planını (*küçük devletlere boyun eğdirmek*) tamamlaması için Bismarck'ın bu kez Fransa'nın Prusya'ya saldırmasına ihtiyacı vardı. Onun Batı Almanya'nın fatihinden çok savunucusu olarak görülmesini ancak bu olay sağlayabilirdi.

Talihsizliklerle geçen son yıllarında sürekli bozgun yaşayan yaşlı ve yorgun III. Napolyon buna mecbur kaldı. 13 Temmuz 1870'te Bismarck'ın Junker haydutluğu ile Modernist anlayıştan oluşan öldürücü karışımı yeni tip bir canavarın doğuşunu sağladı: kitle iletişim araçlarının önderliğinde savaş. Bismarck aksi halde kimsenin dikkatini çekmeyecek bir diplomatik notu –*Ems telgrafı*– Prusya Kralı Wilhelm sanki Fransa büyükelçisine hakaret ediyormuş gibi bir anlam verecek şekilde tahrif etti. Sonra onu Bastille Günü'nde Fransız kamuoyunu ayağa kaldıracak şekilde yayımladı. III. Napolyon solmakta olan şöhretini canlandırmak için bunu bir fırsat olarak gördü. Generalleri ordunun hazır olduğunu söylediklerinde savaş ilan etti.

Bismarck'ın planından tamamen habersiz olan dünya buna kandı ve sadece ahmakça bir Fransız saldırısı gördü. Karl Marx bir hafta süren çatışmalar sırasında bunun bir Fransız *savaş komplosu* olduğunu, Almanya'yla (henüz Prusya değil) birlikte *Bonapartist saldırganlığa karşı bir savunma savaşı*

verilmesi gerektiğini ilan etti. Çoğu insan Fransa'nın profesyonel ordusunun muhtemelen Prusya'nın acemi askerlerine karşı zaferini, Alman topraklarında sürecek uzun bir savaşı bekliyordu. Londra'da insanlar *The Watch o'er the Rhine* (Ren Boylarında Nöbet) şarkısını söylüyordu. Avusturya ise Prusya'nın yenilgisiyle 1866'nın öcünü alacağını düşünerek ellerini ovuşturuyordu.

Bismarck'ın ve Helmuth von Moltke komutasındaki Prusya genelkurmayının bu savaşı yıllardır planlamakta olduğunu kimse bilmiyordu. Bismarck dikkatli bir tutumla Rusya'nın tarafsız kalmasını sağladı, böylece doğuda kuvvet bulundurmaya gerek kalmadı. Moltke birliklerin hiç beklenmedik bir hızla cepheye sevk edilmesi için demiryolu sistemini kullandı, Krupp'un (ne yazık ki Britanya'nın 1815'te Prusya'ya verdiği sanayileşmiş bölgelerde imal ettiği) kuyruktan dolma çelik namlulu yeni topları sayesinde Prusyalılar askeri teknolojide bir kademe atlamışlardı. Daha iyi harekât planları yapmış, asker mevcudu ve ateş gücü bakımından üstün olan Prusya karşısında Fransa'nın hiç şansı yoktu.

Bugün için bile şaşırtıcı bir durumdu. Yüzyıllardır süren Fransız hegemonyasının üzerine gidildikçe milliyetçi bir ateş dalgası bütün Almanya'yı kapladı. Paris kuşatıldı ve Prusya ordusu coşkusu ya da megalomanisi yüzünden, Bismarck'ın başlangıçta direnmesine rağmen Alsace ve Lorraine'i almanın askeri bir zorunluluk olduğunda ısrar etti. Buraları birkaç kuşak boyunca Fransızların olmuştu ve (gelecek yirmi yılın oy verme alışkanlıklarına bakarsak) halkın büyük çoğunluğu genellikle Alman lehçeleriyle konuşsa da halinden memnun görünüyordu. İlhak Fransız-Alman ilişkilerinde tam bir tıkanmaya yol açacaktı.

Askeri birlikleri kendilerini bu şaşırtıcı zaferin parçası olarak gören Güney Alman krallıkları, kendi özerkliklerini koruyan maddelerle Kuzey Alman Konfederasyonu'na ka-

tılmak için müzakerelere başladılar. Ansızın, 10 Aralık 1870 günü Kuzey Alman Konfederasyonu artık bir İmparatorluk olduğunu ve Prusya Kralı'nın da kendi İmparatoru olduğunu ilan etti. Bismarck, vazgeçmenin artık bir seçenek olmadığını güneybatıya açıkça bildirdi.

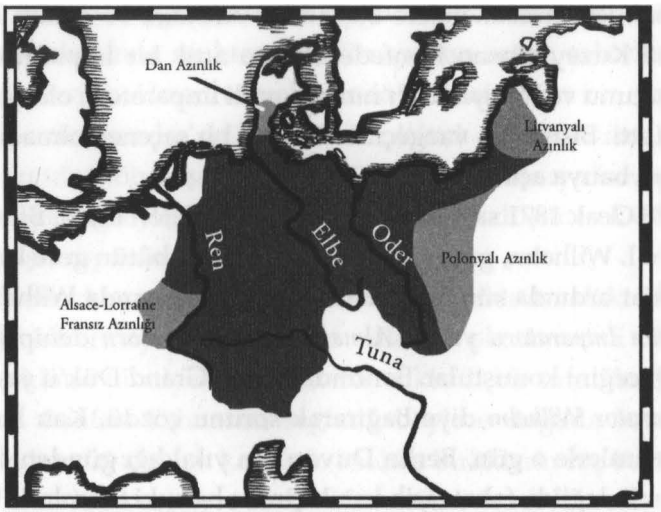
18 Ocak 1871 sabahı Versay'ın Aynalı Salon'unda, Bismarck ve I. Wilhelm, gayet somurtkan yüzlerle bütün gece kapalı kapılar ardında süren bir masa başı tartışmasında Wilhelm'e *Alman İmparatoru* ya da *Almanya'nın İmparatoru* denip denmeyeceğini konuştular. Sonunda Baden Grand Dük'ü *yaşasın İmparator Wilhelm* diye bağırarak sorunu çözdü. Katı hukuki terimlerle o gün, Berlin Duvarı'nın yıkıldığı günden daha önemli değildi, fakat tarih katı biçimde hukuki terimlerle işlemez. İkinci Alman İmparatorluğu artık bir olguydu.

MS 100 yılından beri Batı Avrupa'nın ayrılmaz bir parçası olan Almanya'nın güneybatısı artık tamamen Elbe'nin ötesinde yer alan ve sadece üç yüz elli yıldır var olan bir iktidarın ellerindeydi. Avrupa'daki çekim merkezi dramatik biçimde doğuya doğru kaymıştı. Disraeli bunun *geçen yüzyılın Fransız Devrimi'nden çok daha büyük bir politik olay olduğunu* hemen gördü.

YENİ PARADİGMA

Yeni Alman İmparatorluğu coşkulu bir zafer havasında kuruldu ve onun işgal altındaki Fransa'dan vagonlar dolusu altın külçeyle beslenen ekonomisi hızla gelişti. Bu yaratık ta en başından beri çok tuhaf davranıyordu.

Bu yapı 1871'e kadar kendilerini daima Alman olarak gören –Avusturya, Bohemya ve Moravya'da– sekiz milyondan fazla insanı kapsamıyordu fakat üç milyon Polonyalıyı, henüz fethedilen Schleswig-Holstein ve Alsace-Lorraine'de yaşayan, hiçbir şekilde Alman olma iddiası taşımayan bir o kadar kalabalık Danimarkalı ve Fransız azınlığı kapsıyordu.

1871-1914'te Alman İmparatorluğu'ndaki azınlık gruplar

Buna benzer bir Almanya hayal bile edilmemişti. Yabancı gözlemciler yıllarca bu oluşuma *Prusya-Almanya* ya da sadece *Prusya* dediler.

Bu imparatorluk Bismarck'tan başka birinin yönetemeyeceği şekilde mükemmel biçimde tasarlanmış gibiydi. Berlin'deki emperyal *Reichstag*'ın yanı sıra her devletin kendi *Landtag*'ı vardı. Fakat Prusya artık genişlediği için Prusya Landtag'ı (gene Berlin'de) bütün imparatorluğun üçte ikisinde günlük işleri fiilen yönetiyordu. Yurttaşın verdiği oyun ödediği vergiye göre değerlendirildiği üç kademeli benzersiz bir seçim sistemi vardı. Bir iki büyük mülkün bulunduğu, orta sınıfın neredeyse var olmadığı, çok sayıda itaatkâr köylünün yaşadığı tipik kırsal Doğu Elbiya seçim bölgelerinde Junker toprak sahipleri milletvekillerini fiilen kendi *Konservative Partei*'larından (Muhafazakâr Parti) seçiyorlardı.

Reichstag bundan sonra genel erkek oylarıyla seçildi. Fakat milletvekilleri şansölyeyi başlarından atamıyorlardı, bunu ancak imparator yapabilirdi. Bismarck Kral Wilhelm'in güveni-

ne sahip olduğu sürece milletvekillerinin yapabileceği tek şey yeni bir seçimi zorlayarak onun kanun tasarılarını ve bütçesini reddetmekti. Bu durumda sık sık kendisinin de ima ettiği gibi Bismarck yüzü yaralı Junker samurayları ve onların sıkı askeri talim yaptırılmış çiftlik çocuklarını harekete geçirebilirdi.

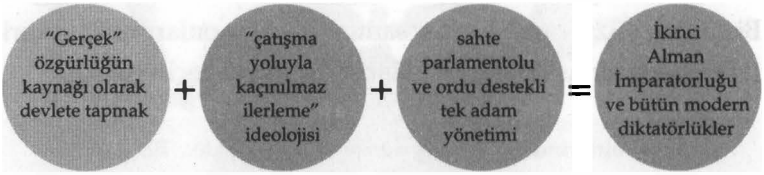
> Tartışma bittiğinde ve sıra oy vermeye geldiğinde... Bir kapı açılır ve üzerinde zırhlı süvari üniforması, ayağında uzun çizmeleri, yürüdükçe tıngırdayan muazzam kılıcıyla Prens Bismarck içeri girer. Meclis ezilir ve bu asker devlet adamlarının arkasında sanki süngüyle itaate zorlamaya hazır bir alay varmış gibi davranır.
>
> Henry Vizetelly, *Berlin under the New Empire*, Londra, 1878

Bismarck demokratik görüntüyü sürdürebiliyordu çünkü Reichstag'ta pratikte sadece ona sadık büyük bir parti vardı. Bu parti, güçlerini Prusya ve daha küçük Protestan devletlerden alan *Ulusal Liberaller* idi. Onlar 1871'den sonra Alman politik tarihinin merkezinde yer alırlar.

Ulusal Liberaller 1866 savaşından sonra eski liberallerden koptular ve Victoria dönemi liberal düşüncesi temelinde kendi benzersiz görüşlerini geliştirdiler. Onlar elbette İlerleme ve Özgürlüğe inanıyorlar fakat bunu oldukça yeni bir tarzda yapıyorlardı. Onlar için İlerleme daha fazla, karışık, bireyci sözde özgürlük sağlamak anlamına gelmiyordu. İnsanlığın gerçek Özgürlüğü (Hegel'in savunmuş olduğu gibi) yeni Prusya-Alman İmparatorluğu gibi düzgün biçimde işlevini gören bir devlete mensubiyette yatıyordu. Elbette bu henüz mükemmel değildi fakat savaşta ve iş dünyasında başarı devletin doğru çizgide olduğunu gösteren Darwinci bir kanıttı. Bu nedenle (Ulusal Liberal mantığın gereği olarak) Bismarck'ın bunu tam olarak desteklemesi gerekiyordu.

Bismarck'ın yeni imparatorluğu ile Çatışma Yoluyla İlerleme ideolojisi arasında kurulan bu ittifakta her şeyden önce

her olgunlaşmış modern diktatörlüğün büyük dayanaklarını embriyonik olarak görürüz.

İLERLEME TANRISI BAŞARISIZLIĞA UĞRAR

Bismarck hiç vakit kaybetmeden Katolik Kilisesi'nin toplumsal ve politik nüfuzuna karşı *Kültürel Mücadele* (*Kulturkampf*) olarak bilinen savaşı başlattı. Okullar Kilise denetiminden çıkarılacak, kilisenin nikâh kıyma üzerindeki tekeli kaldırılacak ve rahiplerin politik muhalefet olarak görülebilecek girişimleri yasaklanacaktı.

Yabancı gözlemciler şaşırdılar: henüz ilhak edilen Almanya ve Prusya'daki Polonyalı azınlığa karşı açılan bu gereksiz savaşın yeni imparatorluğun birliğini güçlendirmek için izlenen tuhaf bir yöntem olduğu görülüyordu. Fakat Bismarck birleşme istemiyordu. Prusyalılaştırma istiyordu ve hayati müttefikleri, Ulusal Liberaller İlerleme istiyorlardı. Katolik Kilisesi'yle çatışma bu politik noktaları birleştirmenin emin bir yoluydu.

Ne var ki bu tuhaf yeni emperyal proje kısa süre içinde tam bir karmaşaya yol açtı. Muazzam ekonomik gelişme Fransa'dan çalınan altınlarla inşa edilmişti; kısa süre içinde altınlar suyunu çekti ve ardından bir çöküş geldi. Berlin borsasının 1872'nin sonunda ulaşmış olduğu seviyeye yeniden ulaşması 40 yıl aldı. Bu deneyim Alman diline *Kurucular Çağı* (*Gründerjahre*) olarak geçti. Kastedilen yeni imparatorluğun kurucuları değil belirsiz, spekülatif şirketlerin kurucuları idi. Ekonomi bozulurken, Katolik nüfus ve Kilise *Kulturkam-*

pf'a karşı çıktı. Devlet baskısı öylesine arttı ki Prusyalı Muhafazakârlar bile bunu desteklemeyi reddettiler. Sonunda Bismarck'ın başardığı tek şey Katoliklerin yeni politik aracı, *Merkez Partisi*'nin yardıma koşması oldu. Bu parti yirmi yıl kadar Reichstag'ın en büyük tek partisi oldu. Bu arada Alman sosyalistleri 1875'te Marksçı bir bayrak altında birleştiler ve İlerleme'yle girdikleri –Dünya Devrimi binyılında sona eren– rekabette seçim başarıları kazanmaya başladılar.

Bismarck, yönetimini güçlendirmek için başka bir savaş düşünüyordu. 1875'te ehlileştirdiği basında Fransa'ya yeni bir darbenin belirtileri görülebiliyordu. *Görünüşte Savaş Krizi*'nin sonuç vermeyeceği anlaşıldı: Britanya ve Rusya, Prusya-Almanya'ya karşı Fransa'yla ittifak hamlesi yaptı. Bismarck öfkeyle *İngiliz kadının* –veliaht prensesin– kendisinin değil Kraliçe Victoria'nın yanında yer aldığını iddia ederek telaşla geri çekilmek zorunda kaldı.

Yeni Prusya-Almanya için işler iyi gitmiyordu. Daha sonra durum daha da kötüleşti.

BISMARCK ALMANYA'YI MAHKÛM EDER

1876'dan sonra Pan-Slav milliyetçilik dalgası hâlâ Osmanlı İmparatorluğu'nun yönettiği Güneydoğu Avrupa'yı kapladı. Rusya 1877'de Türklere karşı başarılı bir saldırı düzenledi ve bütün Slavların koruyucusu olarak yeni bir tutum belirledi. Bu tutum Avusturya Macaristan Habsburg İmparatorluğu için potansiyel olarak öldürücüydü. İmparatorluk 1866'da Prusya tarafından yenilgiye uğratıldıktan sonra tehlikeli biçimde çöküşe yaklaşmıştı. Bu kez, Polonyalılar, Slovenler, Sırplar, Hırvatlar ve Çekler Rusya'nın desteğinde ayaklanırlarsa, İmparatorluk bitirilecekti. Yönetimdeki Alman azınlık kuşkusuz yeni Alman İmparatorluğu'na kaçmak isteyecekti ve bütün Almanya elbette bunun gerçekleşmesini talep edecekti.

Bismarck için bu bir felaket olacaktı. O birleşik bir Almanya değil sadece bir Prusya Almanya'sı istiyordu. Sekiz milyondan fazla Katolik Alman'ın İmparatorluğa kabul edilmesi, Viyana'nın Berlin'i dengeleyecek şekilde Münih ve Stuttgart'a katılması ve bir Habsburg kralının tekneye binmesi halinde Prusya'nın oyunu sona erecekti.

Prusya'nın Almanya üzerindeki hâkimiyetini sürdürmesi için çok uluslu Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun ne pahasına olursa olsun suyun yüzeyinde tutulması zorunluydu. 17 Haziran 1878'de Disraeli'ye dediği gibi, Bismarck Avusturya konusunda çaresiz durumdaydı.

Böylece Bismarck bütün dünyayı şaşırtan bir U-dönüşü yaptı: *Kulturkampf*'a son verdi, liberallerden koptu, Serbest Ticaret'i feshetti ve Ekim 1879'da en eski can düşmanı, Katolik Avusturya ile birlikte Rusya'ya karşı bir savunma ittifakı imzaladı.

1879'un *İkili İttifak*'ı Almanya için korkunç bir anlaşmaydı. Diplomatik havada Rusya'nın Almanya'ya saldırmasını sağlayabilecek hiçbir şey yoktu, oysa Balkanlar'da Rusya ile Avusturya-Macaristan arasındaki sürtüşmeler çok gerçekti. Şimdi, eğer Habsburglar ilk silahı çekmesi için Rusya'yı kışkırtabilirse, Tuna'nın ötesindeki maceralarında birleşik bir Almanya'nın tam desteğini sağlayacaktı.

1815 ve 1850'de Viyana, geniş, ancak kısmi bir Alman hanedanlık imparatorluğu olmaya devam ederek ama aynı zamanda bütün Alman siyasetini belirleyerek pastadan pay

almak ve onu yemek istiyordu. 1879'da tam da bunu almıştı. 1866'da Prusya tarafından hırpalandığı dikkate alınırsa, bu şaşırtıcı bir geri dönüştü. Aklı başında hiçbir Alman devlet adamı bunu kabul etmeyecekti.

Bismarck'ın aklı başındaydı. Fakat o da gerçekte *Alman* değildi. Prusyalıydı. Almanya üzerinde Prusya hâkimiyetini sürdürmek için, –kendi sözleriyle– *Balkanlar'daki bu lanet olası aptal şey*in bütün Almanya'yı Rusya'yla savaşa mahkûm edebileceğini gayet iyi bildiği halde, Avusturya'yla askeri birlik kurmaya mecbur oldu.

Batıya dönük eski krallıklar ve Almanya'nın dükalıkları Doğulu Almanlar ile onlarla alakası olmayan Slavlar arasında bir Balkan çatışmasına Prusya tarafından sürüklenmekteydiler.

GÖRÜLEBİLİR KARANLIK

Bismarck'ın yaptığı rota değişikliği o kadar keskindi ki tarihçiler bundan İmparatorluğun ikinci kuruluşu diye söz ederler. Almanya'da bocalayan özel bir grup vardı: kendilerini *Protestan* Almanlar olarak tanımlayan insanlar. Genellikle kuzeyde ve doğudaydılar fakat her yerde yerel iktidar üsleri vardı. Hükümdarları Luther'i desteklemiş ya da şehirlerde Prusya idari yapısının kaleleri olarak gelişmişlerdi. Katoliklere karşı devlet destekli *Kulturkampf* onları radikalleştirmişti. Fakat 1879'da kendilerini Katolikler ve muhafazakârlarla anlaşma yanlısı Bismarck tarafından terk edilmiş durumda buldular. İlerlemenin canından bezmiş bu rahipleri bu kez Protestan Alman Olma'yı yabancılardan korunmuş yeni bir yapay *Almanlık* (*Deutschtum*) haline getirdiler. Katolisizm karşıtlığı onların doğasının bir parçasıydı fakat hareketin öldürücü omurgası yeni bir antisemitizm türüydü.

Bunun büyük savunucusu resmi Prusya Devlet tarihçisi, büyük itibar sahibi ve bir Amerikan gözlemcinin dediği gibi, *trampet benzeri haykırışı* sık sık Reichstag'ı titreten, Ulusal Li-

berallerin gurusu Heinrich von Treitschke idi. Treitschke'nin, daha çok kısaltılmış biçimi *Yahudilerimiz Hakkında Bir Söz* başlığıyla bilinen 1879 tarihli makalesi *Beklentilerimiz* (*Unsere Aussichten*) modern politik antisemitizmin kurucu belgesidir. O andan itibaren Yahudilerden nefret etmek sadece Yahudilerden nefret etmekle ilgili değildi. Irkçılığın herhangi bir başka formuna benzemeyen bu görüş, oluşum halinde bir ideolojiydi.

Treitschke'ye göre Yahudiler *bizim talihsizliğimiz* idi. İngilizlerle (onlara uzun uzun verip veriştiriyordu) derin, gizemli bir ilişki içindeydiler. Tıpkı İngilizler gibi Yahudiler de kişisel olarak yozlaşmış, korkak kişilerdi; kahraman değil satıcı zihniyetine sahiplerdi fakat her nasılsa –gerçek İlerleme ile çelişki içinde!– dünyayı yönetiyorlardı. Paranın yönlendirdiği, acımasız, kültürsüz ve küreselleşen Modernite bir Anglo-Yahudi mastır planı idi. Almanlar gibi daha sağlıklı fakat daha basit uluslar onların elinde oyuncak olmuşlardı. Treitschke'den bu yana her antisemit bu komplo teorisini benimsemiştir: Kayzer II. Wilhelm modern antisemitlerin *Jew York* demeleri gibi, *Judaengland*'dan söz etmiştir.

Treitchske okurları için fazladan bir Prusya çeşnisi ekledi. *Polonya'nın tükenmez rahminden*, diyordu, çocukları ve torunları Almanya'da basını ve borsayı yönetecek olan hırslı genç Yahudi pantolon tacirlerinin arı kovanı çıktı. Böylece Treitchske sözde Yahudi/Anglo-Sakson modernite korkusunu, Prusyalının kadim kolonyal korkusu ve Polonya nefretiyle birleştirmeyi başardı. Yahudiler hem enternasyonalist, elinde para torbası olan İngilizler hem de beş parasız, insanlara yük olan Polonyalı göçmenler olarak resmedildi.

Radikal Protestanlar için Yahudiler bundan böyle Prusyalılık ve Almanlık içinde yabancı gövdeler olarak Katolik Kilisesi'yle karanlık bir birlik içinde oldular. Şöyle bağırıyorlardı:

Yahudiler olmadan, Roma olmadan, Germanya katedralini inşa edeceğiz (*Ohne Juda, ohne Rom, bauen wir Germanias Dom*).

Bu yeni, Germen katedralinde eski Junker aristokrasiye yer yoktu. Öfkeli genç kütüphaneci Dr. Otto Böckel, *Yahudiler, Junkerler ve Rahipler hepsi aynı kabın içinde* (*Jude, Junker und Pfaffen gehören in einen Topf*) sloganıyla, 1887'de Junkerlerin kendi Muhafazakâr Partisinden Reichstag'ta bir sandalye kazandı. Onun müttefikleri *Semi-Gotha* denilen, sözde Yahudi kanının bulaştığı bütün soyluların listelendiği kötü şöhretli bir el kitabı derlediler.

Bu yeni antisemitizm toplumsal olarak radikal bir hareketti. Bu hareket, gerçek Almanlığın ihtiyaç duyduğu şeyin aile değil, yeni bir ırk aristokrasisi olduğunu iddia ediyordu. *Anti-semitik Halk Partisi, Alman Sosyal Anti-Semitik Partisi, Pan-Germen Birliği, Alman Reform Partisi* ve benzeri partilerin liderleri, kendilerine sahte unvanlar verdiler ve 1908'de, sahte bir aristokrat olan Lanz "von" Liebenfeld kendi şatosunda gamalı haçlı bayrağı dalgalandırıyordu.

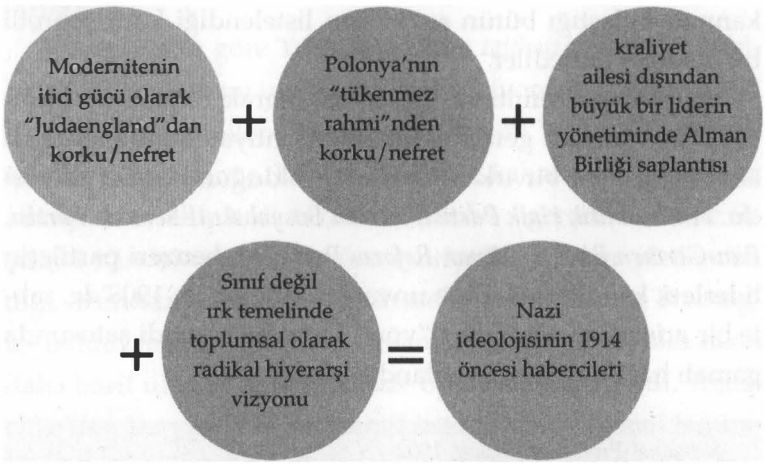
Nasyonal-Protestan Vizyon, 1902

Germen kabilelerinin inancı Reformasyonun Hıristiyanlığıdır. Protestan Hıristiyanlık Alman doğasını, güç ve dirençle dolu olan bu doğayı ezmeyen bir inançtır... Germen kabilelerinin, Germen ırkının sahip olduğu kültür Protestanlık kayası üzerine inşa edilmiştir. Protestanlık onun politik gücünün, onun ahlaki erdemlerinin, onun yılmaz, muzaffer biliminin temelidir.

C. Werkshagen, *Der Protestantismus am Ende des XIX. Jahrhundert in Wort und Bild*, Berlin 1902.

1893'te antisemitizmi temel platformları haline getiren adaylar (yarısı oy pusulasında gerçekten kendilerine *Antisemitler* diyorlardı) Reichstag'ta, hepsi kırsalda olan Protestan Prusya, Saksonya ve Hesse'den on altı sandalye kazandılar. Bundan sonra olanlar gürültücü, radikal bir azınlığı olan her ülke için bir ders niteliğindedir.

Bu on altı sandalye kendi başına fazla anlam taşımıyordu. Fakat Prusya Junkerliğinin politik kanadını oluşturan Muhafazakâr Parti kendi iktidar temeline girilmesi karşısında paniğe kapıldı. 1892'de *Tivoli programı*, ulusal hayatımızdaki *genellikle bulaşıcı ve yozlaştırıcı Yahudi etkisine karşı çıkma*yı resmi Muhafazakâr politika olarak belirledi. Açık antisemitizm artık en yüksek düzeylerde toplumsal olarak saygındı.

BISMARCK ANGLOFOBİYİ SERBEST BIRAKIR

Tam bu hareket doğarken bizzat Bismarck bir İngiliz Yahudi'nin Prusya İmparatorluğu'nu Rusya'yla savaştan kurtarabileceğini umuyordu.

Bismarck, Benjamin Disraeli'nin şahsında Britanya'nın nihayet gerçek bir lider –yani Rusya'ya karşı duracak biri– bulduğu kanaatine vardı. Önünde büyük bir vizyon vardı: küresel bir Alman-İngiliz ittifakı. İngiliz muhafazakârları konuyu anlamışlardı.

"İNGİLTERE, AVUSTURYA VE ALMANYA (KENDİ MUHABİRİMİZDEN)
Viyana, 18 Ekim (saat 20.00)
Lort Salisbury'nin Cuma günü Manchester'da yaptığı konuşma İngiltere, Avusturya ve Almanya arasında tam bir anlayış birliğinin güvencesi olarak burada büyük bir memnuniyetle karşılanmıştır."

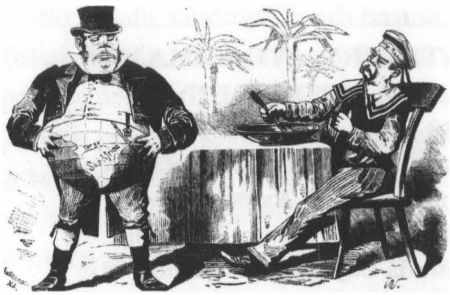
Times, 19 Ekim 1879 (Lord Salisbury, daha sonraki başbakan, o sırada Dışişleri Bakanıdır)

Jeopolitik mantıktan bir izdivaç teklifi çıkmıştı. Rusya, Britanya'yı Hindistan'da tehdit ediyordu; Avusturya'yı Balkanlar'da tehdit ediyordu; Prusya'yı Baltık'ta tehdit ediyordu. Ancak üçü birlikte Dünya'nın herhangi bir yerinde bu tehdidi önleyebilirlerdi.

Daha sonra Nisan 1880 genel seçimlerinde, İngilizler Disraeli'yi kovup iktidarı Bismarck'la karşılıklı nefret ilişkisi içinde olan William Gladston'a teslim ederek herkesi (Kraliçe Victoria dahil) şoka uğrattılar.

Bismarck'ın planları çöktü. İngiliz seçim sonuçlarının geldiği gün hasarı en aza indirmek için elçilerini telaşla St. Petersburg'a gönderdi. Bu kez bilinçli bir anglofobik kolonyalizm politikasına döndü. Bu dönüş, en azından uzun süredir

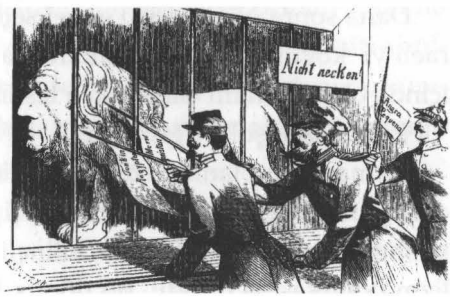

1884 Reichstag seçimlerinden hemen önce, Bismarck İngiltere'yi temsil eden şişko John Bull'un karşısında bir Prusya askeri olarak değil Emperyal bir denizci olarak resmediliyor.

koloni talep eden bazı Ulusal Liberalleri yatıştıracaktı. Bismarck geçmişte onlara her zaman Avrupa çapında oynadığı satrancı altüst edebilecek karışıklıklardan korktuğu için hayır demişti. Bu kez evet dedi. Çünkü şimdi İngilizlerle uzaktan uzağa yaşanan zorluklar tam da istediği şeydi. Almanya'da uzaktan İngiliz yanlısı gibi görünen herhangi biri –örneğin Veliaht Prens ve yeni birleşik liberal muhalefet– için seçim zamanında hayat zorlaşacaktı. Bismarck bu taktiği Çar'a bizzat açıkladı. Çar bu türden politik kurnazlık karşısında şaşırdı. Böylece Bismarck Alman kolonyal hareketini başlattı ve Afrika ile Güney Pasifik'te ilk kolonilerini sağlama aldı. İngilizler buraları kendilerine ait görüyorlardı.

Başka bir bakış açısı daha vardı. Bismarck, Britanya'nın zararına yeni bir jeopolitik yönelime katılmak için Fransa ve Rusya'yı Alsace-Lorraine ve Balkanlar için hazırladıkları intikam planlarından vazgeçmeye ikna edebilirdi.

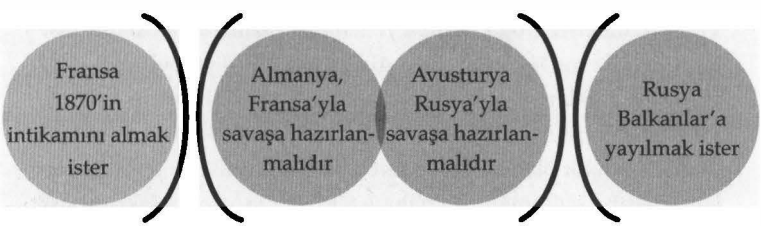
Aslında Bismarck 1884 Reichstag seçimlerinde zafer kazandı. Fakat Fransa ile Rusya'yı yakınlaştırmakta olan mantı-

Bismarck'ın umduğu çıkış yolu: Almanya, İngiliz Aslanını (Gladstone) bezdirmek için Fransa ve Rusya'ya katılır.

ğı hiçbir şey bozamazdı: 1885'te Fransızlar Almanya'ya karşı *rövanş* (*intikam*) üzerinde yeniden odaklanırken, Rusya politikası Avusturya'yı tehdit ederek tekrar Balkanlar'a döndü. Bu arada Bismarck'ın anglofobik kampanyasının bedeli yüksek oldu. Kraliyet Donanması ve ABD Donanması Güney Pasifik'te Alman yayılmasını önlemek için birleştiler: 1889'da Somoa'da gerçek bir savaş çok yakındı. Bu yakınlaşma ABD ile Birleşik Krallık arasındaki özel ilişkinin tohumunu oluşturdu.

Çarlık Rusya'sının Balkanlar'daki arzuları ile cumhuriyetçi Fransa'nın 1870'in intikamını alma arzusu arasında hiçbir doğal bağlantı yoktu. Fakat Bismarck 1879 İkili İttifakı'yla kendisini Avusturya-Macaristan'a bağladığı için Fransa ve Rusya çok belirgin bir ortak çıkar edinmeye başladılar.

Birinci Dünya Savaşı'yla sonuçlanacak saflaşma 1887'nin yılbaşı günü görülebilir haldeydi. Prusya ordusunun başı olarak Moltke'nin vârisi olan Waldersee, günlüğüne Fransa'yla savaşın kaçınılmaz olduğunu ve bunun bir *Dünya Savaşı*'na (*Weltkrieg*) dönüşebileceğini yazdı. Hem Fransa hem de Rusya'ya karşı iki cepheli bir savaş tasarlamaya başladı.

Bu arada Bismarck umutsuz biçimde savaştan kaçınmayı tasarlıyordu. Prusya'nın 1864 (Danimarka), 1866 (Avusturya) ve 1870 (Fransa) zaferlerinin bizzat uyguladığı diplomasi sayesinde gerçekleştiğini biliyordu. Almanya üzerinde Prusya hâkimiyeti uğruna 1879 Avusturya ittifakını bozamazdı. Dolayısıyla Rusya'yla yapılan, Avusturya'nın bu ülkeye saldırması halinde Almanya'nın tarafsız kalacağını vaat eden gizli

Güvenlik Antlaşması'nı (1887) sürdürmeye çalıştı. Bunun asla olamayacağını gayet iyi biliyordu: antlaşma sadece savaş durumunda suları bulandırmak ve Fransa yenilene dek (Bismarck'ın oğlu, Dışişleri Bakanı'nın dediği gibi) *altı-sekiz hafta kadar Rusya'yı boynumuzdan uzak tutmak* için yapılmış bir girişimdi.

Fakat Prusya genelkurmayı kendi propagandasına inanmaya başlamıştı. Savaşların Prusya askeri dehası ve irade gücüyle kazanıldığını düşünüyorlardı. Genç Prusyalı diplomatların çoğu efsaneye bağlı ve Rusya'yla bir hesaplaşmadan yanaydı. Aşağıdaki pasaj boş yere atıp tutan güçsüz bir kaçığa değil, savaş ufukta göründüğü sırada Berlin'deki Dışişleri Bakanlığı'nın 2 numarasına St. Petersburg'daki büyükelçilikten yazan geleceğin İmparatorluk Şansölyesi'ne aittir.

Prusyalı Liderler Doğu Avrupa'yı Yeniden Planlıyorlar, Aralık 1887

Rusları öyle bir hacamat edeceğiz ki yirmi beş yıl bellerini doğrultamayacaklar. Rusya'nın karasal bölgelerini tahrip ederek, sahil şehirlerini bombalayarak, sanayisini ve ticaretini mümkün olan en büyük ölçekte yok ederek bir daha yıllarca kaynak bulamamasını sağlamalıyız. Nihayet Rusya'yı dünyadaki büyük konumunun temellerini oluşturan iki denizden –Karadeniz ve Baltık– sürüp çıkarmalıyız. Ancak Onega Körfezi'nden başlayıp Valday Tepeleri'nden geçerek Dinyeper'e kadar uzanan hattın batısındaki bu bölgeler koparıldığı takdirde gerçekten ve sürekli olarak zayıflamış bir Rusya hayal edebiliyorum. Böyle bir barış – savaş durumunda Rusya'da hangi ölçekte olacağını öngörmenin zor olduğu tam bir iç çöküş olmadıkça– ancak Volga kıyılarında durabilirsek uygulanabilir olacaktır... Savaşın bize sağladığı fırsatı Polonyalıları Polonya eyaletlerimizden kitle halinde sürüp çıkarmak için kullanmalıyız... [Katolik ve Ortodoks sakinleri dengeleyerek bölüp yönetmek için Almanya'nın bilinçli olarak oluşturacağı yeni ve daha doğuda bir Polonya / Ukrayna tampon devletini anlatarak devam eder.]

Bernhard von Bülow'dan Friedrich von Holstein'a
10 Aralık 1887

Ancak kadim I. Wilhelm'in Çar'la kraliyet kardeşliği üzerinde ağlamaklı ısrarı Avrupa'yı şimdilik büyük bir savaştan uzak tuttu. I. Wilhelm 1888'in başlarında öldü ve yerine nihayet liberallerin büyük umudu, lakin ağır hasta III. Frederick geçti. Üç Kayzer yılının sonunda o da göçtü ve askerliği seven kavgacı genç Kayzer II. Wilhelm tahta çıktı.

Bismarck, onu kovabilecek tek kişi olan İmparator'un güvenini kaybetmediği sürece tam yetkiliydi. Fakat Reichstag'taki bütün partilerle iktidar oyunları oynamış, hiçbirine sadık kalmamıştı. Bu nedenle emperyal ayrıcalığını kaybetmesi halinde kimseden destek bekleyecek durumda değildi. İmparatoru istifayla tehdit etme kartını her zaman elinde tutmuştu. 1890'da sert mizaçlı genç II. Wilhelm sahici bir hükümdar olarak yönetmeye karar verdi, Bismarck'ın blöfünü gördü ve gitmesine izin verdi. Almanya'da artık Prusya genelkurmayının planlarına meydan okumak şöyle dursun, sorgulamaya bile cesaret edebilecek tek bir sivil yoktu.

BISMARCK'TAN SONRA ALMANYA: PARÇALI EKONOMİK BÜYÜME

Bismarck gitti fakat ardında hızlı endüstriyel gelişmeye hazır bir Almanya bıraktı.

1880'den sonra kabul ettiği gümrük duvarları ülke endüstrisinin yabancı rekabetten korunması anlamına geliyordu. Böylece, söz gelimi muazzam miktarda kamu fonlarıyla yapılan demiryolu yatırımından (1913'te Prusya Devlet Demiryolları yeryüzündeki en büyük işverendi) sadece Alman şirketleri yararlandı. Devlet politikası ile özel sanayi arasındaki bu yakın ilişki Alman firmalarına büyük bir güven duygusu vererek çağdaş yabancı gözlemcilerin kaydettiği gibi Anglo-Amerikan iş modeline hiç benzemeyen uzun vadeli bir anlayışın oluşmasına yardımcı oldu.

"Mesela Ren bölgesindeki bir demir fabrikası, kârı ne olursa olsun %5'ten fazla temettü ödememeyi bir kural haline getirdi. Yüzde beşin dışındaki miktarlar ortak fona aktarılarak hammadde alımında, fabrika ve makinelerin yenilenmesinde kullanılıyordu."

Ernest Edwin Williams'ın *Made in Germany* (1896) adlı eserinden

Yatırımı çok cazip hale getiren bir şey de yüksek eğitimli fakat yoksul işgücüydü. Alman okuryazarlık oranı İngiltere ve Fransa'ya kıyasla çok yüksekti ve işçi sınıfı askeri disipline ve düşük ücretlere alışıktı. 1902'de bir Amerikalı gözlemci bugünkü Çin'in başarısını açıklayan biri gibi konuşur:

> Muhtemelen dünyada hiçbir uygar işçi Alman bir işçiyle yer değiştirmez. Aslında pek az kişi daha az ücret, daha kötü ve daha ucuz beslenme, daha kalabalık evlerde yaşama karşılığında daha uzun saatler boyunca çalışmak ister ve hiç kimse sınırsız kurallar ve düzenlemelerle ve kısıtlı serbest konuşma hakkıyla kuşatılmış olarak hükümete daha fazla zaman ve emek vermez... [Almanya'da] tersanede çalışan bir marangoz 11 saat çalışma karşılığında yaklaşık 9 sent alır. Amerika'da bir marangoz genellikle 8 saat çalışma karşılığında 2,5-3 dolar almayı bekler.
>
> R. S. Baker, *Seen in Germany*, New York, 1902

Düşük ücret, düşük iç tüketim; devlet disiplinli, devletten yardım gören, gümrük duvarlarıyla korunmuş bir ekonomi, ihraç ürünlerini satın alacak, kendi gümrük duvarları olmayan, bereketli, zengin bir tüketim ekonomisine ihtiyaç duyar. 1890'larda bu büyük tüketici piyasası Britanya idi. Bu türden tek yanlı bir ticaret ilişkisi, şimdi ABD ile Çin arasında olduğu gibi, sürtüşmelere yatkındır. *Made in Germany* damgası Britanyalılar için ürpertici bir ekonomik tehdit uyarısı taşıyordu ve bu ilk kitlesel seçmenler çağında popüler duygular ülkelerin

nasıl saflaşacaklarını belirlemeye başlıyordu. Ücretlerin düşük olduğu, ihracat yönelimli ekonominin bir başka sorunu, düzelme umudu görmeyen kendi işçi sınıfınızın radikalleşmeye yatkın oluşudur. 1890'larda Almanya sosyalizmin büyük kalesi haline geldi. Sosyal Demokrat Parti'nin *Erfurt Programı* (1891) doğa yasalarının gereği olan (*naturnotwendig*) bir Marksist mücadelede işçileri birleştirmeyi amaçlıyordu. Parti seçimlerde büyük başarılar kazanmaya başladı. Dünyanın her yerinde devrimciler Almanya'yı, komünist binyılın kısa sürede başlayacağı yer olarak görüyorlardı.

"Yabancı yoksul sorunu"

Hükümetlerin işçi sınıfını hoşnut etmek için başvurduğu klasik yöntem temel gıda maddelerinin ucuz tutulmasıdır. Ekonomisi gelişen, ihracat yönelimli sanayileşmiş Almanya için aşikâr olan çözüm Amerikan ovalarından ve Rusya'nın kara topraklarından ucuz tahıl ithal etmekti. Alman sanayiciler gayet iyi düşünebildikleri için tam da bunu yapmak istiyorlardı. Fakat yapamadılar. Zira her ne kadar artık çok zengin olsalar da yöneten onlar değildi. Yönetenler Doğu Elbiya'daki Prusyalı Junkerlerdi ve bu işi Prusya Parlamentosu'na, daha yüksek sivil kamu hizmetlerine ve orduya tam anlamıyla hâkim olmaları sayesinde yapıyorlardı.

Hâlâ Denetim Altındaki Doğu Elbiya Junkerleri

Kırsal sektörün özel ayrıcalıklarıyla oynamaya kalkışan Şansölyeler –ya da bir Kayzer– çok gürültülü ve gayet iyi eşgüdüm sağlamış muhalefeti göze almak durumundaydı... Üç katmanlı sistem doğu ile batı arasındaki bölünmeyi artırarak, sanayileş-

> miş, ticarileşmiş, kentlileşmiş, politik olarak ilerici ve büyük ölçüde Katolik olan batı ile Prusya Doğu Elbiya'sının "Asyatik stepi" arasındaki duygusal mesafeyi genişletiyordu.
>
> Christopher Clarke, *Iron Kingdom*, s. 561-563

Bu politik nüfuzu kullanan Junkerler ucuz gıda maddesi ithalatına izin vermeyi doğrudan reddettiler çünkü bu iznin kendi mülklerine zarar vermesinden korkuyorlardı. Bu da bizi emperyal Almanya'nın yüreğindeki öldürücü ikiliğe götürür.

İMKÂNSIZ İKİLİ ÜLKE

19. yüzyılın sonunda, 20. yüzyılın büyük dünya kültürünün İngiliz mi yoksa Alman mı olacağı tartışmalı görünüyordu. Almanya en son teknolojilerde dünyaya önderlik ediyordu: Britanya'nın Kraliyet Donanması bile artık Krupp'un ürettiği zırhları kullanıyordu. Ren'den Dinyeper'e, Baltık'tan Karadeniz'e kadar Almanca ticaret, eğitim ve bilim diliydi. Buna rağmen Bismack'ın ardılları bunu mahvetmeyi başardılar.

1897'den itibaren Alman diplomasisi öylesine akıldışı görünüyordu ki büyük tarihçiler yıllarca özgün belgelere boğulduktan sonra havlu attılar ve psikolojiye başvurdular.

> Alman İmparatorluğu'nun dış politikası ve güvenlik politikası Fransa ve Rusya düşmanlığıyla çok daha ağır biçimde yüklüydü. Ancak donanma programı İngiltere'de en azından potansiyel bir yeni düşman aradı ve yarattı. Hesaplı bir dış politika açısından bu akılcı bir tutumla kavranabilecek bir şey değildir.
>
> Thomas Nipperdey, *Deutsche Geschichte 1866-1918*

Fakat Almanya'nın 1871'de *birleştirildiğine* ilişkin Prusya efsanesini kaybettiğimizde mükemmel biçimde akılcı bir açıklama ortaya çıktı. Böyle olmamıştı. Aslında bütün emperyal Alman mali sistemi liberal Katolik Güneybatı Almanya'dan

serveti çeken ve onu eski, 1815 öncesi Prusya'nın Doğu Elbiya Junker seçkinlerine teslim eden dev bir makineydi. Batı Alman sanayicilerinin ödediği vergiler ve Batı Alman sanayi işçilerinin satın aldığı aşırı pahalı ekmekler, onları küçümseyen Doğu Elbiya Junkerlerinin tarımsal mülklerini ve askeri işlerini destekliyordu.

Prusya efsanesi: *Tek Reich, tek Halk, tek Tanrı*

1898'den itibaren, tamamen farklı tarihleri, toplumsal yapıları, ekonomileri ve dini düzenlemeleri olan bu iki Almanya'nın dış politikaları da bir ölçüde farklıydı.

	ALMANYA	DOĞU ELBİYA
EKONOMİ	Aşırı güven, gelişme, ihracat yönelimli. İkinci Sanayi Devrimi teknolojilerinde dünya lideri: 1913'te dünya elektromanyetik aletlerinin %50'si Almanya'da yapılmıştır.	Sallantıda. Junkerler tahıl ithalatına karşı koruma istiyorlar. Doğu'dan kaçış (*Ostflucht*) oluyor: Almanca konuşanlar daha iyi bir hayat kurmak için Batı'ya gidiyor.

POLİTİKA (1890-1912'de bütün Reichstag seçimleri sayesinde tutarlı)	Katolik Merkez daima en büyük parti	Muhafazakâr Parti daima en büyük parti
EN BÜYÜK KORKU	Anglo-Saksonlar. Kıskanç İngilizler ABD'yle örtük bir anti-Alman ittifak kurdular; Anglo-Sakson deniz gücü Alman donanmasını, ihracatını ve kolonilerini bir gecede yok edebilir.	Slavlar. Almanlar ayrıldıkça kırsal Doğu Elbiya Polonyalaşıyor; sınırlardaki Rusya demografi ve sanayi bakımından giderek güçleniyor.
ASKERİ MANTIK	Britanya'nın dünyaya Almanya ile ortaklaşa hükmetmesinin bir zorunluluk olduğunu (aksi halde yenileceğini) kabul etmesini sağlayacak kadar güçlü bir donanma inşa etmek.	Bütün Alman insan gücünü çok geç olmadan Rusya'yı yenilgiye uğratmak için kullanmak.
HÂKİM TOPLUMSAL GRUP	Prusyalı Junkerlere şapka çıkarmaktan bıkmış zengin kentliler	Devlet/Ordu'da en yüksek görevlere getirilen kırsal Junkerler
GELECEK GÖRÜŞÜ	Manikliğe varan emperyal, endüstriyel, kolonyal ve parlak bir görüş. Bir Junker zümresi yüzünden işler uygun ve modern biçimde gelişmese de Alman yüzyılı gelecektir!	Yaklaşan felaket. Güçlü bir Doğu Prusyalı Junker, malikânesinin girişine neden ağaç dikmediğini şu sözlerle açıklıyor: *Neden mi? Çünkü yüz yıl sonra orası tamamen Ruslara ait olacak.*

DİN	Evlilikler nadir olmakla birlikte, bir arada mutlu yaşayan Katolikler ile Protestanlar	Alman nüfus (azalan) neredeyse bütünüyle Protestan. Polonyalı azınlık (çoğalan) bütünüyle Katolik

Miğferli adam, yarı-İngiliz Kayzer II. Wilhelm bölünmeyi mükemmel biçimde ifade ediyordu. Prusya Kralı olarak ordusunu seviyor ve Slavlardan o kadar korkuyordu ki olayları giderek yaklaşan bir ırksal *mücadele** açısından görme eğilimine kapılıyordu. Alman İmparatoru olarak, doğrudan kendi denetimi altında, herkesin sadece İngiltere'yi hedef alacağını gayet iyi bildiği çok büyük ve yeni bir donanmanın inşa edilmesinde etkili oldu.

Amiral Tirpitz'in politika yazarları 1897'de bizzat Kayzerin desteği ve en son medya teknolojisiyle donatılmış olarak (dünyanın ilk sinema filmlerine konu olacak) Almanya turuna başladığında, milyonlarca insan güçlü donanma fikrine âşık oldu. Altta yatan sebep gayet basitti: emperyal bir donanma aslında Prusya ordusunun karşıtı olacaktı.

	Bağımlıdır	Savunur	Yönetilir	Yanıt verir	Hedef alır
DONANMA	Yeni endüstrilere	Ticaret ve kolonileri	Modern teknokratlar tarafından	İmparatorluğun ihtiyaçlarına	Britanya'yı
ORDU	Kırsal kesimden asker almaya	Toprak ve sınırları	Geleneksel Junkerler tarafından	Prusya'nın ihtiyaçlarına	Rusya'yı

* Alman gemi yapımı patronu Albert Ballin'e mektup, 5 Aralık 1912.

Bu durum emperyal donanmanın nasıl olağanüstü biçimde birleştirici bir etkiye sahip olduğunu açıklar. Liberaller, Katolikler, Ulusal Liberaller, Pan-Germenler ve hatta sonunda Sosyalistler, Prusyalı Junker yönetimine karşı oy verseler de, Alman yurtseverliklerini donanmayı destekleyerek kanıtlayabiliyorlardı. Böylece vergilerinin bir kısmının Prusya ordusuna gitmesini önlüyor, onun yerine Batı Almanya'nın çelik üretimine, laboratuvarlarına ve tersanelerine harcanmasını da sağlıyorlardı.

Böylece donanma yanlısı hareket, hem solun hem de sağın radikal, modern ve Junker karşıtı olan her öğesini içine alarak, savaşa giden kaçınılmaz bir istikamete yöneldi.

> Denize ilgi ve Tarımsal özlemler bir kez daha karşı karşıya getirilecekti... Sanayi ve Tarım lobisi arasındaki çelişki... Sonunda koşulların baskısıyla daha da keskinleşecek, endüstriyel yönelim muzaffer olacaktır.
>
> August von Heeringen, 1900

Bunlar kulağa tarımsal Junkerleri tarihin çöp tenekesine atarak lanetleyen bir Marksist profesörün sözleri gibi gelir fakat Kaptan (sonra Amiral) von Heeringen fiilen emperyal Alman donanması propaganda bürosunun başındaydı.

26 Mart 1898'de ilk büyük Donanma Yasası Reichstag'dan geçti ve o günden itibaren Prusya-Alman İmparatorluğu aynı anda tamamen farklı ve çelişkin iki savaşa hazırlanarak kendi kaderini mühürledi. Donanma o günü *İngiltere'ye Karşı Harekete Geçtiğimiz Gün* (1911'de şarkı olarak söyleniyordu) olarak kutluyor, ordu ise Rusya'ya topyekûn taarruzdan önce Fransa'ya karşı ani bir zafer kazanmayı düşünüyordu. Nisan 1904'te Britanya ve Fransa *Entente Cordiale*'le ayrılıklarını gömerek Afrika ve Güneydoğu Asya'daki anlaşmazlıkları çözdüler. Çok geçmeden bu ülkelerin generalleri de konuşmaya başladı. Buna rağmen, Rusya'ya büyük yönelimin sadece ha-

bercisi olarak Fransa'nın hızla fethedilmesi için Prusya genelkurmayının hazırladığı aşırı ayrıntılı *Schlieffen Planı*'nda tek bir değişiklik yapılmadı.

Kırım Savaşı'ndan beri soğuk savaş halinde olan Rusya ve Britanya'nın sahici bir askeri ittifak kurabilmeleri bugün bile insana imkânsız gibi gelir. Akılcı bir Alman diplomasisi bu iki gücü birbirine düşürebilirdi. Fakat Rusya'nın zayıf anını kollayan Prusya, İngiltere'ye gözünü dikmiş Almanya ve hiç kimsenin denetleyemediği iki başlı bir imparatorluk sayesinde, Londra ile Moskova arasındaki imkânsız ittifak 1908'de gerçekleşti.

Büyük Savaş'a yol açan görünüşte askeri-diplomatik akıldışılık Almanya'nın birleşmesinin değil, gerçek anlamda birleşmeden Prusya tarafından yönetilmesinin sonucuydu.

DÜNYA GÜCÜ YA DA ÇÖKÜŞ

Bismarck'ın ölümünün 10. yıldönümü olan 1908'den itibaren, Prusya kraliyet ve Junker rejimi sadece Britanya, Fransa ve Rusya'nın yenilmez koalisyonuyla karşı karşıya gelmedi, içeriden de fiilen kuşatma altına alındı.

Solda Sosyal Demokratlar seçimlerle güçleniyor ve Lenin dahil herkesin kısa süre içinde Almanya'da başlayacağına inandığı sosyalist binyılı tam bir güven duygusuyla bekliyorlardı.

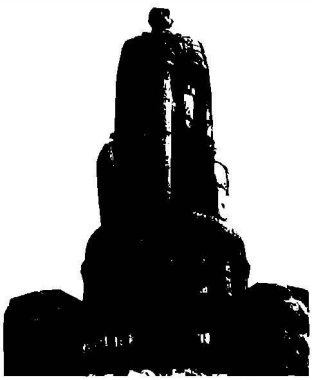
Eski, ılımlı liberaller bile, ortalıkta üniformalı ve silahlı olarak dolaşan, orta sınıftan kendilerine yan bakan saygın bir

Alman sosyalizminin liderlerinden Rosa Luxemburg, yak. 1910. Modern kültürel düşünürlere not: Rosa Luxemburg, her saygıdeğer kadınınki gibi kendi şapkasına da iliştirilmiş olan peçeyi, radikal bir kişi olmasından ötürü, umumi mekânlarda cesur bir tutumla açardı.

kişiyi düelloya davet etme ya da söz gelimi yolda kendilerine çarpan ve düello yapmaya değmeyeceğini (*satisfaktionsunfähig*) düşündükleri birini doğrama eğiliminde olan Junkerleri destekleme konusunda artan bir tahammülsüzlük içindeydiler. Ancak bu tavrın bedelini ödüyorlardı çünkü Prusya ordusunun subayları ancak kendi akranları tarafından yargılanıyorlardı. En büyük liberallerden biri olan avukat ve politikacı Hugo Preuss, Almanya gerçekten Batılılaşacaksa, Junker sorununa kesin bir çözüm bulması gerektiğini yazdı.

Sağda, Bismarck'ın eski destekçileri, Protestan orta sınıf partisi Ulusal Liberaller de Junkerlere karşıydılar fakat farklı sebeplerle. Onlar Batı modeliyle alakası olmayan modern ve etkin bir devlet istiyorlardı. Bu devlet kraliyetten bağımsız, Halk'ın ne istediğini bilen bir lider tarafından yönetilmeliydi. Halk, Ulusal Liberaller'in gurusu, sosyolojinin kurucusu Max Weber'in dediği gibi *plebisiter bir liderlik demokrasisi* istiyordu. Demir

1906: 33 metre yüksekliğinde, belirgin biçimde modernist Bismarck olanca cüssesiyle Hamburg'a tepeden bakıyor.

Nr. 6
Erstes Beiblatt **Beiblatt zum Kladderadatsch** Berlin, den 7. Februar 1909

Bedeutsames vom englischen Besuch

„Was hast du denn da in deiner Tasche, lieber Onkel?"
„Europa, liebes Neffe!" —

Kayzer'in Prusyalı feodal rejimi VII. Edward'ın şık ve sivil modernliğiyle uyuşmaz: Bahtsız II. Wilhelm, *"Cebinde ne var, sevgili Amca?"* diye soruyor. Patlak gözlü Edward şöyle cevap veriyor: *"Avrupa var, sevgili yeğenim."*

Şansölye'nin çatık kaşlı anıtları bütün Almanya'ya dağıldı. Onların Hamburg'da hâlâ öfkeyle bakan en büyüğü, yeni ve belki daha karanlık bir çağdan gelmiş gibi görünür.

1908'de Kayzer Wilhelm'in en yakın Junker çevresinin eşcinsellerden oluştuğuna ve bu insanların 49 yaşındaki yaşlı hükümdara küçük sevgili (*das Liebchen*) diye hitap ettiklerine ilişkin sansasyonel öyküyü patlatan, radikal bir modernleşmeci, Maximillian Harden oldu. Harden, kendi iddiasına göre bu ifşaatı Prusyalı aristokratlardan oluşan bu efemine kliğin İngiltere kralı VII. Edward (o zamana kadar *Kuşatıcı Edward* olarak biliniyordu) gibi kurnaz modern politikacılara karşı Alman çıkarlarını savunacak kadar güvenilir olmadığını göstermek için yapmıştı.

Wilhelm'in kişisel rejimi sallanıyordu. Modernleşme yanlısı Bismarckçı milliyetçilerin politik sağa yönelttikleri eşcinsellerle kuşatılmış ve kızıl devrim karşısında dehşete düşmüş olma suçlamasını Wilhelm daha da Prusyalı ve militarist olarak telafi etti.

Bir kopma noktasına gelinmişti. Bu çağın Alman dilini kullanan sanatı benzersiz biçimde gergin ve heyecan verici, vahşi bir özgürleşme özlemi ve kaçınılmaz bir felaket duygusuyla dopdoluydu.

Sanatın sismografisi, 1908-1914

Görsel sanatlarda, Dresden'deki *Die Brücke* (Köprü) ve Münih'teki *Der Blaue Reiter* (Mavi Binici) Berlin'de kurulan, bazılarının hemen istifa ettiği (*Ayrılıkçılar* deniyordu) aptallaştırıcı Prusya akademik sanatına karşı savaşanlara bir sığınak oldu. Kayzer onların eserlerine *düzeysiz sanat* (*Gossenkunst*) diyordu. Oyun yazarları katı sansürün sınırlarını zorladılar; Gustav Mahler ve Richard Strauss gibi kompozitörler Richard Wagner'in, *Diriliş* ya da Ölüm ve Tecelli gibi isimler taşıyan aşırı uzun ve hacimli megalomanyak eserlerle sergilediği kaderci Germanik operaların güçlü etkisini aşmaya, onun üstesinden gelmeye çalıştılar. Çağın en büyük yazarlarının –Thomas ve Heinrich Mann, Robert Mu-

sil, Franz Kafka, Rainer Maria Rilke, Stefan Georg– hemen hepsi *bütün değerlerin yeniden değerlendirileceği* (*Umwertung aller Werte*) ve üst-insanın (Übermensch) geleceği kehanetinde bulunan Friedrich Nietzsche'nin esrik yazılarından esinlendiler. Onların kahramanları genellikle, Thomas Mann'ın *Venedik'te Ölüm* (1912) adlı eserinde dediği gibi, *topyekûn çöküş çılgınlığı* (*Raserei des Unterganges*) ile donup kalmışlardır.

Prusyalı Junkerler de bunu hissediyorlardı. Ancak savaşla hâkimiyetlerini sürdürebilirlerdi. Onlar için sorun, Prusyalı süvari generali von Bernhardi'nin 1912 tarihli çoksatar kitabının başlığı gibi, *Weltmacht oder Untergang** (Dünya Gücü ya da Topyekûn Çöküş) idi. 8 Aralık 1912 günü kötü şöhretli *Savaş Konseyi*'nde General von Moltke bir an önce ilk vuruşu yapmak için ısrar etti fakat Prusya'nın Rusya'yla savaşını Alman halkına satmak zorunda kalacağını biliyordu.

Savaş Konseyi, 8 Aralık 1912
General von Moltke: "Savaşın kaçınılmaz olduğunu düşünüyorum, ne kadar çabuk olursa o kadar iyi olur. Fakat Kayzer'in sözlerine istinaden Rusya'ya karşı savaşa kitle desteği sağlama konusunda daha iyi iş çıkarmamız gerekiyor. Majestelerinin Hükümeti bunu onayladı ve dışişleri bakanından bu amaca yönelik çalışmak için basını kullanmasını istedi."

Almanların doğal olarak savaşçı bir halk olduğunu düşünen herhangi biri, Prusya-Almanya'nın 1914'e kadar, seçkinleri savaşa girilmesi halinde halkın savaşmayı reddetmesinden ciddi biçimde korkan tek kıtasal güç olduğunu hatırlamalıdır.

Moltke'nin sürekli tekrarladığı *ne kadar çabuk olursa, o kadar iyi olur* sözünün son kayıt tarihi 1 Haziran 1914 idi. 28

* İngilizcede Almanca *Untergang* sözcüğünün gücünü tam olarak karşılayacak tek bir sözcük yoktur.

Haziran'da Saraybosna'dan bir haber geldi: Habsburg İmparatorluğu'nun vârisi Arşidük Franz Ferdinand bir Sırp milliyetçisi tarafından katledilmişti. 5 Temmuz 1914 günü Kayzer II. Wilhelm Avusturya-Macaristan genelkurmayına 1879'dan beri beklemekte oldukları açık çeki verdi: yaşamakta oldukları Slav sorununu çözmek için her neyi tercih ederlerse Prusya onları askeri bakımdan tam olarak destekleyecekti.

Avusturyalılar Rusların geri adım atacaklarını düşündüler. Fakat Ruslar geri adım atmadılar. Kayzer son anda savaşı durdurmaya çalıştı fakat Moltke histerik bir tutumla ona Prusya genelkurmayının kutsal harekât tarzını etkileyecek tek bir sözün bile felakete yol açacağını söyledi. Ve böylece, Bismarck'ın kehanet ettiği (ve koşullarını kendisinin yaratmış olduğu) gibi, doğuya dönük Almanlar ile Slavlar arasında çıkan bir çatışma, kendi sözleriyle, *Balkanlar'da lanet olası aptal bir şey*, Birinci Dünya Savaşı'nı başlattı.

Ober-Ost kolonisinden propaganda ve para

ULUSLARIN PARÇALANMASI

Almanya savaşı kazanmalıydı. Alman sanayisi en gelişmiş bütün alanlarda Müttefikler'e karşı üstünlüğe sahipti. İngilizler 1916'nın sonunda tankları kullanana kadar, Kayzer'in güçleri yeni savaş teknolojisinde daima başı çekti: zehirli gaz, alev makineleri, süper ağır topçu, uzun menzilli ağır bombardıman araçları (*Zeplinler*), gerçekten etkili denizaltılar, uçak pervanesinin kanatları arasından ateş edebilen ağır makineliler. Müttefik güçleri teknolojik açığı kapatmak için çabalarken, berbat bir liderlik 1914-15'te onları kanlı bir felakete sürükledi.

1915 sonbaharında Prusya-Almanya ve Avusturya-Macaristan zafere yakındı. Rusya'dan sağlanan muazzam kazanımlar *Doğudaki Yüksek Komutanlık*'ın (*Ober Ost*), parası ve basın bürosu olan ve bütünüyle dışarıdan sivil denetime kesinlikle tabi olmayan kendi kolonisine sahip olmasını sağladı.

Doğuda Prusya politikasını nihai amacı Bülow'un Aralık 1887'de Holstein'a mektubundan (*bkz.* s. 138) bu yana değişmemişti: bir zamanlar Polonya'ya (şimdi Rusya'ya) ait olan bir bölgenin doğrudan Prusya'ya ilhakı, Rusya'nın yönetmekte olduğu diğer bölgelerden yeni bir Polonya yaratmak ve buradaki bütün Polonyalıları sınır dışı etmek. Baltık'tan Karadeniz'e kadar herkes fiilen Alman hâkimiyeti ya da daha çok Prusya hâkimiyeti altında olacaktı. Şansölye'nin en yakın danışmanına ait bir diplomatik not Birinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesinde rol oynayan emperyal seçkinlerin kendilerini hâlâ Alman değil Prusyalı olarak görmeye devam ettiklerini ortaya koyar.

> Alman İmparatorluğu'nu çoğunluk hisselerine Prusya'nın sahip olduğu bir limited şirket gibi [düşünmeliyiz]. İmparatorluk'a katılan her yeni hissedar İmparatorluk'un içinde Prusya hegemonyasının bağımlı olduğu çoğunluğu azaltır. Bu nedenle: Alman İmparatorluğu'nun çevresinde, İmparatorluğun tıpkı Prusya'nın İmparatorluk içinde sahip olduğu gibi bir çoğunluk hissesine sahip olduğu –böylece Prusya'ya bu birlik içinde de fiili liderlik sağlayan– bir devletler birliği inşa ediyoruz.
>
> Kurt Riezler, 18 Nisan 1915

Avusturya-Macaristan'a karşı son bir büyük saldırıyla gücü tükenen Rusya 1916'nın sonlarına doğru savaştan çıkmak istedi. Küçümsenen İngiliz Ordusu Somme'daki büyük mücadelede Almanya'ya muazzam bir şok yaşattı ve böylece bir numaralı düşman oldu. Rusya'yla hızlı bir barış teklifi bu durumda bir soluklanma fırsatı sağladı. Şansölye Bethman

Ağustos 1916'dan sonra Almanya'nın gerçek hükümdarları: Hindenburg (solda) ve Ludendorff (sağda).

Hollweg ve bizzat Kayzer buradaki mantığı gördüler ve barışa bir şans tanımak istediler. Hiçbir Rus'un içine sinmeyecek tek bir şey vardı, o da *Ober Ost*'un vasal bir Alman Polonya'sı oluşturma planıydı.

O sırada Almanya'nın gerçek hükümdarları Feldmareşal Paul von Hindenburg ile General Erich Ludendorff idi. 1914'te Rusların Doğu Prusya'yı işgalini ezerek kendilerini ulusal kahraman haline getirmişlerdi. Tarafsızlığını koruyan ABD'den bir muhabir, büyük H. L. Mencken, gerek kamuoyunda gerekse askeriyede onların birer ikon statüsünde olduklarına tanıklık etti: *Hindenburg ulusal kahraman ve kusursuz olmayı sürdürüyor; üstelik neredeyse ulusal bir Mesih... Wilhelm'in bir portresine karşılık onun on portresi satılıyor... Ludendorff'un resmi her askeri birlik odasında asılı; her genç teğmenin tanrısı o.* Her ikisinin de memleketi, Prusya'nın en Polonyalı alanlarından biri olan Posen/Poznan'dı. Polonya sorununun çözülmesi ikisi için de savaşın esas amacıydı. Planlarını uygulamaya devam ettiler, Rusya'yla teması kestiler ve 5 Kasım 1916'da teorik bir Alman veliahtının yönetiminde *Polonya Krallığı* olarak bilinen kukla devleti kurdular. Rusya öfkelendi ve 14 Aralık 1916 günü açık bir bildirgeyle savaşı sürdürmeye yeminli *Almanya Polonya'nın hayali bağımsızlığını ilan etti* diyerek gerçeği ortaya koydu. Yüksek Komutanlık'ın yeni bir Doğu Avrupa yaratmak için uzun süredir tasarladığı Prusya planlarından vazgeçmeyi ya da onu ertelemeyi reddetmesi gerçek bir zafer fırsatının kaçmasına neden oldu.

Bir yıl sonra aynı hata daha dramatik sonuçlar doğuracak şekilde tekrarlandı. Batı'da dehşet verici bir Alman kararı gereksiz biçimde yeni bir güçlü düşman yarattı. Alman Donanması'nın denizaltılarla (*U-botlar*) Atlantik ticaret gemiciliğini hedef alması Amerikan kamuoyunda öfkeye yol açtı; Prusyalı Dışişleri Bakanı Arthur Zimmerman'ın beceriksizliği süreci tamamladı. Kendisi Amerikan karşıtı bir ittifak kurmak için neredeyse komik bir teklifle Meksika'ya yanaştı. İngiliz istihbaratı bu girişimi önledi ve neşeyle Washington'ı bilgilendirdi. ABD, çoğu yurttaş ve politikacının sevinçle desteklediği bir savaşa sürüklendi.

Doğuda işler Almanya için iyi görünüyordu. Ludendorff Rusya'ya devrim bulaştırma umuduyla bilinçli bir karar alarak, bir süredir Almanya'da sürgünde yaşayan Rus sosyalist lider Lenin'in mühürlü bir trenle Rusya'ya gitmesine izin verdi. Bu hamle mükemmel biçimde işe yaradı. Ekim 1917'de Lenin'in Bolşevikleri iktidarı ele geçirdi ve Rusya'nın yeni lideri zaferini güçlendirmek için barış talep etti. Batı'da dev bir yeni düşmanla ve doğuda çöküş halinde bir düşmanla yüz yüze olan Alman liderliği Rusya'yla hemen makul bir anlaşma yapacak ve elliden fazla tümeni Batı Cephesi'ne sevk edecekti.

Ancak Rusya'yı hırpalamak Ludendorff'a yetmedi. 13 Şubat 1918'de aptalca bir yeni plan açıkladı: yeni Bolşevik rejimi ezmek ve Prusya'nın uydusu olmak üzere Romanov hanedanını yeniden başa getirmek. Binlerce Amerikan askerinin Batı Cephesi'ne ulaşmaya başladığı bir sırada, Elbe'nin ötesinde kadim Alman-Slav çatışmasında bin yıllık nihai zafer fantezisinin peşinde elliden fazla tümen yeniden doğuya sevk edildi.

Harita üzerinde bu olay dev bir zafer gibi görüldü ve Alman halkına bu şekilde şişirilerek aktarıldı. Fakat bunun bir anlamı yoktu. İngiliz ordusu 8 Ağustos 1918'de Alman hatlarını kesinlikle yararken doğuda geniş bir alanı kaplayan fakat faydasız fetih alanlarında hâlâ bir milyon adam vardı.

Prusya Doğu'yu yeniden biçimlendiriyor: Brest Litovsk Antlaşması, 3 Mart 1918

Amiens Muharebesi'nde Hindenburg, 8 Ağustos 1918

Güçlü İngiliz tank saldırısı başarılı oldu... Bugüne kadar görülenlerden daha hızlı olan tanklar karargâhlarındaki tümen kurmaylarına sürpriz yaptı ve cepheyle iletişimi sağlayan telefon hatlarını kopardı... Saflarımıza en tuhaf söylentiler yayılmaya başladı. İngiliz süvari birliklerinin en öndeki Alman piyade hatlarının gerisine sarktığı söyleniyordu. Bazı adamların sinirleri bozuldu. 8 Ağustos yenilgimizin politik etkileri hakkında asla hayale kapılmadım.

Savaşı kaybeden Prusya stratejisiydi. Anglo-Sakson savaş tarzıyla dalga geçen ve Kuzeydoğu Avrupa'yı yeniden biçimlendirme saplantısı olan bu strateji Almanya'yı Batı'da yenilgiye mahkûm etti.

PRUSYA-ALMANYA'NIN SONU

Hindenburg'un korktuğu *politik etkiler* aslında çok büyüktü. Kötü hasat ve ürünü kaldıracak insan gücü eksikliğiyle birleşen İngiliz ablukası pek çok Almanı açlık sınırına yaklaştırdı.

> Berlin Öğretmenler Sendikası Okul İaşe Komitesi'nin *Açlık* başlıklı raporuna göre, "Pek çok durumda ahlak duygusu hayatta kalma mücadelesi içinde yok oldu. Fiziksel acı, açlık ve susuzluk, fiziksel tükenme ve moral bozukluğu neredeyse bütün diğer duygulara hâkim oldu ve çoğu kez arzuları ve eylemleri etkiledi." Gıda maddesi kıtlığı şiddetlendikçe, Alman siviller beslenmek için ilkel içgüdülerle hareket etmeye başladılar ve bu durum onların neredeyse bütün hayatlarına hâkim oldu. Aynı rapora göre, ahlak, kültürel normlar ve yasalar kabaca göz ardı ediliyor ve milyonlarca insan aileleriyle birlikte hayatta kalmak için ne gerekiyorsa yapmaya çalışıyorlardı. Bu durum, aksi halde yasalara uyan yurttaşların asla sonu gelmeyen beslenme çabasıyla hırsızlık, dolandırıcılık ya da saldırı gibi yasadışı girişimlerde bulunmalarına neden oldu.
>
> *The British Blockade During World War I: The Weapon of Deprivation*, David A. Janicki, Enquiries 2014, C. 6

İnsanları ayakta tutan şey sonunda zafer kazanma umuduydu. Ve Ağustos 1918'de çoğu Alman hâlâ kazanacaklarına gerçekten inanıyordu. Eylül 1918'de bile Emperyal hükümet hâlâ güvendikleri halka sözde güvenli yüksek faizli savaş bonosu satarak harcamalarını artırabiliyordu. Alman halkı Doğu Elbiyalı Junkerler gibi olmayabilirdi fakat sadece katı sansürün izin verdiği ölçüde olanları bilen bu insanlar hâlâ savaş beylerinin savaş alanında yenilmez olduklarına inanıyorlardı.*

Gerçek, yani Alman ordusunun moralinin ve Ludendorff'un sinirlerinin tükenmiş olduğu gerçeği açığa çıktığında, bir gök gürültüsü etkisi yarattı. 29 Eylül 1918'de Ludendorff ansızın Kayzer'e *askeri felaket daha fazla ertelenemeyeceği* için yeni bir hükümet kurmak gerektiğini söyledi. Son yirmi yıldır Almanya'yı yöneten generaller bu kez gayet bilinçli olarak iktidarı, Ludendorff'un sözleriyle *utancı taşıması* için sivillere teslim ettiler.

Kiel, 3 Kasım 1918: İsyancı denizciler *sosyalist cumhuriyeti* selamlıyorlar.

Prusya askeri yenilmezliği efsanesi öldüğü an Almanya isyan etti. Şiddetli isyanlar ve ayaklanmalar ülkeyi sarstı. Bun-

* O günlerde gazetelerden ve sinemalarda gösterilen haber filmlerinden ibaret olan medyanın hükümet tarafından denetlenmesinin ne kadar kolay olduğunu anlamak bugün biraz zordur.

ların en ünlüsü 3-4 Kasım'da Kiel'deki denizcilerin Kraliyet Donanması'yla intihar benzeri son savaşa girmeyi reddetmeleriydi.

9 Kasım günü Kayzer ülkeden kaçtı. Son Şansölyesi Prens Maximilian von Baden hiçbir yasal formaliteye uymadan anahtarları ılımlı Sosyal Demokratlar'ın lideri Friedrich Ebert'e (savaşı desteklemişti) teslim ediverdi. Aynı günün geç saatlerinde Reichstag'ın balkonundan Cumhuriyet ilan edildi. Cumhuriyet *Spartakistler* denilen sol Sosyal Demokratların Rusya'daki devrimden esinlenen lideri Karl Liebknecht tarafından Lustgarten parktaki bir kamyonun kasasından yapılan bir karşıt konuşmayla bir kez daha ilan edildi.

Kaos içinde kesin olan tek bir şey vardı. 1871'de kurulan Prusya İmparatorluğu aradan elli yıl geçmeden tarihe karışmıştı.

TALİHSİZ CUMHURİYET

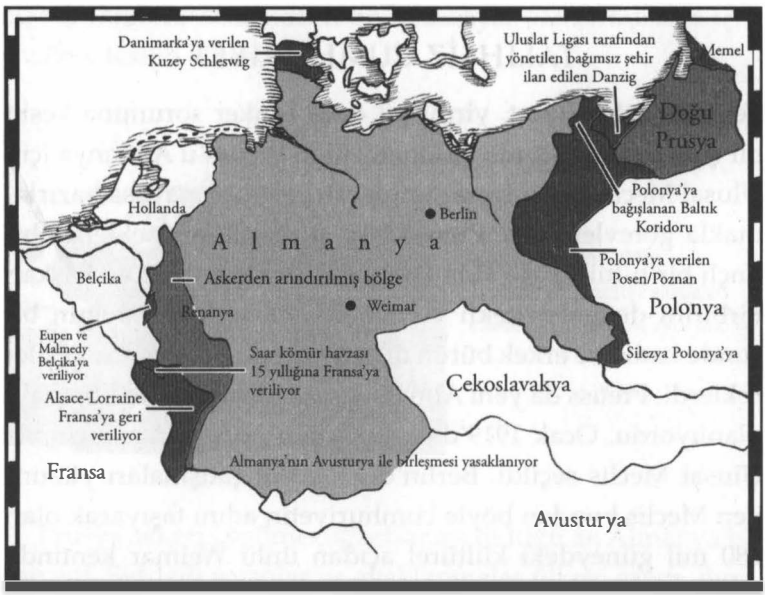
Yeni Şansölye Ebert, yirmi yıl önce Junker sorununa kesin bir çözüm için çağrıda bulunan Hugo Preuss'u Almanya için Ulusal Meclis'in onayına sunulacak yeni bir anayasa hazırlamakla görevlendirdi. Preuss batı anayasal geleneklerini bilinçli bir tutumla ele aldı. Parlamento (Reichstag) ve Başkan birbirini dengeleyecekti ve Amerikan modeline uygun biçimde kadın ve erkek bütün ülke tarafından doğrudan seçileceklerdi. Preuss da yeni Almanya'sında Prusya'dan kopmayı planlıyordu. Ocak 1919'da anayasanın onaylanması için bir Ulusal Meclis seçildi. Berlin'deki sokak çatışmaları yüzünden Meclis bundan böyle cumhuriyetin adını taşıyacak olan 180 mil güneydeki kültürel açıdan ünlü Weimar kentinde toplandı.

Preuss yenilmiş Almanya'ya barış dayatılmadan önce kendi anayasa taslağının onaylanması için büyük çaba harcadı. Yeni sistemin Müttefikler tarafından dayatılması halin-

de, bunun ölümcül bir ödünleşme olacağını biliyordu. Hızlı davranma ihtiyacı Prusya'yı parçalama planlarından vazgeçmesine yol açtı. Fakat çabaları boşa çıktı: 28 Haziran 1919'da, müzakereler tamamlanmadan, Versay Antlaşması Almanya tarafından baskı altında imzalandı.

Versay Barış Antlaşması

Bu kapsamlı ve karmaşık antlaşmanın esası, Almanya'nın (a) savaşı başlatma suçunu kabul etmek (b) Müttefikler'e muazzam bir tazminat ödemek, (c) Avrupa dışındaki bütün kolonilerinden vazgeçmek, (d) çeşitli bölgeleri farklı Avrupalı komşularına teslim etmek ve (e) silahlı kuvvetlerini bundan sonra asla herhangi bir ülkeye yönelik tehdit oluşturmayacak ölçüde sınırlamak zorunda kalmasıydı.

Versay'dan sonra Almanya

Ebert 15 Ağustos'ta Preuss'un yeni anayasasını imzaladığı sırada, monarşistlerin ve militaristlerin demokratik Weimar Cumhuriyeti'nin bu antlaşmanın bir başka yüzü olduğunu iddia etmeleri çok kolaydı ve bunu hemen yaptılar: yabancı bir yöntemle yapılanlar Almanya'ya batılı güçlerin silah zoruyla dayatılmıştı. Preuss'un bir Yahudi olması onu ve çalışmasını daha kolay bir hedef haline getirdi.

Preuss (1848'in liberalleri gibi) Prusya'yı Almanya'nın içinde batılılaştırmaya kararlıydı fakat bazı batılı Almanlar Prusya'nın umutsuz bir vaka olduğunu düşünüyor ve ondan tamamen kopmak istiyorlardı. Katolik Merkez Partisi'nden Köln Belediye Başkanı Konrad Adenauer, Prusya işgali olarak gördüğü şeye son verilmesini resmen talep etti.

> Prusya, Almanya'yı yönetmiştir ve düşünce tarzı bakımından İtilaf devletleri halklarına özünde sempati duyan batı Alman halkına tepeden bakmıştır. Prusya bölünse ve Almanya'nın batı bölgeleri birleştirilseydi, Almanya'nın Doğu'nun ruhuyla yönetilmesi imkânsız olurdu.
>
> Konrad Adenauer, 1 Şubat 1919

Adenauer Ekim 1923'te (kendi deyişiyle) bir Batı Alman Konfederasyonu'na Fransız desteği sağlamak için en üst düzeyde lobi yaparak bir denemede daha bulundu. 1804'te Napolyon'u *barbarları sürüp çıkarmak için Ren'i geçmeye* davet eden Başpiskopos gibi, kendi Almanya'sının Prusya'ya kıyasla Fransa'yla daha çok ortak yanı olduğundan asla kuşku duymuyordu.

ARADA KALAN PRUSYA

Prusya her zaman farklı olmuştu, bu kez kudurdu. Aşağıladığı Polonyalılara Belçika büyüklüğünde bir toprak parçası kaybetmişti. Psikolojik dayanaklarını da kaybetmişti.

"Doğu'yu Kurtar"
(Polonyalılardan ve Sosyalistlerden)

Önceki mıntıkada hayat 1525'ten itibaren değişmez prenslikler etrafında düzenlenmişti. Prusya'nın hükümdarı mutlaktı; Junkerler onun tartışmasız teğmenleri, kendi mülklerinin fiili prensleriydi ve Toprağın Lordu aynı zamanda Kilise'nin Başı, çevrelerindeki Katolik Polonyalılara karşı kendi halkının manevi, yanı sıra dünyevi muhafızıydı. Bütün bunlar sona ermişti. Şimdi onları kim koruyacak, kim onlara yol gösterecekti? Tanrısız sosyalistlerin lideri Başkan Ebert, güneybatı papacılar tarafından destekleniyordu, kendi imzasıyla Prusya'nın büyük bölümünü Polonya'ya teslim etmişti.

Junkerlerin sonu gelmiş gibiydi. Giden, kraliyet Prusya'sı idi. Kuşaklar boyunca onlara devlette ve orduda en yüksek görevler verilmişti; giden, aynı zamanda, onların Prusya parlamentosuna hâkim olmalarını sağlayan üç kademeli seçim sistemi dalaveresiydi. Artık oyları köylülerinki gibi sayılıyordu, unvanları resmi düzeyde anlam taşımıyordu ve işlerini kaybetmişlerdi. Bazıları savaştan önce gürültücü çöplük olarak aşağılanan antisemitik kavgacılarla ortak bir davaya hazırdı. Pek çoğu bu savaşı vermek için sağı tuttu.

Savaş Doğu Elbiya'da sona ermemişti. Mekân her zamanki gibi farklıydı. Versay Antlaşması'nın imzalanması sırasında ve sonrasında çatışma devam etti. *Freikorps*'a* bağlı bütün

* Nizami olmayan silahlı birlikler. (çev.)

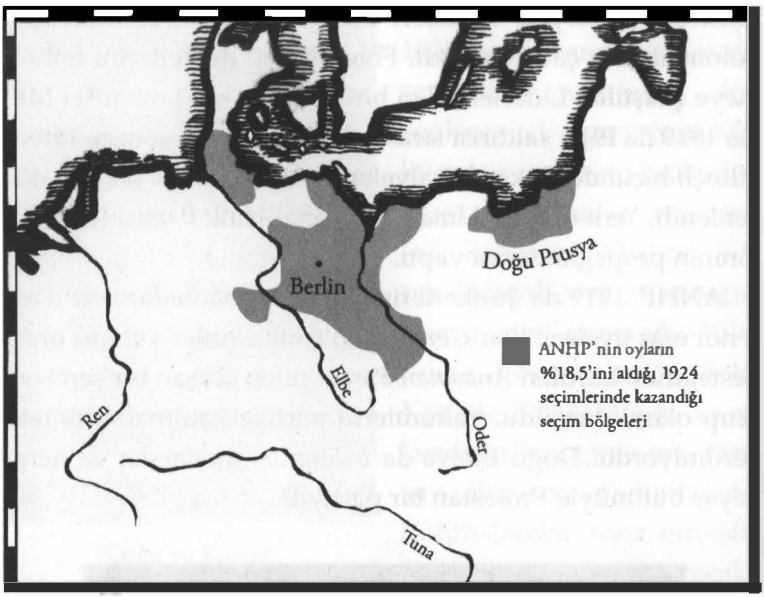
tümenler ve topçu birlikleri Posen/Poznan ve Silezya'da Polonyalılarla çatışıyorlardı. Fiilen Baltık devletlerini fethetmeye çalıştılar. Liderlerinden biri, Hans von Manteuffel Mayıs 1919'da Riga saldırısı sırasında öldüğünde, cenaze töreni bilinçli biçimde Töton Şövalyeleri'ni hatırlatacak şekilde düzenlendi. Yeni oluşan Alman Nasyonal Halk Partisi (ANHP) törenin propagandasını yaptı.

ANHP 1919'da Junkerlerin yönettiği Muhafazakâr Parti'nin eski üyeleri, Pan-Germenler, Antisemitler vs. için ordu desteğinde kurulan *Anavatan Partisi*'nden oluşan bir şemsiye grup olarak kuruldu. Yahudilerin partiye katılmalarına izin verilmiyordu. Doğu Elbiya'da üslenmiş, monarşist ve neredeyse bütünüyle Protestan bir partiydi.

ANHP Ulusal Kongresi, Aralık 1924

Düşman olarak görülen politikacılar Yahudi ve/veya Katolik çıkarlara hizmet eden hainler olarak alenen hırpalandı; bazıları partiyle bağlantılı kişiler tarafından öldürüldü. 1924'te ANHP Reichstag'da en büyük ikinci partiydi. Fakat aldığı oyların neredeyse yarısı Doğu Elbiya Prusya'sından geliyordu.

1924'te ulusal oyların %18,5'ini aldığı sırada ANHP'nin seçimi kazandığı bölgeler.

Almanya'nın 1871 versiyonu tek bir devlet olarak kaldığı sürece Doğu Elbiya'nın tek kültürlü ötekiliği her şeyi çarpıttı. Batı Almanya'yı ayırmayı başaramayan Adenauer'in Elbe'den doğuya geçtiği her defasında tren kompartımanının perdelerini örterek İşte *yine Asya*'ya gidiyoruz (*Schon wieder Asien*) diye mırıldanmasında şaşılacak bir şey yoktu.

PRUSYA VE RUSYA: GİZLİ KARDEŞLİK

Versay Antlaşması Alman ordusunu barış zamanında 100.000 kişiyle sınırladı fakat askerleri seçenlerin değişmemesi önemliydi.

Bu işle görevlendirilen General Hans von Seeckt en önde giden Junker idi. Babası artık kaybedilen Posen/Poznan bölgesini yönetmişti. Birkaç bin subayın kendince doğru adamlardan seçilmesini sağladı. Mesela her asker, adı kulağa mo-

dern ve zararsız gelen Dokuzuncu Piyade Birliği'nin kendisini Prusya Emperyal Muhafız Birliği'nin vârisi olarak gördüğünü biliyordu.

Sonuç, 1919'dan sonraki Alman ordusu *Reichswehr*'in 1914 öncesine oranla daha fazla Prusyalı Junker olmasıydı. Bu kadim askeri isim altında toplanan aşırı süslü küçük rütbeli subaylar ordu yeniden büyümedikçe asla terfi edemeyeceklerdi. Onlar sevgili Prusyalarının eski astları olan Polonyalılar lehine cumhuriyetleştirildiğini ve kesilip atıldığını görmüşlerdi. Bu durumun düzeltileceği günü bekleyen liderleri Seeckt'in önünde Birinci Dünya Savaşı'nın dumanları hâlâ tütüyordu.

Seeckt'in bulduğu çözüm eski Prusya-Rusya eksenini canlandırmaktı. Monarşist Junker subayların Rus Bolşevikleriyle anlaşabilmeleri muhtemel görünmüyordu. Aslında, farklı olduğu varsayılan ideolojilerinin altında onlar derin kültürel eğilimleri paylaşıyorlardı: Demokratik Batı'ya ve onun sözde çöküşüne ilişkin küçümseyici bir nefret; salt, kaba güce tapma; askerileşmiş devlet gücüne kült haline getirilmiş bir saygı ve en önemlisi yeniden doğan Polonya'ya yönelik tiksinti.

1920'nin Nisan ayı başlarında Lenin'in Berlin'deki diplomatlarından biri Alman Ordusu ile Kızıl Ordu'nun Polonya'ya ortak bir savaş açmasının mümkün olduğunu söylüyordu. Von Seeckt öneriyi coşkuyla karşıladı. Onun için Rusya ister monarşi ister Sovyet Cumhuriyeti olsun, aynı Rusya idi ve 19. yüzyıl boyunca Polonya karşıtı ittifak sırasında yaptıkları gibi Rusya ve Prusya'nın aralarındaki farklılıkları gömebileceklerine inanıyordu.

> Polonya'nın varlığı katlanılamaz ve Almanya'nın hayati çıkarlarıyla bağdaşmazdır. Yok edilmelidir ve bu onun iç zayıflığı sayesinde ve Rusya'yla birlikte –bizim yardımımızla– yapılacaktır. Polonya, Rusya için bizim için olduğundan daha katlanılamaz-

dır; Rusya, Polonya'yı asla hoş göremez... Bu hedefe ulaşmak Alman politikasının en sağlam yol gösterici ilkelerinden biri olmalıdır ve bu ancak Rusya aracılığıyla ya da onun yardımıyla başarılabilir.

Hans von Seeckt, 1922

Lenin, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra radikalleşen Junkerlerin yeni bir canlı türü olduğunu anladı. Onlara *tuhaf bir gerici-devrimci tipi* diyordu ve onlarla iş yaptığı için mutluydu. 1922'de Rapollo'da Weimar Almanya'sı ile Sovyet Rusya tazminatlar konusunda alenen anlaşmaya vardılar. Fakat dünyanın bilmediği, Reichswehr ile Kızıl Ordu'nun Seeckt'in adamlarının Rusya'nın içlerinde, Batı'nın meraklı bakışlarından uzakta çeşitli eğitim kampları kurmalarına izin veren bir anlaşmaydı. Bu gizli imkânlar sayesinde her iki ordu modern silahların, özellikle Versay Antlaşması'nın Almanya'ya yasakladığı tankların kullanımı için eğitim görebilirdi.

Sert sağ batı tarzı cumhuriyete karşı Moskova'yla komplo kurarken, sert sol da aynısını yaptı. Açlık ve işsizlik artarken ve her yerde askerler terhis edilirken Alman komünistleri Lenin'in darbesini Ocak 1919 *Spartakist Ayaklanması* ve 1920 *Mart Eylemi*'yle tekrarlama girişiminde bulundu.

Yeni hükümet henüz güvenilir güçlere sahip olmadığı için tasfiye edilmemiş Prusyalı generallerin önderliğindeki Freikorps'a başvurmak zorunda kaldı. Kızıl isyancıları ezdiler, fakat Mart 1920'de *Kapp Darbesi* denilen bir girişimle bu kez kendileri iktidarı ele geçirmeye çalıştılar (yakın zamanda yapılan araştırmalar gazeteciye dönüşen karanlık bir devlet memuru olan Wolfgang Kapp'ın aslında sabık General Ludendorff'un öne sürdüğü biri olduğunu gösterir). Darbeye önderlik eden birliklerden biri olan Ehrhardt Tugayı'nın mığferlerinde gamalı haç vardı.

Batı'ya karşı İttifak: 1931'de Moskova'nın 200 mil doğusundaki Kazan'da kurulan gizli Kama eğitim kampında Almanya'nın ürettiği ilk tanklardan biriyle Sovyet-Alman eğitimi. Pek çok Alman subay yeni Sovyet sisteminde merkezi bir statüye sahip olan Kızıl Ordu'nun moral gücüne ve disiplinine hayran oldu: *1920'lerin ortalarından itibaren Alman Ordusu'nun liderleri, askeri ve sivil sektörleri kaynaştırma ve nihai olarak totaliter bir askeri devlet kurma yönünde yeni bir militarist sosyal anlayış geliştirdiler ve bunu yaydılar* (Eberhard Kolb).

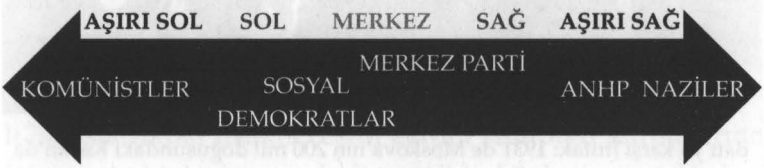
Kapp Darbesi bir genel grevle ve subayların darbeye katılmayı reddetmeleriyle yenilgiye uğratıldı. Fakat bu barışçı, demokratik direniş Komünistler tarafından, bu kez sanayinin merkezi olan Ruhr bölgesinde, yeni bir silahlı sol ayaklanmaya dönüştürüldü. Hükümet yine Freikorps'u kullanarak bu ayaklanmayı bastırdı.

Gamalı haç miğferlerimizde / Siyah-beyaz-kırmızı bayrağımız / Bize Ehrhardt Tugayı derler / Ehrhardt Tugayı / önüne çıkanı ezer / Vah sana, vah sana işçi alçağı. Bu marş daha sonra Ehrhardt Tugayı'nın pek çok üyesi gibi Naziler tarafından devralındı. Naziler sadece *Ehrhardt Tugayı* ifadesini *Sturmabteilung Hitler* (SA, Hitler'in Saldırı Birliği) olarak değiştirdiler.

Weimar Koalisyonu denilen yapının (temelde Sosyal Demokratlar ile Katolik Merkez Parti anlamına geliyordu) ılımlıları böylece ta başından itibaren, her ikisi de fiziksel güç kullanarak yeni demokrasiyi yıkmak isteyen, aşırı sol ile sağın güçleri arasında sıkışıp kaldılar.

Cumhuriyetin sağlam, merkezi ve barışçı bir yurttaşlar blokuna fena halde ihtiyacı vardı. Ne yazık ki bu grup bu kez yeni bir travma yaşadı.

PARANIN ÖLÜMÜ

1921'den 1923'e kadar benzersiz ölçekte hiper enflasyon milyonlarca insanın geçim imkânlarını yok etti. Temelde yatan sebep Emperyal Almanya'nın savaşı fonlamak için kullandığı tahvillerdi. Hükümet gerçekçi olmayan cömert faiz oranlarıyla kendi halkından borç almıştı. Plan, fethedilen bölgelerde yaşayan halkları soyarak bu parayı geri ödemekti. Bu artık imkânsızdı.

Yeni Weimar Cumhuriyeti böylece 2013'te Yunanistan'ınkine yakın (GSYİH'nin yaklaşık %175'i) devlet borçlarıyla dünyaya geldi. Fakat ülkeyi bundan kurtaracak kimse yoktu. Müttefikler yeni bir Almanya istiyorlar ama aynı zamanda eski Almanya'nın verdiği savaşın bedelini ödemesi için ona baskı yapıyorlardı. Muazzam borçların yanı sıra cumhuriyetin galiplere sağlam bir para birimiyle ödemek durumunda olduğu büyük tazminatlar vardı.

Almanya bir seçenek olarak muazzam vergi artışları ya da ulusal, yurtsever bir destek çağrısı yapamayacak kadar

politik kırılganlık içindeydi. Bu yüzden hükümet hem kendi halkına olan borçlarını ödemek hem de döviz satın almak için var gücüyle Reichsmark basmaya başladı. Para bastıkça Reichsmark'ın satın alma gücü düştü; daha çok para basmak zorunda kaldılar ve Reichsmark daha da düştü...

Felaket niteliğinde enflasyon döviz alım satımını Almanya'nın sokaklarına yaydı. 1914'te bir dolar 4,2, Ocak 1921'de ise 191,80 Reichsmark idi. Fransa tazminatları esas olarak kömür formunda zorla almak için Ocak 1923'te hayati sanayi bölgesi Ruhr Vadisi'ni işgal ettiği zaman para bütün sınırların ötesine geçen son bir darbe yedi. Berlin'deki hükümet grevlerin yurtsever bir eylem olduğunu ilan ederek ve grevcilerin ücretlerini ödeme vaadinde bulunarak pasif direnişi teşvik etti. Bu girişim, sanayi üretimi (ve dolayısıyla vergi alımı) sakatlandıkça daha fazla kâğıt para basmak anlamına geliyordu. Kasım 1923'te, tek bir ABD doları 4,2 trilyon Reichsmark'a ulaştı.

Durum 1924'te maddi varlıklarla desteklenen yeni bir para birimiyle, *Rentenmark*'la istikrar kazandı. Fakat o zamana kadar hükümete güvenen milyonlarca Alman'ın tasarrufları, insanların hayatları boyunca yaptıkları tasarruf (çok sağlam olduğu düşünülen devlet destekli savaş tahvilleri dahil) yok olmuştu. Sivil toplumun en önemli kesimi en ağır darbeyi yedi. Bir çiftçi, toprak sahibi ya da sanayici olmanız halinde mülkünüzün temel değeri sonunda etkilenmiyordu; eğer günlük ücret

Unutmayın: Alman milyarı = ABD trilyonu

karşılığında çalışıyorsanız ve hiç tasarrufunuz yoksa yapabileceğiniz bir şey yoktu. Fakat fiziksel varlığı olmasa da her zaman tasarruf yapmış ve devlete inanmış bir zamanların refah içinde yaşayan geniş Alman kuşağından biriyseniz (kamu görevlisi, doktor, öğretmen, beyaz yakalı işçi, dükkâncı, üniversite hocası vs.) size kalan yeni cumhuriyet tarafından terk edilmişlik duygusundan ibaretti.

Münih'te, önceleri solcu eski yoldaşlara karşı ajitasyon yapmak için gizli ordu fonlarından kendisine ödeme yapılan sabık onbaşı Adolf Hitler yeni düzenin kendilerine ihanet ettiğine inananların duygularını dile getirmesini sağlayan özel bir yeteneğe sahip olduğunu fark etti.

NAZİLERİN YÜKSELİŞİ

Güney kenti Münih, son seçimlerde Hitler %25'i aşamadıysa da (göreceğimiz gibi) ayrılmaz biçimde Nazilerle birlikte anılır. Ne var ki Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra pek çok benzersiz koşul, Bavyera başkentini kısa süreliğine aşırı sağcıların cenneti haline getirecek şekilde birleşti.

Münih'te devriye gezen devrimci askerler, 1919

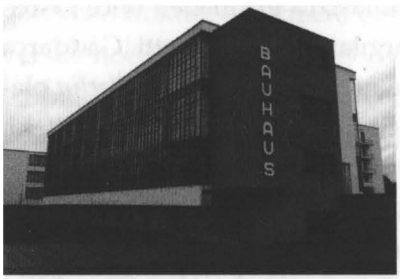
1919'da beş ay kadar Sovyet tarzı bir cumhuriyet Münih'in orta sınıf sakinlerini dehşete düşürdü. Başlangıçta barışçı olan hareket komünist *Fabrika ve Asker Konseyi* tarafından radikalleştirildi. Konsey Lenin'e doğrudan yardım çağrısı yaptı ve sağcı Freikorps tarafından acımasızca ezilmeden önce casuslukla suçlanan bazı kişileri yargılamadan infaz etti. Gaddarca davranılan kentte eski Prusya nefreti, bu kez *Kızıl Berlin* olarak anılan solcu başkentten tiksintiye dönüştü. Münih'teki, bazıları tam bağımsızlık isteyen yetkililer 1920'den 1924'e kadar her defasında, buraya kaçan politik katilleri teslim etmeyi reddederek de olsa Kızıl Berlin'i yıldırmaya kararlıydılar.

Hitler'in politikaya girdiği atmosfer buydu. Genç Nazi Partisi (Hitler partinin kurucusu değildi) 1920'de Münih'e sığınan sert sağcı gruplardan sadece biriydi. İzlediği politikalar, kullandığı dil ve hatta bayrağı 1914'ten önceki Pan-Germen/Nasyonal Protestan kesimden alınmış karma özellikler taşıyordu. Hitler kısa sürede fiilen lider olunca parti Lenin'den esinlenen yeni solun sokak savaşı tarzını ve modern görünen politikacılığını bilinçli olarak taklit etmeye başladı.

Hitler ve Lenin: Karanlık Modernizm

Von Seeckt'in yenilgiyle radikalleşen Junker ordusunun Kızıl Ordu'yla anlaşmaya varması gibi Hitler'in fikirleri de Lenin'in fikirlerine herhangi bir geleneksel Avrupa muhafazakârlığına olduğundan daha yakındı. Hem Lenin hem de Hitler 19. yüzyılın büyük liberal ideolojisinin (Hegel, Marx ve Darwin'de görüldüğü gibi) sapkın versiyonlarına başvurdu: mücadele yoluyla ütopyaya doğru ilerleme düşüncesi. Temelde bu, muhafazakâr düşünceye ters düşen bir nosyondur. Gerek Leninizm'de gerekse Nazizm'de 1914 öncesi ideolojik DNA Büyük Savaş'ın endüstriyel katliamıyla bozulmuş ve katılaşmıştı. Hitler ve Lenin herhangi bir bireyin kaderine bir Birinci Dünya Savaşı generali kadar az özen gösterdiler. İlerlemeyi sadece, ister İşçiler, ister Alman ırkı olsun Kitleler açısından tanımladılar ve bu ilerlemeye engel olarak gördükleri herhangi birini mahkûm etmekten (aslında

ölüme mahkûm etmekten) mutluluk duydular. Yeni üretim hattı çağının ileri teknoloji gurusu Henry Ford'a* dayanan Fordizm'in her ikisini de büyülemesi rastlantı değildi.

Yine aynı sıralarda Hitler, aslında istediği tek şeyin eski güzel günleri geri getirmek olduğuna insanları ikna etmeyi başardı. Nazizm'in özünde yatan yalanı göstermenin belki de en iyi yolu mimari alanında bulunabilir. Aşağıda 1925'in ünlü Bauhaus binası görülüyor. Bu bina kişidışı, endüstriyel, fabrika benzeri hayatın Halk'ın hayatını iyileştireceğini iddia eden radikal, sol eğilimli mimarlar tarafından inşa edilen, modernizm dininin bir ilahisidir.

Sonraki resim Nazilerin on yıl sonra inşa edilen *Reich Havacılık Bakanlığı* binasını gösteriyor. *Bauhaus* gibi bu binada da modern malzeme –çelik ve beton– ve fabrika benzeri hatlar, taklit edilen klasik ayrıntıların üzerine tamamen dekoratif bir süsleme bindirilerek kullanılmış.

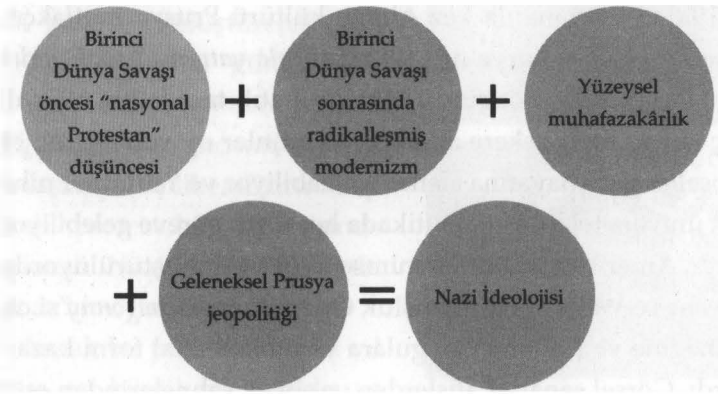
Kendi radikal modernizmini yüzeysel muhafazakârlıkla sıvayan Hitler halka her türlü hayali aşılayabiliyordu. Sadece Almanya'nın şanlı günlerini geri getirmek istediğini iddia ediyor, ancak adamları kendilerine *hareket* diyerek, *gericilere* öfke

* Bizzat Ford genç Nazi partisine para yardımı yapan katı bir antisemit idi. Hitler şükran ve hayranlık duygularıyla Ford'un portresini 1922-24'te kendi bürosuna astı.

kusarak, hızla giden kamyonlardan etrafa bildiri saçarak ve sokaklarda dövüşerek Komünistler gibi davranıyorlardı.

Naziler Yüzbaşı Ernst Röhm'ün hemen dikkatini çekti. Röhm savaşın izlerini taşıyan bir kurmay subaydı. Bavyera ordusunun gizlice silah altına aldığı adamları denetlediği için Münih'te kendisine *makineli tüfek kralı* adı takılmıştı. Bu yeni küçük partiden öylesine hoşlanmıştı ki sonunda gidip katıldı ve onun paramiliter kanadı olan *Sturmabteilung* ya da SA'nın (Saldırı Birliği) başına geçti.

Röhm eski Prusya seçkinleriyle ilişkileri koparan biri olarak çok önemliydi. Bu kopuş aynı zamanda Nazi başarısının merkezinde yer alıyordu. 1922-24'te Hitler, 1917-18'de Almanya'nın etkin şefi olan General Ludendorff'un sağında daha çok ikinci keman durumundaydı. Ludendorff'a yakın olmak Hitler'e paha biçilmez bir saygınlık ve zengin destekçiler kazandırdı. Aynı zamanda onun düşüncesini ölümcül biçimde değiştirdi. Doğuda kolonyal Hayat Alanı'na (*Lebensraum*) ilişkin vahim Prusya fikri böylece Hitler'in benimsediği ideolojinin ayrılmaz bir parçası haline geldi. 1920 tarihli özgün Nazi manifestosunda bundan hiç söz edilmiyordu.

9 Kasım 1923'te Hitler ve Ludendorff Münih'te bir darbe girişiminde (*Birahane Darbesi*) bulundular. Darbenin ardından Berlin'e doğru yürüyüşe geçmek niyetindeydiler. Hitler'in kariyerini oracıkta sona erdirmesi gereken bir çatışma oldu. Fakat silahlı yüksek ihanet suçuna uygun bir ceza yerine, Bavyera'daki Berlin karşıtı yargıçlar ona bir yıl kale hapsi (*Festungshaft*) verdiler. Bu ceza askeri şeref kurallarını değil sadece sivil yasaları ihlal eden ordu subaylarına veriliyordu. Bu hüküm sabık onbaşı Hitler için ceza değil bir ayrıcalıktı.

Gene de o sırada onun için her şeyin sona erdiği görülüyordu. Para reformunun hiper enflasyonu dizginlemesi ve erken 21. yüzyıl AB kurtarma programlarını andıran bir yöntemle ABD'nin Almanya'ya borç vermesini sağlayan *Dawes Planı*'yla birlikte, insanlar yeni cumhuriyete bir şans verecek duruma geldiler. ANHP bile bile sonunda hükümetteki koalisyona katıldı. Weimar Berlin'i Avrupa'nın entelektüel ve sanat merkezi haline geldi.

WEIMAR KÜLTÜRÜ

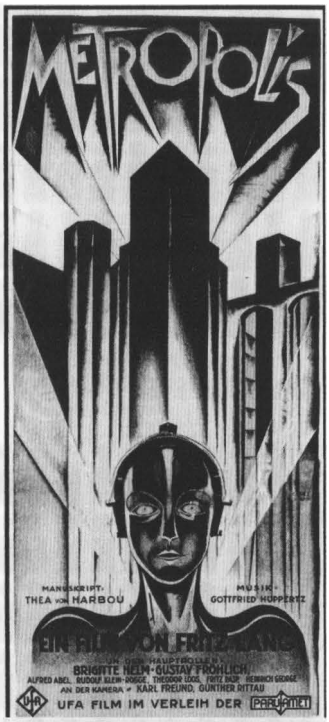
1819'dan bu yana ilk kez Alman kültürü Prusya mutlakçılığından ve Avusturya'nın *yetersizliğiyle yatışan despotizm*den de (Victor Adler) özgürdü. Artık o Batılı tarzda bir ülkeydi; hiç kimse zorla askere alınmıyor, kadınlar oy verebiliyor, eşcinseller gece hayatına alenen katılabiliyor ve Yahudiler nihayet üniversitelerde ve politikada her türlü göreve gelebiliyorlardı. Amerikan kültürü benimseniyor ve dönüştürülüyordu. Brecht ve Weill'in Üç Kuruşluk Opera'sı ve *Mahagonny*'si caz müziğine ve popüler duygulara yeni bir teatral form kazandırdı. Görsel sanatlar afişlerden ve sokak sahnelerinden esinleniyordu. Alfred Döblin'in *Berlin Alexanderplatz* (1929) gibi romanları büyük kent hayatını ifade ediyor, onun telaşlı rit-

mini taklit etmeye çalışıyordu. En önemlisi Alman sineması Hollywood'un asla uğramadığı yerlere, tekin olmayan, erotik ve hayal gücünü uyaran mekânlara el atıyordu.

Batı'nın askeri ve politik zaferiyle özgürleşen Almanya bir kez daha her şeyin merkezi oldu.

Geriye dönüp bakıldığında ya da yakın Avrupa politikasının kederli ışığında, bütün bu heyecanın sadece Berlin'deki metropolit seçkinlerle sınırlı olduğunu, onun dışında herkese muhtemelen itici geldiğini tahmin etmek zor değildir. Ancak tarih aksini söyler. 1928 Reichstag seçimi, yeni cumhuriyetle en güçlü biçimde özdeşlenen partiyi, merkez-sol SPD'yi en büyük partiye dönüştürerek ona, 1919'un çalkantılı günlerinden bu yana en iyi sonucu sağladı. Küçük kasaba hıncının, Amerikanlaşmaya ve liberalizme karşı öfkeli protestoların partisinde toplanan Naziler ise %2,8 gibi çok az bir oy aldılar.

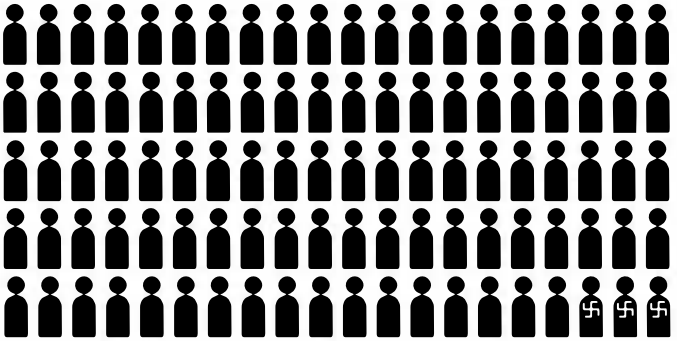
Ancak bu parti sadece iki yıl sonra en büyük parti oldu ve 1933'te iktidara geldi. Sorun, nasıl olup da bunun;

Metropolis (1927)
Nosferatu (1922) ve
Mavi Melek (1930)

şuna dönüştüğüdür:

NAZİ ATILIMI

Bilinen açıklama, ABD ekonomisini ve dolayısıyla Almanya için belirleyici önem taşıyan Amerikan kredilerini donduran 1929 Çöküşü'dür. İşsiz sayısı önce 1,6 milyona (Eylül 1931), daha sonra 6 milyona (Ocak 1933) çıktı. Sistem eriyordu. Fakat bu durumdan en fazla yararlanan kişi Hitler oldu çünkü o sırada kendisi benzersiz bir ulusal profille ödüllendirilmiş durumdaydı.

Onu yaratan ANHP idi. Parti azametli eski isimlere ve zengin donörlere çağrıda bulunabiliyordu fakat öylesine adanmış biçimde Prusyalı –ve dolayısıyla Protestan– idi ki

Almanya'nın diğer bölgelerindeki sağcı seçmenlere bile asla hitap edememişti. Yeni lider, medya patronu ve Krupp'un eski yönetim kurulu üyesi Alfred Hugenberg, Nazilerin yararlı bir taban eylemcileri çekirdeğine sahip bir grup, ANHP'nin küçük ve kaba bir versiyonu olduğuna karar verdi. Haydutlar, evet ama bizim haydutlarımız. Sert konuşan, modern görünüşlü fakat özünde muhafazakâr kahverengi gömlekliler, Doğu Elbiya'nın doğal yöneticileri, toplumsal üstleri olan melon şapkalı adamların ANHP'sini terk ederek Almanya'nın geri kalan bölümlerinden biraz oy alabilseler ne olurdu? Bu vehim, Hitler'den önceki son Şansölye Franz von Papen'in 4 Ocak 1933'te meslektaşlarına şu ünlü sözle güvence verdiği güne kadar varlığını sürdürdü: *Hitler'i biz kiraladık.*

Reichstagswahl
Wahlkreis Hessen-Nassau

1	Sozialdemokratische Partei Deutschlands Schiedmann — Metz — Becker — Schumacher	1
2	Deutschnationale Volkspartei von Lindeiner-Wildau — Lind — Jostleuder — Beidt	2
3	Zentrum Dr. Hellmer — Dr. Crone-Münzebrock — Schwarz — Roth	3
4	Deutsche Volkspartei Dr. Kalle — Günther — Dr. Becker — Frau Roether	4
5	Kommunistische Partei Münzenberg — Lohagen — Lang — Greis	5
6	Deutsche Demokratische Partei Dr. Reinhold — Schanz — Frau Vogt — Dr. Schiffer	6
8	Linke Kommunisten Urbahns — Jüller — Müller — Ebner	8
9	Reichspartei des Deutschen Mittelstandes (Wirtschaftspartei) Drewitz — Dr. Riede — Hellmer — John	9
10	National-sozialistische Deutsche Arbeiterpartei (Hitlerbewegung) Sprenger — Stauffer — Weinrich — Wiegand	10
11	Deutsche Bauernpartei Döring — Lange — Helmig — Kirschner	11
12	Baltisch-Nationaler Block Limpach — Bartholomäus — Kreis — Mautouz	12
15	Christlich-nationale Bauern- und Landvolkpartei Hepp — Rink — Reil-Sack — Hartwig	15
16	Volksrechtpartei (Reichspartei für Volksrecht und Aufwertung) Dr. Best — Schnettler — Bind — Dr. Witte	16
17	Evangelische Volksgemeinschaft (Evangelische Partei Deutschlands) Weidner — Stapfrid — Greb — Müller	17
18	Deutsch-Soziale Partei (Richard Kunze) Kunze — Dr. Steintel — Weber — Rohm	18
19	Unabhängige Sozialdemokratische Partei Deutschlands Liebknecht — Bauer — Cromm — Horeck	19
20	Volksblock der Inflationsgeschädigten (Allgemeine Volkspartei) Roll — Gau — Wallermann — Frau Schäfer	20
21	Deutscher Reichsblock der Geschädigten Schendel — Lehmann — Wurm — Beer	21

10 numaralı kutuya bir çarpı koymak Nasyonal Sosyalist Alman İşçi Partisi'ne (Hitler Hareketi) oy vermekti

1928'in ANHP-Nazi ittifakı Hitler için bir armağandı çünkü Hugenberg basının büyük bir bölümünü ve neredeyse bütün sinema haberlerini denetliyordu. Hitler kitle iletişim araçları çağında basit imgelemin gücünü anladı ve her haber filminde görünmeyi başardı. Medyanın gücünü yeterince kavrayamayan, melon şapkalı, emperyal üniformalı yaşlı adamların sadece konuştukları ve sallandıkları görülüyordu, oysa Hitler gözlerinden ateşler saçan Yeni İnsan

olarak kameralarla aşk ilişkisi içindeydi. Wall Street 1929'da çökmeden önce Hitler ulusal bir figür haline gelmişti. Kritik nokta, onun Junkerlerle ve Sistem'le özdeşlenmeyen biri olmasıydı.

Çöküş geldiğinde bazı Almanlar her sahnede görülen, fanatik taraftarları olan, o zamana kadar iktidarla lekelenmemiş, basit şeyler vaat eden karizmatik bir kişiye yöneldiler. Bu partiyle değil kişiyle ilgili bir durumdu. Naziler 1928'den itibaren Reichstag oy pusulalarının altına liderlerinin ismini görülmemiş biçimde kişisel bir tanımlamayla yazdılar: *Hitlerbewegung* (*Hitler hareketi*).

Peki, bu adam ve hareketi *hangi* Almanlara hitap ediyordu? Yanıt, her zamanki gibi, ülkeyi hâlâ ikiye bölen din ve topografi hatlarında bulunabilir.

HITLER'E KİM OY VERDİ?

Size arkası boş bir fotoğraf gösterildiğini düşünün. Bu fotoğraf 1928'de oy verecek yaşta olan herhangi bir Alman'a aittir. Büyük ödülü kazanmak için yapmanız gereken, bu kişinin 1933'te Nazilere katılıp katılmayacağını tahmin etmektir.

Hayır deme olasılığınız %50'den biraz daha fazla olacaktır çünkü 1933'te Nazi oyları %43,9 kadardı. Ancak daha iyi bir tahminde bulunmanız için size tek bir evet/hayır sorusu sormanıza izin verilmiştir.

Bu durumda ne soracaksınız? Biraz daraltma çabasıyla onların yaşını, mensup oldukları sınıfı, toplumsal cinsiyetlerini, eğitimlerini, işlerini mi sorarsınız?

Almanya'nın en büyük modern seçmen davranışı araştırmacısı, sayfalar dolusu tabloların ve istatistiklerin ardından sonuca varırken sadece tek bir sorunun yararlı olacağını söyler. Yanıt çok basit olduğu için onu şaşırtmış gibidir.

Sorulmaya Değer Tek Soru

Açıktır ki Weimar Almanya'sında Nazi oylarının anahtar niteliğindeki bileşimsel göstergesi Protestanların yerel nüfus içindeki oranıdır... Hitler'in kaleleri belirgin biçimde Lutherci kırsal kesimdeydi; en büyük etken hemen her zaman, seçim bölgesinin Katolik seçmenlerin oranıyla ölçülen mezhep yapısıdır... Mezhep faktörünün şaşırtıcı biçimde güçlü ve görece sürekli olduğu görülür. Bu etkenin, Alman Reich'ının kasaba ve topluluklarında seçim sonuçlarını çeşitli sınıf göstergelerinden çok daha fazla etkilediği anlaşılmaktadır.

Jurgen W. Falter, *Die Wahlen des Jahres 1932/33 und der Aufstieg totalitärer Parteien*

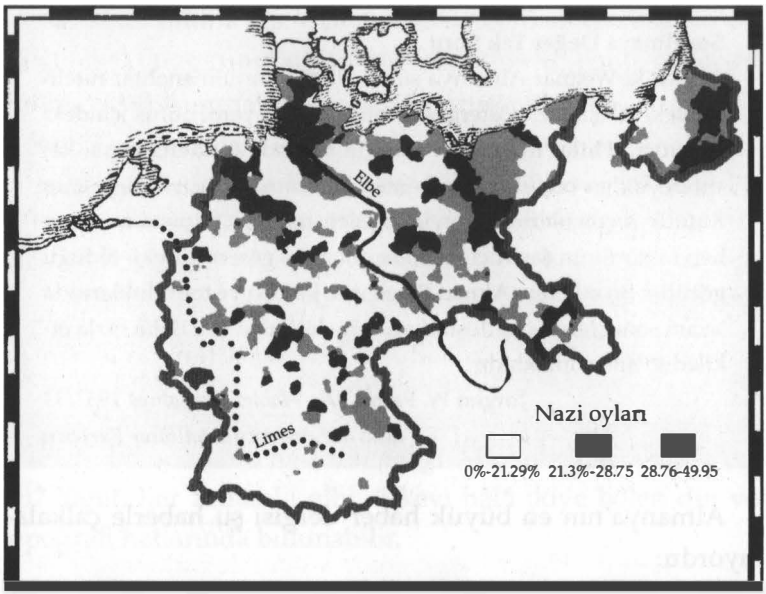
Almanya'nın en büyük haber dergisi şu haberle çalkalanıyordu:

Temmuz 1932'de Nazi oylarının sadece %17'si ağırlıklı olarak Katolik olan bölgelerden geliyordu.

Der Spiegel, 29 Ocak 2008

Bu nokta bir kez daha vurgulanmaya değer: Herhangi bir Alman seçmenin 1928'den itibaren Hitler'e dönüp dönmeyeceğine karar vermeye çalışırken, onların zengin mi yoksul mu, kentli mi köylü mü, eğitimli mi eğitimsiz mi, kadın mı erkek mi vb. olduğunu sormanız fazla yararlı olmaz. Gerçekten sorulmaya değer tek soru, onların Katolik mi, yoksa Protestan mı olduklarıdır.

1871 Alman Birliği'ne ilişkin Prusya efsanesine meydan okumak bu nedenle çok önemlidir. Çünkü Katolikler ve Protestanlar Almanya'ya eşit olarak dağılmış değildiler (ya da değildirler). Almanya'da dininiz kişisel bir tercih ya da teolojik kanaat meselesi değildir. Hangi tarihsel Almanya'dan geldiğinizi gösterir. Bu yüzden Nazi atılımını (ya da atılım eksikliğini) izlemenin tek anlamlı yolu haritaya bakmaktır.

Kaynak: *Weimar Almanya'sının Seçim Coğrafyası*, Prof. John O'Loughlin, Colorado Üniversitesi Davranış Bilimleri Enstitüsü

1930'daki Alman oyları böyledir. Bu oylar ansızın %2,8'den ülke çapında %18,3'e çıktı. Bu sıçrama onları bir anda en büyük ikinci parti haline getirdi ve bütün manşetleri işgal ettiler. Peki, bu hamle tam olarak *nerelerde* gerçekleşti?

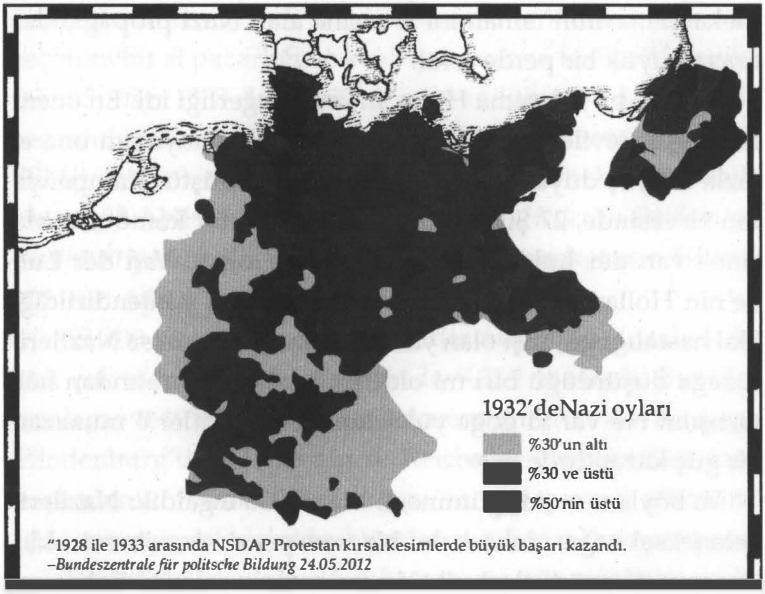
Bu görüntüye Roma sınır hatlarını (*limes*) ve Elbe hattını yerleştiriniz. MS 100 yılındaki Roma İmparatorluğu içinde, Nazilerin hiçbir yerde fiilen %20'yi aşmadıkları yerler, hatta %15'i bile bulamadıkları geniş bölgeler vardır (Bavyera'nın Nazi yurdu olduğu düşüncesi için bu kadarı yeter). MS 940 yılında Büyük Otto'nun İmparatorluk sınırlarına (Elbe) uzanarak sosyal coğrafyacıların orta Almanya (Mitteldeutschland) dedikleri bölgeyi kapsadığınızda, Nazilerin bazı yerlerde ciddi bir zemin edindiğini görürsünüz fakat burada az oy aldıkları pek çok yer de vardır. Ve sonra sağlam seçmen bloklarının 1930'da Nazilere %30'dan fazla oy verdikleri Doğu

Elbiya gelir. Ülke düzeyinde büyük Nazi atılımı ezici bir çoğunlukla Doğu Elbiya seçmenlerinden ötürü gerçekleşmiştir.

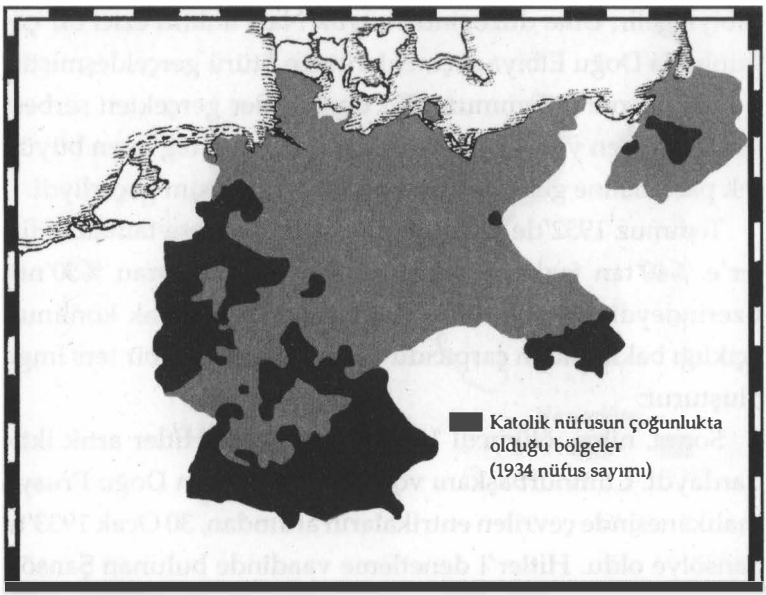
İki yıl sonra, Temmuz 1932'de, Naziler gerçekten serbest seçimlerde en yüksek oyu aldıkları ve Reichstag'ta en büyük tek parti haline geldikleri zaman da aynı durum geçerliydi.

Temmuz 1932'de Doğu Elbiya'nın neredeyse tamamı Hitler'e %40'tan fazla oy verdi. Çoğu yerde bu oran %50'nin üzerindeydi. Katolik nüfus haritasıyla kıyaslamak konunun açıklığı bakımından çarpıcıdır ve neredeyse tam bir ters imge oluşturur:

Sonra, nihai, ölümcül 1933 seçimi geldi. Hitler artık iktidardaydı. Cumhurbaşkanı von Hindenburg'un Doğu Prusya malikânesinde çevrilen entrikaların ardından, 30 Ocak 1933'te Şansölye oldu. Hitler'i denetleme vaadinde bulunan Şansölye Yardımcısı von Papen'in önderliğindeki ANHP'yle sözde koalisyon kurmuştu. SA haydutları –50.000 kadarı artık dev-

"1928 ile 1933 arasında NSDAP Protestan kırsal kesimlerde büyük başarı kazandı.
–*Bundeszentrale für politsche Bildung 24.05.2012*

letten maaş alıyordu– normal seçim propagandasını solcular ve liberaller için neredeyse imkânsız hale getirirken, yönetim mekanizmasının tamamını arkasına alan Nazi propagandası araya büyük bir perde çekti.

Yeni ve büyük tema Hitler'in saygıdeğerliği idi. En önemlisi, yaşlı, sevilen savaşçı Hindenburg, Almanya'nın ona en fazla ihtiyaç duyduğu anda Hitler'e dönmüştü. Kampanyanın zirvesinde, 27 Şubat günü, Hollandalı bir komünist, Marinus van der Lubbe, Reichstag'ı ateşe verdi. Van der Lubbe'nin Hollandalı komünister tarafından mı yönlendirildiği, akıl hastalığı geçmişi olan yalnız bir kurt mu, yoksa Nazilerin tuzağa düşürdüğü biri mi olduğu, tarihçiler tarafından hâlâ tartışılır. Ne var ki göğe yükselen alevler Hitler'e muazzam bir güç kazandırdı.

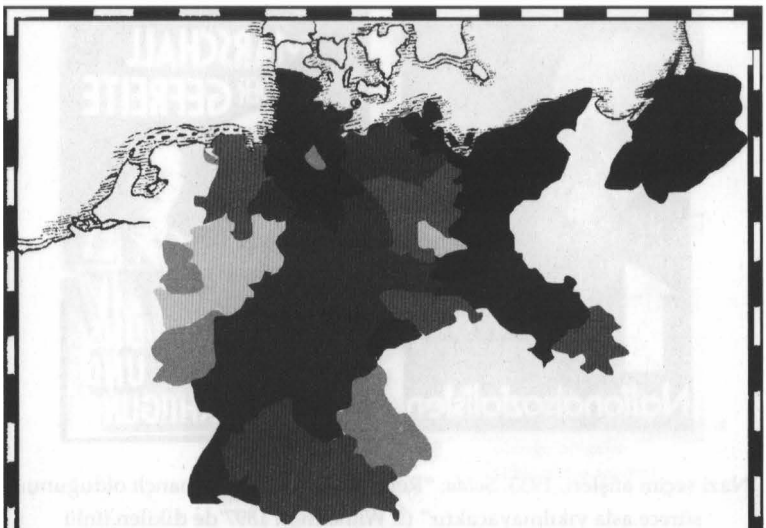
Ve böylece seçim gününe, 5 Mart 1933'e geldik: Nazilerin geleneksel sağın daha kaba bir versiyonundan ibaret olduğuna ve Komünistlerin iktidarı ele geçirmelerini önleyecek

Nazi seçim afişleri, 1933. *Solda*: "Reich, birlik içinde ve inançlı olduğunuz sürece asla yıkılmayacaktır" (I. Wilhelm'in 1897'de dikilen ünlü heykelindeki yazıdan bir satır). *Sağda*: "Feldmareşal ve Onbaşı: barış ve eşit haklar için bizimle birlikte savaşın."

kadar güçlü olmak gerektiğine dair Hitler'in öne sürdüğü iddiaları seçmenlerin yutması için daha ayartıcı bir başka dönem asla olmamıştır. O zamana kadar her Weimar Reichstag seçimini bir at pazarlığı ve koalisyon kurma faaliyeti izlemişti fakat 5 Mart 1933 daha çok bir referandumu ya da başkanlık seçimini andırıyordu çünkü bu kez herkes vereceği oyun ilerisi için ne anlama geleceğini tam olarak bilmektedir. Nazilerin ya da ANHP'nin işaretlenmesi: *evet, Hitler'in iktidara gelmesini istiyorum.* Bir başka yere işaret koymak, *hayır, Hitler'in gitmesini istiyorum.* Seçme vaktiydi.

MS 100 yılında Roma sınır hatlarının (*limes*) içinde kalan pek çok alanda, Hitler bu evrede %35'i aşamadı. Buradaki ortalama %40'ın altındaydı. Arkasında bütün devlet aygıtı, Hindenburg'un kutsaması ve Reichstag yangınından sonra başlatılan korkutma kampanyası ve onu normal göstermek için ona uygun biçimde hazırlanmış seçim kampanyasına rağmen Hitler, Almanya'nın batısını ve güneyini almayı ba-

Seçim bölgelerinde Nazi oyları, 1933 (daha koyu = daha yüksek)

şaramamıştı. Aslında sadece Büyük Otto'nun MS 940 yılındaki İmparatorluğu'nun sınırları içinde kalan iki seçim bölgesi (Ost-Hannover ve Chemnitz-Zwickau) Hitlere çoğunluk sağladı ve bu bölgelerin her ikisi de doğu sınırları içinde, Elbe'nin batı kıyılarında bulunuyordu.

Bu nehir her zaman Alman tarihinde büyük bir fay hattı olmuştur. Nehrin doğusunda işler bin yıl öncesi kadar farklıydı. Burada Hitler –Doğu Elbiya'da daima politik bir ada olan– Berlin dışında ezici bir zafer kazanır. Bütün Almanya'da Nazilerin %55'in üzerinde oy aldıkları üç seçim bölgesi buradadır. Hitler batıda çoğunluk sağlamayı kesinlikle başaramamış fakat büyük Doğu Elbiya oyları onu ülke çapında %43,9'a çıkarmıştır.

Hitler'in Junkerlerin partisi ANHP'ye hâlâ ihtiyacı vardır. Bu parti oyların %7,9'unu getirir. Bu oylar da orantısız biçimde Doğu Elbiya'dan gelir. Nazi ve ANHP oylarını birleştirirseniz, Berlin dışında Doğu Elbiya Hitler Koalisyonu'nun

yaklaşık %60'ını sağlamaktadır. Tek başına bu bölgesel anormallik Nazi / ANHP koalisyonuna Reichstag'ta açık farkla çoğunluk sağlar: %51,9.

Hitler hemen bir *Yetki Yasası* (*Ermächtigungsgesetz*) talep eder. Weimar anayasasında bu Şansölye'ye kriz zamanında parlamentoyu devre dışı bırakarak yönetme imkânı sağlayan bir aygıttır. Yasallık görüntüsünü sürdürmesi için Hitler'in %66'lık bir süper çoğunluğa ihtiyacı vardır. Muhalif milletvekilleri 23 Mart 1933 günü Reichstag'a girerken, üniformalı Nazi haydutları tarafından yuhalanırlar ve taciz edilirler. Sosyal Demokratlar cesur bir tutumla hayır oyu verirler. Merkez Partisi, zor bir tartışmanın ardından, %51,9 olan bir ulusal iradeye karşı oy kullanmaları halinde, Alman Katoliklerinin bir kez daha halkın iradesine karşı gelen hainler olarak görüleceklerine ve yeni bir tehlikeli *Kulturkampf*'a maruz kalacaklarına karar verirler. Hitler süper çoğunluğu elde eder ve Almanya'da demokrasi sona erer.

Peki demokrasiyi tam olarak öldüren kimdir? Bütün Almanya 1928-1933 arasında Renanya, Svabya ve Bavyera gibi oy vermiş olsaydı, Hitler diktatör olmak şöyle dursun, Şansölye bile olmayacaktı. Doğu Elbiya oyları 1930'da onun atılım yapmasını sağladı, daha sonra, 1933'te onu onayladı. Doğu Elbiya olmasaydı Führer de olmazdı; bu kadar basit.

1814'te İngilizler Prusya'ya Renanya'yı verdikleri için Almanya'nın tamamı bir Doğu Elbiya gündemine doğru yavaş yavaş sürüklenmiş ve bozulmuştu. 1933'te, yenilmiş ve uzuvlarını kaybetmiş olmakla birlikte hâlâ ölmemiş olan Doğu Elbiya sonunda bütün Almanya'yı beraberinde uçuruma sürükledi.

HITLER'İN DİKKATLİ GÜNLERİ

İlk başlarda Hitler olağanüstü dikkatli davranıyor, normal bir lider, yani Prusya geleneği içinde yer alan normal bir lider gibi görünmek için çok çaba harcıyordu.

Büyük tehlike artık onun radikal kanadından; eski arkadaşı ve partinin paramiliter kanadının, güçlü SA'nın lideri, Alman toplumunda hemen şimdi sahici bir Nazi devrimi isteyen Ernest Röhm'den geliyordu. Röhm özellikle seçkinci, muhafazakâr orduyu, özgün 1920 Nazi programının 22. maddesinde belirtildiği gibi özümsemeyi planlıyordu.

Ordu öfkelenmişti. Ordunun lideri Junker savunma bakanı General Werner von Blomberg Nazi yanlısıydı; Şubat 1934'te Yahudi soyundan gelen (hepsi Hıristiyan) az sayıda Wehrmacht subayının defedildiği konusunda kişisel olarak güvence verdi. Fakat Junker subaylarca yönetilen ordunun SA haydutlarına boyun eğmesini kabul etmeyecekti.

Hitler ricacı oldu ve her iki tarafla lobi yaptı. Nihayet o sırada 87 yaşında ve hızla çökmekte olan fakat anayasal olarak Şansölye'yi azletme yetkisine sahip cumhurbaşkanı Hindenburg'a sorunu çözmesi için doğrudan başvurdu. 9 Nisan 1934 günü yeni nesil savaş gemisi *Deutschland*'ın güvertesinde Hitler, Blomberg'le bir anlaşma yaptı: SA'yı yatıştıracak,

Fatih Kral - kurucu Prens - savunan Feldmareşal - kurtaran ve birleştiren Asker

Hindenburg'un ölümünden sonra generallerin Almanya'nın lideri olarak kendisini desteklemeleri şartıyla orduyu güçlendirecekti. Pazarlığın gereğini yerine getirmek için 150-200 kadar SA *Uzun Bıçaklar Gecesi*'nde (30 Haziran 1934) katledildi.

Başkan Hindenburg Şansölyesini halkın önünde tebrik etti. Hitler, kriz sırasında onun tamamen generallerin elinde olduğunu biliyordu, hemen teşekkür etti. Ordunun ülkede *silah taşıma yetkisine sahip yegâne güç* olduğunu ilan etti, hatta her askerin *bize katılmaması sorun değil* dedi. Bu, (pek çok asker gibi) Nazi partisine katılmasanız bile silahlı kuvvetler içinde yükselebileceğiniz anlamına geliyordu. Bu benzersiz bir tavizdi ve Alman Ordusu'ndaki üst rütbeli subayların kendilerini kirli siyasetin biraz üzerinde tutabileceklerini gösteriyordu.

Junker subay kastı anlaşmadan memnundu. Ne de olsa Hitler 1919'dan beri az çok açıkça özlenen türde bir siyasi liderdi. Kadim Hindenburg'un öldüğü gün (2 Ağustos 1934) Blomberg Hitler istemeden yeni bir yemin uygulaması getirdi: askerler, *Alman Reich'ının ve Halkının Führeri Adolf Hitler'e kayıtsız şartsız sadakat yemini* ettiler.

PRUSYA'NIN GÜÇLENMESİ

1871 ile 1918 arasında Prusya, çok az başarıyla, bütün Almanya'ya kendi özelliklerini dayatmaya çalışmıştı: militerleşmiş bir toplum, devlete tapınma, lider hayranlığı, zombi gibi itaat (*Cadavergehörsam*) ve yasaları ihlal ederek bela arayan üniformalı kasıntı silahlı genç Junkerler. 1934'ten sonraki Nazi devleti bütün bunlara çok uygundu.

Sözde yeni ırk seçkinleri Junkerlerin kibrini, kesik kesik tören konuşmalarını ve gerektiğinde şiddet kullanmaya hazır oluşlarını taklit ediyordu. SS (*Schützstaffel*) kendi askeri kamplarını kurduğu zaman, onlara *SS Junker Okulları* ismini

verdi. Bu okullarda kullanılan ders kitaplarından biri çatal bıçağın bütün elle değil sadece parmaklarla tutulması gerektiğini öğretiyordu. Bu sosyal radikalizmdi: ilerleme yolu olarak sözde *ari belgeleri* soyluların aile ağaçlarının yerini aldı. Unvanınız ne kadar eski olursa olsun, ailenizde eğer Yahudi varsa, başınız dertte demekti. Oysa tam Alman kanı ya da parti kartı taşıyan bir tavuk çiftliği sahibi ya da banka memuru Junkerler gibi davranması için cesaretlendiriliyordu. Ömründe bir ata yaklaşmamış SS görevlileri eski süvari alaylarının binici pantolonlarına özeniyorlardı. Siyah üniformalara (genellikle yaptığı işten gurur duyan Hugo Boss tarafından dikiliyordu) ve şapkalara 1. Emperyal Hafif Süvari Muhafız Birliği'nin kurukafa amblemi iliştiriliyordu.

Kurukafalı Hafif Süvari üniforması içinde Kayzer Wilhelm (solda); Kayzer'in en büyük oğlu Wilhelm (sağda) SS şefi Heinrich Himmler'le.

Oluşum halindeki bu yeni aristokrasi kendisi için yasa çıkaracak kadar özgüvenliydi ve ne kadar radikal olurlarsa Führer'e o kadar hizmet ettiklerini düşünüyorlardı. Fakat her aristokrasinin aşağılayacağı birilerine ihtiyacı vardı. Bütün bu sözde safkan Almanların *Irk Topluluğu*'nun eşit bir parçası olduğu söyleniyordu Elbette halk düşmanları da –solcular ve liberaller– vardı fakat onların hapsedilmeleri, sürülmeleri

ve dehşet içinde sessizliğe gömülmelerinden sonra Nazilerin Almanya'daki Alman olmayanları bulmaları ya da icat etmeleri gerekti. Dostu kalmayan Yahudiler olmasaydı Üstün Irk 1939'a kadar efendilik edecek kimse bulamazdı. Prusyalı radikaller tarafından bir politik hareket haline getirilmiş olan ve Prusyalı muhafazakârlar tarafından saygıdeğer bulunan antisemitizm barış zamanı Nazi devletini bir arada tutan tutkalı oluşturdu.

KARŞI KONULAMAYAN HITLER

Bu aşağılık rejimin hayatta kalmasına ve büyümesine izin veren, sadece diğer güçlerin omurgasızlığıydı.

1919'dan sonra Amerika kesinlikle yeryüzünün en güçlü ülkesiydi. Dünyada aktif bir rol oynamaya devam etmiş olsaydı, hiçbir Alman lider Birinci Dünya Savaşı'nın sonucunu zor kullanarak değiştirmeyi düşünmezdi. Oysa ABD izolasyonizmi tercih ettiği için uluslararası alana çıkmayı başaramadı. Rusya devrim ve açlıkla yaralanmış, şimdi de Stalin'in Büyük Terör cinayetinin kıskacına yakalanmıştı. Stalin bir gün mutlaka geleceğini bildiği Alman saldırısını kışkırtmaktan korkuyordu. Tükenmiş Britanya Almanya'da herhangi birinin yeni bir savaş istediğine inanamıyordu; 1938'e kadar bu ülkenin liderleri aptalca bir tutumla Almanya'ya adil –ve cömert– davranırlarsa Hitler'in tatmin edileceği gibi aptalca bir fikre kapıldılar. Fransa savaştan daha yaralı çıkmıştı ve öyle bir sağ-sol çatışmasına gömülmüştü ki pek çok Fransız Alman ordusundan çok kendi ülkesindeki komünistlerden korkuyordu.

Bu muhalefet eksikliği Hitler'in zaferden zafere koşmasını sağladı.

Tek halk, tek Reich, tek içecek. 1936'da Nazi Devleti pek çok çevrede kabul ediliyor ve ortak olarak görülüyordu.

1936: RENANYA'YA YENİDEN ASKER KONUŞLANDIRILMASI VE BERLİN OLİMPİYATLARI

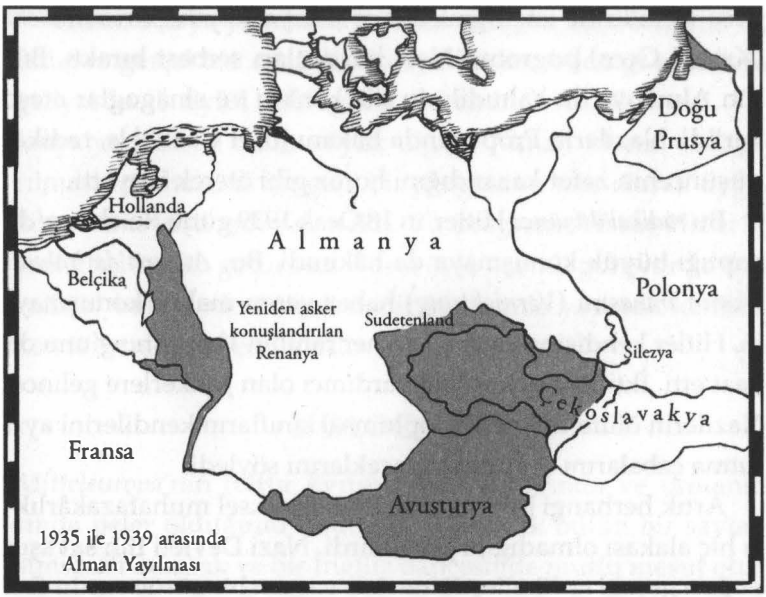
1919 Versay Antlaşması gereğince Renanya'da hiçbir Alman gücü üslenemeyecekti. Hitler bölgeye girdi. O sırada Alman ordusunun çatışmaya henüz hazır olmadığını kabul ediyordu. En ufak bir Fransız-İngiliz askeri muhalefeti onu durdurmaya yeterdi. İngiltere ve Fransa hiçbir şey yapmadı ve Hitler'in Almanya'daki popülerliği daha da yükseldi. Hitler 1936 Berlin Olimpiyatları için Yahudilere yönelik şiddete kısa bir ara verilmesini emretti, böylece Nazi Devleti'ni dünyanın görmesi için vitrine çıkarabilirdi. Bu olay, rejimin uluslararası alanda aldığı onayın zirvesiydi.

1938: AVUSTURYA İLE *ANSCHLUSS* (BİRLİK)

1919'da muzaffer Müttefikler Polonyalılar ve Çekler gibi ulusların birleşik halklar olarak yaşama hakkına sahip olduklarını ilan etmişlerdi. Bunun üzerine Hitler şöyle dedi: "Aynısı neden Almanlar için de olmasın?" Alman ordusu Avusturya'ya girdiğinde hiçbir uluslararası muhalefet yoktu. Hitler Viyana'da coşkuyla selamlandı. Popülerliği artmaya devam ediyordu.

1938: MÜNİH ANLAŞMASI

Avusturya'nın Bohemya krallığında (1919'a kadar Avusturya hâkimiyetindeydi) yaşayan kadim Alman azınlıklar hep Çekoslovakya'dan ayrılarak Almanya'yla birleşmek istemişlerdi. Bu kez Hitler Almanca konuşulan *Sudetenland* bölgesinin Anavatan'la birleşmesini talep etti. Çekler savaşmaya hazır-

dı. Almanya'ya bakan dağları yeryüzünün en iyi tahkimatları, tankları ve anti-tank silahlarıyla donattılar. Fakat İngiltere, Almanya'nın yenilmez olduğu iddia edilen hava kuvvetlerinden çok korkuyordu. Kötü şöhretli Münih Konferansı'nda (30 Eylül 1938) İngiltere Başbakanı Neville Chamberlain barışı kurtarmak için Çekoslovakya'yı sattı: Sudetenland'dan tek bir savaş olmadan vazgeçildi. Başkan Roosevelt Chamberlain'e bir telgraf çekti: İyi adam.

Hitler tek bir kurşun atmadan bütün Almanların tam olarak birleşmesini sağlamıştı. Halk arasında ve küçük rütbeli subaylar nezdinde öyle popüler olmuştu ki artık dokunulmazlık kazanmıştı. Generaller komplodan vazgeçtiler.

HITLER HAREKETE GEÇER

Münih'ten sonra Hitler her istediğini yapmakta serbest olduğunu hissetti. Artık muhafazakâr pozu yapması gerekmiyordu. Luther'in doğum günü olan 10 Kasım 1938'den önceki

gece aslında ne istediğini açıkça ortaya koydu. *Kristallnacht* (Kristal Gece) pogromu Nazi haydutları serbest bıraktı. Bütün Almanya'da Yahudilerin dükkânları ve sinagoglar ateşe verildi. Nazilerin Propaganda Bakanı Josef Goebbels, radikal düşüncenin zafer kazandığını horoz gibi öterek ilan etti.

Bu *radikal düşünce* Hitler'in 18 Ocak 1939 günü Reichstag'da yaptığı büyük konuşmaya da hâkimdi. Bu, *Avrupa'da Yahudi ırkının imhası*nı (*Vernichtung*) haber veren mahut konuşmaydı. Hitler kendisine karşı çıkan her rahibin *Vernichtung*'unu da vaat etti. İktidara gelmesine yardımcı olan Junkerlere gelince, Nazilerin ölüm halindeki toplumsal sınıfların kendilerini ayrı tutma çabalarını umursamayacaklarını söyledi.

Artık herhangi biri Nazizm'in geleneksel muhafazakârlıkla hiç alakası olmadığını görebilirdi. Nazi Devleti'nin savaşın doğası gereği radikalleştiğine dair yaygın bir görüş vardır (bu görüş, Nazizm'i mazur görenleri hiçbir savaşın haklı olamayacağına inanan barış yanlılarıyla birleştirir). Fakat gerçek başka türlüdür: Hitler ancak her türlü muhalefet kısa süre içinde susturulabildiğinde, savaş koşullarında gerçekten radikal işler yapabileceğini gayet iyi biliyordu.

Mart 1939'da rol yapmayı bıraktı ve yarı Alman Litvanya'nın bir bölümünü Doğu Prusya'ya eklemeden önce, Çekoslovakya'nın geri kalan kısmını işgal etti. Daha sonra dünyayı şaşırtan bir anlaşma yaptı: Polonya'nın parçalanması için Nazi-Sovyet paktı.

Hitler ile Stalin'in birleşebilmeleri inanılmaz görünüyordu. Fakat aslında 19. yüzyıl boyunca Polonya'nın ortadan kaldırılmasında (sadece bu konuda) Rusya'yla ortak bir zemin bulmak önce Prusya, daha sonra Prusya-Almanya için norm olmuştu. Daha yakın zamanlarda von Seeckt ile Bolşevikler arasında gizli askeri anlaşmalar yapılmıştı. Polonya'yı Rusya'yla paylaşarak Hitler, Büyük Frederick'ten beri her Prusyalı lider gibi davranıyordu.

Hitler, Rusya'yı sahada tutarak savaşını sürdürebildi. Bu nihayet gerçekten radikal olmaya başlayabileceği anlamına geliyordu. 1 Eylül 1939 günü iki emir verdi. Birincisi, Polonya'ya taarruz edilmesiydi; diğeri, Alman ırkının saflaştırılması için hazırlanan gizli bir programın tam olarak uygulanmasına yeşil ışık yakmaktı. Bu programı bizzat Hitler'in emrettiği kuşku götürmez. Bunu öyle önemli görüyor ve öyle radikal buluyordu ki çok nadir bir hamle yaparak katillere kendi imzasıyla yetki verdi.

HOLOCAUST

Mitteleuropa'nın (Orta Avrupa) yan yollarında ve ormanlarında neler olduğunu unutmaya çalışarak bütün bir sayfayı simsiyah basmak ve bir İngiliz bahçesinde mutlu mesut oturmaya devam etmek ayartıcıdır. Oysa buralarda akılcı biçimde tartışılamayacak ya da kavranamayacak kadar dehşet verici bir şey vardı. Bu konuyu kapatamayız.

Gaz Odalarında Ölüm

Bazı kurbanlar ilk anda gerçekten duş alacaklarına inanıyor gibiydiler. Bazıları son anda, gaz maskeli görevliler kapıları açtıklarında direnmeye ve bağırmaya başladılar. Görevliler dehşet verici görüntüleri normal karşılıyorlardı... Krematoryumda görevli, zaman zaman yakıcı denilen görevliler, aynı zamanda cesetleri fırınlara taşımaktan sorumluydular... Altın dişi olan hastaların isimlerinin yanına bir çarpı işareti konuyor ve dişleri sökülerek kaliteli altın elde etmek için eritilmek üzere yetkililere teslim ediliyordu.

Landeszentrale für politische Bildung Baden-Württemberg, 2000

Yukarıda anlatılan insanlar Auschwitz'teki Yahudiler değil, 1939'un sonundan 1941'in Ağustos'una kadar *T4 Aktion* denilen uygulamayla Almanya'da öldürülen engelli Almanlardır.

Bu dönemde, Polonya'da ve Haziran 1941'den itibaren işgal altındaki Rusya'da silah ve süngüyle katledilmelerine rağmen Yahudiler Almanya'da henüz sistematik biçimde katledilmiyorlardı, katledilecekleri tesisler henüz inşa edilmemişti. Holocaust'un benzersiz özellikleri *yaşaması gereksiz* (*lebensunwert*) denilen Almanların erken tasfiyesi sırasında geliştirildi.

Bu ilk Auschwitz girişimi Batı uygarlığının Nazi Almanya'sındaki son kalıntısı tarafından durduruldu. Himmler Almanya'nın içindeki katliamları gizli tutmanın imkânsız olduğunu söyleyerek şikâyet etmişti. SS örgütünün başı olarak 6 Haziran 1939'da, *kesinlikle söylenebilir ki nüfusun Lutherci bölümü SS'in mücadele ve misyonuna ilişkin Katolik bölümden daha iyi bir anlayışa sahiptir*, şeklinde bir ifade kullandı. Hâlâ Katolik kilisesinin geçmeyeceği ve geçemeyeceği bir sınır çizgisi vardı.

3 Ağustos 1941'de Münster Kardinali von Galen *T4 Aktion*'a öyle açık ve etkili bir ifadeyle karşı çıktı ki, verdiği vaaz daha sonra basıldı ve İngiliz Hava Kuvvetleri (RAF) tarafından Alman kentlerinin üzerine propaganda malzemesi olarak havadan atıldı.

> Kutsal vicdani yükümlülükler vardır. Kimse bizi bu yükümlülüklerden feragat etmeye zorlayamaz, hayatımız pahasına bunları yerine getirmek zorundayız ... [oysa öyle bir] öğreti uygulanıyor ki, "hayatı değersiz" denilen bir insan yok edilebiliyor, yani birileri bazı insanların yaşamasının ulus ve devlet için hiçbir anlam taşımadığını düşünürse masum insanlar öldürülebiliyor.
>
> Kardinal Clemens August Graf von Galen

Bu olağanüstü cesaret gerektiren bir hareketti. Von Galen savaşın sonuna kadar ev hapsinde tutuldu fakat hayatta kaldı (başı kesilen üç rahibin aksine) çünkü o dönemde bile Naziler, Almanya'nın en az Nazileşmiş bölümünü oluşturan Ka-

tolik sistemin popüler şahsiyetlerini katletmeden önce iki kez düşünmek zorundaydılar.

> Goebbels alenen "Piskopos'a karşı eyleme geçilmesi halinde, Münster nüfusu ve dolayısıyla Westphalia'nın tamamı savaş süresince hesaptan düşülebilir," dedi. Hitler, özel ortamlarda Galen'in kellesini savaştan sonra alacağına ant içmesine rağmen harekete geçmemenin akıllıca bir tutum olacağını kabul etti.
>
> Nicholas Stargardt, *The German War*

Galen'in cesareti ve Nazilerin Katolik bölgelerdeki halkın duygularını fark etmeleri engellilerinin üretim bandı benzeri bir uygulamayla topluca katledilmelerinin Ağustos 1941'de durdurulmasını sağladı.

O zamana kadar 100.000 ila 200.000 arasında Alman erkek, kadın ve çocuk, çoğu kitle halinde gazla katledilmiş, cesetleri özel olarak yapılmış tesislerde yakılmıştı. Bütün bunlar aslında Yahudiler için düzenlenmişti. Fakat *T4*, savaş zamanında bile Nazilerin Almanya içinde topluca insan öldürmeye başlayamadıklarını göstermişti.

SS'in sorun çıkaran rahiplerin müdahale etmeyecekleri, faaliyetlerinin gerçekten gizli tutulabileceği, Avrupa uygarlığı-

Karanlıklar Evi: *Nihai Çözüm*'e karar verilen Wannsee Konferansı'nın yapıldığı villa. Müzeden çıktığınızda dehşet verici bir kâbustan uyanmış gibi rahatlarsınız. Sonra bütün bunların gerçek olduğunu hatırlarsınız.

nın artık var olmadığı bir yere ihtiyacı vardı. 1941'in sonunda ele geçirdikleri Polonya ve Batı Rusya bölgeleri onlara bu yeri sağladı. 20 Ocak 1942'de kıdemli Nazi görevlileri (*Endlösung* ya da Nihai Çözüm denilen) Avrupalı Yahudileri yok etme stratejileri arasında eşgüdüm sağlamak için Wannsee Konferansı'nda bir araya geldiklerinde, SS'in 2 numarası Reinhard Heydrich açıkça *Doğu'da yeni beklentilerimiz*den söz etti. Bu sözler fethedilen, dağınık boş alanlarda kimsenin itiraz edemeyeceği anlamına geliyordu.

Heydrich 1941'in sonunda, orduyla tam bir eşgüdüm içinde korkunç Yahudi katliamları yapıldığı için güvenle konuşabiliyordu. Bunu izleyen emir SS'ten değil, aristokrat bir Prusyalı feldmareşalden emrindeki adamlara verildi:

> Doğu sahasında... asker, alt insan türü olan Yahudilere verilen ağır fakat haklı cezayı takdir etmeyi tam olarak öğrenmelidir... Alman halkını tarihsel Yahudi-Asyatik tehditten her şeye rağmen ve bir an önce özgürleştirme misyonumuz için izleyebileceğimiz tek yol budur.
>
> Feldmareşal Walter von Reichenau,
> 6. Ordu'ya Ekim 1941 tarihli genel emri.

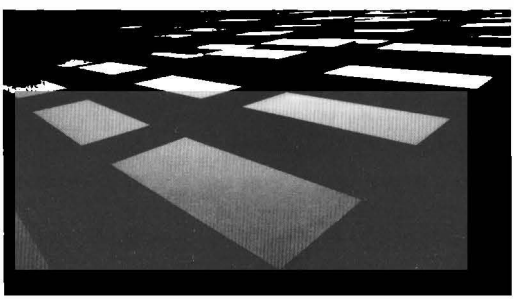
Bu alan, gördüğümüz gibi, on yıllarca entrikacı Prusyalı militaristler için geleceğin kolonisi olarak belirlenmişti. Bunu radikal Nazizm'e eklerseniz kendini doğrulayan bir kehanet görürsünüz. Önce, bu Doğu'nun doğal olarak devletsiz ve kültürsüz bir yer olduğunu iddia ettiniz (Prusya'nın Polonya hükümdarlığında doğduğunu ve geliştiğini, 1807'de Napolyon'un elinden ancak Rusya sayesinde kurtarıldığını her zamanki gibi unuttunuz). Sonra bu iddiayı, bütün yerel kurumları sistematik biçimde yok ederek, bütün potansiyel liderleri katlederek, en keyfi ve vahşi tarzda zor yoluyla yöneterek doğruladınız. Böylece yerel nüfusun en kötü unsurlarının doğal olarak yükseleceği gizli bir kolonyal düzensiz

alan yarattınız. Nazi radikalizminin gerçek yüzünü açığa çıkaran koşullar işte o zaman oluştu.

> Ancak Doğu Avrupa fethedildiğinde Hitler, sömürünün, cinayetin ve yok etmenin hiçbir kısıtlama olmaksızın uygulanabileceği, gerçekten anarşik bir toplum yaratma fırsatı buldu... Başka ülkelerde Nazilerin kitlesel katliamlarının etkisi genellikle devletin ve onun kurumlarının ne kadar süre ayakta kalmayı başardıklarına bağlıdır. Bu nedenle, devlet kurumlarının başında monarşinin bulunduğu ve genellikle barış içinde yaşayan Belçika ve Danimarka'da çoğu Yahudi katledilmekten kurtuldu... Benzer biçimde, Vichy rejiminin antisemitizmine rağmen Fransız Yahudilerin çoğu da savaş sırasında hayatta kalmayı başardı.
>
> Richard J. Evans, Timothy Snyder'ın mülakatı, *Black Earth, Guardian*, 10 Eylül 2015

Doğu Prusya'nın ötesinde yaratılan bu apokaliptik dünyada Nazileri kısıtlayan hiçbir şey yoktu. Ve böylece *T4 Aktion* Almanya'dan ihraç edildi ve tam olarak uygulandı. Aynı sorumlular, aynı öldürme teknikleri, aynı bürokratik örtmece, aynı gizlilik, hatta aynı para sağlama planları. Auschwitz, Treblinka, Majdenek ve Sobibor'da Yahudiler, tıpkı engelli Almanlar gibi fakat çok daha büyük sayılarla, ilerleme adına imha edilmesi gereken Darwinci karşıt özdek gibi muamele gördüler.

Holocaust, teorileriyle insanları sadece bir kütle ve İlerleme'yi yegâne değer kategorisi haline getiren, uygulamalarıy-

Günümüzde Berlin'deki Brandenburg Kapısı'nın yanındaki Holocaust Anıtı

la Batı uygarlığının bireysel vahşeti zapt etmek ve marjinalleştirmek için dikkatle koyduğu bütün engelleri yıkan karanlık modernizmin saf ifadesidir. Cezaya mazeret uydurmak gerekmiyor ve ceza hafifletilmiyordu. Irk denilen bütün bir insan topluluğu, yaptıklarından ötürü değil kimliklerinden ötürü *haşarat* kategorisine sokuldu. Stalin ve Mao da suç işlemiştir ama Holocaust benzersizdir.

NAZİLER NEDEN KAYBETTİ?

Haziran 1940'ta ne Avrupa'da ne de Almanya'nın içinde Hitler'e meydan okuyan kimse kalmıştı. Stalin onun müttefikiydi ve Britanya pes edecek gibi görünüyordu. Britanya uzlaşsa da karşı da çıksa, taarruz kabiliyeti çok azdı. Hitler, ciddi bir müdahale olmaksızın Avrupa'daki dayanağını kolayca güçlendirebilirdi. Fakat Rusya'ya saldırdı.

Çeşitli nedenler öne sürdü: Rusya'ya saldırmak Britanya'nın son umudunu kıracaktı; ayrıca oradaki petrol sahalarını ele geçirecekti; bunu yapmadığı takdirde ilk saldıran Rusya olacaktı. Hitler bunu büyük olasılıkla Ludendorff'un 1918'de doğuya yaptığı kolay seferin bu kez işleri karıştıracak bir Batı Cephesi olmadan tekrarlanacağına gerçekten inandığı için yapmıştı. Hitler'in zihninde, 1914-1918'in Prusyalı liderleri gibi, bütün savaşın Doğu'da ilk ve son kez bütün sorunları çözeceği düşüncesi vardı. Haziran 1941'de Alman generallerinin pek azı zaferden kuşku duyuyordu (neredeyse hepsi Birinci Dünya Savaşı'nda küçük rütbeli subay ve/veya *Freikorps* olarak doğuda savaşmıştı). Rusya'ya taarruz tam bir Prusyalı kararıydı.

Sonuç olarak 1941'in sonunda Wehrmacht, sayısal olarak üstün Kızıl Ordu'yla ölümcül bir yıpratma savaşına kilitlenirken, *Afrikakorps* (Afrika'daki Alman birlikleri) hiç yenilmemiş İngiliz İmparatorluğu'yla Mısır'da karşı karşıya geldi. Buna rağmen Hitler 11 Aralık 1941 günü hiçbir sebep

yokken Amerika'ya savaş ilan etti. Karar alma tarzı hiç yabancı değildir:

Henning von Tresckow liderliğinde az sayıda subay 1941 yılının sonundan itibaren Hitler'i devirmeyi planlıyordu. Mart 1943'te Tresckow Hitler'i öldürme fırsatını kıl payıyla kaçırdı. Onun uçağına yerleştirdiği bomba patlamamıştı. İktidarının zirvesinde olan Hitler'e komplo gerçekten kahramanca bir eylemdi.

Fakat bir süre sonra Hitler'e muhalefet sağduyunun gereği gibi görünmeye başladı. Almanların Stalingrad'da büyük kayıp vermesi (Ocak 1943) Hitler'in büyük bir zafere fena halde ihtiyaç duymasına yol açtı, Anglo-Sakson demokrasileri küçümsemesi Kuzey Afrika'da İngilizlere ve henüz test edilmemiş ABD Ordusu'na karşı zafer kazanabileceğine inanmasına yol açtı. Birinci sınıf generali Rommel'in ricalarını göz ardı ederek en iyi birlikleri Tunus'a sevk etti. Bunu izleyen yenilgi (Mayıs 1943) Alman ordusunun bakış açısından neredeyse Stalingrad kadar kötüydü.* Rusların Kursk'taki muazzam tank savaşını (Temmuz 1943) kazanmaları herkesin gözüne batan bir tehlike sinyali oldu. Hitler'e gizli muhalefet bu kez karizmatik Klaus von Stauffenberg önderliğinde hızla büyüdü.

* Bu olayın Alman ulusal belleğinde Stalingrad gibi yer etmemesinin sebebi, İngiliz-Amerikan güçlerinin kuşattığı 130.000 asker sağ kalırken, Rusların esir aldıkları 90.000 askerin neredeyse tamamını öldürmüş olmalarıdır.

Komplocuların arasında hiç kuşkusuz cesur ve yüksek ahlaklı pek çok adam vardı fakat yavaşlıkları Hitler'in zafer kazanmayı sürdürmesi halinde harekete geçmeyecekleri suçlamasına maruz kalmalarına yol açtı. Pek çoğu sadece doğuda savaşmak için batıda barış istiyordu. Stauffenberg gibi gerçekten idealist olanları bile, Almanya'nın zaten yenildiğini ya da diğer ülkelerin iyi bir Junker ile kötü bir Nazi arasındaki farkı görebilmelerinin güçlüğünü anlamakta zorlanıyordu.* Kurdukları örgüt ölümcül biçimde umutsuzdu. Her zaman tilki gibi kurnaz olan geleceğin Şansölyesi Konrad Adenauer *zeki bir generalle hiç karşılaştınız mı?* diye sorarak onlara katılmayı reddetti.

20 Temmuz 1944 günü *Kurt İni* (*Wolfsschanze*) olarak bilinen Doğu Prusya Karargâhı'nda Stauffenberg neredeyse inanılmaz gergin koşullarda ve son dakikada bir evrak çatasında taşıdığı bombayı Hitler'in yakınına bıraktı ve bir bahaneyle konferans salonundan ayrıldı. Kurt İni'nden güveli biçimde ayrılırken patlayan bombanın sesini duydu. Diktatörün öldüğü kesindi.

O anda bile komplocular yaptıkları işin meşruluğundan emin olamadılar. Dünyaya ne yaptıklarını ve neden yaptıklarını anlatacak yerde, tuhaf bir tutumla, Hitler hain SS tarafından öldürüldüğü için iktidarı almak durumunda olduklarını ilan ettiler.

Hitler ölmemişti. Düzeneği oluşturan iki bombadan sadece biri patlamış ve meşe ağacından yapılmış sağlam konfe-

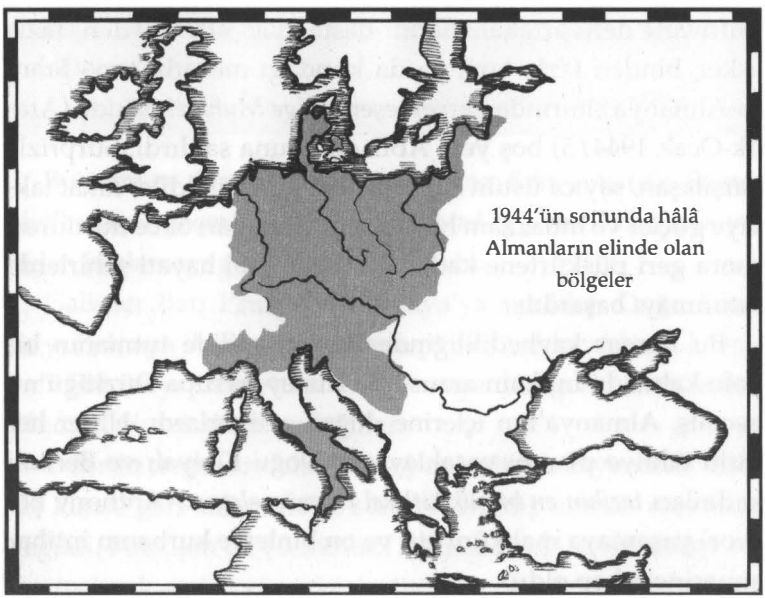

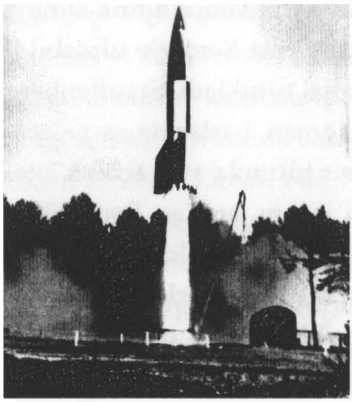
* Nazilerden arınmış bir Almanya'nın Stalin'e karşı zafer kazanabileceği düşüncesi çok da abartılı sayılmazdı. 1944 sona ermeden önce bizzat Churchill 1945'te Rusya'ya karşı sürpriz bir İngiltere-ABD taarruzunun uygulanabilirliğinin araştırılması talimatını verdi. "Olanaksız Harekât" (*Operation Unthinkable*) adıyla bilinen bu çalışmayı yapan ekibe İngiliz-Amerikan güçlerinin Alman birliklerinden yardım göreceği varsayımını temel almaları söylenmişti. İngiliz Ordusu bu fikrin başarı şansı olmadığını bildirdi.

rans masası Hitler'i korumuştu. Komplocular Kurt İni ile Berlin arasındaki iletişimi kesmeyi ya da güvence altına almayı unuttukları için Hitler Binbaşı Otto-Ernst Remer'e ulaşabildi ve Remer bütün komplocuları derhal tutukladı. Stauffenberg ve yoldaşları, silahlı olmalarına rağmen, başlarına ne geleceğini bildikleri halde, anlaşılmaz bir tutumla ateş açmak istemediler. Aristokrat askerlerin bu isyanı sıradan Berlinlilere büyük bir olay gibi gösterilerek silahla yok edildi.

Hitler komployla bağlantısı olanlardan korkunç bir intikam aldı. Auschwitz'e ağırlık verildi. Alman orduları Normandiya ve Rusya'da ezildi. Almanya'nın kentleri ABD ve İngiliz hava kuvvetleri tarafından rahatça bombalandı. Gene de endüstri Ağustos 1944'te savaş üretiminin zirvesine ulaştı: Hitler hâlâ kaynaklara sahipti ve geniş bölgeleri kontrol altında tutuyordu.

Almanya'yı sözde alt insan olan Slavların istilasından kurtarmak için her şeyi Ruslara fırlatabilirdi. Fakat hâlâ, bütün

Dünyanın ilk balistik füzesi V-2'nin ateşlenmesi

bulgulara rağmen ve tam bir Prusya geleneği içinde, yozlaşmış ve demokrat Anglo-Saksonların yeterince sert biçimde vurulursa çökeceklerine inanıyordu. Böylece teknolojinin son icatları Ruslara değil Londra'ya karşı kullanıldı: bu *V-Silahları* dünyanın ilk büyük askeri roketleriydi ve Müttefikler'in sahip olduğu herhangi bir şeyden daha uzun menzilliydi.

Ancak topyekûn savaşın vahşi denklemi içinde, bu silahlar akıl almaz derecede etkisiz kaldı: İngiltere'ye her biri tek kullanımlık son teknolojiyle donatılmış 9000 V-1 ve 1100 V-2 ateşlendi, ortalama olarak her biri bir kişiden daha az insan öldürdü.

Bu arada Hitler'in gerçekten etkili son vurucu gücü – Luftwaffe'den artakalanların desteğiyle 400.000'den fazla asker, binden fazla tank ya da kundağı motorlu top– Fransa-Almanya sınırında gerçekleşen *Bulge Muharebesi*'nde (Aralık-Ocak 1944/5) boş yere ABD ordusuna saldırdı. Sürprizle karşılaşan, sayıca üstün Amerikalılar geri çekildiler fakat takviye güçler ve muazzam hava gücü Almanları önce durdurup sonra geri püskürtene kadar Bastogne gibi hayati şehirlerde tutunmayı başardılar.

Bu kumar kaybedildiğinde Rusları geride tutmanın bir yolu kalmadı. İntikam arzusuyla Kuzey Avrupa Düzlüğü'nü geçmiş, Almanya'nın içlerine doğru geliyorlardı. Hitler her türlü tahliye planını yasaklayarak Doğu Elbiyalı ve Berlinli kadınları *tarihin en büyük kitlesel tecavüz olayını* (Anthony Beevor) yaşamaya mahkûm etti ve on binlerce kurbanın intihar etmesine sebep oldu.

Rus ve Amerikan güçleri Elbe üzerinde buluştular; Batı ve Doğu başka nerede buluşacaktı? 30 Nisan günü Hitler kendini vurdu ve metresi öldü. 8 Mayıs 1945 günü Avrupa'da savaş sona erdi.

YENİDEN DÜZENLENEN ESKİ SINIRLAR

Alman orduları son ana kadar direndiği için Müttefikler doğal olarak savaş sonrası bir direniş hareketinin sorun çıkarmasını bekliyorlardı. Bunun yerine kendilerini bütün sistemin bir gecede çöktüğü bir bölgede buldular.

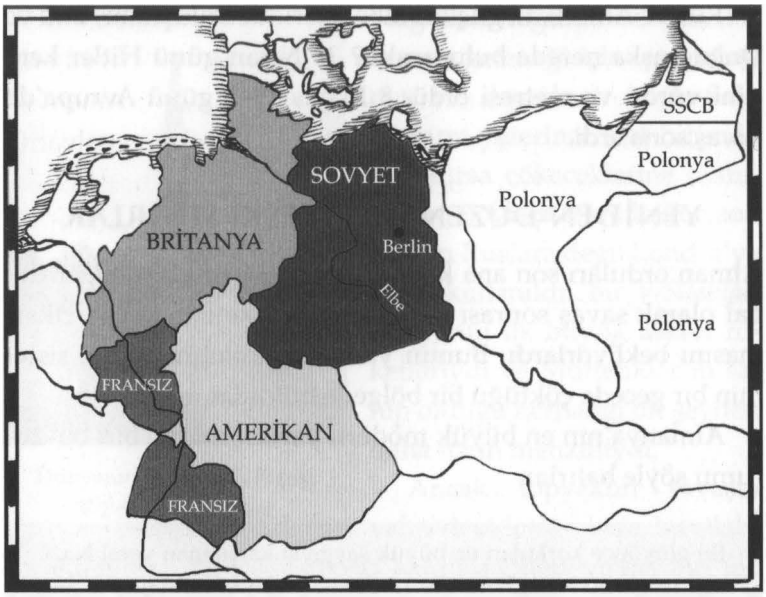
Almanya'nın en büyük modern yazarlarından biri bu durumu şöyle hatırlar:

> İki gün önce korkulan ve büyük saygıyla karşılanan yerel Nazi şefi Feightmaier, kahverengi üniforması içinde caddeleri arşınlıyor, yakınından geçen jipler üzerine çamur sıçrattıkça kaldırımlarda sekip duruyordu... Adamlar keplerini fırlatıp atıyorlar, İngiliz askerlerine, galiplere şapka çıkarıyorlardı... O zamana kadar saygıyla selamlanan, gök gürültüsü gibi bir sesle emirler yağdıran adamlar olup bitenler hakkında hiçbir şey bilmediklerini fısıldıyorlardı.
>
> Uwe Timm, *Am Beispiel meines Bruders*

Bu zaman Alman tarih kitaplarına *Sıfır Anı* (*die Stunde Null*) olarak geçmiştir. Her şeyin durduğu ve tırmanarak yeniden başlamayı gerektiren bir andı bu.

Galipler Batı Prusya'yı Polonya'ya verdiler, Doğu Prusya'yı Polonya ile Rusya arasında paylaştırdılar, Alsace-Lorraine'i Fransa'ya iade ettiler ve Almanya'dan geri kalanı askeri yönetim mıntıkalarına ayırdılar.

Oder'in doğusundaki Almanya ebediyen kaybedildi fakat hiç kimse geri kalanı uzun süre bölünmüş tutmak niyetinde değildi. Potsdam'da (Temmuz/Ağustos 1945) Müttefikler Almanya'yı kısmen sanayisizleştirmek, Nazilerden tamamen

arındırmak ve sonra *Alman politik hayatını demokratik bir temelde yeniden inşa etmek ve nihayet Almanya'nın uluslararası hayat içinde barışçı işbirliği yapmasını sağlamak için hazırlık* yapılacağını ilan ettiler. *Bu amaçla toplanma ve halka açık tartışma haklarına sahip bütün demokratik siyasi partilere bütün Almanya'da izin verilecek ve teşvik edilecekti.*

Kısa süre içinde Rusların işleri kendi tarzlarında yürütecekleri anlaşıldı. Hitler'in intihar ettiği gün Stalin itaatkâr Alman komünistlerinden oluşan önceden hazırlanmış bir yönetici grubu Moskova'dan Berlin'e uçurdu. O sırada bölünmüş bir Almanya planlamıyordu: sürekli zayıf ve yoksul tutulan birleşik bir Almanya istiyordu. Bu nedenle sanayi tesislerine ve hammaddelere tazminat olarak el konulmasını hızlandırmaya çalıştı ve Alman sanayisinin en büyük bölümünün yoğunlaştığı İngiliz mıntıkasının yönetimine katılmak istedi.

İngilizler ise Almanya'nın bir an önce yeniden işlemesini istiyorlardı çünkü sanayinin durduğu Ren/Ruhr bölgesi-

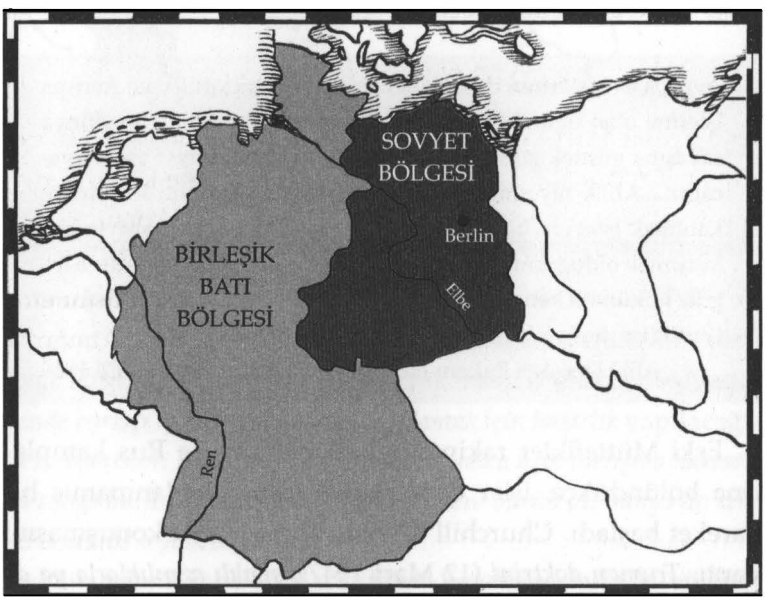
ni kendi halkıyla birlikte beslemeye güçleri yetmeyebilirdi. 1946'da İngiltere ekmeği karneye bağlamıştı. Bu uygulama savaş sırasında bile görülmemişti. Çaresizlik içinde Amerikan mıntıkasıyla birleşmeyi önerdiler, hatta bunun için yalvardılar. Amerikalılar da Almanya'nın tekrar işlemeye başlamasını istiyorlardı. Stalin'in Almanya'yı yoksul tutma planının sadece komünist bir yönetime giriş olduğunu düşündüler. Bu plana karşı en iyi savunma kapitalist refahtı. 1919'un aksine ABD bu kez harekete geçti.

> Avrupa savaşlarının dışında kalabileceğimizi sandık ve Avrupa işlerine olan ilgimizi kaybettik. Bu tutum bizi ikinci bir dünya savaşına girmek zorunda bıraktı. Bir daha bu hatayı yapmayacağız... ABD, niyetinin kendi mıntıkasının ekonomisini birliğe katılmak isteyen diğer mıntıkaların her biri ya da hepsiyle birleştirmek olduğunu resmen ilan etmiştir. Şu ana kadar sadece İngiliz hükümeti kendi mıntıkasını katmayı kabul etmiştir. Onların işbirliğini derin takdir duygularıyla karşılıyoruz.
>
> ABD Dışişleri Bakanı James Byrnes, Stuttgart, 6 Eylül 1946

Eski Müttefikler rakip Anglo-Amerikan ve Rus kamplarına bölündükçe, işler denetimden çıktı, planlanmamış bir hareket başladı. Churchill 1946'da *Demir Perde* konuşmasını yaptı, *Truman doktrini* (12 Mart 1947), *silahlı azınlıklarla ya da dış baskılarla boyun eğdirme girişimlerine direnmekte olan özgür halkları desteklemek ABD'nin politikası olmalıdır* diyordu. Haziran 1947'de, ABD ve İngiliz mıntıkalarının yönetim organları, *iki bölgeli* bir yapı oluşturmak için Berlin'e kadim alternatif başkent Frankfurt'ta resmen birleştiler. O ay içinde Avrupa'yı yeniden inşa etmek için Marshall Planı ilan edildi: Avrupa ekonomilerini yeniden inşa etmeyi (böylece Avrupa'nın Amerikan mallarını satın alma kapasitesini de) amaçlayan muazzam miktarda Amerikan kredisi sağlandı. Ruslar planı reddettiler, Fransızlar kabul ettiler ve ABD/İngiltere ikili

mıntıkasına Almanya'daki kendi mıntıkalarını katarak, onu üçlü mıntıka haline getirdiler.

Ansızın, hiç kimsenin tasarlamadığı bir durum oluştu ve Avrupa olağanüstü biçimde Şarlman'ın öldüğü MÖ 814'teki gibi göründü: kuzeyde Elbe, neredeyse tam olarak Şarlman'ın "Sakson sınırı" (*limes saxoniae*) dediği hududu oluşturuyordu; Elbe'nin ötesinde hâkim Slav kültürü ve Elbe'nin daha güneyine uzanan batı.

"İkinci Dünya Savaşı'nın sonunda Avrupa'yı bölen çizgi çekildiğinde, sanki Stalin, Churchill ve Roosevelt ölümünün 1130. yıldönümünde Şarlman'ın dönemindeki statükoyu dikkatle incelemiş gibiydiler." Andre Gunder Frank, *Economic and Political Weekly*, 14 Kasım 1992.

Batı'nın önceliği Almanya'daki kendi bölgesini yeniden ayağa kaldırmaktı. Eski Reichsmark (RM) artık o kadar güvenilmeyen bir para birimiydi ki günlük hayatta fiilen sigarayla yer değiştirmişti. İşlevini yerine getiren bir para birimi olmaksızın, iyileşme olamazdı.

1947'nin sonunda Av Köpeği Harekâtı'yla Amerika'da gizlice yeni banknotlar basıldı. 1948 yılının Şubat ve Nisan ayları arasında banknotlar sahte etiketli sandıklar içinde gemiyle Almanya'ya gönderildi ve Frankfurt'taki eski Reichsbank'ın bodrumlarına konuldu. Sorun şuydu ki hiç kimse bu yeni paranın piyasaya nasıl sürüleceğini bilemiyordu.

Çaresiz kalan Amerikalılar Alman ekonomisini ve halkını iyi tanıyan kişilere başvurdular, yani Almanlara. Onların elinde ise hazır bir gizli plan vardı.

EKONOMİK MUCİZE YOK

1943'e dönelim. O sırada SS şefi Heinrich Himmler, *SS-Gruppenführer* Otto Ohlendorf (bir ölüm müfrezesine komuta ettiği için daha sonra müttefikler tarafından asıldı) komutasında bir uzmanlar grubuna gizlice, savaş sona erdiğinde normal serbest piyasa koşullarına dönüş için hazırlık yapmasını emretmişti. Ohlendorf'un grubunda, geleceğin Batı Almanya Şansölyesi (1963-66) serbest piyasa teorisyeni Ludwig Erhard ve daha sonra Bundesbank Başkanı (1958-69) üst düzey bankacı Karl Blessing bulunuyordu.

Ekip, Nazi ekonomisinin ancak çılgınca para basarak sürdürülebileceğini hemen anladı. Savaş boyunca Alman mağazalarında lüks denebilecek mallar yoktu, temel malların fiyatı ve arzı ise çok sıkı denetim altında tutulmuştu. Bu nedenle tasarruf edilen para halkın banka hesaplarında güvenli biçimde dondurulmuştu. Aslında Almanlar on yıl kadar isteseler de istemeseler de tasarruf yapmaya zorlanmışlardı. Peki denetim kaldırılınca ne olacaktı? Erhard, Blessing ve meslektaşları şu yanıttan hiç kuşku duymuyorlardı: aşırı değerlenmiş Reichsmark'ın silah zoruyla kabul ettirileceği (1940-44'te Fransızlara yapıldığı gibi) vasal ekonomilerin olmaması halinde denetimden çıkan enflasyon kaçınılmaz olacaktı.

Erhard'ın çözümü radikaldi. Reichsmark'ı tasfiye ederek –*Deutsche Mark* denilen– yeni bir para birimini devreye sokmayı önerdi. Tasarruf sahipleri 15 Reichsmarklarına karşılık 1 Deutsche Mark alacaklardı. Ancak Şirket varlıkları 1'e 1 oranında dönüştürülecek, adalet görüntüsü sağlamak için tamamen kozmetik bir sermaye vergisi düşülecekti. Böylece sıradan insanların sorunlu nakit tasarrufu fiilen yok edilecek fakat şirket sermayesi korunacaktı.

Bu fikir Nihai Zafer'in yakın olmadığı gibi ihanet niteliğinde bir varsayımı temel aldığı için 1944'te sessizce rafa kaldırıldı. Fakat 1948'de Batılı müttefikler Alman ekonomisinin motorunu yeniden çalıştırmayı deneyince planın uygulanma zamanı da gelmiş oldu.

1944 planı 1948'de uygulanmıştır

Erhard ve meslektaşları eski planlarını çekmeceden çıkardılar... 20 Nisan 1948 günü çok sıkı korunan, pencereleri karartılmış bir otobüs onları Kassel yakınlarındaki Rothwesten'de bulunan hava üssüne götürdü. Orada birkaç hafta süren ikna çabalarının ardından Alman uzmanlar Müttefiklerin temsilcilerini kendi anlayışlarıyla aynı çizgiye getirdiler: 20 Haziran 1948 günü, küçük tasarruf sahipleri neredeyse her şeylerini kaybederken, hisse ve varlık sahipleri neredeyse hiçbir şey kaybetmediler... Erhard'ın politikası sadece ve sadece tek bir amaç taşır: kendi sermayelerini oluşturmaları için şirketleri desteklemek. Bunu dinamik büyümenin kolay yolu olarak görür.

Handelsblatt, 25 Haziran 2006

Fransa ve İngiltere gibi rakip ekonomiler bu derece aşırı bir şirket yanlısı onarımı rüyalarında bile göremezlerdi. Kendi halkları buna asla razı olmazdı. Bu ancak 1948 Almanya'sında mümkündü çünkü sıradan yurttaşlar etrafta enkazdan başka bir şey görmüyorlar ve sadece hayatta kaldıkları ve özgür oldukları için sevinebiliyorlardı.

O sırada sonsuz yıkımın neredeyse evlerin tamamını kapsadığını, şirketleri ise kapsamadığını pek az kişi fark etti. Alman kentlerine uygulanan Anglo-Amerikan hava bombardımanı yüz binlerce sivili öldürmüştü. Buraları genellikle Almanya'nın en az Nazi olan bölgeleriydi. Fakat Mayıs 1945'te fabrikaların sadece %6,5'i envanterden düşülmüştü. Alman endüstrisi hâlâ bir devdi ve hızla eski haline getirilebilirdi. 1948'de bu devin uyandırılması gerekiyordu.

Erhard, Müttefikler'in iznini beklemeden büyük bir iştahla serbest piyasa işine girdi ve her türlü karneyi ve fiyat kontrolünü kaldırdı. ABD yetkilileriyle karşılıklı konuşmaları efsane oldu:

Amerikalı Albay: Yaygın gıda maddesi kıtlığı varken, bizim tayın sistemimizi gevşetmeye nasıl cesaret edersiniz?

Erhard: Fakat Herr Kolonel, tayın sistemini gevşetmedim ki, onu tamamen kaldırdım! İnsanların şimdi ihtiyaç duydukları tek kupon Deutschmark. Onu kazanmak için var güçleriyle çalışacaklar, biraz bekleyin ve görün!

Öyle de oldu. O kuşaktan her Alman neredeyse bir gece içinde mağazaların nasıl dolduğunu ve fabrikaların çalışmaya başladığını hatırlar.

Bu bir mucize gibi görünüyordu ama hiç de öyle değildi. Üçlü mıntıka, artık sabit döviz kuruna tabi, dolayısıyla ihracat için uygun olan sağlam bir paraya sahipti. Şirket sermayeleri Erhard planıyla korunmuştu. Doğu Elbiya'dan ve Sudetenland'dan gelip kolayca asimile edilebilen, hayatta kaldıkları için mutlu ve düşük ücretle çalışmaya hazır milyonlarca mülteciyle desteklenen kalifiye ve eğitimli bir işgücü vardı. Makinelerin çoğu işler durumdaydı. Ve her şeyin tepesinde Marshall Yardımı seri halinde geliyordu. En büyük ve dostça davranan şirketlerin kurtarılması bu sürece eklendi.

> İşin özü burada. Alman kamu borçları 379 milyon Reichsmark'a, kabaca Almanya'nın 1938 GSYİH'sinin dört katına ulaştı. 1948'de ABD Ordusu'nun desteğiyle yapılan para reformu bu borcu sildi... Sıfıra indirdi... 1947'den 1952'ye kadar Marshall Planı Batı Almanya'ya bir dış borç tatili sağladı... Reichsmark/Deutschmark cinsinden iptal edilmiş borcun miktarı 465 milyara ulaşıyor, gene de ertelenmiş bütün faiz ödemelerini kapsamıyordu... Yunanistan için de bahse girer misiniz? Girersiniz.
>
> Prof. Albert Ritschl, *The Economist*, 25 Haziran 2012

Böylesine elverişli koşullarda, ekonomik mucize (*Wirtschaftswunder*) bir yana, Batı Almanyalı işadamlarının yeniden para kazanmaya çabucak hazır hale gelmelerinde bile şaşılacak bir şey yoktur.

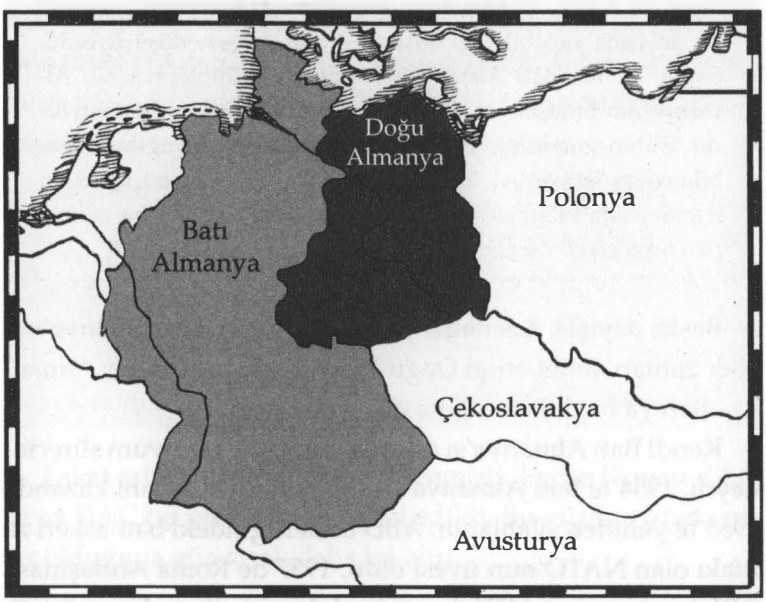
GERÇEK BİRLEŞME: ELVEDA BERLİN

Artık herkes geleceğe bakıyordu. Fakat hayatta kalan her şirket Nazi rejimiyle en azından barış içinde yaşamışken ülke ahlaki ve politik olarak nasıl yoluna devam edebilirdi? Hekimlerinin neredeyse yarısı Nazi partisine üye olmuş bir ülkeyi nasıl iyileştirebilirdiniz? On yıl kadar bütün üniversite öğretim üyelerinin ırk teorisini öğreten meslektaşlarıyla birlikte çalıştığı bir ülkeyi yeniden nasıl eğitebilirdiniz? İster Truman ister Stalin olun, yanıt basitti: en ağır suçları işleyenler dışında herkesin bir unutkanlık peçesi takmasına izin verildi.

En önemlisi Konrad Adenauer işleri hızlandırmaya kararlıydı. Haziran 1948'de Ruslar, Erhard'ın yeni Deutschmark'ına Batı Berlin'i abluka altına alarak karşılık verdiler. Müttefikler neredeyse bir yıl *Berlin Hava Taşımacılığı*'nı kullanarak kente uçakla malzeme taşımak zorunda kaldılar. Adenauer savaşa yakın düşmanlığı, hayatının özlemi olan batıya dönük Almanya'yı gerçekleştirebileceği alan olarak kullandı. Az bir farkla Bonn, Frankfurt'un üzerine çıkarılarak geçici başkent

olarak seçildi ve 24 Mayıs 1949'da Temel Yasa (*Grundgesetz*) yürürlüğe girdi. 14 Ağustos 1949'da 73 yaşındaki Adenauer *Bundesrepublik*'in ilk Şansölyesi oldu. 1963'e kadar öyle bir hâkimiyet kurdu ki bu yıllar *Adenauer dönemi* olarak anılmaktadır.

Adenauer'in Almanyası Roma Germanya'sına, Şarlman'ın Germen İmparatorluğu'na ve Napoleon'un Ren Konfederasyonu'na çok benziyordu. Polonyalılarla arasında bir tampon bölge vardı, Ruslarla temas noktası yoktu ve Çeklerle arasında sadece kısa bir sınır vardı.

Sözde 1871 birleşmesi nihayet Elbe'nin batısında kalan Almanya'nın neredeyse tamamının birlik olmasıyla bozulmuştu.

Adenauer izlediği politikanın köşe taşı olan *Batı'yla bütünleşme*yi (*Westintegration*) sağladı. Bu konuda öylesine kararlıydı ki Kasım 1949'da yapılan ünlü bir tartışma sırasında Sos-

yal Demokratlar *Müttefiklerin* Şansölyesi diye bağırarak onun sözünü kestiler. Onun gerçek düşüncesini biliyorlarmış gibi yüksek sesle bağırdılar.

1 Aralık 1955 günü Almanya'daki İngiliz Yüksek Komiseri Sir Ivone Kirkpatrick Başbakan'a Çok Gizli kaydıyla bir memorandum gönderdi:

> **Konrad Adenauer'in gerçekten istediği şey**
> Dün Alman Büyükelçisi onun, benimle özellikle gizli kalması gereken bir görüşme yapmak istediğini söyledi... Dr. Adenauer'in Alman halkına hiç güveni yoktu. Sahneden çekildiği zaman gelecek bir Alman hükümetinin Rusya'yla Almanya'nın zararına bir anlaşma yapabileceği düşüncesi onu dehşete düşürüyordu. Sonuç olarak, Batı Almanya'nın Batı'yla bütünleşmesinin Almanya'nın birleşmesinden daha önemli olduğunu düşünüyordu. Bütün enerjisiyle bunu gerçekleştirmek için uğraşacağını bilmemizi istiyordu... Bana dürüstlükle anlattığı görüşlerinin Almanya'da bilinmesi halinde politik konumu için bu elbette tam bir felaket olacaktı...

Başka deyişle, Adenauer yeniden birleşen bir Almanya'nın –her zaman nefret ettiği Doğu Elbiya'yı kapsayan bir Almanya– Batı'ya bağlı kalacağına güvenmiyordu.

Kendi Batı Almanya'sı aslında yumuşak bir uyum sürecindeydi. 1954'te Batı Almanya Dünya Futbol kupasını kazandı; 1955'te yeniden silahlandı, ABD önderliğindeki batı askeri ittifakı olan NATO'nun üyesi oldu; 1957'de Roma Antlaşması, AB'nin atası olan AET'yi yarattı, Adenauer'in yakın müttefiki, avukat ve diplomat Walter Hallstein Topluluk'un ilk başkanı oldu. O sırada büyük bir Amerikalı sosyoloğun kaydettiği gibi, bu tam bir geleceğe dönüştü:

> Uygun haritaların karşılaştırılması MS 814 civarında Şarlman İmparatorluğu'nun alanı ile şimdi AET'ye katılan altı ülkenin kapladığı alanın neredeyse özdeş olduğunu gösterir... Böylesine

büyük bir benzerlik anormal bir çakışma olarak göz ardı edilemez.

Hugo O. Engelmann, *The European Empire: from Charlemagne to the current market, Social Forces* içinde, Mayıs 1962, c. 14, s. 297

Adenauer'in fırsat bulduğunda ne kadar ileri gideceği ancak yakın zamanlarda açığa çıkarılmıştır. Berlin 1945'te Müttefikler arasında ayrı bir mıntıka olarak paylaşılmıştı. Rusya 1949'da DAC (Demokratik Alman Cumhuriyeti) olarak bilinen kendi kukla devletini kurduğu zaman Berlin'in üç batı mıntıkası doğu blokunun içine giren batılı bir askeri karargâh haline geldi. Berlin Duvarı inşasının neden olduğu kriz sırasında (1961) Adenauer Amerikalılara çok gizli bir öneride bulundu: Batı Berlin'i savunacak yerde Batı'nın eski Prusya'daki yegâne dayanağını isteyerek terk etmeliydiler.

Adenauer, ABD'nin Sovyetler'e gizli müzakerelerde bir bataklık sunmasını istiyordu: Thuringia eyaleti, yanı sıra Saksonya ve Mecklenburg bölgeleri karşılığında Batı Berlin. Bu öneriyi Duvar inşaatının başlamasından birkaç gün önce Dışişleri Bakanı Rusk'a yaptı.

Der Spiegel, 15 Ağustos 2011

Fakat artık durum fazla sabitlenmişti. Berlin Duvarı dikildi ve DAC bir olgu olarak kabul edildi. Bu yüzden orada neler olduğuna göz atsak daha iyi olur.

DAC YA DA DOĞU ELBİYA'NIN EN KISA TARİHİ

Doğu Almanya 1945-1989 Rus işgali nedeniyle farklılaşmadı, Ruslar orayı farklı olduğu için işgal ettiler.

Büyük Otto MS 935 yılında Elbe'nin ötesini işgal etti; Slavlar MS 982'de Almanları geri püskürttüler; Almanlar 1147'de bir kez daha denediler ve sonraki iki yüzyılda Oder Nehri'ne kadar Slavların yerini almayı başardılar. Töton Şövalyele-

ri 1410'da Polonyalılar tarafından ezilene kadar ilerlediler. Prusya 1525'te Roma'ya karşı bir isyan eylemi olarak Polonya süzerenliği altında doğdu, İsveç'le savaşarak ün kazandı, Elbe ile Oder arasındaki zaferlerle büyük bir güç topladı, 1807'de Çar tarafından feshedilmekten kurtuldu. Batı Almanların ölümcül birleşme yeteneksizliği Prusya'nın 1866'da Elbe'de tek bir büyük savaşın ardından onları ele geçirmesini sağladı. Prusya 1870'te Fransa'yı ezdi; daha sonra Slavlarla 1000 yıl mücadele etmek için Almanları insan gücü ve para sağlamaya mecbur bıraktı. Mücadele 1945'te Doğu Elbiya'nın ebediyen kaybedilmesi ve Elbe ile Oder arasında çaresiz bir Rusya kolonisiyle sona erdi.

DAC'ın oluşmasıyla birlikte, bu bakiye Doğu Elbiya resmen aslında her zaman olduğu şey haline geldi: Slav bir Doğu Avrupa'da Almanca konuşan aykırı adam. 1961'de duvar dikilene kadar –en başta gençler ve eğitimliler olmak üzere– Doğu Almanlar Almanya'ya yeni bir *Ostflucht* (doğudan kaçış) gerçekleştirdiler. Her sene yaklaşık 200.000 kişi batıdan doğuya geçti. Bu oran 1850'lerden itibaren görülen *Ostflucht*'la neredeyse aynıydı. Rusya'nın adamları kaçakları durdurmak için öldürücü bir engel inşa etmiş ve onu savunmuş olmasalardı, 1989'da Elbe'nin ötesinde neredeyse tek bir Alman kalmazdı.

Orada kalanlar *Stasi* (Devlet Güvenlik Örgütü) aygıtlarının insafına terk edildi. Tam gün çalışan 90.000 görevlinin yanı sıra Stasi gayriresmi işbirlikçiler denilen 200.000 kişiyi kullanabiliyordu. Fakat Stasi'yi Nazilerin *Gestapo*'sundan daha kapsayıcı hale getiren, çok küçük ödüller karşılığında sayısız alt düzey *muhbir*i elinin altında tutmasıydı. Bu kişiler arkadaşlarını, meslektaşlarını, takım arkadaşlarını, hatta kendi aile fertlerini ihbar ediyorlardı. Herhangi birinin tek bir sözü kariyerinizi mahvedebilir, üniversite yolunu size kapatabilir, sizi hapse attırabilir ya da çocuklarınızı kaybetmenize yol açabilirdi.

Stasi, bazı Doğu Almanların acı bir alaycılıkla dile getirdikleri gibi, dünyanın en baskıcı ve en etkili güvenlik örgütü olarak görülüyordu. Mossad, CIA ve Stasi'ye bir iskeletin kime ait olduğunu saptama görevi verildiği, sadece Stasi'nin görevi başardığı ve bunu itiraf ettirerek yaptığı gibi fıkralar anlatılıyordu. Batı Almanya Şansölyesi Willy Brandt'ın bürosuna köstebek yerleştirmek gibi tekil ve etkili karşı casusluk faaliyetleri de oldu. Bu olay 1974'te açığa çıktı ve Brandt'ın istifasına neden oldu. Ancak bütün Doğu Alman kurumları gibi Stasi de Sovyet ustalarına tabiydi ve Duvar yıkıldığı zaman diğer her şeyle birlikte dağıldı.

Pól O Dochartaigh, *Germans and Jews since Holocaust*'un yazarı

Liberal Batı Almanlar, Avrupalı ve İngiliz pek çok solcu DAC gerçekliğini görmemeye kararlı gibiydi. Aksini düşünen aklı başında iktisatçılar onun GSYİH'sine ilişkin bariz uydurmaları kabul ettiler; iyi niyetli politikacılar hevesle DAC yöneticilerinin iyi niyetlerine ilişkin bulgu aradılar; gayet zeki sosyologlar, mükemmel olmasa da DAC'ın Batı Almanya'dan daha az maddiyatçı ve daha komünal olduğunu iddia ettiler.

Kronik miyop

Guardian'dan Jonathan Steele 1977'de Demokratik Alman Cumhuriyeti'nin "Doğu Avrupa ülkelerinin artık ulaşmış oldukları otoriter refah devleti türünün örnek bir modeli" olduğu sonucuna vardı. Kendi tarzında "gerçekçi" muhafazakârlar bile komünist Doğu Almanya'dan bugün kabul ettiklerinden çok farklı tonlarda söz ediyorlardı. O sıralarda ağızlarından "Stasi" sözü pek çıkmıyordu.

Timothy Garton Ash, *New York Review of Books*, 2007

Özellikle kültür eleştirmenleri Doğu Alman sanatçılara öyle yumuşak davranıyorlardı ki bir şey üreten fakat kaba hükümet propagandası yapan birini dâhi olarak selamlıyorlardı.

Bir Batı Alman eleştirmen geçmişe hayretle bakıyor
Yıllarca çok başarılı olduğu söylenen DAC edebiyatının genellikle beş para etmediği ansızın kafamıza dank etti... Ah, bugün düşünüyorum da keşke bu edebiyatla neden ilgilenmediğime dair tek bir küçük deneme yazmış olsaydım. Fakat, hayır, böyle bir fark yaratabildiğimi iddia edemem. DAC yazarları Batı'da ödül aldıklarında hepimiz sadece tebessüm ediyor ve şöyle diyorduk: Oh evet, DAC bonusu, elbette...

Josef von Westphalen, *Von deutscher Bulimie*, 1990

Son yıllarında DAC gerçek Almanya olduğunu iddia etmeye çalıştı: Martin Luther'in hatırasıyla dalga geçiyor ve Junker militarizminden soyunması halinde varsayılan Prusya erdemlerinin ABD'nin savaş çığırtkanı *coca-kolonyalizm*ine olumlu bir alternatif olduğunu öne sürüyordu. Bu yaklaşım aslında sert Alman soluyla belirli bir uyumluluk içindeydi. Fakat o sıralarda her Batı karşıtı düşünce Alman sert solu ve sağıyla belirli bir uyum içinde olma eğilimindeydi. Bu eğilim asla 1960'lardaki kadar büyük olmamıştır.

SORUNLU ZAMANLAR

1960'ta Batı Almanya NATO ve AET'nin dayanak noktalarından biriydi. Dünyanın en büyük ikinci araba üreticisi olarak İngiltere'yi geçmişti ve işgücü eksikliğini gidermek için güney ve doğu Avrupa'dan misafir işçiler (*Gastarbeiter*) dediği insanları ülkesine davet ediyordu. Hâlâ mütevazı ücretler ve mütevazı tüketim ülkesiydi; araba sahiplerinin sayısı İngiltere'dekinin yarısı kadardı.

Bu arada zaman değişiyor, çalışmayı, tasarrufu sevmiş ve savaşı unutmuş bir kuşağın yerini bu kez –gerçek dahil– her şeyi isteyen genç bir kuşak alıyordu.

Batının her yerinde gençlik sıkıcı, ikiyüzlü, otoriter yaşlılara tahammülsüzdü. Almanya'da çatışma özellikle şiddetliy-

di çünkü yaşlı kuşak bir zamanlar gerçekten Nazi olmuştu. 1963-66'nın Frankfurt Auschwitz duruşmaları genç Almanlar üzerinde şok etkisi yarattı. Vietnam onları öfkelendirdi. Bazı genç zihinlerde tuhaf bir isyan dizilimi oluştu: sefil babaları hem eski Nazi hem de kapitalist batının kölesi, onun kader yoldaşı olmuşlardı. Bir an Yahudileri katlediyorlar, bir sonraki an Almanya'yı *McKultur*'un çaresiz bir tüketicisi haline getirerek Amerikalılara secde ediyorlardı. 1950'lerde *batılılaştırma* (*Westlichung*) olumlu bir şeye dönüşmüştü; Prusya ya da Nazi otoriterliğine bir alternatif olarak görülüyordu. Bu kez *batılılaşma* (*Verwestlichung*) olarak yeniden cilalanan bu yaklaşım olumsuz bir anlam taşımaya başladı. Buna karşı çıkmak sert sol ve sert sağı birleştirdi.

Aşırıları Buluşturan Yer

1965'in sonundan 1970'lerin başına kadar, göstericiler bir yüzünde Lyndon B. Johnson'ın, öteki yüzünde Adolf Hitler'in resmi olan pankartlar taşıdılar ve Amerika'nın *kültür endüstrisi*nin *barbarlığını* savaşın barbarlığıyla eşitlediler... Amerikan karşıtlığının katı entelektüel deli gömleğine uyum sağlaması şartıyla her süslü fikir olumlu karşılanıyordu... USA-SA-SS sloganı üstün geldi... Pek çok örnekte, Batı Alman eleştirmenleri doğulu bir propaganda makinesine abone olmuş gibi ses veriyorlardı.

Bernd Greiner, *Saigon, Nuremberg and the West: German images of America in the late 1960's*

1970'lerde Batı Almanya'yı dehşete düşüren, Stasi'nin gizlice desteklediği *Baader-Meinhof çetesi / Kızıl Ordu Fraksiyonu (RAF)* terör örgütlerinin içinde yüzdükleri kültürel deniz buydu. Belki de bu, onların önde giden üyelerinden biri olan Horst Mahler'in daha sonra neden önemli bir neo-Nazi olduğunu açıklamaya yardımcı olur.

> Ulrike Meinhof ile Gudrun Ensslin ahlaki bakımdan katı ve radikal Protestanlık'tan derin biçimde etkilenmiş genç kadın öğrencilerdi. Erkekler, çekici ve kaba Andres Baader ile köksüz Jan-Carl Raspe daha az entelektüel ve daha fazla dürtüseldi. Hepsi orta sınıftan geliyordu. ABD'nin Vietnam'daki "emperyalist" savaşına ve "baskıcı" Batı Alman devletine olan nefretle yönlendirilen bu insanlar asla tutarlı bir politik ideoloji geliştirmediler.
>
> *New York Times*, 3 Ocak 1988

Çete, 2 Haziran 1967'de bir Batı Berlin polisinin (yıllar sonra, Stasi'den para aldığı anlaşıldı), İran Şahı'nın ziyaretini protesto eden silahsız bir göstericiyi vurduğu zaman doğdu. Hemen ardından Gudrun Ensslin, bir öğrenci toplantısında şöyle dedi: *Faşist devlet hepimizi öldürmek istiyor! Şiddete ancak şiddetle karşılık verilir. Bu kuşak Auschwitz Kuşağı'dır, onlarla tartışamazsınız!*

Almanya o sırada 1960'ların belirsiz idealizminin hızla şiddete başvurma yoluna saptığı tek yer değildi. Fakat Baader Meinhof/RAF ahlaksızca davranma ve problem yaratma bakımından eşsizdi. Hareketlerinin zirvesinde, 1977 yılında *Alman Sonbaharı* denilen dönemde, sanayi patronu Hans-Martinn Schleyer ve Dresdner Bank başkanı Jürgen Ponto gibi önemli kişileri katletmeyi başardıkları zaman 30 yaşın altındaki her dört Batı Alman'dan biri, liderlerini hapishaneden kurtarmak dışında akılcı biçimde tanımlanabilen hiçbir hedefi olmayan bu mesiyanik katiller grubuna *kesinlikle sempati* duyduğunu kabul ediyordu.

Bunca insan bu sinsi sempatiyi neden duyuyordu? Amerikanizm karşıtlığının önemli bir rol oynadığı kesindir. Fakat belki de eskilerden kalma başka bir şey de vardı:

> Meinhof, RAF'ın misyonunu açıklamaya çalıştı... Alınanya'da devrim yapmayı ya da kendilerini öldürtmeyi veya hapsettirmeyi düşünecek kadar kör değildiler. Mesele "1967/68 hareketinin

> ulaştığı tarihsel olarak bütünlüklü anlayışı kurtarmak [idi]; bu, mücadelenin bir kez daha dağılmasına izin vermeme davasıydı"... Bunlar Alman geçmişinde... Geleceğe bir mesaj bırakmak için sonuna kadar savaşmayı gerektiren, yenilgiye mahkûm mücadele geleneğinden gelen, Alman geçmişinde ... uzun yankıları olan sözlerdir.
>
> Neal Ascherson, *The Guardian*, 28 Eylül 2008

Ascherson (Meinhof'u kişisel olarak tanıyordu) kesinlikle haklıydı. Bu dünya görüşünde herhangi birine bugün bir iyilik yapıp yapmadığımız önemli değildir. Önemli olan sadece, her şeye rağmen silaha sarılarak bilinmeyen bir gelecek için ortaya koyduğumuz örnektir. Düşündüğünüz zaman bu tuhaf bir fikirdir ve bu fikrin Luther'in sadece iyilik yaparak değil, sadece *inanarak* (*sola fide*) kurtuluruz nosyonundan geldiğini görmemek zordur.

SAVAŞ ALANI ALMANYA

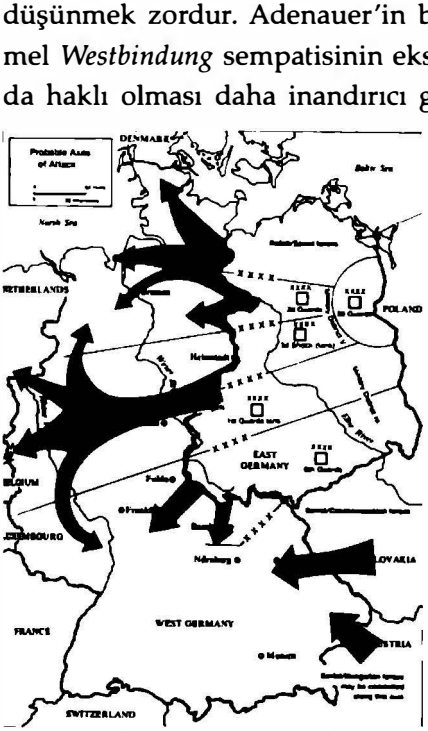
Neyse ki, bu nihilizm yılları boyunca Alman politikasına gözlerini haklı çıkacağı geleceğe dikmiş bir kahraman değil, peş peşe sigara içen, işleri arka odada kotaran klasik merkez sol Helmut Schmidt hükmediyordu.

Schmidt yönetiminde Almanya kendi teröristleriyle kişisel özgürlükleri ciddi biçimde zayıflatmadan uğraştı. Schmidt, borçlanmaya izin vererek 1973 Petrol Fiyatları Şokunun başlattığı dünya ekonomik krizinin etkilerini azalttı. Alman endüstrisi ve becerileri kurtarılırken, Alman demokrasisi süreçten zaferle çıktı.

Almanya'yı kendi Sosyal Demokrat Partisi'nin yaşaması için Batı kampına sağlam biçimde yerleştirdiği zaman Schmidt'in yönetimi sona erdi. Doğu-Batı geriliminin büyük artış gösterdiği bir zamandı: 1977'de Schmidt, Sovyetlerin yenilediği kısa menzilli füzelerin dengeyi bozup kâbus senaryola-

rını daha olası hale getirdiğini söyleyerek NATO'yu uyardı. ABD'nin müzakereleri sürdürürken bir tür tepki göstermesini önerdi.

Ancak Schmidt'in partisi Adenauer'in *Batı'ya bağlanma projesi*ne (*Westbindung*) her zaman isteksiz olmuştu. Parti içinde bazıları Rusya'nın Macaristan'ı (1956) ve Çekoslovakya'yı işgaline rağmen ABD'nin bir savaş başlatmasının daha muhtemel olduğu kanaatini az çok muhafaza etti. Amerikalılar 1979'da Batı Almanya'ya kısa menzilli Pershing füzeleri yerleştirmeyi kabul ettiklerinde, nüfusun büyük bir bölümü protesto etmek için sokaklara çıktı. Modern Yeşiller Partisi bu hareketten doğdu. Bu partinin sadece ABD'nin başlatacağı Armageddon'a ilişkin rasyonel bir korkuyu temel aldığını düşünmek zordur. Adenauer'in bazı Almanlar arasında temel *Westbindung* sempatisinin eksikliğine ilişkin kaygılarında haklı olması daha inandırıcı görülür. Yeşiller Partisi'nin kurucularından biri olan Marieluise Beck yakınlarda şöyle dedi: *"O sırada, anti-Pershing kampanyasının sadece kısmen barışçı ve aynı zamanda ABD ve NATO'ya karşı derinden kararsız bir protesto hareketi olduğunu anlamadım."*

NATO'ya göre bir sonraki olası büyük iş, 1978

1982'de Schmidt kendi partisinin desteğini öylesine kaybetti ki sıkı bütçe gerektiği zaman tutunamadı. Gitti ve yerine Adenauer'in çizgisini bütünüyle onaylayan Hıristiyan Demokrat Helmut

Kohl geldi. Kohl yönetiminde ABD roketleri Almanya'da göründü. Sonuç Armageddon değil, 1987'de bütün Amerikan ve Rus kısa menzilli füzelerinin geri çekilmesi için yapılan ciddi müzakereler oldu.

Sonra her şey değişti: Mihail Gorbaçev, iflas eden ve denetimden çıkan 1945 sonrası Rusya'yı devraldı.

DOĞU ELBİYA GERİ GELİR

1989'un başında, Gorbaçev'e ve devletin iflasına rağmen, DAC'ın patronu Eric Honecker, Duvar'ın *elli yıl, hatta yüz yıl yerinde duracağı*nı ilan etti. Rejim 7 Ekim 1989 günü 40. doğum günü partisine güvenle hazırlanıyordu. Fakat pek hoş olmayan durumlar vardı: Çin, Tienanmen Meydanı'nda sosyalizmi savunduğu için açıkça övüldü; Alman halkı *Cumhuriyetten firara* yeltendiği için vuruluyordu ve Stasi, Baader-Meinhof çetesinin son ahlaksız üyelerini batıda cinayet işlesinler diye eğitmeye devam ediyordu.

Mayıs'ta Macar yetkililer insanların Avusturya'ya ve Almanya'ya gitmelerine izin vermeye başladı. On binlerce Doğu Alman kaçma şansı olduğunu sezdi ve tatil yapmak için Macaristan'a gitti. Budapeşte ve Prag'daki Batı Almanya elçilikleri ansızın sığınma isteyen Doğu Almanlarla doldu. 11 Eylül günü Macarlar kapıları açıverdiler. O ayın sonunda 30.000 mülteci Batı Almanya'ya akın etmişti.

DAC telaşla Çekoslovakya sınırını kapattı. 6/7 Ekim 1989'da Doğu Berlin'de yapılan devlet doğum günü partisinde, sertlik yanlısı Doğu Almanların pek hoşlanmadıkları Gorbaçev, Honecker'e *hayat geç kalanları cezalandırır* dedi.

Kalabalıklar toplanıp *Gorbi*'yi alkışladı; Gorbi gittikten sonra polis onları dövdü. 9 Ekim günü Leipzig'de insanlar toplandı. Korkuyorlardı fakat kararlıydılar: Yetkililerin *Pekin Çözümü*'nü mü (katliam) yoksa *Polonya Çözümü*'nü mü (uzlaşma) uygulayacaklarını kimse bilmiyordu.

Gorbaçev DAC'a vaktin geldiğini söylüyor, Berlin, Ekim 1989

Kalabalığın içinden kimse şişe fırlatmadı; polis kimseyi almadı ya da askerler ateş açmadı. 17 Ekim günü Honecker iktidardan çekildi ve 3 Kasım günü Çekoslovakya sınırı yeniden açıldı. İki gün içinde 15.000 kişi Doğu Almanya'dan kaçtı. 9 Kasım günü, görünüşte kazayla Berlin Duvarı'nın açıldığı ilan edildi. İnsanlar hemen kapılara yığıldılar, bazıları çekiçle duvara vuruyordu. Helmut Kohl bunu hiç beklemiyordu. O sırada Varşova'da resmi bir ziyafetteydi.

Gelişmeler hızlanıyor fakat o sırada herkes Doğu Almanya'nın ayrı bir devlet olarak var olmaya devam edeceğini sanıyordu. Sonuç olarak birleşme inanılmaz biçimde karmaşık bir süreç olacak, bütün uluslararası tarafların katılımını gerektirecek ve Almanya içinde tam ve açık bir tartışmanın ardından özel olarak bu konuda bir kamuoyu yoklamasına yol açacaktı.

Bunların hiçbiri olmadı. Kohl'un CDU'sunun doğudaki dalının önderlik ettiği bir yurtsever ittifak (genç Angela Merkel bu grupta öne çıkıyordu) Mart 1990'da Doğu Alman parlamentosu seçimleri için tepiniyordu. Fakat henüz hiç kimsenin birleşme konusunda oy vermediği bir sırada, Doğu Almanlar ayaklarıyla oy vermeye başladılar. Lepzig'teki göstericilerin havası, yurtseverlik çağrısından (Biz tek halkız!) şantaja dönüyordu: *Bize Deutschmark getirin, burada kalalım; getirmezseniz, gelip kendimiz alırız!* (*Kommt die D-Mark, bleiben wir, kommt sie nicht, geh'n wir zu ihr!*)

Yeni bir *Doğu'dan Kaçış* korkusu ağır basmaya başladı. Batı Almanya Doğu-Markı'nı Deutschmark'la 1'e 1 oranında değiştirirse, insanları bulundukları yerde tutabilirdi. Peki, sabık Doğu Alman devlet şirketleri bu durumda ücretleri nasıl ödeyeceklerdi? Yeni bölgeler pariteye yakın emeklilik maaşları ve işsizlik ödeneklerinin üstesinden nasıl geleceklerdi? Sonuç –Batı Almanya'dan gereken devasa parasal yardım– öylesine öngörülebilirdi ki Bundesbank başkanı Otto Pöhl istifa etti. Fakat Kohl'ün ekibi inatçıydı. Doğu Almanya, 1 Temmuz 1990'da Deutschmark'ı aldı. 1850'den beri hiçbir barış dönemi hükümeti onların ayrılmalarını durdurmayı başaramamış olsa da Batı Almanya, Almanları Doğu Elbiya'da tutmak için ödeme yapmaya kilitlendi.

Birleşme konusunda hâlâ oylama yapılmamıştı. Nihai kararı verecek olan iç politikaydı. Kamuoyu yoklamaları Kohl'ün bir sonraki Batı Alman genel seçimlerinde yenileceğini gösteriyordu. Peki, bir *Batı* Almanya seçimi olmasa ne olurdu?

Birleşme 3 Ekim 1990'da ne Doğu'da ne de Batı'da tek bir oy verilmeksizin, olağanüstü biçimde gerçekleşti. Pek çok insan Kohl'ün sevgili Deutschmark'tan hemen vazgeçip euro'ya bağlanacağına söz vererek –kendi halkına söylemeden– Fransızların onayını satın aldığını söyler.

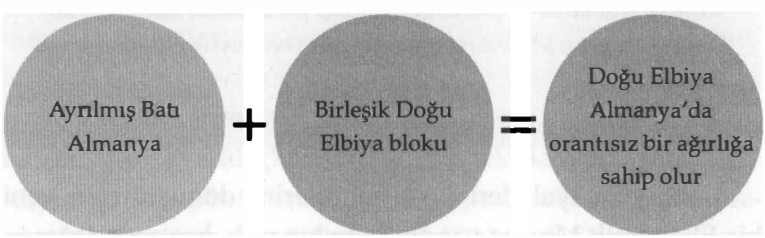
> Almanya'nın doğuya doğru genişlemesine izin vererek Mitterand, Kohl'ün "Birliğin Şansölyesi" olmasına yardım etti. Bu da Kohl'ü, Almanya'yı çok değer verdiği parasından kurtarma konumuna soktu. Mitterand başkanlığının en büyük zaferlerinden biriydi bu.
>
> *Der Spiegel*, 30 Eylül 2010

Kohl, yeni eyaletleri çiçek bahçelerine dönüştürecek yeni bir Ekonomik Mucize vaadinde bulunarak, her şeye rağmen yurtseverlik duygularına oynadı. Yine de Aralık 1990 genel

seçimlerinde, pek çok bölgede 1987 sonuçlarına kıyasla gerilediyse de Batı Almanya'da durumunu korudu. *Birlik Şansölyesi*'nin yaptığı iş halkı pek etkilememişti. Doğu'da durum elbette farklıydı: Kohl beş yeni eyaleti silip süpürdü, dördünü büyük farkla kazandı ve yeni bir koalisyona kolayca önderlik edebildi.

Bu kez parlamentoyu Bonn'dan Berlin'e taşıyıp taşımamak gibi büyük bir sorun ortaya çıktı. 20 Haziran 1991'de yapılan uzun, gerilimli tartışmadan çıkacak sonucu tahmin etmek zor değildi. Her iki bölüme çağrı yapıldığında, son Batı Alman milletvekilleri 291'e 214 Bonn için oy kullandılar. Pek çok gözlemci, Berlin lehine tek coşkulu konuşmanın, aylar önce az kalsın başaracağı bir intihar girişiminin ardından tekerlekli sandalyeye bağlı kalan İçişleri Bakanı Wolfgang Schäuble'den geldiğini söyler.

Alman tarihinde çok sık görüldüğü gibi, bölünmüşlük Batı'nın çöküşüydü. Batılı milletvekillerinin Bonn için oy kullandıkları açıktı, ancak bu açıklık yeterli değildi. Bir kez daha neredeyse monokültürel Doğu Elbiya oy bloku, sayıca çok daha az olmasına rağmen, az bir farkla kararı belirlemeyi başardı: yeni eyaletler %80 oranında Berlin için oy verdiler, böylece durum 320'ye 328 Berlin lehine değişti. Almanya'da siyasetin ağırlık merkezi bir zamanların eski Roma Renanya'sından, 1871'de sahici bir birleşme olduğu fikrini temel alarak başkent olduğunu iddia eden kente kaydı.

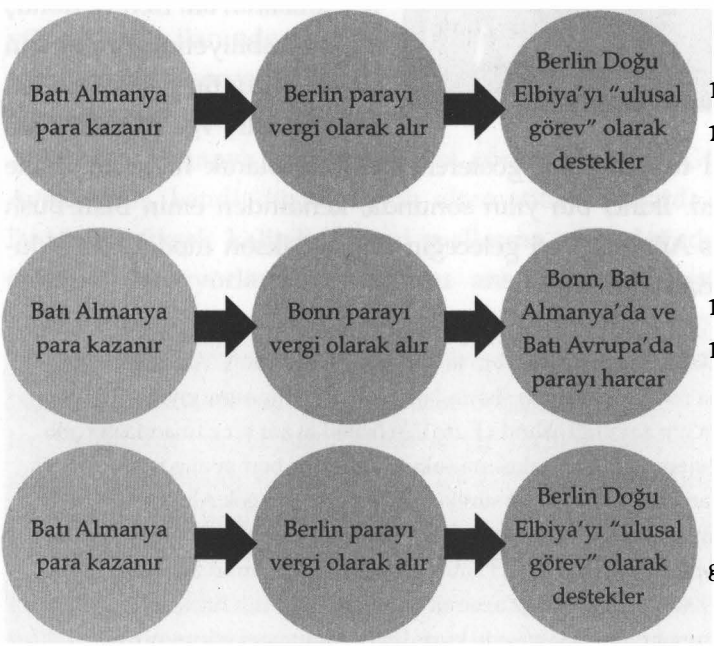

Büyük Frederick'ten bu yana Alman siyasetinin en kısa tarihi

İKİNCİ BİR MUCİZE YOK

Kısa süre içinde Batı Almanya'nın çiğneyemeyeceği kadar büyük bir parçayı ısırdığı, daha doğrusu bu parçanın ağzına tıkıştırıldığı görüldü. 1948'in benzersiz biçimde elverişli koşulları altında Erhard'ın servis ettiği acımasız bir serbest piyasa müshili olan Batı Alman *Wirtschaftswunder* (ekonomi mucizesi) formülü asla gizemli olmamıştı. 1990 para birliği bunun tam tersi oldu: kısa vadeli rahatlık için iyi, iş dünyası için felaket.

Ücretler, işsizlik yardımı ve emekli maaşlarının Batı'ya yakın paritede oluşması üzerine, Doğu Almanların çoğu oldukları yerde kalmaya karar verdi. Fakat on yıllardır yatırım yapılmayan bu bölgelerde üretkenlik çok daha düşük olduğu için şirketler rekabet edemiyorlardı. Bu yüzden Batı Almanya hesabı ödemek zorunda kaldı.

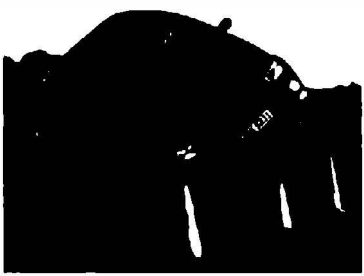
Alman modern iç vergi akışının en kısa tarihi

Tıpkı 1871'den 1933'e kadar olduğu gibi, zengin, üretken Batı Almanlara umutsuz Doğu Elbiya ekonomisini desteklemenin ve onların sözde başkenti Berlin'de geniş bir bürokrasi bulundurmanın ulusal görevleri olduğu söylendi.

Bir süre sonra kuşkulanmaya başladılar. Espriler yapılmaya başlandı:

> Bir Türk ile bir Ossi (Doğu Alman) arasındaki fark nedir? Türk Almanca konuşur ve çalışır.

> Çinliler niye mutludurlar? Çünkü hâlâ Duvarları var.

Ekonomi çatırdamaya başladı. 1997'de A-Sınıfı tamamen yeni Mercedes, geyik testi (*Elchtest*) sırasında takla attı. Bu test arabanın ani fren ve dönüş yapma kabiliyetini görmek için yapılıyordu. Bu geyik testi lafı benimsendi ve Almanya'nın nasıl tozuttuğunu gösteren bir ifade olarak herkesin diline düştü. İkinci bin yılın sonunda, kendinden emin Blair-Bush trans-Atlantikçileri geleceğin Anglo-Sakson modelinde olduğundan emindiler:

> Ekonomik büyüme bir kez daha yavaşlarken, Almanya Avrupa'nın hasta adamı (hatta Japonya'sı) damgasını yiyor... Almanya'nın zayıflığı aslında Euro için özellikle zor bir zamanda gerçekleşiyor. Ocak'ta dolaşıma sokulduğundan beri yeni paranın dolar karşısında neredeyse sürekli gerilemesi daha çok Alman ekonomisinin üzerine çöken karanlıktan kaynaklanıyor... Doğuya yapılan, toplam Alman GSYİH'sinin kabaca %5'ine varan sübvansiyonda 1990'dan beri çok az azalma oldu... Avrupa'nın hasta adamı olma unvanından kısa sürede kurtulması muhtemel görünmüyor.
>
> *The Economist*, 3 Haziran 1999

ÜÇÜNCÜ BİNYIL

Yağmacı Anglo-Saksonlar bir İzlanda bankası kadar sağlam görülen bir *borçlan ve harca* patlaması içinde neşeyle yol alırlarken, Almanya sessizce kendi sorunlarını çözmeye çalışıyordu.

Bir diğer merkez sol uzlaşmacı, Gerhard Schröder, Almanya'da artık *Hartz IV* olarak anılan 2005'in sistemik sosyal yardım düzenlemesine aracılık etti. Bu uygulamalar uzun vadeli devlet yardımlarının cazibesini önemli ölçüde azalttı ve hak sahiplerini yeni *Jopcenter*'lara (iş bulma merkezlerine) doğru itti. Terimin İngilizce olması fikrin nerden geldiğini gösteriyordu. Schröder, Yeşiller Partisi'ndeki ortaklarını da Almanya'nın her türlü savaşın dışında tutulması Balkanlar'da kitlesel katliamlara izin vermek anlamına gelse de, bir şeyler vermenin zorunlu olduğuna ikna etti. Almanya'nın *maceralara hazır* olmadığı için İkinci Körfez Savaşı'na katılmayacağını yüksek sesle ilan ederek Amerika fobisinin ipuçlarını verip solu onardı. George W. Bush öfkelendi, Schröder kıl payıyla ikinci dönemi garantiledi.

2005'te Almanya artık hasta gibi görünmüyordu. Güney Avrupalılar, kendi düşük fiyatlı alternatifleri raflarda tozlanırken yüksek kaliteli Alman mallarına aşırı değerlenen euro'ları harcıyorlardı. Uzakdoğu ansızın zenginleşti ve halkları zengin Avrupalıların her istediğini istemeye başladı, kurdukları yeni endüstriler de Alman endüstrisinin emsalsiz biçimde üretmekte olduğu geleneksel inşaat makineleri, vinçler ve üretim bantlarına ihtiyaç duyuyordu. Amerika ithal Alman arabalarına doydu. Kredi içinde yüzen bir dünyada Almanya canla başla çalışıyordu.

2008'de insanlar ansızın borç paranın sadece borç olduğunu fark ettiklerinde, işler Almanya için dehşet verici olabilirdi. Bunun yerine, resesyon tam bir yıl sürdü. Almanya yavaşlayan fırtınadan büyüyerek çıktı ve endüstriyel temelini

ölmeye bırakacak yerde iyileştirdi. Bunda Alman endüstrisinin büyük bölümüne yatırım fonlarından çok (1948'de Erhardt'ın yaptıkları sayesinde) hâlâ ailelerin sahip olması gerçeğinin yardımı oldu. Böylece insanlar, işler zorlaştığında bile büyük sanayici olmaktan vazgeçmediler. Devlet bankaları –VW örneğindeki gibi genellikle sanayinin başlıca hissedarlarıydı– yardım için gaza bastı. Sahici sendika-patron müzakereleri konusunda benzersiz Batı Alman geleneği işliyordu. Patronlar işsizliği önlemek için yarım gün iş önerdiler ve işçiler kabul etti.

Bu büyük bir çağrıydı. Dünyanın geri kalan kısmı iyileştiğinde Amerika hâlâ ithalata bağımlıydı, Uzakdoğu hâlâ yeni zengindi; artık daha dikkatle seçmek zorunda olan Avrupalılar bile değerini koruyacak kaliteli ürünleri dikkatle seçiyorlardı. Yunanistan borç krizinin zirvesindeyken Yunanlar Alman bayraklarını yakıyorlar fakat bir yandan da –Euro sisteminden ite kaka çıkarılacak olurlarsa avantaj kaybetmemek için– daha fazla Alman arabası satın alıyorlardı.

Almanya inanılmaz biçimde istikrarlı ve güçlü görünüyordu. Angela Merkel birbirini izleyen üç seçimden (2005, 2009 ve 2013) iki büyük partinin CDU ve SPD'nin *Büyük Koalisyon*'uyla Şansölye olarak çıktı. Her seçimde kendi çoğunluğunu korumak gibi nadir bir duruma daha da yaklaştı. Ülke dünya *Exportmeister*'i (ihracat ustası) oldu ve sıfır faizle borçlanacak kadar güven yarattı. İnsanlar Avrupa'nın kendi zayıf devletlerini kurtarması gerektiğini söylediklerinde, *Almanya*'yı kastediyorlardı; Amerika, *Avrupa*'nın Rusya'ya direnmesi gerektiğini söylediği zaman *Almanya*'yı kastediyordu; İngiliz politikacılar *Avrupa*'dan özel tavizler istediklerinde *Almanya*'yı kastediyorlardı.

Alman toplumu da çalışıyordu. Toplam kişisel servet bakımından, ortalama Alman'ın ortalama Fransız ya da İtalyan'ın gerisinde olması oldukça şaşırtıcıydı. Bunun sebebi genellikle

pek az Alman'ın ev sahibi olması ve Doğu Almanya'dan gelen insanların neredeyse hiçbir şeylerinin olmamasıydı. Fakat seçkin bir ekonomi tarihçisinin belirttiği gibi, insanlar asla gerçek anlamda yoksul değildi çünkü onlar sorunsuz işleyen bir politik yapının parçasıydılar:

> Sosyal devlet (*Sozialstaat*) Almanların sahip oldukları servetin parçasıdır. İnsanların güven içinde rahat yaşamaları için başka ülkelerdeki gibi kişisel servet sahibi olmalarını gerektirmeyen işlevli bir topluluk (*Gemeinswesen*) içinde yaşıyoruz. Servetimiz sadece sahip olduğumuz arabalar ve evlerden ibaret değil.
>
> Werner Abelshauser, *Die Zeit*, 27 Mart 2013

Abelshauser'in iddiası örtük bir uyarı taşıyordu. Peki ya ekonomiye ve kamu kurumlarına doğal Batı Alman güveni zayıfladıysa? Aslında zenginlerin Abelshauser'in *işlevli topluluk* dediği şeyden kopmakta olduğunu gösteren bazı belirtiler vardı. 2012'den itibaren parası olan Almanlar ansızın Anglo-Saksonlar gibi davranmaya başladılar. Mülk biriktiriyor ve kötü şöhretli İngiliz piyasasını bile geride bırakarak ev fiyatlarında bir patlama yaratıyorlardı. Özel eğitim –Almanya'da asla İngiltere ve ABD'deki kadar önemli olmamıştı– ani bir kalkış yaptı. Serbest piyasa yanlısı, refah toplumu karşıtı, Yunanistan'ın kurtarılmasına itiraz eden, AB'ye eleştirel bir yeni parti doğdu: AfD (*Alternative für Deutschland*). Partinin kurucusu Bernd Lucke, ilk manifestolarını açıklayanların (çoğu yüksek profilli yurttaşlardı) yarısı gibi üniversite profesörüydü. Servet sahiplerinin eski kesinliklerden kuşku duydukları görülüyordu. Peki ya yoksullar da inançlarını kaybettilerse. *Aslında Almanların %40'ı hiçbir şeye sahip değildi* (*Die Welt*).

Merkel üçüncü dönemine zaferle girerken bütün bunlar sadece çatlak sesler gibiydi. Yegâne gerçek sorun, her zamanki gibi, Doğu Elbiya idi.

DAYANILMAZ DOĞU

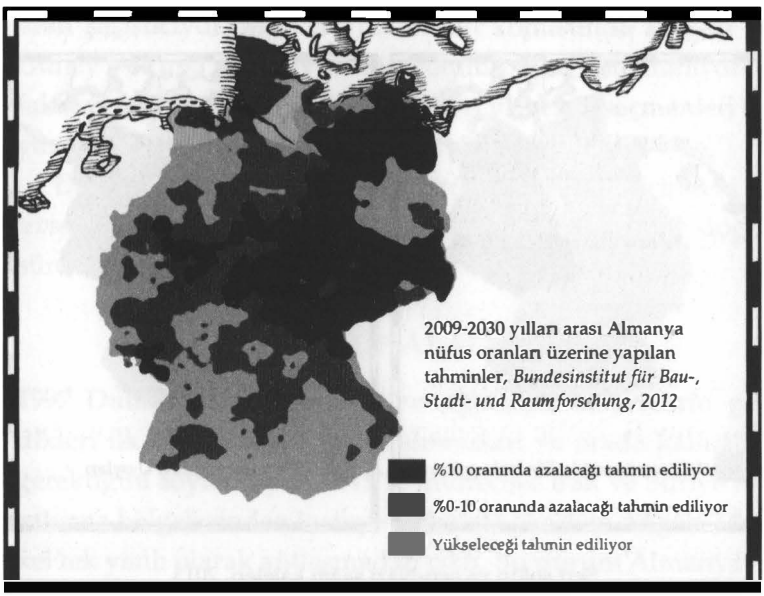
Kohl'ün vaat edilmiş çiçek bahçeleri, muazzam bir yardım programına rağmen hâlâ destek ünitesiyle yaşıyordu. Kümülatif sayılar giderek şaşırtıcı bir hal alıyordu:

> Sadece 1991'de gelir güvencesi sağlamak, şirketleri desteklemek ve altyapıyı iyileştirmek için Doğu Almanya'ya 143 milyar DM'nin aktarılması gerekiyordu... 1999'da bu toplam 1,634 trilyona ulaştı ve geri akış hesaplandığında bile bu miktar net 1,2 trilyon Mark kadardı... Bu miktarlar o kadar büyüktü ki Almanya'da kamu borçları iki kattan fazla arttı. Alman birleşmesinin ilk yıllarından gelen bu trend bugüne kadar kalıcı bir değişikliğe uğramamıştır.
>
> Federal Politik Eğitim Dairesi, 23 Haziran 2009

Bu büyük harcamaların fazla etkisi olmuyordu. Doğrudur, Büyük Berlin'in gelişme kaydettiği görülüyordu. Başkent olarak hükümet harcamalarından büyük pay alıyordu, şık ve ucuz kiralık evler turistlerin ve yeni gelenlerin hoşuna gidiyordu. Ancak bütün bunlar borç ve sübvansiyonla oluyordu. Berlin'in (nüfusu 4 milyon) devletten aldığı borç, merkezi hükümetten yılda kabaca 3,5 milyar Euro almasına rağmen Bavyera'nın (nüfusu 12,5 milyon) aldığından çok daha büyüktü. Her Avrupa başkenti kendi ülkesinin fonlanmasına yardımcı oluyordu, sadece Almanya'da bu durum tersine işliyordu.

Doğu Elbiya topraklarının derinliklerinde işler felaketti. Bavyera'nın nüfusu 1991 ile 2012 arasında %8 arttı; Saksonya-Anhalt'ta %20 azaldı. 2016 tarihli bir raporda Federal Ekonomi ve Enerji Bakanlığı'nın kuru diliyle: bu *demografik durum Avrupa'da ve uluslararası alanda benzersizdir*. Doğu Elbiya'nın 1850'den beri olduğu gibi, imkân olduğunda çoğu Alman'ın yaşamak istemediği bir yer olduğu gerçeğini iki trilyon Euro bile değiştiremiyordu.

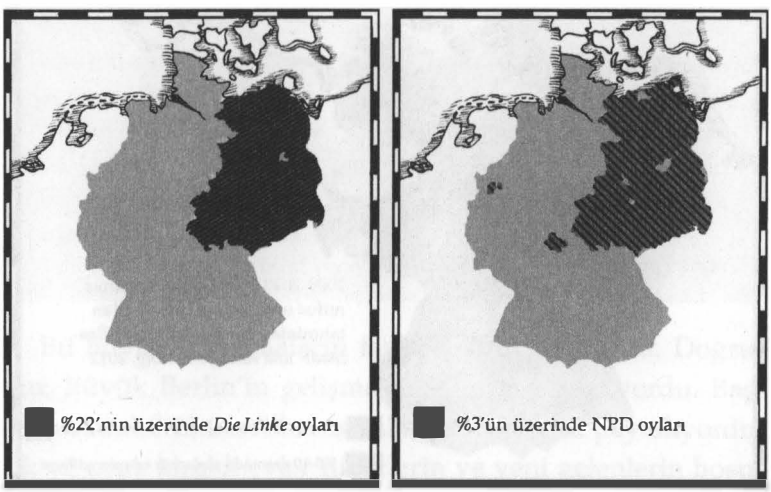
Yetkililer akışın devam edeceğini düşünüyorlardı ve Doğu Elbiya'yı terk eden insanlar orantısız biçimde genç, eğitimli ve kadın oldukları için, temelde yatan gerçeklik çıplak sayıların gösterdiğinden daha kötüydü.

Bir kez daha bu iki hattı –MS 100 yılındaki *limes* ile Elbe– Almanya'nın geleceğini gösteren olası bir haritaya çizmeyi deneyin.

Kalanlar ise –çok yaşlı, az eğitimli ve daha çok erkek oldukları için– tamamen farklı biçimde oy kullanıyorlardı. Almanya'nın başlıca ulusal seçim anketi (Infratest'in *Pazar Sorusu, die Sonntagsfrage*) yapılırken, veriler daima iki coğrafi alana dağılıyordu, *Westdeutschland* (Batı Almanya) ve *Ostdeutschland* (Doğu Almanya). Böyle olması gerekiyordu, aksi halde sonuçlar yanıltıcı olacaktı. 2005 ve 2009'da Doğu Elbiya seçmenleri, neredeyse açıktan neo-Nazi olan bir partiyi, NPD'yi (*Nationaldemokratische Partei Deutschland*) iki eya-

let parlamentosuna soktular. Aşırı sağa önemli miktarda oy verilirken, daha büyük sayılarda oy eski DAC'ı yöneten Komünist partisinin en yakın vârisi *Die Linke*'ye veriliyordu. Bir kez daha en iyi tanıklığı haritalar yapıyor ve coğrafi bölünme merkezi bir önem taşıyordu.

Sert solun ve neo-Nazi sağın kaleleri, 2013

Bu durum kolayca 1949'dan 1989'a kadar süren Sovyet işgaline bağlanabilir. Fakat Doğu Elbiya kuşaklar boyunca farklı biçimde oy kullanmaktadır. Birinci Dünya Savaşı'ndan önce eski *Konservative Partei*'a, Weimar döneminde ANHP'ye, 1930-33'te Naziler'e ve 2009'da hem sol hem de sağ uçlara orantısız biçimde oy verdi.

Eski Doğu Almanya nostaljisi (*Ostalgie*) çoğu Alman için zararsız, ironik bir turistik deneyim olabilirdi fakat buradaki sorun Saksonya ya da Pomeranya'da batılı değerler veya ittifaklarla hiçbir ilişkisi olmayan bir tür Almanlığa sorunlu ve ciddi bir özlem duyan az sayıda insanın yaşıyor olmasından ibaret değildi.

2015'te güvenli, güvenlikli, refah içindeki Almanya'nın hâlâ ekonomik olarak can çekişen ve asap bozucu Doğu Elbiya'ya prangalanmış olarak yaşayabildiği görülüyordu. Merkel'in ülke içinde onaylanma oranı o yılın Nisan ayında %75 kadardı. On yıldır iktidarda olan bir demokratik lider için bu oran şaşırtıcıydı. Merkel Yunanistan konusunda katıydı ve Güney Avrupa'nın büyük bir bölümünden hoşlanmıyordu fakat yeni Doğu Avrupa AB devletleri ve kendi seçmenleri bu yüzden onu sadece alkışlıyorlardı.

Daha sonra, Eylül 2015'te Alman toplumunun içindeki *işlevsel topluluğu* –ve bütün AB'yi– kendi geyik-testine doğru sürdü.

MERKEL'İN TUHAF SONBAHARI

1997 Dublin Antlaşması, AB'ye sığınmak isteyenlerin geldikleri ilk ülkede kayıt altına alınmaları ve orada kalmaları gerektiğini söyler. Eylül 2015'te mülteciler Irak ve Suriye'nin çatışma bölgelerinden kuzeye ve batıya akarken Angela Merkel tek yanlı olarak antlaşmadan çıktı. Bu durum Almanya'yı Ortadoğu mülksüzlerinin bir numaralı hedefi haline getirdi.

Bunu neden yaptığı belli değildir. Belki de ahlaki bir yükümlülük duygusundan kaynaklanıyordu: mültecilere yardım etmeyi ve Yunanistan ile İtalya üzerindeki baskıyı hafifletmeyi sahiden arzu ediyordu. Belki de Almanya'nın yaşlanan nüfusu için çok ihtiyaç duyulan genç işgücünü yeni gelenlerde buldu. Daha karmaşık bir politik savaş hilesi de olabilir. Kendi partisi, Arnavutluk, Karadağ ve Kosova'dan gelen sığınmacıları –buraların artık *güvenli devletler* olduğu gerekçesiyle– uzun süre reddetme çabası göstermiş ve bu girişimi koalisyon ortağı SPD tarafından daima engellenmişti. Bazıları, Suriye içsavaşından gelen mültecilere önderlik ederek Merkel'in bu konuda yüksek bir moral zemin elde etmeyi hesapladığını düşünür.

Motivasyonu ne olursa olsun, sonuç Güneydoğu Avrupa'nın tek taraflı olarak Almanya'ya ulaşmak isteyen sığınmacılar için bir transit kamp ilan edilmesiydi. Almanya öyle bir ülkeydi ki lideri gülümseyerek sığınmacılarla selfi çekiyordu. Merkel'in onların sayısının ne kadar çok olacağı ya da diğer AB ülkelerinden nasıl bir direnişle karşılaşacağı konusunda ciddi biçimde yanlış hesap yaptığı açıkça görülmektedir.

Pek çok Alman'ın *misafirseverlik kültürü* (*Willkommenskultur*) dünyayı şaşırttı fakat bu süreç, devasa bir akının içinde sadece küçük bir azınlığın gerçekte Suriye'deki yakın tehlikeden kaçan aileler –ya da sadece Suriyeliler– olduğuna dair artan bulgular karşısında kısa sürede sınırlarına ulaştı. 2015 Noeli'nde *Arap ya da Kuzey Afrika kökenli* genç erkeklerin Köln'de topluca cinsel tacizde bulunduklarına dair, Alman yetkilileri kaygılandırmadığı görülen yaygın haberler, açık kapı politikasının ölüm çanı gibiydi.

Merkel, mültecilerin bir kısmını diğer Avrupa ülkelerinin almasını talep ederken, *Baş edebiliriz* (*Wir schaffen das*) sloganını tekrarlamayı sürdürdü. İsveç dışında hiçbiri olumlu yanıt vermedi ve İsveç bile kısa süre sonra kapılarını tekrar kapattı. Doğu Avrupa'da tepkiler özellikle şiddetliydi.

> Angela Merkel geçen Eylül ayında Budapeşte'de sıkışıp kalan mültecilere Almanya'nın sınırlarını açtığı zaman iktidarının zirvesindeydi. Fakat Avrupa için savunduğu kemer sıkma talepleri pek çok ülkenin ona karşı çıkmasına yol açtı. Bu konuda Merkel, Protestan papaz evi ile Alman duyarlılığının tuhaf bir karışımından oluşan kendi sığınma ilkelerini Kıta'ya dayatıyordu. İzlediği politikaların bedeli, sadece Almanya'da yeni bir sağcı popülist partinin yükselişi ve daha fazla bölünmüş, geçmiş yıllara kıyasla daha küskün bir Alman toplumu olmadı. Merkel artık birlik içinde olmayan bir Avrupa yarattı.
>
> *Der Spiegel*, 10 Mart 2016

Yeni *sağcı popülist parti*, *AfD* 2015 yılında rahatsız edici biçimde neo-Nazi NPD'ye yakın bir şeye evrildi. 2016'da refah içindeki Güneybatı Baden-Württenberg'de (B-W) %15,1 oy aldı. Olayların gidişatına bakıldığında hiçbir yerin güvenli olmadığı görülüyordu. Fakat "B-W" kendi dini bölünmesiyle ünlüydü (1949'da Müttefikler üç farklı alanı birleştirerek onu yarattılar) ve harita üzerinde 2016 seçimlerine bakacak olursanız, 1930-33'te bütün Almanya'da olan şeyi görürsünüz: radikal sağ, Protestan alanlarda belirgin biçimde en iyisini yapar. Hitler vakasında –ve Brexit ile Trump vakalarında– olduğu gibi insanları tuhaf korkulara ve vaatlere duyarlı kılan sadece gelir değil, kültürdür. Doğu Elbiya, yüzyıllar öncesine uzanan kolonyal korkulardan ve Lutherci otoriterlikten oluşan bir karışımla gayet iyi gübrelenmiştir. Burada *AfD* %24 (Saksonya-Anhalt) ve %20,9 (Mecklenburg-Vorpommern) aldı. Her iki yerde NPD de %3 aldı. Hiçbir yardım, hatta 1990'dan beri gelen iki trilyon Euro –her yıl Yunanistan'a yapılan kurtarma yardımı– bile kadim bir zihin yapısını satın alamaz.

Sığınak arayanların barındığı bir yurda yapılan saldırının ardından *Die Welt*'te bir manşet, Şubat 2016'da göçmenlerin Alman kültürüne özümsenmesinin bir sorun oluşturmadığı, sorunun Saksonlar (Saksonlar terimi Batı Almanya'da genellikle bütün Doğu Almanları kastetmek için kullanılır) olduğunu iddia etti. Dresden'de 3 Ekim *Birlik Günü* kutlamaları aynı gün yapılan aşırı sağcı gösteriler sırasında neo-Nazi yangın bombalarıyla dağıtıldığı zaman, Almanya'nın liberal ve muhafazakâr gazeteleri Saksonların aslında farklı bir halk olup olmadıklarını yüksek sesle sordular. Doğu Alman zihinlerde neler olup bitiyordu? Karamsar bir şaka yapılıyordu: Avrupa'da bir Brexit olabiliyorsa, Almanya'da neden bir Säxit olmasın?

Aralık 2016'da şaka yoktu; sadece Berlin'de bir Noel pazarına, çok önce sınır dışı edilmesi gereken umutsuz bir sı-

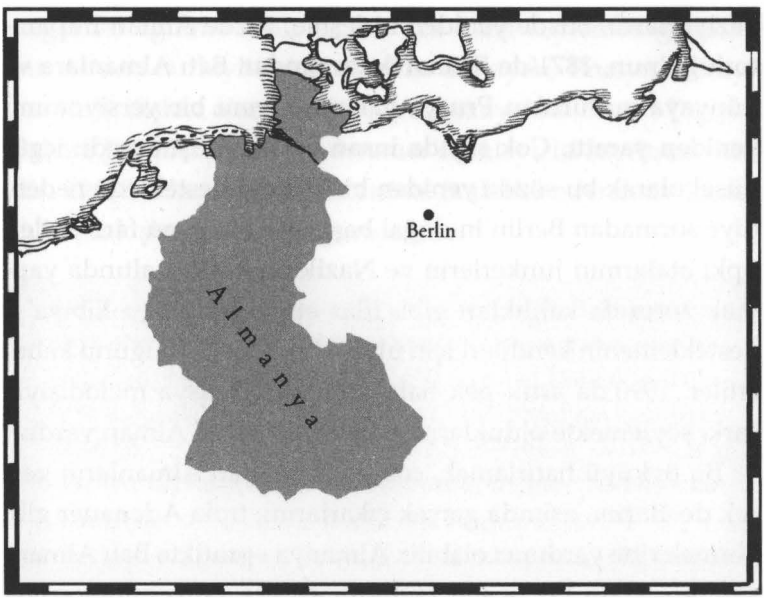
ğınmacının Almanların gözü önünde bir kamyonla yaptığı ölümcül saldırının yarattığı çaresizlik duygusu vardı. Öfkeyle yönlendirilen *AfD*'nin 2017 seçimlerinde Doğu Elbiya kalelerinde fırtına koparması olasıdır.

SONUÇ: ALMANYA'NIN GERÇEK TARİHİ

Şimdiki zamana ışık tutmuyorsa geçmişi araştırmak anlamsızdır. Batı birbirini izleyen krizlerle boğuşurken Almanya'nın öyküsü açık bir mesaj taşır. Alman tarihinin kısa Prusya/Nazi dönemi (1866-1945) nihayet olduğu gibi görülmelidir: dehşet bir sapma.

MS 100 yılından bu yana Güney/Batı Almanya Batı Avrupa'ya dahil olmuştur. Yeni ve esas olarak batılı olmayan bir Almanya ancak 1525'te sahneye çıktı: Prusya. Bu arada batıdaki Almanlar, birleşmeyi başaramayan doğal savaş çığırtkanları –ya da yapısı gereği devlet tapınıcısı– olmaktan çok uzaktılar. Giderek toprakları savaş alanları ve güçlü komşularının potansiyel kolonileri haline geldi. Daha sonra, 1814'te, o sırada sadece Rusya'nın bir uydusu olan Prusya bir delilik nöbeti geçirip çok güçlendi. Günümüzün Trump yanlıları gibi İngiltere, Avrupa'nın tam olarak, Ren'de modern bir sanayi bölgesi olan bir rakip devletler karışımı olarak kalmasını istiyordu. 1866'da Güney/Batı Almanya savaşta yenildi ve kısa süre içinde kaçınılmaz biçimde güçlü, Avrupa uluslarının normal standartlarına (tarih, coğrafya, politik düzen, din) göre tamamen yabancı bir ülke olan Prusya tarafından özümsendi. Bu büyük bir deformasyondu. O zamandan itibaren, Güney ve Batı Almanya'nın bütün serveti, endüstrisi ve insan gücü Prusya özlemlerine akıtıldı. Burada daima her şeyin üzerinde tek bir amaç vardı: Polonya, Baltık ülkeleri ve Kuzey-Orta Avrupa üzerinde, mümkünse Rusya'yla ittifak halinde, gerekirse Rusya'yla boy ölçüşerek hegemonya kurmak. Bin yıllık mücadele 1945'te Prusya'nın, taşıdığı isme

varıncaya dek kanlı biçimde yok edilmesiyle sona erdi. Batı Almanya nihayet özgürdü. 1949'da nihayet gerçek bir politik varlık haline geldi.

Batı Almanya (1949-1990) İmparator Augustus'un yaklaşık MS 1'de planladığı Germanya'ya, MS 843'te Verdun Antlaşması'ndaki Doğu Frankiya'ya ve 1808'de kurulan Ren Konfederasyonu'na olağanüstü benziyordu.

Konrad Adenauer, Willy Brand ve Helmut Schmidt'in Almanya'sı matem tutarak öteki yarısını bekleyen yarı pişmiş eğreti bir ülke değildi. Geçip giden canavarın, Prusya-Almanya'nın aksine onun sahici kökleri vardı. Doğu sınırları Elbe'de, başkenti *Almanya'nın pencerelerinin üzüm bağları arasında ... ardına kadar Batı'ya açıldığı* (Adenauer) Ren'de olan tek bir siyasi birim, Almanya'nın gerçek tarihinin zirvesiydi: Akdeniz ülkelerinden belirgin biçimde farklı ancak her türlü kuşkunun ötesinde Batı'nın bütünleyici parçası olan bir yer.

Ancak 1991'de üzüm bağları Varşova'ya, Mainz ya da Stuttgart'tan daha yakın olan Berlin uğruna terk edildi. Böylece bir kez daha bir Prusya hayaleti Almanya'nın üzerine çöktü: 1866'nın galipleri onun tarihini hâlâ bir hayalet sessizliğiyle yazıyorlardı. Sözde yeniden birleşme, sözde Alman İmparatorluğu'nun, 1871'de Bismarck tarafından Batı Almanlara ve dünyaya yutturulan Prusya yalanının yeni bir versiyonunu yeniden yarattı. Çok sayıda insan iki kez düşünmedi: içgüdüsel olarak bu sözde yeniden birleşmeyi destekledi; neden, diye sormadan Berlin'in doğal başkent olduğunu farz ettiler; tıpkı atalarının Junkerlerin ve Nazilerin baskısı altında yapmak zorunda kaldıkları gibi, iflas etmiş bir Doğu Elbiya'yı desteklemenin kendileri için ulusal bir görev olduğunu kabul ettiler. 1990'da artık pek hatırlanmayan Prusya melodisiyle şarkı söylemekte olduklarını fark eden pek az Alman vardı.

Bu öyküyü hatırlamak, çok geç olmadan Almanların gerçek dostlarını, aslında gerçek çıkarlarını, tıpkı Adenauer gibi görmelerine yardımcı olabilir. Almanya –pratikte Batı Almanya– muazzam bir ticaret fazlasını sadece Euro mıntıkasıyla sınırlı olmayacak şekilde yönetmektedir. Sadece bu bölgede 2016-2017'de bu fazlanın 100 milyara ulaşması olasıdır. Sonuç olarak Alman hükümeti şaşırtıcı ölçüde düşük faiz oranlarıyla kredi alabiliyor. 2016'da on yıllık Alman tahvillerinin *negatif* faizle piyasaya sunulması ve satılması, uluslararası yatırımcıların paralarını Almanya'ya yatırdıklarını gösterir. Ancak bir tür ortak Eurobond'un garantörü olacak yerde Almanya, önemli komşularından, ihracat pazarlarından ve doğal dostlarından ısrarla mali dürüstlük isterken çoğu kez kendi *nemesis*i olan Doğu Elbiya'ya trilyonlarca –trilyonlarca– Euro yağdırdı. Bu, mezardan konuşmakta olan Prusya'dır.

Büyük Berlin'in dışındaki Ostdeutschland'da seçmenlerin yaklaşık %35'i, hepsi yüksek sesle AB'ye ve NATO'ya saldıran sert sağcı *AfD*'ye, hatta daha sağcı NDP'ye ya da sert sol-

cu *Die Linke*'ye oy verme niyetindedir. Rusya'yla sınırı olan halkların aksine, her iki politik uçta yer alan Doğu Elbiyalılar Moskova'yı Washington ya da Paris'ten daha doğal bir ortak, daha yakın bir manevi kardeş olarak görme yönünde dikkate değer bir eğilime sahipler. Bir kez daha söylemek gerekirse bu, Alman tarihiyle hiçbir ilişkisi olmayan, Prusya tarihiyle her türlü ilişkisi olan bir fikirdir. Almanya'nın önceki Dışişleri Bakanı Joschka Fischer, Adenauer'in izleyicisi sayılmaz (kendisi 1960'larda aşırı sol gösterilere önderlik ederek ün kazandı), ancak şimdi belleği uyarmaktadır:

> *AfD* arabulucu patrona dönüşmek ve Rusya'yla daha yakın bir ilişki oluşturmak isteyen sağcı Alman milliyetçilerini (ve daha kötüsünü) temsil eder. *CDU* ile *AfD* arasında işbirliği Adenauer'in mirasına ihanet eder ve Bonn Cumhuriyeti'nin sonuna eşdeğer olur... Bu trajik gelecekten esirgeneceğimiz ve Merkel'in görevini 2017'den sonra da sürdüreceği umulur. Almanya'nın, Avrupa'nın ve Batı'nın geleceği buna bağlı olabilir.
>
> Joschka Fischer, *The West on the Brink*, 3 Ekim 2016

Angela Merkel yine kazanacaktır; o ve Emmanuel Macron AB'nin Fransız-Alman çekirdeğini canlandırma şansına sahip olacaklardır. Fakat bu kolay olmayacaktır. Fransa ve Almanya'nın göreli güçleri, de Gaulle ve Adenauer dönemlerinden artık çok farklıdır. "Yeniden birleşme" Almanya'nın dikkatini muazzam biçimde yeniden Doğu Elbiya'ya yöneltmiştir. Bonn fiziksel olarak Paris, Brüksel, Lahey, hatta Londra'ya yakındı; Berlin ise Prag ve Varşova'ya daha yakındır. Trump'ın NATO konusunda yalpalaması, İngiltere'nin AB'den çıkması ve Güney Avrupa'dan gelen düşmanlık, Batı'ya bağlı kalmanın Almanya'nın geleceği için artık merkezi önemde olmadığı düşüncesini ancak cesaretlendirebilir.

Almanya artık gerçek tarihini hatırlamalıdır. Avrupa 1871-1945'in, devlete tapmanın, püriten coşkunun ve yüzü yaralı

militarizmin daima yabancı olduğu ülkenin öyküsünde bir Prusya anormalliği olduğunu görerek karşılık vermelidir. Almanya, Avrupa için yegâne umuttur. Şimdi harekete geçmeli ve şimdi kucaklanmalıdır ve her zamanki gibi şu anlamı taşımalıdır: Batı'nın tam yüreğinde güçlü bir ülke.

EK: KASIM 2018

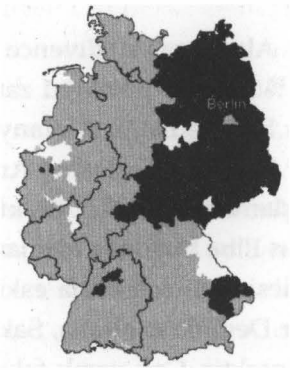
Eylül 2017 seçimlerinden sonra bütün bunlar daha da acil hale geldi. *AfD* Almanya genelinde oyların %12,6'sını aldı (2015'te İngiltere'deki UKİP'yle tuhaf bir çakışma) fakat en büyük parti olduğu Saksonya'da payı %25'ye yükseldi.*

Peki, bu yayılırsa? Tarih Almanya'ya güvence verebilir. David Cameron'ın UKIP'in %12,6'sını gördüğü zaman yaptığı gibi paniğe kapılmayın. Batı ve Doğu Almanya her zaman farklı yerler olmuştur. Alman politikasına Amerika'ya baktığımız gibi bakmaya başlamamız gerekir. Bu kültürel tarihle ilgilidir ve Almanya'nın Elbe boyunca uzanan fay hattı ABD'deki içsavaş bölünmesinden çok daha eski ve daha derindir. Mississipi ne kadar Demokrat olursa, Saksonya da o kadar Renanya'ya benzeyecektir. Çok yazık fakat burada büyük bir avantaj da var: Saksonya'nın politikaları Güneybatı Almanya'ya, Kaliforniya'nın Cumhuriyetçilere eğilim göstermesinden daha fazla yayılmayacaktır. Bavyera ve Hesse'den gelen 2018 sonuçları bunu desteklemektedir. Doğu

* AfD bu seçimde meclise üçüncü parti olarak girdi ve CDU/CSU (Hıristiyan Demokrat Birlik Partisi/Hıristiyan Sosyal Birlik Partisi ittifakı) ile SPD (Sosyal Demokrat Parti) koalisyon kurunca ana muhalefet partisi oldu. AfD önceki seçime göre Almanya genelinde oylarında %7,9'luk bir artış kaydetti. Meclisteki sandalyelerin %13,3'ünü aldı. CDU/CSU önceki seçime göre %8,6'lık kayıpla oyların %32,9'unu, SPD %5,2'lik kayıpla oyların %20,5'ini topladı. (ed.)

Elbiya'nın dışında *AfD*'nin kolay geçemeyeceği kültürel bir sınır vardır.

Dolayısıyla, Almanya Angela Merkel olmaksızın hayatla yüz yüze gelirken tarihin dersi berraklaşmaktadır. Batı Almanya asla memnun olmayacak bir bölgeyi memnun etme çabasıyla para harcamaktan vazgeçmelidir. Doğu Elbiya artık çok daha küçük ve insanların sinirlerine hâkim olmaları halinde, ulusal politikaları değiştirecek güce artık sahip değil. Kriz mi? Almanlar kendi tarihlerini anlarlarsa çıkmaz.

TEŞEKKÜR

İngiliz yayıncılığında gerçek editörlerin artık bulunmadığı sık sık dile getirilir. Ben Yarde-Buller bu yargının gerçek olmadığını gösteren canlı bir kanıttır. Beni temsil eden Caspian Dennis'in onu bulduğu gün benim için büyük bir gündür. Grafikler üzerinde Hames Nunn'la, önerileri daima yararlı ve zaman zaman kurtarıcı olan Matt Baylis'le çalışmak benim için büyük bir zevkti. Dr. Peter Thompson, Prof. Karen Leeder (Oxford Üniversitesi), Prof. Stefan Szymanski (Michigan Üniversitesi) ve Dr. Matthew Fitzpatrick'le (Flinders Üniversitesi) canlı konuşmalar ve mülakatlar yapıldı. Peter Thompson pek çok fotoğraf sağladı; onunla çıktığım seyahatleri desteklediği için Oxford Brookes Üniversitesi'ne teşekkür ediyorum. Hamburg'daki Bismarck anıtının fotoğrafı Philip v. Oppen tarafından özel olarak çekildi. Annem Janet Hawes (Fry) haklı olarak önemli düzeltmeler istedi. Kayınpederim Karl v. Oppen ve sevgili eşim, bu kitapla çok uzun süre birlikte yaşayan Dr. Karoline v. Oppen'le (Bath Üniversitesi) Alman tarihi üzerine pek çok aydınlatıcı sohbet yaptım.

Coğrafya kaderdir. Almanya'nın kaderinin şekillenmesinde en etkili olan coğrafi öğeler Ren ve Elbe nehirleri olmuştur. Romalı general Drusus Almanya'yı fethederken lejyonlarıyla birlikte Ren'i aşar ve doğuya doğru ilerleyip Elbe kıyısına dayanır. Rivayete göre, tam bu aşamada Elbe'nin karşı yakasında dev bir kadın figürü belirir ve Drusus'a günlerinin sayılı olduğunu, evine dönmesini, fetih açgözlülüğüne son vermesini söyler. Romalı General sağduyunun sesine kulak vererek Elbe'yi geçmez ve böylece Romalılar Elbe'nin doğusundaki bataklığa ayak basmamış olurlar. Ancak yaklaşık bin beş yüz yıl sonra bu bataklık zeminde doğan Prusya devleti Romalılar kadar sağduyuyla hareket etmeyecektir. Prusya militarizmi Alman devletlerinin birleşmesini sağlayacak fakat Birinci Dünya Savaşı'nın çıkmasında, ardından Nazizm'in Almanya ile Avrupa'nın başına bela olmasında ve en sonunda İkinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesinde büyük rol oynayacaktır...

Kısa Almanya Tarihi'ni okuduktan sonra Almanya'nın siyasal dinamiklerini kavrayacak ve günümüzde Almanya'nın bir yandan Avrupa'nın birliğini sağlamaya çalışırken diğer yandan Rusya ile yakınlaşma çabalarını aynı resmin içine oturtmakta zorluk çekmeyeceksiniz.

"Mutlaka okunması gereken bu kitap Roma Almanya'sı ile Romalı olmayan Almanya'yı ayıran sınırın günümüze dek etkisini koruduğunu ortaya koyuyor."

—*The Economist*

sayyayincilik.com
facebook.com/sayyayinlari
twitter.com/sayyayinlari
instagram.com/sayyayincilik

2. Baskı